

130-6

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13

R/22914

Summi Pontificis

INNOCENTII

Tertij, de sacro alta

ris mysterio Libri sex,

EX FIDE VETUSTI

codicis correcti, & testimonijs concilio-

rum, sanctorum patrum, atq;

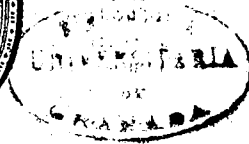
D. Thomae ornati.

*Quae testimonia hoc signo * norantur.*

Cum indice locupletissimo.

Christophori.

Conchensis

SALMANTICAE,

Apud Ioannem à Canoua,

M. D. LXV.

Cum Privilegio.

Esta cassado en dos reales y medio.

C. S. S. B.

Summi Pontificis

R/22914

INNOCENTII

Tertij, de sacro alta ris mysterio Libri sex,

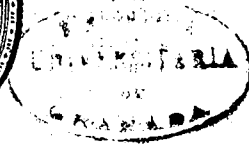
*EX FIDE VETUSTI
codicis correcti, & testimonijs concilio-
rum, sanctorum patrum, atq;
D. Thomae ornati.*

*Quae testimonia hoc signo * norantur.*

Cum indice locupletissimo.

Christophori.

Conchensis

SALMANTICAE,
Apud Ioannem à Canoua,
M. D. LXV.

Cum Privilegio.

Esta cassado en dos reales y medio.

C. S. S. B.

EL REY.

Or quanto por parte de vos Alexo Garcia librero vezino de la ciudad de Salamanca, nos ha sido hecha relacion que vos tenades vn libro intitulado Innocencio tercio sobre los mysterios de la milla compuesto por fray Iean de la Peña cathedratico de visperas de theologia de la dicha ciudad, el qual era muy vtil y prouechoso, arento lo qual nos pedistes y suplicastes os diessemos licencia y facultad para lo imprimir y vender, e juntamente con la dicha licencia priuilegio para que por el tiempo que nuestra merced y voluntad fuesse ninguna persona destos reynos le pudiese se imprimir ni vender so graues penas, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la premativa por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, e yo tuuelo por bien. Por la qual damos licencia y facultad para q̄ qualquier impressor destos nuestros reynos pueda imprimir e imprima el dicho libro que de suso se haze mencio sin que por ello caya ni incurra en pena alguna, y para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante vos, o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, y mandamos que persona ninguna sin vuestra licencia durante el dicho tiempo de los dichos diez años le pueda imprimir ni vender so pena de perder todos los libros que del ouiere imprimido, y mas veynete mill. maravedis para la nuestra camara, y mandamos que despues de impresso no se pueda vender, ni venda sin que primero se trayga al consejo juntamente con el original que en el fue visto, que va firmado y rubricado al fin del de Domingo de cauala nuestro escriuano de camara de los que residen en nuestro consejo: para que se vea si la dicha impressio esta conforme al original

ginal, y se tasse el precio porque se ouiere de vender cada volumen: so pena de caer e incurrir en la penas contenidas en la dicha premativa y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del nuestro consejo presidente y oydores de las nuestras audiencias, alcaldes, alguaziles de la nra casa y corte y chancillerias, y a todos los corregidores. asistetes, gouernadores, alcaldes y otros jueces e justicias qualesquier de todas las ciudades villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, y a cada vno y qualquier dellos assi a los que agora son como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que assi vos hazemos: y que contra el tenor y forma della no vayan ni passen ni consientan yr ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced y de cinquenta mill maravedis para la nuestra camara. Fecha en Barcelona a ocho dias del mes de Hebrero de mill. y quinientos y sesenta y quatro años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad
Francisco de Erasso.

EN la villa de Madrid a diez y siete dias del mes de Março de mill y quinientos y sesenta y quatro, visto por los señores del consejo de su Magestad esta cedula, y lo que por ella su Magestad manda, y el libro de que en ella se haze mencion, y el pedimiento hecho por parte del dicho Alexo Garcia librero: para que fuesse tassado el dicho libro, conforme ala dicha cedula tassaron el precio de cada cuerpo del dicho libro por enquadernar a dos reales y medio y no mas, y mandaron que esta cedula y tassacion y dos fojas que van en el dicho libro al fin del firmadas del licenciado Mercado corrector de los dichos libros, vayan insertas en cada libro que assi se imprimiere. En fee de lo qual lo firme de mi nombre

Domingo de cauala

L I C E N C I A .

POR mandado del consejo real de su Magestad, vi estos feys libros del Papa Innocencio que tienē por titulo de Sacro altaris mysterio. Los quales en si tienen mucha erudiciō y catholica doctrina, y las addiciones de mano coteji con el exemplar correçto de Colonia de. 1552. y estan fielmente facadas. Digo que se puede imprimir sin escrupulo, y conuiene se imprima. En sant Martin. 6. de Octubre. 1563.

Fray Rodrigo de Vadillo.

NOS el Licenciado dō Luys de Alcocer Prior y Canonigo en la sancta yglesia cathedral de Salamanca, gouernador general en todo el Obispado de Salamanca, por el Illustrisimo y Reuerēdisimo señor don Pero Gonçalez de Mendoza, Obispo de la dicha ciudad del consejo de la real Magestad, &c. Damos licencia para que vos Alexo Garcia libre-ro vezino de Salamanca, o aqui en vuestro poder ouiere, podades imprimir e imprimays este libro de suyo escripto, con las enmiendas y partes que estan en el puestas por el reuerendo padre fray Iuan de la Peña, frayre del monesterio de Santistheuan desta ciudad, y cathedratico de Visperas en Theologia, el qual por el esta visto y examinado: por lo qual vos damos licēcia, sin q̄ incurrays en pena alguna. Fecho en Salamanca, a diez y siete de Agosto, de. 1563. Años.

El Licenciado Alcocer Prior.

Por mandado del dicho señor gouernador.

Juan Baptista Polanco.

S E R E N I S -
simo Principi ac Do
mino D. Ferdinando Regi Roma
norum Vngariæq; ac Bohemiæ, &c. Archiduci
Austriæ, Infanti Hispaniæ, Duci Burgundiæ, &c. domino suo clementissimo
Ioannes Cochleus.
S. P. D.

Nuictissime princeps, Rex gloriosissime, ac Domine clementissime, pietas tua & immobilis in fide catholica contra quasslibet hæresum nouitates animi constâtia atq; etiam paterna & auita in eruditos ac studiosos homines liberalitas publicè omnibus nota & confessa, Regia insuper erga paruittatem meam (licet indignam & immeritam) munificētia, iam pridē incitauerūt animū meum, vt egregio aliquo ad posteros monumēto meritis virtutibusq; tuis testimoniū post me relinquerē. Non defuit quidē bona volūtas, nec tepida intra me fuit cordis affectio, benefactorumq; memoria, & animi gratitudo. Verū ingenioli mei vires mecū perpendens ac remetiens, cōperi eas longē inferiores, q̄ vt tanto Principi aliquid ex proprijs lucubrationibus dignè offerre queā. Nunc verò quādo Lutherus iā olim publicè terq; quaterq; dānatus hæreticus, nouo

libro summa cū impietate sacratissima religio-
nis mysteria ad rudē populū germanicē tradu-
cere, irridere, calūniari ac detestari apostolica
perfidia nō vereatur, excutit mihi sua improbita-
te verecundiā, vt a usim tandem vrgente neces-
sitate obuiandi tam graui scandalo, contra tam
impias & falsas illius infanias, Maieſtati tuę sup-
pliciter offerre, & in publicum exhibere insi-
gne ac eruditum quoddā opusculum Innocētij
Papę Tertij, quod ante CCC. annos ab eo scrip-
tū, & mihi nuper à R. D. Epō Misnēsi, Dño &
patrono meo benignissimo cōmodo datū, ma-
lè renouatos hoc tēpore veterū Albigenſiū, Pi-
ghardorū, Albanenſiū, Dulcinistarum: Vual-
densiū, Vviclephistarum, Taboritarū, & id ge-
nus aliarū barbaricę fēcis pestiū errores, plano
quidē dicēdi stylo, sed plena ex scripturis sacris
eruditione & acutis rationibus cōfutat. Nō ar-
bitror mihi ad maieſtatē tuā scribingenti vel deco-
rū vel necessariū fore, ex quibus declarare argu-
mētis, quāto iustius securiusq; credendū sit tam-
pio ac erudito Pōtifici, quā dī sperato & in repro-
bū sensum dato apostatę, cuius amarulentia, fu-
ror, inconstantia, fastus animi, & excęcatę mē-
tis malitia, iam pridem vario rerū tractatuūq;
experimento Maieſtati tuę probe cognita sunt.
Nec dignum existimo aut rationabile, vt tā insa-
nus, infamis & impius Diaboli fatelles vlla ex
parte vel doctrinę vel virtutis cum tāto Ponti-
fice conferatur, aut in cōparationē vllam admit-
tatur, cum in eo ne mica quidem vllius virtutis
aut sana doctrinę amplius sit reliqua. Operę
pretiū

pretium tamen fuerit paucis commemorare ad
profectum & ædificationē lectoris qualis quan-
tusq; fuerit Pontifex iste.

Etenim cum esset genere nobilis, ex illustriſſa Vita Inno-
milia Comitum Anagninę oriundus ac prognas centij.
tus, literarum studio vitęq; probitate ior geno-
bilioſior illuſtriorq; factus, Celeſtino Papa Tertio
in numerum Cardinaliū ascitus est, dictus pro-
prio nomine Lothariū, factusq; ita Cardina-
lis, scripsit opusculum de miseria cōditionis hu-
manę, sapientissimum in hoc imitatus Ecclesia-
sten, vt mentes hominum à superbia & à vanis
tatibus huius mundi detereret, atq; futura dili-
gentius consideranda pelliceret. Mortuo autē
Celeſtino hic licet inter Cardinales iunior esse
set, mox omnium consensu in demortui locum
suffectus est. Factus ergo Papa, viuax & versati-
le ingeniū suū sic ad omnia vtriusq; vitę, acti-
uę in quā & contemplatiuę, munia intendit, vt
quocunq; verteret illud, quam maximè valeret
perinde ac si illi vni rei fuerit intentus.

Quantū ergo ad bella attinet, à quib⁹ tēpora
sui Potificatus quam turbulētissima fuerunt, tā
longe lateq; animi curas extēdit, vt nihil aliud
præter bellorum negocia curasse videri queat.
Quantū enim laborū sumptuūq; impendit bel-
lo Asiatico, pro recuperāda terra sancta? Quan-
tum pro pellendo ex Hispanis maximo Sarace-
norū exercitu, qui duce Hilmitino ex Aphrica
tratecerat, atq; omnem Hispaniam peruagatus
incendijs populationibusq; ac cædibus Arelatū
vsq; & Auenionē peruenerat? Nec modicum cu-

EPISTOLA.

Anno. M.
CC.

ræ & laboris impedit tuèdò Sicilia: regno, quod Henricus sextus Imperator eius fidei cõmiserat moriturus, vt Friderico secũdo adhuc puero filio suo Pontificis ope & auctoritate conseruaretur. Quantum verò molestiarũ pertulerit idem iste Pontifex in diuturnis Germanorum bellis, dum schismate in Imperio exorto, pars Philippum Hèrici Imperatoris fratrem Ducẽ Sueuiæ & Hetruriam, pars Othonem Quartum Saxoniam Ducem in Regem Germaniæ & Romanorum Imperatorem elegisset, longum esset referre, extat in decretalibus eius epistolis ea de re capitulum bene lögum, sub titulo De electione & electione potestate, cui initiũ est, Venerabilem. Interẽpto autẽ Philippo, ipse Otho quem Papa fouerat ac prætulerat, beneficiorũ immemor, nõ leues & Patrimonio Sancti Petri & regno Sicilia: vexationes intulit. Vnde nouũ in Imperio schisma enatum fuit. Excõmunicato enim Othone & Imperij dignitate priuato, pars principum elegit Fridericum secundum adhuc adolescentem, qui in Germaniam profectus multum bellorum contra Othonẽ gessit, donec eo deuictõ & mortuo solus imperaret. Deniq; cũ lōga & grauiã fuissent inter reges Franciæ & Anglię bella, Papa iste restituta inter eos pace, sic Angloseo merito sibi deuinxit, vt ei quotannis ex Anglia & Hibernia vectigal penderetur. Et tamen interim in ipsa quoq; Italia varijs bellorũ motibus angebatur eius animus, dum Veneti cõtra Dalmatas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ Galliæ ciuitates inter sese confingerent ac bellis gerarẽtur.

EPISTOLA.

gerarentur. Quæ igitur mentis tràquillitas pro literarũ studio sanctisq; contemplationibus in tantis bellorũ tumultibus terroribusq; reliqua esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ anchoram in Deo firmiter & vnice figens, cuncta terrena prospera & aduersa æquanimiter tollisset? Quid dicam de perpetuo Ecclesiastici fori strepitu, & inquietis causarum fluctibus, ac infinitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium Episcoporum quæstionibus? quibus pia mens eius quotidie in tam diuersas curas distrahebatur, vt verissimè dicere potuerit cum Apostolo: In labore & ærumna, in vigilijs multis, præter illa quæ extrinsecus sunt, instãtia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quoties enim scripsit in prolixis epistolis decretalibus, de rebus magnis & difficilibus interrogatus, Consultationi tuæ taliter respondemus? Certè quisquis Iuris Canonici quinq; libros Decretalium vel semel perlegerit, facillè comperiet plura ibi esse rescripta vnus huius Innocëtij, quàm omnium aliorum Pontificum in vnum. Et ea quidẽ tam caute, doctè ac luculenter posita, vt omnium Iurisconsultorum iudicio nihil possit discerni vel iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi & honestati magis consentaneum. Quod si addas ad hæc omnia latissimæ administrationis curas quas necessario impendit, & gubernandæ vrbis Romæ & dispensandæ Sancti Petri patrimonio totq; regẽdis populis & prouincijs sedi Apostolicæ subiectis, haud immerito satis fuisse grauatus vel solis ijs occupationibus videretur. Adde

A. 5 insuper

insuper curas & impensas ædificationum, quantas nimirum hodie vix vllus Pontificum perferre possit. Ipse enim hospitale sancti spiritus non adeò longe à Basilica Sancti Petri in Saxia (vt ait Blondus) à fundamētis extruxit, tantisq; prouentibus in perpetuū adauxit, vnde alantur peregrini, & groti, ac vulgo cōcepti orphani, vt adhuc hodie tam opulētū ac bene institutū, omnibusq; necessarijs ad ægrotantium curam instrūctum Xenodochiū aut Nosocomiū nō facile in toto orbe terrarū reperias. Ipse altissimā erexit pro familia sua munitionē, quæ in præsentē vsq; diem Turris Comitū appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ Sancti Petri opere vermiculato in signiter exornauit, id quod eius imago & literę in fornice ipso scriptæ adhuc hodie testantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnificē restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbis ecclesijs libram argenti singulis dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse deniq; in pauperes ciues: qui honestē domi viuētēs, in publico mendicare aut stipem accipere erubescbāt, largas in occulto eleemosynas fecit. Cumq; Tyberis inundatione multis maxima illata fuissent damna, ipse pius pater pauperum larga manu illis subueniens dedit & frumentum in panes & pecuniam in reparaciones domorū. Fuit igitur & in eiusmodi cauis & operibus pietatis quàm maximē occupatus & sollicitus. Accessit & alia sollicitudo nec leuis nec breuis, vt pote labor in extirpandis hæresibus. Eius nanq; auspicijs damnati sunt no-

minatim;

minatim, errores, tum Almerici Episcopi Parisijs, tum Ioachim Abbatis in Calabria. Et generaliter contra omnes hæreses maximum indixit & Romæ celebrauit Concilium Lateranense, in quo sanè ipse met præfidente personaliter adfuerunt. II. Patriarchæ: Constantinopolitanus & Hierosolymitanus, Archiepiscopi. LXX. Episcopi. CCC. Abbates duodecim. Priores conuentuales. DCCC. Duorum Imperatorum Romani scilicet & Constantinopolitani legati, ac Regis Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, &c. Oratores: Cuius sanè Concilij constitutiones aliquot passim recitantur in libris Decretalium. Aliud quoq; præsidium ecclesiæ contra hæreticorum machinationes feliciter instituit, sanctos inquam ordines religionis conuersationis fratrum mendicantiū, in quibus viri plurimi vita & eruditione probati & populū rectē docerent, & hæreticorū peruersitatibus resisterent. Ipse enim sanctissimos viros, Dominicū Calaguritanū ex Hispania, & Franciscū Assisiatem ex Vmbria Italię prouincia ad se Romā venientes in sancto proposito confirmauit. Ipsius auspicijs alij quoque instituti sunt ordines, vt fratres Sancti Augustini Eremitæ, fratres Sactæ Mariæ Carmelitæ, fratres Crucigeri, fratres Guilielmi, quorum ordines sub hoc Pontifice aut à nouo instituti, aut in melius restituti sunt. Vnde ait Sabellicus præclarus nostris tēporibus historicarum scriptor, in sexto Nonæ Enneadis libro: Prouidentia euenit (vt credere æquū est) non casu, quod Innocētiō Tertio sedente multum sit innocens

EPISTOLA.

innocentiæ virtus illustrata multa: multum & religio innocentiae mater. Nam & Carmelitana religio per id tempus vel orta est, vel tum demum in lucem ædita. Et duo Christianæ pietatis lumina terris affulsi re, quibus multo maxima parte orthodoxa crevit fides, autores incrementi huius, Dominicus & Franciscus. Hi æquales tempore, sanctitate clari, & uterque alterum vidit. Hæc ille. Constat igitur hunc Innocentium admodum insignem fuisse virtutibus Pontificem, labore strenuum, curis pervigilem, consulationibus cautum, iuris prudentia instructum, rerum administratione amplum, opibus florentem, honore præcipuum, dignitate maximum, sacrarum literarum cognitione eminentem, pietatis operibus præfulgentem, ut non immeritò decantari possit de eo ecclesiasticum illud responsorium: Iustum deduxit dominus per vias rectas, & cætera. Cumq; tantus esset vir iste & coram Deo & coram hominibus, ipse tamen egregia humilitate paruulus erat in oculis suis, ut scripta eius vbiq; indicant, maxime verò Prologus & Conclusio huius de Missa tractatus. Cum igitur vir iste dicat apertè, quòd inter omnia sacramenta constet illud esse præcipuum quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissimè celebratur, idq; sex libris pulcherrime declaret, nullus profectò vir mentis compos iudicare poterit minus credendum esse huic tanto Pontifici, quàm Luthero apostata, qui ut omnium virtutum osor, & omnium carnis voluptatum impurus assertor est, ita nihil

EPISTOLA.

hil sapit eorum quæ sunt spiritus Dei. Proinde nihil ei credendum est in ijs quæ contra Ecclesiam deblaterat, quum ex professo nunc tandem scribat & ingenue fateatur à diabolo sibi suggesta esse illa, quæ contra Missam nuper effutiuit argumenta. Hos itaq; Innocentij libros Serenissime Rex. M. T. supplici voto à mente nuncupatos, serena obscuro fronte ac placido vultu suscipe, propter Missæ assertionem & veritatis patrocinium, è situ verustatis in lucem restitutos. Quòd si Deus alia quoque huius Pontificis opuscula & sermonum eius volumina in manus meas dederit, sub nullius profecto potius quàm sub T. M. auspicijs in orbem diulgabuntur. Quis enim regum, principum, &c. aut liberalius fouet studiosos, aut clementius alloquitur eruditos? Quis magnatum promptius aut elegantius in offenso perpetuæ orationis sermone loquitur latinè? Quis in consultationibus aut rectum iudicium deprehendit acutius, aut consiliarium vota recitat memoriter ex tempore atq; expendit exactius? Vno Cæsar. August. Carolo. V. fratre tuo germano potentia minor es, vnus in cæteris bonis illi par. Nemo in terris te nobilitate aut stémate superat, nullus principum te maiorum claritate vincit, nullus ingenij acrimonia pro ætate æquat, nullus laborum tolerantior, nullus in periculis præsentiori animo, nullus coniugij fide integrior, nullus coniugis fecunditate felicior, nullus in liberorum educatione diligentior, nullus iustitiæ studiosior. Breuiter nullus mortalium optis

I N N O C E N T I I . P P .

mis quibusque ornamentis & virtutibus, quæ
bonum regem aut principem decent, te vno
per Dei gratiam & benignitatem ornatior, au-
ctior, aut cumulator exiit. Deus optimus ma-
ximus rex regum, & dominus dominantium,
hæc virtutum tuarum bona tibi perpetuo cum
incremento feliciter conferuet, atq; etiam in li-
beros tuos prosperiori successu transfundat. Be-
ne vale. S. domine rex opti, ac clem. princeps.

Dresdæ ad Albim, sexto Calendas

Martij. Anno domini.

M.D,XXXIII.

TRACTATUS

De sacro altaris My-

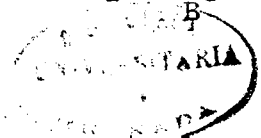
sterio, conditus à domi-
no Innocentio Pa-
pa tertio.

SACRAMENTA sunt, in quibus præci Lex diu-
inè diuina lex consistit: mà na in trib⁹
data, promissa, & sacramè: consistit.
ta. In mādatis, est meritum,
in promissis est præmiū, in
sacramentis est adiutoriū.
Sacramētis enim ad vtrūq;
iuuamur, ad exequendum

mandatum, & ad obtinendum promissam. *Ves *D. Th. 3.*
rūm inter omnia sacramenta, illud constat esse p. q. 65. ar.
præcipuum, quod in officio missæ supra men: tic. 3.
sam altaris sacratissimè celebratur: illud eccle: Luc. 15.
siæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuer: Ioan. 6.
tenti pater occidit vitulum saginatum, panem Prouer. 3.
vite proponens, & vinum quod miscuit sapien-
*tia. Hoc autè officiū ipse Christus instituit, cum *D. Th. 3.*
hæredibus suis nouū cōdidit testamētū, dispo: p. q. 73. ar. 5
nens eis regnū, sicut pater suus sibi disposuit, vt institutio
super mēsam eius edant & bibant in regno suo Misæ.
quod ecclesia consecrauit. Cœnantibus enim il Luc. 22.
lis accepit Iesus panem, & gratias agens, bene: Matt. 26.

nedis

Marc. 14. nedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis dicens.
Luc. 12. Accipite & comedite, hoc est corp⁹ meū quod

Missa ab morationem. Hac igitur institutione formati
apostolis ceperunt apostoli sacrosanctum mysterium fre
celebrata. quētare, eam, quam Christus expresserat, & for
mam seruantes in verbis, & materiam tenentes
in rebus. Sicut Apostol⁹ Corinthijs protestatur.

1. Cor. 11. Ego (inquit) accepi à domino, quod & tradidi
vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tra
debatur, accepit panem, & benedixit, & cēt.

S. Petrus. Primus ergo beatus Petrus Apostolus Missam
Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tantū
orationes in primordio nascentis ecclesiæ dice
bantur. Cætera verò diuersis temporibus, & à
diuersis personis leguntur adiecta, prout Chri
stianæ religionis cultu crescente, visa sunt de
centius conuenire. Hoc enim officium tam pro
uida reperitur ordinatione esse dispositum, vt

Optimè di quæ per Christū gesta sunt & in Christū, ex ma
spositū mis gna parte contineat, ex quo Christus de cælo
fæ officiū. descendit, vsque dum ascendit in cælum: & ea

* D. Th. 3. tam verbis quàm signis admirabili quadam spe
p. q. 83. ar. 1. cie repræsentat. Ipsum autem officium consistit
tic. 4. in quatuor, in personis, operibus, verbis, & re
Missæ cōsi bus. Tres enim sunt ordines personarum, cele
stit in qua brantes, ministrantes, & circūstantes. Tres ope
tuor. rum species, gestus, actus, & motus. Tres diuers
sitates verborum, orationes, modulationes, les

Omnia quæ stiones. Tres rerū materies, ornamenta, instrū
in missa menta, & elementa. Hæc omnia diuinis sunt ple
sunt my: na mysterijs, ac singula cælesti dulcedine redit
dantia

dantia. Si tamen diligentem habeant inspecto: sterijs ple
rem, qui norit fugere mel de petra: oleumq; de na sunt.
saxo durissimo. Quis autem nouit ordinem cœ Deut. 32.
li, & ponit rationes eius in terra? puteus enim Iob. 38.
altus est, & in quo hauriam aquam vas non ha: Ioan. 4.
beo, nisi porrigat ille qui dat omnibus affluen: Iaco. 1.
ter, & non improperat: vt inter medium mon: Psal. 103.
tium transeuntem hauriam aquam, in gaudio Esai. 12.
de fontibus Saluatoris. Pulsans ergo pulsabo, si Inuoca:
forte clauis Dauid aperire dignetur, vt introdu
cat me rex in cellam vinariam, in qua mihi su: Apoc. 3.
pernum demōstret exemplar, quod Moyse fuit Cant. 1.
in monte monstratum, quatenus sacrosanctum Exod. 25.
altaris officium eo valeam reuelante differere, Sap. 10.
qui linguas infantium facit esse disertas, cuius Ioan. 3.
spiritus vbi vult spirat, diuidens singulis prout 1. Cor. 12.
vult: ad laudem & gloriam trinitatis, ad profes
ctum & vtilitatē legentium, ad meorum veniā
& indulgentiam peccatorum. Si quid ergo di: Humilis
gnum in hoc reperietur opusculo, diuinæ gra: & pia pros
tiæ penitus ascribatur, Nam omne datum o: testatio.
primum, & omne donum perfectum: de sursum Iacob. 1.
est descendens à patre lumine, si quid indi
gnum, insufficientiæ deputetur humanæ, nam
corpus quod corrumpitur aggrauat animam,
& deprimit terrena inhabitatio sensum multa
cogitantem. Consuetudinem autem apostoli Sap. 9.
cæ sedis, non illam quam olim legi tur habuisse,
sed eam quam nunc habere dinoscitur, profes
quendam disposui, quæ disponitur domi
no, cæterarum ecclesiarum ma
ter est & magistra.

CAP. LIB. I.
CAPITVLA.

LIBRI PRIMI.

- 1 De sex ordinibus clericorum, quos Romanus pontifex habet secum in missa, ubi senarium mysterium explicatur.
- 2 De primicerijs & cantoribus, ubi conicitur, quare primicerius in ecclesia medius inter cantores existit.
- 3 De acolytis, ubi quod sit eorum ministerium, & unde processerit assignatur.
- 4 De subdiaconibus, ubi traditur quod ipsi legem continentia debent obseruare.
- 5 De diaconibus, ubi traditur quid eorum spectet officium, unde leuitarū ordo tam in nouo quam in veteri testamento processerit, quare diaconus supra sinistrū humerum fert orarium, & quare diaconi cardinales semper ducunt Papam Romanum Pontificem.
- 6 De maioribus & minoribus sacerdotibus, quorum differentia tam in nouo quam in veteri legitur testamento.
- 7 De significatione nom̄is episcopi & presbyteri.
- 8 De primatu Romani pontificis, ubi patenter ostenditur, quod Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem, Petro commisit ecclesia principatum.

9 De

CAP. LIB. I.

3

- 9 De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros, ubi forma sacerdotalis ordinationis exprimitur, & ostenditur qualis debet esse sacerdos.
- 10 De communibus & specialibus indumentis pontificis & sacerdotum, ubi etiam quae fuerint ostenditur, & numeri mysterium assignatur.
- 11 De legalibus indumentis secundum Historiam, ubi quot & qualia fuerint explicatur, ponuntur etiā diuersa nomina secundum diuersitates linguarum.
- 12 De typo legalium indumentorum secundū allegoriā.
- 13 De vestimentis legalibus secundum tropologiam, ubi agitur de femoralibus.
- 14 De linea.
- 15 De zona.
- 16 De tunica.
- 17 De malogranatis & tintinnabulis aureis.
- 18 De superhumerali.
- 19 De duabus oris.
- 20 De duobus onychinis.
- 21 De duodecim nominibus filiorum Israël.
- 22 De duabus catenulis.
- 23 De duobus vucinis.
- 24 De rationali.
- 25 De quadratura rationalis & duplicitate.
- 26 De quatuor ordinibus lapidum.

B 3

17 De

- 27 De duodecim lapidibus.
 28 De cydari.
 29 De lamina aurea.
 30 De nomine domini Tetragrammaton.
 31 De varietate operis.
 32 De quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho.
 33 De vestibus euangelici sacerdotis.
 34 De pontificalibus indumentis secundum quod Christo conueniunt vbi agitur de caligis, sandalijs, de ligulis quoque, quibus sandalia pedibus colligantur.
 35 De amictu vbi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedis & per amictum capitis designatur.
 36 De alba.
 37 De cingulo & succinctorio.
 38 De stola.
 39 De tunica.
 40 De dalmatica.
 41 De chirothecis.
 42 De planeta, vbi agitur de anteriori & posteriori parte planetæ.
 43 De manipulo.
 44 De mitra.
 45 De baculo.
 46 De annulo.

- 47 De quinque psalmis dicendis dum pontifex præparatur.
 48 Item de pontificalibus indumentis secundum quod mēbris conueniunt vbi agitur de caligis & sandalijs, vbi quoq; forma sandaliorū exponitur.
 49 De ablutione manuum.
 50 De amictu, vbi agitur de duobus vasculis, quibus amictus ante pectus ligatur.
 51 Quare Romanus pontifex post Albam oralem, & post oralem crucem assumat.
 52 De Alba.
 53 De stola.
 54 De tunica.
 55 De dalmatica.
 56 De chirothecis.
 57 De planeta.
 58 De manipulo.
 59 De mitra.
 60 De Annulo.
 61 De Baculo, vbi traditur, quare summus Pontifex pastorali Virga non vtitur.
 62 De pallio, vbi materia & forma secundum mysterium exponuntur.
 63 De Armatura virtutum.
 64 De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguende.

INNOCENTII PP.
LIBER PRIMVS.

De sex ordinibus Cle-
ricorum.

CAPVT PRIMVM.

Quum Apostolicæ sedis Antistes
celebriter agit missarum solen-
nia, sex habet secum ordines cle-
ricorum, id est, episcopos, pres-
byteros, diacones, subdiacones,
acolytos, & cantores, ipso nume-
ri sacramento perfectionem huius officij mani-
festans.

*D. Th. 3.
p. q 83. art.
5. ad. 12.

Senarius
numerus
perfectus
est.

Senarius enim numerus est perfectus, eo
quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde
de sexto die perfecit Deus cælum & terram, &
omnem ornatum eorum, & quæ in plenitudine
temporis sexta venisset ætate, sexta quoque
die, sub hora sexta, genus redemit humanum.

Gene. 1.
Galat. 4.
Sex ordi-
nes mini-
strorū ve-
teris testa-
menti.
1. Esdr. 8.

Sed & sex ordines ministrorum legimus in ve-
teri testamento, Pontifices, Sacerdotes, Leui-
tas, Nathinæos, Ianitores, & Psaltes, quos ex
maiori parte distingxit Artaxerxes in epistola
quam Esdræ scribæ dixerit. Notum inquit fa-
cimus de vniuersis sacerdotibus, Leuitis, Can-
toribus, & Ianitoribus, Nathinneis, ministris
domus Dei, vt eis vestigal & tributum & anno-
na nullatenus imponatur.

¶ De primicerijs, & cantoribus.

CAPVT. II.

Institutio
Canticorū

Dauid prophetarum eximius, volens cul-
tum Dei solennius ampliare, cātores insti-
tuit

LIBER. I.

9

tuit, qui coram arca fœderis domini musicis in-
strumentis & modulatis vocibus decantaret, in-
ter quos præcipui fuerunt Heman, cuius vicem
nunc in ecclesia obtinet primicerius, qui canto-
ribus est prælati, vnde legitur in Paralipomenis. 1. Para. 6.
non, isti sint quos constituit Dauid super canto-
res domus Domini, stantes iuxta ordinem suū
in ministerio, de filijs Caath, Heman cantor fuit Herman-
lius Ioel, & à dextris eius Afaph filius Barachie, Afaph.
ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debēt er Ethan.
¶ go cantores consonis vocibus & suauī modula-
tione concinere, quatenus animos audientium
ad deuotionem Dei valeant excitare.

¶ De acolytis, quod sit eorum ministerium.

CAPVT. III.

*De mune-
ribus cuius-

Acolytiverò, qui latinè Ceroferarij nuncu-
pantur, ab Aaron & filijs eius ministerij su-
mere possunt exemplum. Scriptum est enim in
Exodo. Præcipe filijs Aaron, vt offerant oleum
de arboribus oliuarum purissimum, piloq;
contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo
testimonij, & collocabūt eam Aarō & filij eius,
& vsq; mane luceat coram domino. Quod ergo
tunc sacerdotes agebant, hoc nūc acolyti faciūt
in ministerio lucernarum. Multa quippe non so-
lū in nouo, sed & in veteri testamento legi
si superaddita legimus & mutata. Vnde Dauid peraddita
in libro Paralipomenon dixisse narratur. Non aut
erit officij Leuitarum, vt ultra portent taberna-
culum, & omnia vasa eius ad ministrandū. Aco-
lyticæ reos ferunt accensos, dum legitur Euan-
gelium.

B 5 gelium.

gelium. Non vt tenebras aëris illuminent, sed vt proximis opera lucis ostendât. Hoc officium dominus testatur se habere, cum dicit Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

¶ De subdiaconibus. CAP. IIII.

Ioan. 8.

1. Esd. 8.

Ioan. 1.
Nathin:
nei.

Esa. 52.

Ioan. 13.

Subdiacones Nathinneorum vitam in ecclesia representant. De quibus in Esdra legitur, quod Dauid dederat Nathinneos ad ministeria Leuitarum. Vnde græcè dicuntur, hypodiacones, ex quorum ordine fuit ille Nathanaël, quæ dominus in Euangelio commendauit. Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Nathinnee verò dicuntur. in humilitate domino seruietes. De quibus rectè patribus placuit, vt qui sacra mysteria contractant, legem continentia debeant obseruare. Sicut scriptum est in propheta, Mundamini qui fertis vasa domini. Horum officio dominus vti dignatus est, quando facta cum discipulis cœna, mittens aquam in peluim, lauit pedes discipulorum, & linteo quo erat præcinctus, exterxit.

¶ De diaconibus. CAP. V. V.

Nume. 3.
Leuitæ.

Ordo diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium. Vnde dominus ad Moysen locutus est, dicens: Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei & excubent, & obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi in ministerio seruietes. A viginti quinq; annis & supra, iusi sunt in tabernaculo seruire, tâquàm ad one

ra

ra portanda robusti, qui possint arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod, & in nouo testamento recolitur, Diacones. quum diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur. Et in diebus ieiunij supra eundem humerum casula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita sufferimus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dexteram, in qua requiem habeamus. Hinc etiã Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris supra humeros suos in die cœnæ deportant, & resportant in sabbato. Semper ipsi summum pontificem velut arcam fœderis Leuitæ portantes. Cę Vij. Diaconum in nouo testamento sumpsit initium ab apostolis, qui septem viros boni testimonij, ple- nos spiritu sancto, diacones elegerunt, oratione præmissa, per impositionem manuum ordinantes. Hi sunt in Apocalypsi septem angeli tuba canentes. Hi septem candelabra aurea, hi voces tonitruorum, qui pacem annunciant, prædicant Euangelium, mensam componunt, offerunt Eucharistiam & cætera. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum spectant ministeriũ. Hoc officium Christus exercuit, quando post cœnam sacramenta confecta proprijs manibus dispensauit, & cum dormientes excitauit apostolos ad orandum, Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem.

¶ De minoribus & maioribus sacerdotibus.

CAP. VI.

Sacerdotalis ordinis institutio à veteri lege Exod. 28. Sumpsit originẽ, secundũ quod legitur domi

nus

nus Moyſi præcepſiſſe. Applica, inquit, Aarõ fratrem tuum ad te cum ſuis filijs, de medio filiorũ Iſraël, vt ſacerdotio fungantur mihi. Veruntamen ante legem ſacerdotes fuiſſe leguntur. Vnde Melchifedech ſacerdos Dei altiſſimi legitur exiſtiſſe: cui decimas ex omnibus ſpolijs, tãquã ſacerdoti Abraham perſoluit. Erant autem multi minores ſacerdotes, quos Nazareos communiter appellabant. Vnus autem erat ſummus ſacerdos, quem vocabant ſpecialiter Arabarchũ. Porrõ Dauid. 24. ſacerdotes inſtituit. 10. de Eleazar, & 8. de Ythamar, quibus tamen omnibus vnum præfecit, quem ſtatuit principem ſacerdotum. Singulis autem per ſortes vicis ſuã diuiſit hebdomadas, quarum oſtaua prouenit Abie, de cuius genere Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ deſcendit. Verũ in nouo teſtamento Chriſtus ipſe maiores & minores ſacerdotes inſtituit, ſcilicet. 12. Apoſtolos, & 72. diſcipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quõ erat ipſe venturus. Sicut enim põtiffices ſummos ſacerdotij Moyſes regendis populis in lege præfecit, ſed ad diſtinctio. eorum ſocietatis & operis adiutorium, ſequentiſ ordinis viros, & ſecundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro & Ythamar filijs Aaron: patre prætransfudit plenitudinis abundantiam: vt ad hoſtias ſalutares & frequentioris officij ſacramenta, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Et in eremo per. 70. virorum prudentium mentes Moyſi ſpiritum propagauit. Quibus ille vſus in populo, innumerabiles multitudines gubernaret. Sic Chriſtus apoſtolis ſuis diſcipulos addidit, quibus

bus illi ſuis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apoſtolorum itaq; vices, maiores obtinent ſacerdotes, id eſt, epiſcopi. Diſcipulorum verõ minores, id eſt, preſbyteri.

¶ De ſignificatione nominum epiſcopi, & preſbyteri. CAP. VII.

Nomen epiſcopi plus ſonat ſuperioris, quã ho noris. Epiſcopus græcè ſuperintendens in: Epiſcopus terpretatur latinè, ſpeculatoris gerens officiu. * 4. ſent. d. luxta quod dominus inquit propheta, Fili ho: 24. lit. L. & minis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël, Plebi d. 21. c. cles vt ſibi commiſſæ nõ negligenter incumbat, ſed ros diligenter proſpiciat. Ob hoc, inquit Apoſtulus: Ezech. 3. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſide 1. Tim. 3. rat. Non dicit honorem, ſed opus. Quoniam epi * i. arduũ ſcopus, non tam vt præſit quã vt proſit eligi: & diuinũ tur. Preſbyter autem non ab arate dicitur, ſed a opus & mi prudentia. Preſbyter enim græcè, latinè ſenior niſterium intelligitur. Senectus enim venerabilis eſt, non Theodor. diuturna, nec annorum numero computata, ſed Preſbyter cani ſenſus ſunt hominis, & ætas ſenectutis vita Sapient. 4. immaculata. Nam dominus inquit ad Moyſen. Num. 11. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribꝫ Iſraël, quos tu noſti, q; ſenes populi ſunt & magi ſtri.

¶ De primatu Romani pontificis. CAP. VIII.

Omnibus enim apoſtolis Chriſtus vnũ præ: Primatus poſuit, videlicet Petrum, cui totius eccle: Petri. ſiæ principatum, & ante paſſionem, & circa paſ * Th. v. val ſionem, & poſt paſſionem commiſit. Ante paſ: den. 1. To. ſionem, lib. 2. art. 3.

c. 32. & 33. sionem, cum dixit: Tu es Petrus, & super hæc Turres cre. petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauēs regni cælorum. Licet enim vniuersis Marth. 19. apostolis communiter dixerit, Quorum remissis peccata, remittuntur eis: Et quodcunq; solus Ioan. 20. ueris super terrâ, erit solutum & in cælis: & quorum retinueritis, retenta sunt, principaliter tamen Petro concessit, Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Petrus ergo potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæteris. Nam illis particulariter dictum est: Quorû remiseritis peccata, remittuntur eis. Huic autem vniuersaliter dicitur: Quodcunq; ligaueris, &c. Circa passionem verò, cum pluraliter dixisset de omnibus: Simo, ecce Sathanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum. Singulariter autem pro Petro subiunxit: Ego autem pro te rogaui, ut non deficiat fides tua. Statimq; præcepit: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ad eum igitur tanquam ad magistrum pertinet cæteros confirmare, cuius fides in nulla tentatione deficit. Fides enim Apostolicæ sedis super firmam petram stabili soliditate fundata, nullis vnquam errorum sordibus potuit inquinari. Sed absque ruga manens & macula, pro necessitate temporum, à cæteris maculas deterfit errorum. Post passionem autem, cum tertio quaesisset à Petro: Simon Ioannis, diligis me plus his? Et ille tertio respondit: Domine tu scis, quia amo te. Tertioque præcepit: Pasce oues meas: put aliorû. Statimq; subiunxit: Sequere me, Petrus enim se

quutus est Christus: non solum genere marty: Ioan. 1. rij, sed & in ordine magisterij. Quod Christus ostendit cum ait: Tu vocaberis Cephias. Licet enim Cephias secundum vnâ linguam interpretatur Petrus, secundum alteram vero exponitur Caput. Nam sicut habet plenitudinem sensuum in se, cætera verò membra partem recipiunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes vocati sunt in partem sollicitudinis, sed summus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis. Præcipuus Hinc est, quod non sine magni mysterij sacramento, cum Christus vniuersos interrogasset trus fuit. apostolos: Vos autem quem me esse dicitis? solus Petrus, quasi primus & potior respondit pro omnibus. Tu es Christus filius Dei viui. Cum Ibid. 14. que timore periculi cum& simul exterrerentur apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, ut super vndas maris ad dominum ambularet. Et cum multi discipulorum abiissent retro, dicens res: Durus est hic sermo, dixit Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit Ioan. 6. Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Cum Matth. 18. que Iesus respexisset discipulos, ait Simoni Petro: Si in te peccauerit frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum. &c. Cum Petrus dixisset: Domine, quoties peccabit in me frater meus & dimittam ei? vsque septies? Respondit illi Iesus. Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies: & cum omnes apostoli fugam arripere, solus Petrus educens Lucæ 22. gladium

Ioan. 21.

1. Cor. 15.

gladium percussit seruum Pontificis, & dextram eius abscedit auriculam. Cumque post resurrectionem alij discipuli nauigio venissent ad Dominum, Petrus succingens se misit in mare, vt inter vndas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cū surrexisset à mortuis, prius se Petro, quàm cæteris ostendit apostolis: quia secundum apostolum visus est Cephæ, post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul.

¶ De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros.

CAPVT. IX.

*D. Tho. **D**iffert autem inter episcopos & presbyteros, quòd ad omnes sacerdotes cõmuniter art. 2. q. 184. pertinet, catechizare, baptizare, prædicare, cõ- VValden. ficere, soluere & ligare. Sed specialiter ad ponti 1. Tom. li. fices spectat, clericos ordinare, virgines benedi 2. artic. 3. cere, pontifices consecrare, manus imponere, ba 60. Turre filicas dedicare, degradandos deponere, syno- cre. lib. 1. c. dos celebrare, chrisma conficere, & vasa conse- 79. 4. sent. crare. Vnguntur autem manus presbyteris ab d. 24. lit. I. episcopo, vt cognoscant hoc sacramento se per Vn&tioma per spiritum sanctum suscipere gratiam conse- crandi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Cõ- secrare & sanctificare digneris domine manus istas, per istam vnctionem & nostram benedi- ctionem: vt quæcunq; consecrauerint, consecratur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur in nomine domini. Vnguntur etiam manus presbyteris, vt opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeat exercere. Per manus enim opera, per

per oleum misericordia designatur. Vnde Sama Lucæ. 10. ritanus, appropians vulnerato, vinum superius: Sacerdos fudit & oleum. Veruntamen maiores & minores egerūt res communiter in quibusdam vices gerūt sum: vices Christi potificis, id est, Christi, dum pro peccatis obstiti. fecerant, & peccatores per poenitentiam reconciliant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Christo. 2. Cor. 5. sto, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus ergo vos pro Christo, reconciliamini Deo. Mediatores enim sunt sacerdotes inter Deum & homines, dum præcepta Dei deferunt prædicando, & vota populi Deo porrigunt supplicando. Quocirca tales debent existere sacerdotes, vt & Deo sint grati, & hominibus sint accepti. Nam vt inquit Apostolus, Gal. 1. Mediator non est vnus. Discordes enim reconciliare non potest, qui simul vtriq; societatis & amicitia vinculo non est concors. Si enim is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Hi post inuocationem sancti spiritus super vtrumq; humerum per vtrūq; stolam accipiunt, vt ex hoc intelligant, se per ar humerū. ma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos. Quatenus nec aduersis frangantur, nec prosperis eleuentur. Vnde cum stolam accipiunt, dicit illis episcopus. Accipite iugum domini, iugum Matth. 11. enim eius suauis est, & onus eius leue. Suauis in prosperis, leue in aduersis. Accipiunt quoq; calicem & patenam de manu Pontificis, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant,

scant, placabiles hostias offerendi. Vnde cū hæc Episcopus tribuit. Accipite, inquit, potestatem offerendi sacrificium Deo, missamq; celebrandi tam pro uiuis quàm pro defunctis in nomine domini. Oficio sacerdotis vsus est dominus Iesus Christus, quando post cœnam panem & uinū in corpus & sanguinē suum diuina uirtute conuer

Matth. 26. tit. Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus meum, hoc facite in meam cōmemorationem. Excellentius enim vsus est hoc officio, cum pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia.

De communibus & specialibus indumentis Pontificum & sacerdotum.

CAPVT. X.

HAEC autem communitas & specialitas potestatum inter episcopos & presbyteros, ipso numero communium & specialium uestiū designatur. Sex enim sunt indumenta communia presbyteris & episcopis, uidelicet Amictus, Alba, Cingulus, Stola, Manipulus, & Planeta. Quia nimirum sex sunt quibus communis presbyterorum & Episcoporum potestas consistit, uidelicet catechizare, baptizare, prædicare, confi

Novem or cere, soluere & ligare. Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, uidelicet Caligæ, officiaspe, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, cingula Pon Mitra, & Chirothecæ, Annulus, & Baculus. Pontificum.

Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Episcoporum potestas consistit, uidelicet Clericos ordinare, Virgines benedicere, Pontifices consecrare, Manus imponere, Basilicas dedicare, degradados deponere, synodos celebrare, Christum cōficere, Vestes & uasa consecrare. Pallium autem, quod Metropolitanorum & Primatum Differentia inter. 4. & Patriarcharum est proprium, ut scilicet per illud à cæteris episcopus discernatur, & priuilegiatam obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quàm in ueteri testamento legitur constitutum, ut pontifices præter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes, & quatuor speciales, hic autem sex communes, Nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illa data sunt carnalibus & mundanis: hæc autem data sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & mundo propter quatuor elementa. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfectus est Deus cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per nouem species lapidum designantur. X V. ergo sunt ornamenta Pontificis. X V. gradus uirtutum ipso numero designantia, quos per. X V. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis uirtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

degradados deponere, synodos celebrare, Christum cōficere, Vestes & uasa consecrare. Pallium autem, quod Metropolitanorum & Primatum Differentia inter. 4. & Patriarcharum est proprium, ut scilicet per illud à cæteris episcopus discernatur, & priuilegiatam obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quàm in ueteri testamento legitur constitutum, ut pontifices præter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes, & quatuor speciales, hic autem sex communes, Nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illa data sunt carnalibus & mundanis: hæc autem data sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & mundo propter quatuor elementa. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfectus est Deus cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per nouem species lapidum designantur. X V. ergo sunt ornamenta Pontificis. X V. gradus uirtutum ipso numero designantia, quos per. X V. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis uirtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

geniam obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quàm in ueteri testamento legitur constitutum, ut pontifices præter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes, & quatuor speciales, hic autem sex communes, Nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illa data sunt carnalibus & mundanis: hæc autem data sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & mundo propter quatuor elementa. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfectus est Deus cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per nouem species lapidum designantur. X V. ergo sunt ornamenta Pontificis. X V. gradus uirtutum ipso numero designantia, quos per. X V. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis uirtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Genes. 2. cit Deus cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per nouem species lapidum designantur. X V. ergo sunt ornamenta Pontificis. X V. gradus uirtutum ipso numero designantia, quos per. X V. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis uirtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Psal. 131.

C 2 De

De legalibus indumentis secundum Historiam. CAPVT. XI.

Vide Exo. 28. p. totū. **Q**uatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quam principi sacerdotum communia. Primum dicebatur Manathasim, hebraicè, grecè, & latinè femoralia dici potest, de bysso retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam: sed Moyses Abanec appellauit, Hebraei verò discentes à Babylonijs, Emissane vocauerunt, eratq; byssinum & duplex. Tertium Baltheus, id est, zonalis cingulus, latus quasi digitis quatuor, sic reticulat⁹, vt quasi *pellis videtur, contextū de bysso, cocco, purpura & Hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebraei Maneth alijs mephei, nos autem infulam appellamus, à Cydarius sic ha: id est, mitra Pontificali plurimū differens, quasi bet exem: formam rotundæ castidis representans. Super plar vt vis: hæc, quatuor proprijs indumentis Pontifex vtebatur. Primum erat tunica Hyacinthina, quam Hebraeus dixit Nathir, grecè dicitur Poderis, latinè Talaris. Habebat autem pro fimbrijs malagranata cum octoginta tintinnabulis aureis, interscalari modo disposita, vt audiretur sonus quem Pontifex ingrederetur sanctuarium, ne forte moreretur. Secundum erat Ephot, id est, superhumerales de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, sine manicis, ad modum Collobij, habens aperturam in pectore quadram, ad magnitudinem palmi. In qua Logion eiusdem mensuræ inferebatur. In cuius parte superiori, videlicet super humeros, infibulati erant auro

auro duo lapides Onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israël erant insculpta, sex in vno, & sex in altero, quo autem Samuel & Dauid induti leguntur. Ephot aliud erat lineum, & propriè quidem Ephetar dicebatur. Tertium Hebraicè dicebatur Heufen, Grecè Logion, Latinè verò Rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dicitur est autem rationale iudicij, quia ibi erat lapis, in cuius splendore Deū sibi esse propitium cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum &c. Quadrangulum, duplex de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, habens duodecim lapides per ordines quatuor. In primo Sardonium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Sapphirum & Iaspidem. In tertio Ligurum, Achatem, & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Onychium, & Berillum. In quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israël in singulis singulari. Erant autem in eo scripta hæc duo nomina Purim & Tynim, id est, veritas & doctrina. Inferebatur autem Logion super humerali, id est, superiori parte per duos annulos & duas catenulas aureas, immixtas duobus vncinis, qui sub duobus prædictis Onychinis, in superhumerali cõtinebantur, infixi ab inferiori parte per duos annulos aureos cum duobus vittis Hyacinthinis colligabantur Ephot. Vltimum capitis ornamentum erat Cydaris, id est, mitra in acutū procedens, habens circum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super frontem pendebat aurea lamina, quam Petalum dicunt, ad mo

Legodum lunæ dimidiæ. In qua scriptû erât* Ayoch
 *Agios. Adonay, id est, sanctum nomen domini Tetra-
 grammatô, id est, quatuor literarum, He, Yoth,
 Het, Vau. Ne verò quum mouebatur Pontifex,
 moueretur & lamina, colligabatur vitta Hy-
 acinthia perspicua, quæ summities posterius
 diffundebat. Noster autem Pontifex pro femo-
 ralibus habet sandalia, pro linea Albâ, pro bal-
 theo cingulum, pro pedere tunicam, pro Ephor
 amictû de Dalmatica vel stolam, pro Logio pal-
 lium, pro Cydari Mitram, pro lamina cruceim.
 Et quædam ex his diuersam habent formam ab
 illis secundum figuram eandem.

De typo Legalium indumentorum secundum
 Allegoriam. CAPVT. XII.

His vestibus ornatus Pontifex totius orbis
 præferebat imaginem, femoralia namq;
 Byssina congruè terram figurabant, quia bys-
 sin de terra procedit. Baltheus cum vitis & va-
 sculis circunvolutionem Oceani designabant.
 Tunica Hyacinthina ipso colore aërea præfere-
 bat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per
 malagrana coruscationes & fulgura figurabã-
 tur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor sum-
 mi pontificis indumenta, quatuor Microcosmi
 & quatuor Megacosmi partes ipso numero desi-
 gnabant, id est, quatuor humores & quatuor ele-
 menta. Ephor sui varietate cœlum sydereû osten-
 debat. Quòd autem erat aurum intextum colo-

Fortè*ca ribus. figurabat, quod *color vitalis penetrat
 vnuerfa. Duo lapides Onychini, solem & lunã
 vel duo Hemispheria denotabant. XII, gem-
 ma

mæ pectorales. XII. signa in zodiaco præfere-
 bant. Rationale, quòd erat in medio, quia ratio-
 ne plena sunt vnuerfa, quæ terrena cœlestibus
 hærent. Imò ratio terrenorum & temporum, ca-
 loris & frigoris, & duplex inter vtrûq; tēperies
 de cœli cuius frustratione descēdit. Per annulos, ca-
 tenulas & ancillis elementorum, humorum & tē-
 porum colligamenta signanter. Cydari cœlum
 Empyreû, Lamina superposita Deum signabat
 omnibus præsentem. Hanc allegoriã libri Sa-
 piendæ confirmat authoritas dicens, in veste po-
 deris quam habebat, totus erat orbis terrarum,
 & parauit magnalia in quatuor ordinibus la-
 pidum erant sculpta, & magnificètia tua in Dia-
 demate capitis illius erat scripta.

De vestibus Legalibus secundum Tropo-
 logiam. CAPVT. XIII.

His indumentis Legalibus sacerdos indue-
 batur, hoc ordine. Lotus prius manibus &
 pedibus induebat Manathasim, id est, femora-
 lia, figurans, q. sacerdos mundatis operibus & af-
 fectibus, lacrymis penitentia, debet assumere
 continentiam, vt offerat hostiam immaculatã,
 sanctam, Deo placentem. Noster autem Pontifex
 induit in sacrificio femoralia, sed sandalia. Ac si
 dicatur. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes
 lauet, & est mundus totus.

De veste Linea. CAP. XIII.

Secundo induebatur Cathemone, id est, linea
 veste: significans, quòd sacerdos debet in-
 duere innocentiam. Vt quòd sibi non vult fieri,
 Matth. 7.

Rationis
 ic.

Sapient. 10.

Exod. 29.

Rom. 12.

Ioan. 13.

Eccles. 9. alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud. Omni tē pore vestimenta tua sint candida.

¶ De zona. CAPVT. XV.

Lucæ. 12. Tertio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt refringat concupiscentiam. Vnde veritas ait, Sicut lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestræ ar dentes in manibus vestris.

¶ De tunica. CAPVT. XVI.

Matth. 19. Quarto, induebat tunicam poderem, id est, talarem. Significans, quod Pōtifex debet induere perseverantiam, quia qui per seuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Per talum enim propter extremitatem perseverantia designatur, secundum illud: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.

¶ De Malagranatis & Tintinnabulis aureis.

CAPVT. XVII.

Actu. 1.
1. Pet. 2. Dependebant ante pro subrijs malagranata cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum prædicatio. Quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuariū, moriatur. Cæpit enim Iesus facere & docere, Sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius, qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione.

¶ De superhumerali. CAP. XVIII.

Quinto, induebat Ephod, id est, superhumeralē, significans, quod Pontifex debet induere

induere patientiam, vt in patientia sua possit deat animam suam. Humeris enim supportamus, secundum illud. Supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis seruiens.

¶ De duabus Oris. CAP. XIX.

Habebat autem duas oras coniunctas in vtroque latere summatatum, significans, quod Pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis.

¶ De duobus Onychinis. CAP. XX.

Habebat & duos lapides Onychinos in ertis humeris. In quibus erant sculpta, nomina filiorum Israël, sex in vno, & sex in altero. Per duos Onychinos significatur veritas & sinceritas. Veritas per claritatem, sinceritas per soliditatem. Per filios Israël significatur sancta desideria & sancta opera. Secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit semen in Israël. Per senarium significatur perfectio: pro eo quod Deus sexto die perfecit cælum & terram & omnem ornatum eorum.

¶ De XII. nominibus filiorum Israël.

CAPVT XXI.

Quod autem sex nomina filiorum Israël sculpta erant in vno lapide, & sex in altero. Significabant quod desideria sacerdotis & opera perfici debent, non in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis, vt sinceritas formet intentionem, & veritas finem.

¶ De duabus catenulis. CAP. XXII.

C 5

Habebat

HAbebat & duas catenulas auri purissimi, sibi inuicem coherentes: quae duobus inferbantur vncinis. Significans, quod Pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad Deum scilicet, & ad proximum. De quibus praecipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut teipsum. Sicut enim aurum praeminet vniuersis metallis, ita charitas extollitur vniuersis virtutibus. De qua dicit Apostolus. Horum maior est charitas.

Deut. 6.
Matt. 22.

1. Cor. 13.

¶ De duobus Vncinis. CAP. XXIII.

Duo Vncini sunt intentio & finis, quibus Catenulae inferuntur, vt tam Deum quam proximum diligat. Deum propter seipsum, Proximum propter Deum: ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta.

1. Tim. 1.

¶ De Rationali. CAP. XXIII.

Sexto induebatur Logion, id est, Rationali, significans, quod pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextram & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial.

2. Cor. 6.

¶ De quadratura Rationalis & duplicitate. CAP. XXV.

ERat autem Rationale quadrangulum, significans, quod Pontifex debet discernere inter quatuor. Inter verum & falsum, ne deuiet in credendis. Et inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, Quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet, & pro populo, Ne sic caecus caecum duxerit, ambo in foueam cadant.

Matt. 15.

¶ De quatuor ordinibus lapidum.
CAPVT. XXVI.

HAbebat & quatuor ordines lapidum, significans, quod Pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam.

De duodecim lapidibus.
CAP. XXVII.

In singulis ordinibus autem habebat tres lapides, significans, quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam & mansuetudinem & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinem & longanimitatem, Per lapides enim figurantur virtutes, secundum illud. Si quis autem superaedificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, vniuius cuiusque opus manifestum erit.

1. Cor. 3.

De Cydari. CAP. XXVIII.

Supremum capitis ornamentum erat Cydaris vel Thyara, quam vltimo pontifex assumebat, significans humilitatem, de qua dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autem gestabat in capite, significans quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, secundum illud. Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Matt. 23.

ibid. 6.

De lamina aurea. CAP. XXIX.

De

Cant. 5.

DE Cydari dependebat à frontelamina aurea, significans sapientiam: qua præcellere debet pontifex secundum illud: Caput eius aurum optimum.

¶ De nomine Dñi tetragrammatō.

CAP. V. XXX.

IN qua quidem lamina erat scriptum nomen Domini tetragrammaton, id est, quatuor litterarum: He, Ioh, Het, Van, id est, principium passionis vitæ iste: Ac si diceretur aperius: Ille, cuius pontifex iste gerit personam, scilicet Christi, est principium, id est, author vitæ passionis, id est, vitæ restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriêdo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomê domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anathot, Adonay, id est, Sanctum nomen domini tetragrammaton, quod ineffabile dicitur: non quia effici non potest, sed quia rem ineffabile significat.

¶ De varietate operis. CAP. XXXI.

Psal. 44.

ERant autê hæc indumenta pro maiori parte cõtexta opere polymito, id est, vario propter varietatem virtutum. De qua dicit Psalmographus: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

¶ De quatuor coloribus. CAP. XXXII.

Contexta verò erant de quatuor pretiosis coloribus: pupura, cocco, bysso, Hyacintho. Per purpuram regiæ dignitatis, significatur pōtifficalis potestas, quæ via regia debet incedere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos.

Per

Per coccum coloris ignei: qui & binstinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & vrere. Lucere debet per promissionem, vt: Omnis qui reliquerit domum aut patrem & matrem, &c. centuplū accipiet, & vitam æternā possidebit. Vrere debet per comminationem, vt, Omnis arbor quæ non facit fructum bonū excidetur, & in ignem mittetur. Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, vt pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab his qui sunt intus, & ab his qui sunt foris. Per hyacinthum coloris ærei signatur serenitas conscientiæ, quam intra se pontifex debet habere secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

¶ De vestibus euangelici sacerdotis.

CAP. XXXIII.

Vestes autem euangelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ad membra verò dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Prius enim exponenda sunt eorum mysteria, iuxta quod capiti congruunt, ac deum, secundum quod membris conueniunt.

¶ De pontificalibus indumentis, secundum quod Christo conueniunt.

CAP. XXXIII.

Pontis

Pontifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius est membrum, representans personam: dum pedibus assumit sandalia, illud incarnationis dominicæ insinuat calciamentū, de quo dominus inquit in psalmo: In Idumæam

Psal. 59.

extendam calciamentū meū. i. in gentibus notam faciam incarnationem meā. Venit enim ad nos calciata diuinitas, vt pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calciamenti Ioannes Baptista signauit, cum ait: Cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilē copulamq; indissolubilē quibus verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, per sandaliorū corrigias intelligimus. Mediātibus verō caligis pedes sandalijs coniunguntur. Quoniam anima mediante carni diuinitas est coniū

Psal. 98.

*De vsu & significatione vestitiū sacerdotis. De amictu, vbi reddit ratio, cur idē in Christi c. 50. Burcar. li. 2. & 3. c. 97. Vual. To. de Sacramē. tit. 4. c. 29.

cta. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mūdū gubernat. Vnde ait Psal. Adorate sanctiōe vestitiū bellum pedum eius, quoniā sanctū est.

De amictu, vbi reddit ratio, cur idē in Christi c. 50. Burcar. li. 2. & 3. c. 97. Vual. To. de Sacramē. tit. 4. c. 29.

CAP. XXXV.

Amiētus autem, quo sacerdos caput obtusabit, illud significat quod in Apocalypsi describitur: Angelum Dei fortem descendisse de celo, amictum nube. Et in Esāia: Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum deitas

Apoca. 10.
Esa. 19.

tem

tem abscondit in carne. Nam caput viri Christi, caput Christi Deus. Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis significat. Quod per illam syndonem expressius designatur, qua summus pontifex caput obducit. Et pulchre quidē, quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum notus esset in Iudæa Deus, & in Israël magnum nomen eius, in Idumæam extendit calciamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De Alba. C A P. XXXVI.

Alba lineum vestimentum, longissimē distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adam vestit⁹ est post peccatum: nouitatem vitæ significat, quam Christus habuit, & docuit, & tribuit in baptisimo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum hominem qui secundum Deū creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, & vestimēta eius sunt facta alba sicut nix. Semper enim vestimenta Christi munda fuerunt & candida, quia peccatū non fecit, nec inuentus est dolus in lingua eius.

De cingulo & succinctorio.

CAP. XXXVII.

Zona sacerdotis illud significat, quod Ioannes Apostolus ait: Conuersus vidi similem filio hominis, præcinctum ad mammillas zona aurea. Per zonam auream perfecta Christi charitas

ritas

- Ephe. 3. ritas designatur. Quam dicit Apostolus super eminentem scientiæ charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquens, prædixit: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renium eius. Nā iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates illius, duæ sunt partes naturalis iustitiæ, quam Christus fecit, & docuit. Quod tibi nō vis fieri, alij ne feceris, sed quæcunq; vultis vt faciant vobis homines: & vos facite illis.

¶ De stola. CAP. XXXVIII.

- Phil. 2. Stola, quæ super amictū collo sacerdotis inscumbit, obediētiam & seruitutem significat, quam dominus omnium propter salutem suorū subiuit. Nam cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exinaniuit seipsum, formam serui accipiens, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere: quia quod non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem pater: non iudex, amore, non ira: voluntate, nō necessitate: gratia, non vindicta. Hic est ille Isaac, qui parens præcepto patris Isaac & consilio matris Rebeccæ seruiuit Laban, vt Rachel & Lyam duceret in coniugium.

¶ Detunica. CAP. XXXIX.

Tunica poderis, quæ Hyacinthini coloris erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis & malis

malis punicis ab inferiori parte procedentibus, vt pontifex totus vocalis incederet, cœlestem Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiam habuerunt omnes, quibus Deus per prophetam Esai. 40. ait: In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipuè tamen hanc habuit tunicam euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illam apostolis suis. Omnia, inquit, quæcunq; audiui à patre meo, Iohan. 15. nota feci vobis. Hanc ergo significauit illa tunica domini quam milites scindere noluerunt, eò quòd esset inconsulitilis, desuper contexta per totum, damnum fore maximum existimantes, si qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliantur. Iohan. 19.

De Dalmatica. CAP. XL.

Super hanc tunicam pontifex vestit Dalmaticam, quæ sui formam largam misericordiam Christi significat, quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester misericors est. Beati Luc. 6. Matt. 5. namq; misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Iudicium verò sine misericordiã fiet ei, qui non facit misericordiã, quia misericordia super exaltat iudiciũ. Ergo dimittite, & Iaco. 2. dimittetur vobis, sicq; inquit, orabitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscũ misericordiam, superinfundens vulneribus nostris vinum & oleum. Nam per viscera misericordiæ Ibi. 1. suæ visitauit nos oriẽs ex alto. Qui nō ex operibus Tit. 3.

bus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suâ saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniâ indulgeret. Misericordiâ, inquit, volo & non sacrificium.

De chirothecis. CAP. XLI.

- Gene. 27. **C**hirothecæ sunt hædorum pelliculæ, quas Iacob manibus Rebecca circûdedit, vt patris manus maioris similitudinem exprimeret. Pellis hædi similitudo peccati, quam Rebecca mater, id est, spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob operibus Christi circûdedit: & similitudinē maioris, id est, prioris Adæ Christum exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit, vt incarnationis mysterium diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorū efuriijt, sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & laborauit. Vnde cū ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea efuriijt. Accedens ad eum diabolus: eum ad similitudinē prioris Adæ tentauit. Sed qui primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

De planeta, vbi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planetæ.

CAP V T. XLII.

- Gal. 3. **C**asula magni sacerdotis est vniuersalis ecclesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis.
- Psal. 132. Hæc est illud Aaron vestimentū, cuius in oram descendit vnguentum: sed à capite descendit in barbam, & à barba descendit in oram. Quoniâ de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, primum apostoli, postmodū cæteri. Quod autem

autem casula, cum vnica sit & integra, extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, designat & antiquam ecclesiam, quæ passionem Christi præcessit, & nouam, quæ passionem Christi subsequitur. Nam & qui præibant & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, Bene dictus qui venit in nomine domini.

De manipulo. CAP. XLIII.

Quod sacerdos manipulum portat in læua, designat, quod Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim præmium designatur, iuxta quod legitur: Veniens Pfal. 125. res autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per læuam vita præfens accipitur, secundū quod scriptum est: Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam simul & brauiū cōprehendebat, & stadium * præ * Percurrebat: quia simul erat & in patria, & in via. Nemo, inquit, ascendit in cælum, nisi qui de cœlo: Ioan. 3. descendit, filius hominis qui est in cœlo.

De Mitra. CAP. XLIII.

Mitra Pontificis illud significat, quod propheta loquens de filio dicit ad patrem Glo Psalm. 8. ria & honore coronasti eum domine, & constituisti eum super opera manuum tuarū. Hoc est illud Philip. 2. lud nomen, quod est sup omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū, terrestrium, & infernorum. Nam & in aurea lamina Cydaris pontificalis sculptum erat nomen domini

Tetragrammaton, cuius mysterium superius prælibauimus. Per Mirram ergo capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nâ propter pedem adoratur scabellû: Adorate, inquit scabellû pedû eius, quoniâ sanctum est.

Psal. 98.

De baculo. CAP. XLV.

Psal. 44.

Virga pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista. Virga recta est virga regni tui, Quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vixit te Deus tuus. Et alibi dicit: Reges eos in virga ferrea. Duritia ferri rigorem significat æquitatis, quia Christus tanquam vas figuli confringet peccatores. Verum potestas Christi non solum virga, sed & baculus est, quia non solum corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Psal. 2.

Psal. 22.

De annulo. CAP. XLVI.

Annulus digiti donum spiritus sancti significat. Digitus enim articuiatus atq; distinctus, spiritum sanctû insinuat. Secundum illud: Digitus Dei est hic. Et alibi, Si ego in digito Dei eicio dæmonia, &c. Annulus aureus & rotundus perfectionem donorum eius significat, quâ sine mensura Christus accepit, quoniâ in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nâ qui de cælo venit, super omnes est. Cui Deus nõ dedit spiritum ad mensuram. Super quem videris spiritum, inquit, sanctum descendentem & manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nâ requiescit super eum spiritus sapientiæ & intel-

Exo 1.8.

Luce. 13.

Colof. 2.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Efai. 11.

& intellectus, &c. Ipse verò de plenitudine sua differentes donationes distribuit. Alij, secundû Apostolum, dans sermonem scientiæ, alij gratiã 1. Cor. 12. fanitarum, alij operationem virtutû, &c. Quod Eph. 4. & visibilis Pontifex imitatur, alios in ecclesia constituens sacerdotes, alios diacones, alios subdiacones, & huiusmodi.

De quinque psalmis.

CAP. XLVII.

Celebraturus Episcopus missarum solènia, quosdam psalmos & orationes præmittit, secundum exhortationem Psalmistæ dicentis: Psalm. 49. Præoccupem⁹ faciem eius in confessione, & in psalmis iubilans ei. Dicit autem hos psalmos. Quam dilecta. Benedixisti. Inclina. Credidi. De Psalm. 83. profundis. Vt quicquid immûdum quinq; sen 84. 85. 115. suum transgressione commisit, quinque psalmorum oratione detergat. Quædam enim continentur in ipsis quæ rectè conueniunt celebraturis altaris mysterium, & Eucharistiæ sacramentum. In primo: Concupiuit & defecit anima mea in atria domini. Altaria tua domine virtutum, rex meus & Deus meus. Domine Deus virtutû exaudi orationem meã, aurib⁹ percipe Deus Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. In secundo: Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Nunquid in æternum irascèris nobis? Ostende nobis domine misericordiam tuã, & salutarem tuum da nobis. Veruntamen propter timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. In tertio: Auribus percipe domine orationem

tionem meam, & intende voci deprecationis mee. Omnes gentes quasq; fecisti, venient, & adorabunt coram te domine. Confitebor tibi dñe Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. In quarto: Calicē salutaris accipiam, & nomē domini inuocabo. Diripiēt domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus domini, in medio tui Ierusalem. In quinto: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis mee. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino. Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Orationes verò quas addit, manifestè pertinent ad impetrandū cordis & corporis munditiam & munimen.

De pontificalibus indumentis, secundum quod membris conueniunt: vbi agitur de caligis & sandalijs.

CAPVT. XLVIII.

INter hæc, pedes Pontificis in præparatione Euangelij & pacis, & caligis & sandalijs calciantur, quorū pulchritudinē admirabatur propheta cum diceret: quàm speciosi sunt pedes euangelizantium bona. Sandalia verò de subtus integram habent solem, de super autem coriū fenestratū: quia gressus prædicatoris debent & subtus esse muniti, ne polluantur terrenis: secundum illud: Excute puluerē de pedibus vestris, & sursum aperti: quatenus ad cognoscenda cœlestia reuelentur, secundum illud propheticum:

Esaï. 51.

Matt. 10.

Reuela

Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia Psal. 118. de lege tua. Quod autem sandalia quibusdā locis aperta, quibusdam clauia sunt, designat q̄ Evangelica prædicatio nec omnibus debet reuelari, nec omnibus debet abscondi. Sicut scriptū est: Vobis datum est nosse mysteriū regni Dei, Lucæ. 8. cæteris autem in parabolis. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargatis ante porcos. Ibidem. 7. Prius autem caligis induitur, vsque ad genua protensis ibique constrictis, quod prædicator pedibus suis rectos facere gressus & genua debilia reparare debet. Nam qui fecerit & docuerit, hic magnus est in regno cœlorum. Ibidem. 5.

De ablutione manuum.

CAP. XLIX.

DEinde corporaliter lauat manus, vt spiritaliter mundet actus, autoritate Psalmitæ dicentis: Lauabo inter innocentes manus Psalm. 25. meas, & circumdabo altare tuum domine. Non enim diuina sacramenta lutum manuum continent, sed si quis indignè manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Quia non lotis manibus manducare, non coinquinat hominē. Quæ verò procedunt de ore & de corde exeunt, ea coinquināt hominem, cogitationes malæ, homicidia, furta, fornicationes, falsa testimonia, blasphemæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominē. Vnde sollicitè satagendū est, vt non tam exteriora manuum quàm interiora mentium inquinamenta purgentur.

De amictu, vbi agitur de duobus vasculis, quib⁹ amict⁹ antepectus ligat̄.

CAP. L.

D 4

Lotis

- L**otis itaque manibus assumit amictum, qui super humeros circumquaque diffunditur. Per quem operum fortitudo significatur. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, secundum illud patriarchae Iacob. Supponit humerum ad portandum, & factus tributis seruiens. Duo vasculi quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem & finem, quibus informandum est opus, ne fiat in fermento malitiae & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere & insudare, secundum illud quod Apostolus ait ad Timotheum: Labora sicut bonus miles Iesu Christi.

De Alba. C A P. L I.

- A**lba membris corporis conuenienter apta, nihil superfluum aut dissolutum in vita sacerdotis esse debere demonstrat. Haec ob speciem candoris designat munditiam, secundum quod legitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Fit autem de bysso vel de lino. Propter quod scriptum est: Bissinum sunt iustificationes sanctorum. Sicut enim byssus, vel linum candorem, quem ex natura non habet, multis tunctionibus attritum, per artem acquirit: Sic & hominis caro munditiam, quam non obtinet per naturam, multis castigationibus macerata, sortitur per gratiam. Unde sacerdos, secundum Apostolum, castigat corpus suum & in seruitutem redigit, ne forte quum alijs praedicet, ipse reprobus fiat. Haec vestis in veteri sacerdotio stricta fuisse describitur propter spiritum seruitutis

uitutis in timore. In nouo larga est, propter spiritum adoptionis in libertate. Quod autem Auriferum frigidum habet, & gemmata est in diuersis locis, & varijs operibus ad decorem, illud insinuat quod propheta dicit in Psalmo: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Debet autem Alba circa lumbos zona praecingi, ut castitas sacerdotis nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Unde. Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. Et. Virtus eius, in lumbis eius, & fortitudo illius in umbilico ventris eius. Debent ergo lumbi praecingi per continentiam. Debent & subcingi per abstinentiam: quoniam hoc genus daemonij non eijcitur nisi in oratione & ieiunio. Hinc etiam Apostolus ait: State succincti lumbos in veritate.

Quare Rom. Pontifex post Albam Orale, & post Orale crucem assumat.

C A P V T. L I I.

Romanus autem Episcopus post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat Ephod, id est, super humerale, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina celsit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, Pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis aureis lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit, iuxta quod inquit Apostolus: Ut comprehendatis cum omni-

bus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoque Rom. Pontifex crucem quandam infertam catenuis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, vt sacramentû, quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore: Cum corâe creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

De Stola. CAPVT. LIII.

Rom. 10. **P**ER Stolam, quæ alio modo vocatur Orarium super collum sibi sacerdos imponit, vt iugû domini se suscepisse significet, quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiam vel patientiam, de qua scriptum habetur: **1. Cor. 1.** Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod Stola cum zona nexibus quibusdam colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secundum decretum Bracharensis concilij de vno eodemque Orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit. Nisi fortè quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum.

De Tunica. CAPVT. LV.

Deinde

DEinde Pontifex induit tunicam Poderim, id est talarem, significantem perseverantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse describitur. Cum verò cæteræ virtutes currant in stadio, perseverantia tamen accipit brauium: quoniam qui perseverauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Vnde præcipitur. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autem hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorû supra mysterium exposuimus.

De Dalmatica. CAPVT. LV.

SUPER hanc tunicam Episcopus vestit Dalmaticam, sic dictam, eò quod in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam, sed illud efficiat, quod propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; duc in domum tuam. Quam videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc fortè specialiter vtuntur dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab apostolis, vt mensis ex officio ministrarēt. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo vsq; deorsum. Vt Pôtifex habeat feruorem charitatis ad Deum & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde

Matth. 22

1. Ioan. 1. cor de tuo, & proximū sicut teipsum. Vnde Ioan-
nes: Charissimi, non nouum mandatum scribo
vobis, sed mandatum verus, quod habuistis ab
initio. Atq; iterum: Mandatum nouū scribo vo-
bis, &c. In sinistro quoq; latere Dalmatica sim-
brias habere solet. i. sollicitudines actiūæ vitæ si-
gnantes, quas Episcopus debet habere pro sub-
1. Cor. ii. ditis iuxta quod dicit Apostolus. Præter illa quæ
extrinsecus sunt instantia quotidiana sollicitudo
omnium ecclesiarum.

De chirothecis. CAPVT. LVI.

Quia verò pleriq; bonum opus quod faciūt,
nani fauore corumpūt, statim episcopus
manus operit chirothecis, vt nesciat fini-
Matth. 6. stra sua, qui d. faciat dextra sua. Per chirothecā
ergo congruè cautela designatur, qua sic facit
opus in publico, quod intentionem continet in
Ibid. 5. occulto. Nam & si dominus dixerit, Luceat lux
vestra coram hominibus, vt videant opera ves-
tra bona, & glorificent patrem vestrum qui in
cælis est. Propter hoc chirotheca circulum au-
Matth. 6. reum desuper habet. Ipse tamen præcepit: Atten-
dite ne iustitiam vestram faciatis coram homi-
nibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem
non habebitis apud patrē vestrū qui in cælis est.

De planeta. CAPVT. LVII.

Postremo super omnes vestes induit casulam
vel planetam, quæ significat charitas. ē. Char-
1. Pet. 4. itas enim operit multitudinem peccatorum, de
1. Cor. 13. qua dicit Apostolus: Adhuc excellentiorem viā
vobis demonstrō, si linguis hominum loquar &
angelorum, charitatem autem non habuero, factus

sum velut æsonans & cymbalum tinniens.
Et hæc est vestis nuptialis, de qua loquitur domi-
nus in euāgelio: Amice, quomodo huc intrasti, **Matth. 22.**
non habens vestem nuptialem? Quod autē amice
ctus super os planetæ reuoluitur, innuit, quod
omne opus bonum debet ad charitatem referri.
Nam finis præcepti charitas est de corde puro & **1. Timot. 1.**
conscientia bona, & fide non ficta. Quod autem
extensione manuum in anteriorem & posterio-
rem partē diuiditur, significat duo brachia cha-
ritatis, ad Deum scilicet & ad proximum. Dili- **Matth. 22.**
ges, inquit, dominum Deum tuum ex toto cor-
de tuo, & proximum tuum sicut teipsum. In his
duobus mandatis pendet tota lex & prophetæ.
Latitudo planetæ significat latitudinem chari-
tatis, quæ vsq; ad inimicos extenditur. Vndē: La **Psal. 118.**
tum mandatum tuum nimis.

De manipulo. CAPVT. LVIII.

CAeterum quia mentibus bene compositis
& diuino cultui mancipatis sæpe subrepit
acidia, quæ quodam torpore reddit animū dor-
mientem, dicente Psalmista: Dormitauit ani- **Psal. 118.**
ma mea præ tædio: In sinistra manu quædam ap-
ponitur mappula, quæ manipulus vel sudarium
appellatur, qua sudorem mentis abstergat, &
soporem cordis excutiat, vt depulso tædio vel
torpore, bonis operibus diligenter inuigilet. Per
manipulum ergo vigilantia designatur, de qua
dominus ait: Vigilate, quia nescitis qua hora **Matth. 14.**
dominus vester venturus sit. Vndē sponsa
dicit in Canticis: Ego dormio, &
cor meum vigilat.

Cant. 5.

De

Mitra Pontificis scientiam vtriusque testamēti significat: nam duo cornua duo sunt testamenta, duæ fimbriæ, spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorē partem cōplectitur, indicat quòd omnis scriba doctus in regno cælorū de thesauro suo noua profert & vetera. Caneat ergo diligens episcopus, ne prius velit esse magister, quam norit esse discipulus, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in ueam cadant. Scriptum est enim in propheta: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

Matth. 13.

Ibid. 15.

Os. 4.

Annulus est fidei sacramētum, in quo Christus sponsam suam sanctam ecclesiā subarrauit, ut ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrauit me dominus meus. i. Christus. Cuius custodes & pedagogi sunt episcopi & prælati, annulum pro signo ferentes in testimoniū. De quibus sponsa dicit in Canticis: Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud: Date annulum in manum eius.

Can. 5.

Luce. 15.

De baculo, & quare summus Pontifex pastorali virga non utitur.

Baculus correptionem significat pastorale, propter quod à consecratore, dicitur consecrato: Accipe baculum pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus: In virga veniam ad vos. Quod autem est acutus in fine, rectus in medio, retor-

i. Cor. 4.

tus in summo, designat quòd pōtīfex debet per eam pungere pigros, tegere debiles, colligere vagos. Quod vno carmine verificator quidam expressit. Collige, sustenta, stimula vaga, moribida, lenta. Romanus autem Pontifex pastorali virga non utitur, pro eo quod B. Petrus apostolus Baculus baculum suum misit Eucharisio primo episcopo S. Petri a Treuerorum, quæ vnā cum Vacerio & Materno pud Tre ad prædicandum Euangelium genti Teuthoniuensium destinauit. Cui successit in episcopatu Maternus, quo baculo sancti Petri de morte fuerat susceptus. Quem baculum vique hodie cum magna ueneratione Treuerensis seruauit ecclesia.

De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

Pallium, quo maiores utuntur episcopi, significat disciplinam, qua seipsum & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hanc acquiritur torques aurea, quæ legitime certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi Proter. 1. disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana conformatum, habens de super circum humeros conlijstringentem, & duas lineas ab utraque parte dependentes. Quatuor autem cruce purpureas, ante & retro, & à dextris, & à sinistris: sed à sinistris est duplex, & simplex à dextris. Hæc omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauidis sacramentis. Nam ut scriptura testatur in thesauris sapientiæ significatio disciplinæ.

In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitas designatur. Nam ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quæ mâsuetum est animal. Vnde Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est, quod illius semiuuui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinum adhibetur & oleum, ut per vinum mordeatur vulnera, & per oleum foueantur, quatenus qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum seueritatis adhibeat, in oleo mollitiæ pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur, in qua cûtabulis virga continetur & manna. Quoniam in mente rectoris cum scripturæ scientia debet esse virga districtiōnis, & manna dulcedinis, ut seueritas immoderate non sæuiat, & pietas plus quàm expedit nõ indulgeat. Circulus pallij, per quem humeri constringuntur, est timor domini, per quem opera coercentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur. Quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidatione: dextram verò temperat à superfluis amore iustitiæ. Beatus ergo vir qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiam Sapientis. Timor domini peccatū repellit, qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, quod pallium & ante pectus & super humeros frequenter aptatur. Quatuor cruces purpureæ, sunt qua-

Esa. 53.

Luc. 10.

Heb. 9.

Pro. 28.
Eccles. 1.

tuor

tuor virtutes politicæ iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpureentur, frustra sibi virtutis nomē viuant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde dominus inquit apostolis: Nisi abstinuerit iustitia vestra plus quàm scribarum & phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Hæc est purpurea regis, & tincta canalibus, quæ Salomon commemorat in Canticis canticorum. Cta, alias Is ergo qui gloria pallij decoratur, si cupit esse victa, quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, ut reddat unicuique, quod suum est. Prudentiam in posteriori, ut caueat quod unicuique nocitum est. Fortitudinem à sinistris, ut eum aduersa non deprimant. Temperantiam à dextris ut eum prospera non extollant. Duæ lineæ, quarum una post dorsum, & altera progreditur ante pectus, astutiam & contemplatiuum vitam significat. Quasi ita debet exercere prælarum, ut ex eodem exemplo Moyse nunc in montem ascendat, & ibi prophetetur cum domino: nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouidurus attentius, ut cum sæpe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & cû Maria circa frequens fatagat ministerium, & cum Maria verbum audiat Saluatoris. Vtraque tamen grauat inferius, quia corpus quod corrumpitur, grauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quapropter & pallium duplex est in sinistra, & simplex in dextra. Quia vita præsens, quæ pro sinistra accipitur, multis est subiecta molestijs: sed vita futura

E ra,

ra, quæ per dextram designatur, in vna semper collecta quiete est. Quod veritas ipsa designavit, cum intulit: Martha Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex est in sinistro, quatenus ad tolerandas vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat. Simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem, toto suspiret affectu, iuxta verbum Psalmistæ, dicentis: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Tres autem acus, quæ pallio insiguntur ante pectus super humerum & post tergum, designant compassionem proximi, administrationem officij, distinctionemq; iudicij, quarum prima pungit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima pungebat Apostolum, cum dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Secunda est, præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mæa quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Tertia, si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Super dextrum humerum non insiguntur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punitionis. Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non erit amplius neque luctus, neq; clamor: sed nec vllus dolor, quoniam priora transferunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens

pretiosum, quia nimirum bonus pastor propter curam ouium in terris affligitur, sed in cælis æternaliter coronatur, vbi pretiosam illam margaritam habebit, De qua dominus ait in Euangelio: Simile est regnum cælorum homini negotiatori querenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij, quoniam in ipso, & cum ipso confertur pontificalis officij plenitudo. Nam antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet clericos ordinare, pontifices consecrare, vel ecclesias dedicare, nec Archiepiscopus appellari.

De armatura virtutum. CAP. LXIII.

Ista sunt arma quæ pontifex debet induere, contra spirituales nequitas pugnaturus. Nam, vt inquit Apostolus. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed ad destructionem munitionum potentia Deo. De quibus idem Apostolus in alia dicit epistola: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladius spiritus, quod est verbum Dei. Prouideat ergo diligenter episcopus, & attendat sacerdos exhortatio studiose, vt signum sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet. Ne forte simi

Matth. 23. lis sit sepulchro de foris dealbato, intus autem omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud Deum. Pontificalem itaque gloriam iam honor non commendat vestium, sed splendor animarum. Quoniam illa quæ quondam carnalibus blandiebantur obrutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intellegendi poscebant. Ut quicquid illa velamina in fulgore auri & in nitore gemmarum, & in multitudine operis varietate signabant, hoc iam in moribus actibusque clarescat. Quod & apud veteres venerantiam ipsa significationum species obtineret, & apud nos certiora sint experimenta rerum, quam ænigmata figurarum. Tunc enim valles abundant frumento, quum arietes ouium sunt induti.

Psal. 64.

De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguendæ

CAP. LXV.

Quatuor autem sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes Ecclesia Romana distinguit, Albus, Rubeus, Niger, & Viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: byssus & purpura, hyacinthus & coccus. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus confessorum & virginum. Rubeis in solennitatibus apostolorum & martyrum. Hinc sponsa dicit in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus,

Exod. 28.

Canti. 5.

cundus, electus ex millibus. Candidus in confessoribus & virginibus, rubicundus in martyribus & apostolis, Hi & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Albis indumentis igitur utendum Quibus est in festiuitatibus confessorum & virginum propositis utendum propter integritatem & innocentiam. Nam candidus est albus. di sunt facti Nazaræi eius, & ambulati semper cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequuntur Apoc. 14. agnum quocumque ierit. Propter eam causam utendum est albis in solennitatibus angelorum. De quorum nitore dominus ait ad luciferum. Vbi Iob. 38. eras, cum me laudarent astra matutina? In natiuitate Saluatoris & præcursoris, quoniam uterque natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubem leuem, Esa. 19. id est, sumpsit carnem à peccatis immunem, & intravit in Ægyptum, id est, venit in mundum, iuxta quod angelus ait ad virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obrumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te, sanctum, vocabitur filius Dei. Ioannes autem & si fuit conceptus in peccato, fuit tamen sanctificatus in utero, secundum illud propheticum: Antequam exieris de vulua, sanctificauit te. Nam & angelus ait ad Zachariam: Spiritus sancto replebitur adhuc ex utero matris sue. In Epiphania propter splendorem stellæ, quæ magos adduxit secundum illud propheticum: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In Hy: Vide Rōpōpanti, propter puritatem Mariæ, quæ iuxta natiuitatis canticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israël. In defesto Pu

rificatiōis cœna domini, propter confectiōem Chriſma
 B. Mariæ. tis, quod ad mundationem animæ consecratur.
 Nam & Euangelica lectio munditiam principa
 Ioan. 13. liter in illa solennitate commendat. Qui lotus
 est, inquit, non indiget, nisi vt pedes lauet, & est
 Marc. 16. mundus totus. Et iterum. Si non lauerō te, non
 habebis partem mecum in resurrectione, pro
 pter angelum testem & nuntium resurrectio
 nis, qui apparuit stola candida coopertus, de
 Matth. 28. quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius si
 cut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. In
 Ascensione, propter nubem candidam in qua
 Chriſtus ascendit. Nam & duo viri steterunt iux
 ta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri
 Actu. 1. Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum, &c.
 Illud autem non otiose notandum est, quod li
 cet in consecratione pontificis talibus indumen
 tis sit vtendum, consecrantibus scilicet & mi
 nistris (nam consecrandus semper albis vtitur)
 qualis secundum proprietatem diei conueniūt.
 In dedicatione tamen ecclesiæ semper vtendum
 est albis, quocumque dierum dedicatio celebra
 tur. Quoniam in consecratione pontificis can
 tatur missa diei, sed in dedicatione Basilicæ de
 dicationis missa cantatur. Nam & ecclesia vir
 gineo nomine nuncupatur, secundum illud Ap
 postoli: Despondi enim vos vni viro virginem
 castam exhibere Chriſto. De qua sponsus dicit
 in Canticis: Tota pulchra es amica mea, & ma
 cula non est in te. Veni de Libano sponsa mea,
 veni de Libano, veni coronaberis. Rubeis au
 tem vtendum est indumentis in solennitatibus
 aposto:

apostolorum & martyrum, propter sanguinem
 passionis, quem pro Chriſto fuderūt. Nam ipsi Apoc. 7.
 sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & la
 uerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Cru
 cis, de qua Chriſtus pro nobis sanguinem suum
 fudit. Vndē propheta: Quare rubrum est vesti
 mentum tuum, sicut calcantium in torculari? Eſa. 63.
 Vel in festo crucis melius est albis vtēdum, quia
 non passionis, sed inuentionis, vel exaltationis
 est festum. In Pentecoste, propter sancti spiri
 tus feruorem qui super apostolos in linguis
 igneis apparuit. Nam apparuerunt illis discer
 titæ linguæ tanquam ignis, seditque supra sin
 gulos eorum spiritus sanctus. Vnde propheta: Thre. 1.
 Misit de cœlo ignem in ossibus meis. Licet au
 tem in apostolorum Petri & Pauli martyrio ru
 beis sit vtendum, in Conuersione tamen & Ca
 thedra vtendum est albis. Sicut licet in natiuitate
 Ioannis sit albis vtendum, in decollatione
 tamen ipsius vtendum est rubeis. Cum autem il
 lius festiuitas celebratur, qui simul est martyr & ti præfere
 tur virgo, martirium aliàs, præfertur virginitati, tur marty
 rium. quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta
 quod veritas ait: Maiorem charitatem nemo ha
 bet, quàm vt animam suam ponat quis pro ami
 cis suis. Quapropter in commemoratione om
 nium sanctorum quidam rubeis vtuntur indu
 mentis: Alij verò, vt curia Romana candidis:
 quum non tantum in eadem, sed & de eadem so
 lennitate dicat Ecclesia, quia sancti, secundum
 Apocalypsin Ioannis, stabant in cōspectu agni, Apoca. 7.
 amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

Nigris autem indumentis vtendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis & pro defunctis. Ab aduentu scilicet vsq; ad Natalis vigiliam, & à Septuagesima vsque ad sabbatum paschæ. Sponsa quippe dicit in Canticis: Nigra sum, sed forinosa, filia Ierusalém, sicut tabernacula Cedar, sicut pelis Salomonis, Nolite me confundere, quòd fusca sim, quia decolorauit me sol.

Canti. 1. Innocentium autem die, quidam nigris, alij vt nocetum. rō rubeis indumentis vtendum esse contendūt.

Hier. 31. Illi propter tristitiam, quia vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt.

Matth. 2. Nam propter eandem causam cantica lætitiæ subticentur, & non aurifrigio mitra deferuntur.

Lucæ. 18. Isti propter martyrium, quod principaliter cōmemorans inquit Ecclesia: Sub throno Dei omnes sancti clamabant, vindica sanguinem nostrum qui effusus est, Deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ canticorum, mitra quæ deferuntur non est aurifrigio insignita, sed propter martyriū rubeis est indumentis vtendum.

Apoca. 7. Hodie vtimur violaceis, sicut in Lætare Hierusalē, propter lætitiā, quā aurea rosa significat. Romanus Pōtifex portat mitram aurifrigio insignitam, sed propter abstinentiam nigris imò violaceis vtitur indumentis.

Restat ergo, q. in diebus ferialibus & cōmuni bus, viridibus sit indumentis vtendum. Quia viridis color medius est inter albedinē & nigredinē & ruborē. Hic color exprimitur, vbi dicitur:

Cantic. 4. Cyprium Nardo, & Nardus cum Croco.

Ad

Ad hos quatuor cæteri referuntur. Ad rubeū colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quauis nonnulli rosas ad martyres, Crocum ad confessores, Liliū ad virginēs referant.

CAPITVLA LIBRI
SECVNDI.

- I De accessu Pontificis ad altare.
- 2 De presbytero & diacono, qui deducunt hinc in de pontificem.
- 3 De subdiacono, qui precedit, clausum portans codicem Euangelij.
- 4 De pontifice qui peruenit ad altare, codicem osculatur apertum.
- 5 De processione Romani Pōtificis à secretario ad altare, vbi agitur.
- 6 De duobus diaconis qui ducunt pontificem.
- 7 De mappula quatuor baculis colligata, quæ super Pontificem portatur extensa.
- 8 De cereis & incenso.
- 9 De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apōnit in choro.
- 10 De primicerio qui pōtificis precedentis dextrū humerum osculatur.
- 11 De tribus sacerdotibus, qui corā altari reuenter inclināt os, et pectus Pōtificis osculātes.

- 12 De processionis dispositione.
- 13 De confessione & peccatoris tonsione, In qua tria mutantur, scilicet, tactus, & sonus.
- 14 De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.
- 15 De triplici osculo, videlicet oris, altaris, & peccatoris.
- 16 De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, et sacerdos Episcopum.
- 17 De forma Thuribuli, et de duplici causa thurificandi, spirituali et literali.
- 18 De antiphona qua dicitur ad introitum, et cur ipsa repetitur interposita gloria Trinitatis, et quis eam cantari constituit.
- 19 De Kyrie eleison, et quare nouies decantatur, et quare sex vicibus dicitur Kyrie eleison et tribus Christe eleison.
- 20 De Gloria in excelsis, et de triplici pace, et quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit.
- 21 De candelabris et Cruce, quae super medio collocantur altaris.
- 22 De situ orandi, ubi agitur de mutatione sacerdotis ab vna parte altaris ad alteram.
- 23 De salutatione maioris et minoris ad populum, ubi agit de reuelatione capitis cum oratur. Etiam ostenditur quoties populus salutatur ad missam.

- 24 Vtrum sacerdos minus quam duobus praesentibus debeat celebrare, ubi agitur quod in officio missae angeli praesentes existunt.
- 25 De oratione, conclusione, et responsione, ubi docetur unde sit forma orationis, conclusionis, et responsionis assumpta.
- 26 Quare orationes dicuntur collectae, et quot sunt in missa dicendae, ubi traditur qui fuerunt authores.
- 27 De extensione manuum sacerdotis in missa, ubi traditur quare ministri suscipiant hinc inde manus pontificis, & quare sacerdos tenet coram eo librum sacramentorum.
- 28 De epistola quae praemittitur euangelio, ubi traditur quare subdiaconum legentem epistolam solus comitatur acolitus: diaconum vero legentem Euangelium, tam subdiaconi, quam acoliti comitantur, ostenditur etiam quod epistola nec semper legitur de apostolis, nec semper legitur de prophetis, sed interdum sumitur de veteri testamento, interdum de nouo.
- 29 De reuerentia, quam subdiaconus exhibet episcopo post epistolam, ubi traditur quare subdiaconus post finem epistolae, diaconus autem ante principium euangelii, reuerentiam exhibet sacerdoti.
- 30 De graduali, ubi monstratur, cur in die Pentecostes.

- cofles Graduale non dicitur. Ofreditur etiam
 Unde dicatur, & qualiter fit cantandum.
- 31 De Alleluia, quare post graduale cantatur,
 Vbi docetur quid significet Alleluia, quali-
 ter nomen istud inter preterea, & quis insti-
 tuisit cantetur ad missam.
- 32 De versu, qualis esse debeat, & quare in-
 ponatur, & quare in officio missae trilingua-
 rum concurrat diuersitas.
- 33 De sacerdotis fessu, dum epistola legitur, &
 graduale cantatur.
- 34 De mutatione sacerdotis ab vna parte altaris
 ad alteram, cum lecturus est Euangelium.
- 35 Quare diaconus, qui lecturus est Euangelium,
 dextram pontificis osculatur.
- 36 Quando manus & pedes summi pontificis de-
 beant osculari, vbi docetur, quod prater obla-
 tionem panis, & eam que pro defunctis offer-
 tur, quas manibus tangit, catras recipit obla-
 tiones ad pedes.
- 37 De benedictione, quam diaconus petit & accipit.
- 38 De susceptione codicis Euangelij de altari.
- 39 De his qui procedunt Diaconem cum cereis
 & incenso.
- 40 Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, &
 in redeundo praecedit, referens Euangelium.
- 41 Quare diaconus per vnā partem ascendit in
 pulpitu

- pulpitum, & per aliam partem descendit:
 Vbi docetur, quod diaconus cum silentio de-
 bet procedere, nihil ferens praeter codicem
 Euangelij.
- 42 Quare versus Aquilonem legitur Euangelium,
 Vbi traditur quod Euangelium pronuntiarī
 debet in alto, vt qui lecturus est euangelium,
 consignet sibi os, pectus, frontem, & librum.
- 43 De crucis mysterio & de multiplici eius ef-
 fectu.
- 44 Quando signum crucis fit exprimendum.
- 45 De saluatione qua praemittitur euangelio.
- 46 De praereminencia euangelij.
- 47 Quare post euangelium liber & thuribulum
 ad episcopum reportantur.
- 48 De simbolo quod post euangelium decanta-
 tur, vbi traditur quot & qui fuerint eius an-
 thores, & quis illud constituit ad missam
 cantari.
- 49 De duodecim partibus vtriusque symboli, tñ
 apostolici quam Constantinopolitani.
- 50 Quibus diebus symbolū sit dicendum in missa.
- 51 A quibus, & vbi symbolum sit cantandum.
- 52 De offerterio, vbi traditur quare post euange-
 lium cantatur symbolum, & quare post sym-
 bolum cantatur offerterium.
- 53 De silentio post offerterium.

- 54 De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur.
- 55 De corporalibus, ubi docetur cur una pars extenditur, & altera complicatur.
- 56 De oblati & incenso, ut dicitur, quare sacerdos tertio circumducit & superducit incensum, & quare totum undique incensatur altare.
- 57 De modo & ordine sacrificium offerendi, ubi agitur de aqua, quae cum vino miscetur in calice, ostenditur etiam cur sacerdos signat uniuersa quae accipit.
- 58 De patina super quam sacrificium panis offertur, ubi docetur, quare post susceptam oblatam, sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab altari remota, subdiacono traditur conseruanda, donec tempore fractionis ab eo resumatur.
- 59 De sacerdotis inclinatione.
- 60 De praefatione, ubi agitur de hymno partim angelico, partim humano, traditur etiam quoniam hymnum cantari constituit, quisue praefationem dictauit.
- 61 De praefationis expositione, ubi queritur & ostenditur, quare cum nouem sint ordines angelorum, tres praemittuntur ex illis.

LIBER

LIBER

Secundus.

De accessu pontificis ad altare.
CAP. I.

HIS indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eum ducentibus hinc inde, sacerdotem videlicet, & leuita, subdiacono praecedente, qui clausum portat codicem Euangelij, donec episcopus ad altare perueniat, ibique codicem osculatur apertum. Haec omnia diuinis plena sunt sacramentis. Episcopus enim illum in se representat pontificem, de quo dicit Apostolus **Hebr. 9.** Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis. &c.

De presbytero & diacono qui deducunt pontificem hinc inde.

CAP. II.

Sacerdos & Leuita significant legem & prophetiam, secundum illud quod dominus ipse proponit in parabola sauciati, quia sacerdos quidam **Luc. 10.** descendit eadem via, & viso illo praeteriuit, similiter & leuita. Moyses & Elias in figura legis & prophetiae apparuerunt in monte cum Christo **Matt. 17.** isto loquentes. Sacerdos ergo & leuita ducunt episcopum. Quia lex & prophetia Christum annuntiant.

Deut. 18. annuntiauerunt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege, propheta suscitabit nobis Deus de fratribus nostris, ipsum tanquam me audieris. Et Elaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

De Subdiacono qui præcedit, clausum portans codicem euangelij.

CAP. III.

Subdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptistam significat, qui præcessit Christum in virtute Eliæ, parare domino plebè perfectam. Hic ante pontificem portat codicem euangelij: quia Ioannes ante Christum, prædicationem euangelicam inchoauit. Pœnitentiam (inquit) agite, appropinquabit enim regnũ cœlorũ. Quod autem liber clausus tenetur, donec pontifex ad altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, quod in Apocaiypsi describitur. Quoniã nemo inuentus est dignus aperire librum qui scriptus erat intus & foris, & signatus sigillis septem, nisi Leo de tribu Iuda, radix David, qui librum aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare defignatur ecclesia, iuxta quod dominus dixit in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Quod sectio nem lapidum prohibet in altari, diuisionem fidelium reprobatur, ne ecclesia diuidatur per errores & schismata.

De Põtifice qui peruenit ad altare.

CAP. IIII.

Tunc ergo liber aperitur, cũ episcopus peruenit ad altare. Quoniam vbi Christus præ-

mitiam apostolorum congregauit ecclesiam docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit, Vobis inquit, datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius ergo facit episcopus, cũ ipsemet aperit librum euangelij, quanuis & per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarum. Quòd episcopus codicem euangelij osculatur, insinuat quòd Christus pacem in euangelio prædicauit. Pacem meam, inquit, do vobis, pacem relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis.

De processione Romani pontificis à secretario ad altare

CAP. V.

Cum autem stationalis solennitas celebratur, Romanus pontifex cum sex præfatis ordinibus à secretario processionaliter ad altare progreditur, designans, quòd Christus exiuit à patre & venit in mundũ. Hic autem processionis ordo generationis Christi seriem representat: quã Matthæus Euangelista describit: in qua sex inueniuntur ordines personarũ, à quibus Christus secundũ carnem traxit originem, in mundũ processit: patriarchæ videlicet & propheta, nam in ge- res & principes, pastores & duces. Abraham patriarcha, Dauid propheta, Salomon rex, Salomõ princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

De duobus diaconis qui ducunt pontificem.

CAP. V. T. V. L. F. Duo

DVo diaconi qui ducunt pontificem, designant Abraham & David, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes: isti pollicitemur. De fructu ventris tui imponam super sedem tuam. Propter quod Evangelista signatè hos duos in generatione Christi præmisit. Liber, inquit, generatiõis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Isti sunt duæ columnæ, quas verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostiũ, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quod fides duodecim Apostolorum complectitur, de quorũ medio Christus ostium aperitur credentibus.

¶ De mappula, quæ portatur super Pontificem, quatuor baculis colligata.

CAPVT. VII.

Quatuor autem ministri super Pontificem ferunt Mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappularij nuncupantur. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor modis super Christum ferri exposita, secundum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam, & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hæc est mensa propositionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Hæc autem super pontificem extensa portatur, vt is venisse monstratur

Quatuor sensus scripturæ.
Gen. 1.
Exod. 25.

stratur, quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipse incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

¶ De cæreis & incenso.

CAP. VIII.

ET ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia lex & prophetæ cum psalmis Christi pronuntiauerunt aduentum. Christo autem testante qui ait: Necessè est imperi omnia quæ scripta sunt in lege Moyse & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solemnitatibus Septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes septiformis in Apocalypsi describit. Conuersus, inquit, vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere, vt ille per hoc aduenerit monstratur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis secundum vaticinium Esaiæ. Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

¶ De igne quem manipulo stuppæ pontifex apponit in choro.

CAP. IX.

IN quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppæ super columnam apponitur

ditur, cui pontifex ignem apponit, ut in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos & seculum per ignem.

Psal. 42. Nam ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum exteret. Quia qui iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secundo. Vel potius, quia secundum apostolum Iacobum vita nostra vapor est ad modicum parens, pontifex ignem apponit in supram, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria delictetur. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

Iacob. 4. De primicerio, qui pōtificis dextrū humerum osculatur.

Eesai. 40. De primicerio, qui pōtificis dextrū humerum osculatur.

1. Pet. 2.

De primicerio, qui pōtificis dextrū humerum osculatur.

C A P. X.

Cum autem pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cantorū accedens, dextrum ipsius humerū coram astantibus osculatur. Quia quū Christus nasceretur in mūdo, angelus ille cū quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudantiū Deum, natiuitatē eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, &c.

Luc. 2.

Eesai. 2.

De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclināt: os & pectus

Pontificis osculantes.

C A P. XI.

Tres sacerdotes qui pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinant

nantes os eius osculantur & pectus, tres illos magos signant, qui venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et pro: **Matt. 1.** cidentes adorauerunt inuentum, & apertis thesauris, obtulerunt ei munera, aurū, thus, & myrrham. Per geminum osculum, geminā in Christo naturam confitentur, diuinā scilicet & humanā: diuinā quasi latentem in pectore, humanā quasi patentē in ore, quas quoq; per oblata munera magi mystice figurarunt. Osculum enim est signū reuerentiæ. Iuxta quod Hester sum Hester. 5. mitatem virgæ regis legitur osculata.

De processions dispositione.

C A P. V T. XII.

Disponitur autē ista processio velut castrorum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus proueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colliguntur in medio, præcedunt episcopi & presbyteri, subsequuntur pontifex & diaconi, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Cantores quasi Cantores tubicines præcedunt exercitum, ut eum ad prælium contra dæmones excitent & inuitent. De cines. quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis col Eph. 6. luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spirituales nequitias in cœlestibus. Vndē: Buccinare in Psal. 80. nœomenia tuba in die insigni solennitatis vestra. Crux ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, ut fugiant qui oderunt eum Psal. 67. à facie eius. Nobis ergo absit gloriosi nisi in Gal. 6.

cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigi debemus.

De confessione & pectoris tunctione, in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus. CAPVT. XIII.

Prou. 18. *Rit^o miles ab apostolis deriuari docet Vvald. de sacrament. tit. 4. c. 31. Psalm. 42. Confessio generalis.

Quia iustus vero in principio sermonis accusator est sui, Pontifex * ad altare perueniens, & ad seipsum reuertens, antequam ordiatur sacrum officium, de peccatis suis cum assistantibus confiteretur, psalmum illum dinoscitur pertinere & conuenire. Iudica me Deus, &c. ut discretus a gente non sancta: & ab homine liberatus iniquo, ad altare Dei dignus introeat. Illud autem in hac confessione notandum est, quia non (ut quidam minus provide faciunt) in specie, sed in genere confitenda sunt peccata, quoniam ista confessio non est occultata, sed manifesta. Percutimus autem pectus, cum confitemur peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suam, dicens: Domine propitius esto mihi peccatori, iustificati descendamus in domum. In percussione tria sunt, ictus, sonus, & tactus. Per quae signantur illa tria quae sunt in vera poenitentia necessaria, videlicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Nam sicut tribus modis peccamus: scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & opere perpetrando, ita tribus modis poenitere debemus, scilicet, corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

Lucæ. 18. Tria in poenitentia quaeruntur.

De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.

CAPVT XIII.

Ingressurus ergo pontifex ad altare, incensum * D. Th. 3. apponit thuribulo, per hoc illud insinuans, p. q. 83. art. 2. quod angelus venit & stetit ante altare habens thuribulum aureum, quod impleuit de igne altaris, & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum. Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immaculatum, altare Ecclesiae, ignis charitas, incensum oratio, secundum illud propheticum, Dirigatur oratio mea, &c. Venit ergo angelus, id est, Christus stetit ante altare, id est, in conspectu Ecclesiae, habens thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, charitate, & data sunt ei incensa multa a fidelibus, id est, orationes, ut daret, id est, praesentaret eas patri de orationibus sanctorum, non dicit orationes tantum, quia Christus non omnes orationes exaudit, sed de omnibus illis quae pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter rogasset dominum, ut ab eo stimulum carnis auferret, Respondit ei Dominus: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo thus apponit thuribulo, quia Christus orationem inspirat animo, ut per ipsum offeratur incensum dignum in odorem suauitatis, ipse nos praue nit in benedictione dulcedi stris donis, ut eius donum sit nostrum meritum, quia non accipit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) nihil

Apoca. 8.

Psal. 140.

1. Cor. 12.

Merita non

Chri sunt

Ioan. 15.

hil potestis facere, quia palmes non potest ferre fructum à semetipso nisi manserit in vite. Sacerdos autem incensum representat Episcopo, quia lex illud pretiosum thymiana confecit quod in odorem suauitatis offertur altissimo, de quo dominus subdit in Exodo: Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est dño. Homo quicumq; simile fecerit, vt o Jore illius perfruatur, peribit de populis suis. Fuerit qui dicerent, quòd si thuribulum descendat ab altari, tunc aliud ibi thus sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tanquã illud spectat ad latrariam, istud ad duliã. Melius tamen secundum spiritum quã secundum literam intelligitur. Nam litera occidit, spiritus autem viuificat.

Exod. 30.

2. Cor. 3.

De triplici osculo, videlicet oris, altaris, & pectoris.

CAPVT. XV.

Christus **T**unc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare, significans, quòd Christus adueniẽs, sanctam sibi copulauit ecclesiam secundum illud epithalamium. Osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum humanitas est unita diuinitati, verum etiã sponsa sponso est copulata, secundum illud propheticũ: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornavit me monilibus. Vnde Ioannes, Qui habet sponsam sponso est. Nã in sole posuit tabernaculum suũ, & ipse tanquã sponso procedens de thalamo suo. Deinde cõuersus episcopus osculatur

Cantic. 1.

Esai. 61.

Ioan. 3.

Psal. 44

latur diacones, vt ostendat pacem illam, in aduentu Christi venisse, quam propheta promiserant. Vnde Dauid. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Psal. 44. Alius iterum propheta. Pax erit in terra nostra cum venerit. Et ideò Christo nascente, vox introiuit angelorum. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osculum enim quandoq; pacẽ signat. Iuxta quod dicit Apostolus. Salutate vos inuicem in osculo sancto, Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Diaconus ergo statim inclinans osculatur pectus episcopi, designans q; inspiratione diuina propheta prædixerunt pacem futurã. Nam & Ioannes supra pectus Christi recumbens, euangelij fluentia, de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit.

Psal. 44.

Psal. 71.

Hier. 23.

Luc. 2.

Rom. 16.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos Episcopum.

CAPVT. XVI.

Episcopus ergo thuribulum accipiens à diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens de genere prophetarũ factus ex femine Dauid secundum carnem, sicut orationibus fouet Ecclesiam, secundum quod oratur in Euangelio: Pater sancte, ego pro eis rogo, & nõ tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt orationi per verbum eorum. Quòd autem diaconus thuribulum recipit, vt incenset Episcopo, moraliter instruit, quòd si dignè volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere. Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta verbum pro

Christus

Christus

Christus

Christus

Christus

Christus

Christus

Matth. 21. missionis ipsius. Si quid petierint credentes in oratione accipient. Per thuribulum enim verbum accipitur incarnatum.

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali & literali.

CAP. XVII.

Nam sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus catenulis uniantur: ita tres in Christo sunt uniones, quibus diuinitas & huma-

Tres in nitas coniunguntur. Vnio carnis ad animam, Christo v. vnio diuinitatis ad carnem, & vnio diuinitatis niones. ad animam. Quidam autem quartam unionem assignant, videlicet Deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quedam thuribula quatuor habent catenulas. De hoc thuribulo

Num. 16. Moyses specialiter inquit ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Præter mysticam rationem, ob hoc

Fumo sur: etiam inceasatur altare, quatenus ab eo omnis gari dæmo dæmonis nequitia propellatur. Fumus enim incensu valere creditur ad dæmones effugandos.

Tobias. 6. Vnde cum Tobias interrogasset angelum, quod *D. Tho. remedium haberent ea quæ de pisce iusserat ferri. 3. p. q. 83. ar. uari, Respondit, cordis eius particulam si super ti. 4. Vval: carbones pones, fumus eius omne genus dæmonum. de his niorum extricat.

omnib. li. *De Antiphona quæ dicitur ad introitum, & cur de sacra: ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quiseam cantari constituit.

CAP. XVIII.

4. c. 31. *Csci. Va: **I**nterea chorus concinit Antiphonam ad introitum, quam repetit, interposita gloria *Trinitatis,

nitatis. Porro sicut introitus sacerdotis aduentum Christi signat: Sic antiphona quæ dicitur ad introitum, desiderium aduentus eius signat. De quo dominus inquit apostolis, Multi reges & Matth. 13. propheta voluerunt videre quæ vos videtis, & Luc. 10. non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Chorus ergo dilatat animam suam, & Introitus in iubilo cantat introitum. Quoniam propheta: missa. te, patriarche, reges & sacerdotes omnesque fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectabant, clamantes & implorantes. Emitte agnû Esaiæ. 16. domine dominatorem terræ de Petra deserti ad montem filia Sion. Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Isrâël. Hinc ergo Simeon ille iustus & senex, benedixit & dixit. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum Lucæ. 2. verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ex eorum ergo persona catur introitus, per quos Christus intrauit in mundum. Iuxta quod Apostolus. Et cum introducit primogenitum in orbem, dicit: Et adoret eum omnes angeli eius. Antiphonæ repetitio multiplicationem clamoris insinuat. Vnde propheta: Esaiæ. 28. Manda remanda, expecta, & reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Si moram fecerit expecta Abac. 2. eum quia veniens veniet, & non tardabit. Interpositio Gloriæ designat captationem benevolentia, vtenim quod expectabatur facilius obtineretur, ad totam Trinitatem cum glorificatione cantabant: Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Qui sedes super Cherubim, appare coram Esdras, Benjamin & Manasse. Quorum

Pfal. 79: Quorum tandem clamorem spiritus sanctus ex
Esa. 61. audiuit, vngens eum oblectatione præ conforti
Luc. 4. bus suis. Et ad euangelizandum pauperibus de:
Celestinus stinauit. Secundum quod ipse filius per propheta:
Papa. tam testatur. Spiritus domini super me eo quod
 * Vvaldē. vnxit me, ad euangelizandum pauperibus mi:
c. 31. citato sit me. Hoc ergo desyderium antiquorum in:
 docer hæc troitus præsentat, non secundum intellectum li:
 esse ab apo teræ, sed iubilo cantilenæ. Celestinus papa cons:
 stolis inibi stituit, vt psalmi David C L. ante sacrificium ca:
 ruta. Dio: nerentur * antiphonatum ex omnibus, quod an:
nyf. c. 7. Ec tea non fiebat, sed Epistola tantu n & Euange:
cles. Hier. lium legebantur, excepti sunt ergo de psalminis
Iusti. apol. introitus, gradualia quocunq; ac offeratoria, nec
2. ad Anto non communioniones quæ cum modulatione cœ:
 nium. perunt, admittam in Ecclesia Romana cantari.
Antiphon: Antiphona Græcè, Latine dicitur vox recipro:
 ca, quia duo chori reciprocando vicissim melo:
 diarum cantus alternant.

* Vvaldē. * De Kyrie eleison, & quare nouies decanta:
c. citato ex tur, & quare sex vicibus dicitur Kyrie
Grego. li. eleison & tribus Christe eleison.

CAPVT. XIX.

9. registri
epist. 8. ad **C**vm ergo iam tempus plenitudinis, & an:
Ioanē. D. nus benignitatis aduenerit, sicut prædictū
Tho. ar. 4. fuerat à Psalmista, Tu exurgens miseraberis
 supra cita Sion, quia venit tempus miserendi eius, cōgrue
to. cōci. Va chorus tunc concinendo subiungit Kyrie elei:
senf. c. 7. son, quod interpretatur, domine miserere. Vn:
Pfal. 101. de propheta, Domine miserere eius & exaudi.
Esa. 33. Dicit autem hic nouies contra nouem genera
 Nouē ge: peccatorum, Est enim peccatum originale, mor:
 tale

tale & veniale, hoc est, serpens, mulier & vir. nera pec:
 Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit ratorum.
 originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit
 venialiter. Vir, id est, ratio cōsensit mortaliter.
 Item est peccatum cogitationis, locutionis, &
 perpetrationis. Cogitationis in corde, loquutio
 nis in ore, perpetrationis in opere, hoc est, mors
 in domo, mors in porta, mors, in monumento
 Rursus est peccatum fragilitatis, simplicitatis,
 & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam,
 simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per
 inuidentiam. Hoc est, peccatum in patrem, pec:
 catum in filium, peccatum in spiritum sanctum.
 Et ideò chorus dicit ter ad patrem Kyrie elei:
 son, ter ad filium Christe eleison, ter ad spiritū
 sanctum Kyrie eleison. Sed ad patrem & spiritū
 sanctum sub eodem tantum vocabulo. Quia pa:
 ter & spiritus sanctus sunt eiusdem naturæ tan:
 tum. Ad filium verò sub alio, quia filius etsi sit
 eiusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alte:
 rius, vt geminæ gigas substantiæ. Vel ideò dicit:
 tur nouies, vt ordo decimus ex hominibus repa:
 ratus, nouem associetur ordinibus angelorum.
 Beatus Gregorius Kyrie eleison ad missam can **Grego. i.**
 tari præcepit à clero, quod apud Græcos ab o:
 mni populo cantabatur.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis
 hymnum angelicum cantari ad missam
 constituit. CAP. XX.

MOx sequitur hymnus angelicus, tempora
 li Christi natiuitati perhibens testimo:
 nium, quem ille primus inchoando pronuntiat,
 qui

qui angelum magni consilij repræsentat. Chorus autem concinendo prosequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste, non râtum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa quæ perdidit drachmam decimam iam lucernam accenderat vt drachmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam venerat, vt quæreret centesimam ouem quâ amiserat. Ante natiuitatē enim

Lucæ. 9.

Lucæ. 15.

Tres ini- Christi, tres erant inimicitiarū parietes, Primus
micitiarū inter Deum & hominem. Secundus inter ange-
parietes, lum, & hominem. Tertius inter hominem & ho-
minem. Homo nanq; per inobedientiam creato-
rem offenderat, per suum casum restaurationē
angelicam impediērat, per varios ritus se ab ho-
mine separauit. Iudæus nanq; cæremonias exco-
lebat. Gentilibi dololatriam exercebat, vtriusq;
ritus alterius displicebat. Sed veniens pax vera,
fecit vtraq; vnum, destruxit inimicitiarum ma-
cerias, & concurrentes parietes in se angulari la-
pide copulauit, vt de cætero vnum esset ouile &

Ephes. 2.

Ioan. 10. Triplex vnus pastor. Abstulit ergo peccatum, & recon-
ciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & res-
tum recōciliauit hominem Deo & angelo. Destru-
xit ritus, & reconciliauit hominem homini. Re-

Col. 1.

Lucæ. 2.

staurauit ergo secundum Apostolum, quæ in cæ-
lis & quæ in terris sunt. Et ob hæc cælestis mili-
tiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id
est, in angelis, Deo: & in terra pax iudæis ho-
minibus

minibus & Gentibus bonæ voluntatis. Hinc est
etiam quod angelus loquitur & congaudet pas-
toribus. Quia pax est inter homines & angelos
reformata. Nascitur Deus homo, quia pax est
inter Deū & hominem restaurata. Nascitur in
præsepibus & asini, quia pax est inter homi-
nes & homines reparata. Per bouem enim Iu-
daicus, per asinum Gentilis populus figuratur,
secundum illud: Cognouit bos possessorem suū, Esa. 1.
& asinus præsepe domini sui. Symmachus Pa-
pa constituit tam die dominico, quàm natalitijs
martyrum Gloria in excelsis ad missam canta-
ri, quem hymnū * Thelesphorus nonus a B. Pe-
tro ad missam no&urnam Natalis domini (quæ
idem constituit) cantari præceperat. Et in eo, ea
quæ sequuntur, verba angelorum adiecit. Quâ
quam pluribus asseratur, quod ea B. Hilarius
Pictauiensis adiecerit.

De candelabris & Cruce, quæ super me-
dio collocantur * altaris.
CAP. XXI.

* De altari
Optatus
pisc. lib. 6.

AD significandum itaq; gaudium duorum
populorū, de natiuitate Christi letantium,
in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra,
quæ mediante cruce, faculas ferunt accen-
sas. Angelus enim pastoribus inquit: Annuntio
vobis gaudium magnū, quod erit omni populo,
quia natus est vobis saluator, &c. Hic est verus
Isaac, qui risus interpretatur. Lumē autē cādela
bri, fides est populi, nam ad Iudaicum populum
inquit

Lucæ. 2.
Genes. 22.

Esa. 60. inquit propheta: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populū verò gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaam. Orietur, inquit, stella ex Iacob, & conurget virga ex Iacob. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniã inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapsus angularis, qui fecit vtraq̃, vnum. Ad quẽ pastores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

De situ orandi. CAPVT. XXII.

Pontifex oraturus ad sedem ascendit, & stans collectam pronūtiat, quam libro legit aperto. Quia secundum euangelica testimonia venit Iesus in Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem die sabbati in synagogam, & surrexit legere. Et traditus est ei Iherosolymitanus propheta, quem vt reuoluit, inuenit locum vbi erat scriptum: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me. Et cum pluciuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Porro secundum consuetudinem aliorum episcoporum, cum episcopus orat, ad dextram consistit altaris. In hoc illud signas, quod fuerat prophetatũ, Deus dextrũ & ab austro veniet. Et quoniam ea quæ sunt læta, si sinistrũ in gnantur per dextram, ea quæ sunt tristia, per sinistram, Idcirco pontifex ad dextram partem altaris primum accedit, vt gaudium dominicæ natiuitatis ostendat. Deinde post euangelium ad sinistram conuertitur, vt tristitiam passionis insinuet.

sinuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudiũ resurrectionis annuntiet. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor animalium figurauit. Facies, inquit, hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem immolatio designatur. Et ideo facies hominis & facies leoniserant à dextris, facies autem vituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerunt, passio verò tristitiam inspirauit, propter quod ipse dicebat: Tristis est anima mea Matth. 26. vsq; ad mortem. Debet ergo sacerdos * versus Orientem orare, quia visitauit nos oriens ex al- sus oriẽtẽ, to. De quo legitur: Ecce vir oriens nomen eius, * Damasci cuius argumẽtum in libro Sapientiæ reperitur. cen. lib. 4. Oportet, inquit, ad lucis orientem adorare. Nõ de fid. or. q; diuina maiestas localiter in oriente consistat, thod. c. 13. quæ tamẽ essentialiter est vbiq; Cœlium, inquit, Basil. de spi & terram ego impleo. Sed quia timentibus Deũ ri. sanct. c. oriatur sol iustitiæ, qui illuminat omnem homi. 17. Tertul. nem in hunc mundum venientem. Nam & tem. li. de coroplum Salomonis, & tabernaculum Moysi legi: tur ad orientem ostium habuisse. Magister in hi Zacha. 6. storia libri Regum. Quia sub veteri testamento Sapient. 16. ingressus templi erat ab oriente in occidentem, Hiere. 13. ad significandum, quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad inferos occidẽ num post mortem: nunc verò sit ingressus in tẽtẽ orabãt. plum ab occidente in orientem, ad figurandum ortum nostrum & ascensum ad gloriam. In illis autem ecclesijs quæ habent ostium ab occidentẽ, sacerdos coram altari consistens vt adoret ad

G oriẽtem

orientem, semper in salutatione se conuertit ad
populum, excepto præfationis & fractionis arti-
culo, cum orationibus totus intentus, & cor has

1. Corin. 11. ber, sursum ad dominum, & eucharistiæ peragit
* De his o sacramentum.

mnib⁹ q̄ se Defalutatione maioris & minoris ad populū.
quint⁹ Dio Et de reuelatione capitis cum oratur.

nyf. c. 3. li. CAPVT. XXIII.
d' ecclesiast. **O** Raturus episcopus mitram deponit, quia
Hier. & lu vir secundum Apostolum reuelato capite
stin⁹ mar. debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nul-
in apolog. lum malitiæ sit velamen, vt reuelata facie, domi-
aduersus ni gloriam contempletur.

gentes. 2. * De salutatione Pontificis & Sacerdotis ad
Dominus Populum. CA P. XXIII.

vobiscum, **P**ontifex ergo salutationem præmittit ad po-
* Chryfos. pulum, dicens: Pax vobis, illius vtens eulo-
hom. 18. se gio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sal-
cundæ ad cerdos cum salutat populum, ait: Dominus vos
Corinth. bificū. * Quod vtiq; verbum Booz legitur dixit

Vval. de fa se messoribus, quod intelligitur Booz quoq; fir-
gram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moar-
tit. 4. c. 31. biticam duxit vxorem. Chorus autem vtriq; re-

Ruth. 2. spondit: Et cum spiritu tuo. Quod sumptum est
Pax vobis. ex epistola Pauli ad Timotheum, Dominus, in-

* Chryfos. quit, Iesus Christus cum spiritu tuo. Vt autem
hom. 33. in episcopus ostendat se Christi vicarium, prima

Matth. & vox dicit: Pax vobis. Quoniã * hæc fuit prima
hom. 3. ad vox Christi ad discipulos, cum eis post resurrex-

Colos. Cy: & ionem apparuit. Ad instar verò sacerdotum
ril. li. 12. in cæterorum dicit postea: Dominus vobiscum, vt

Ioan. c. 54. se vnū ex ipsis ostendar. Cæterū septē vicibus po-
pulus

pulus salatur in missa, quatenus exclusis septē Septem sa-
vitijs capitalibus, suscipiat gratiam septiformē. lutationes

* Vtrum sacerdos non minus quàm duobus in missa.
præsentibus debeat celebrare. * Anaclet.

CAP. XXIII.

STatum est autem in sacris canonibus, vt ther. epist.
Nullus presbyterorum missarum solennia ce 2. D. Tho.
lebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi 3. p. q. 83. ar
que respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia ti. 5. ad. 12.
cum pluraliter ab eo dicitur: Dominus vobiscū. De conse-
Et illud in secretis. Orate pro me, a pertissimē cō cratiōe di-
uenit, vt illius salutationi respondeatur à pluri: stinct. 1. c.
bus. Verūm aliud est necessitatis articulus, & Hoc quo-
aliud religionis contemptus. Piē quoq; creden- que.

dum est, & sacris autoritatibus comprobatur,
quod angeli Dei comites assistant orantibus, se Angelorū
cundum illud propheticum, In conspectu ange- præsentia
lorum psallam tibi, &c. Et angelus ad Tobiam. in missa.
Quando orab. a cum lachrymis, ego obtuli ora: Psalm. 137.
tionem tuam domino. Sed & in canone contine Tob. 12.

tur: Supplices te rogamus omnipotens Deus, iu-
be hæc perferri per manus angeli tui sancti in
sublime altare tuū, &c. Sanē quilibet homo ha-
bet angelū suū ad custodiā. Vnde legit in actis
Apostolorum, q̄ cum puella, quæ cucurrit ad Actu. 17.
ostium, Petri nuntiaret aduentū, dicebāt: Ange-
Matth. 18.

lus eius est. Et dñs loquens in Euangelio de par-
uulis, ait: Angeli eorum semper vident faciem
patris. Illos igitur habemus in oratione partici-
pes, quos habebimus in glorificatione cōsortes.

De oratione, conclusione, & oratione.

CAPVT. XXV.

G 1 Salutatione

Chrysol. **S**alutatione præmissa, per quã auditores redi
lib. 6. de Sa **S**dantur attentis, subdit * orationes quæ desis
cerdo. & gnantur in Apocalypsi, per fumum aromatum
hom. 71. in qui ascendit in conspectu domini de manu ange
Matth. D. li. Christus enim verus homo passioni propter
Tho. 3. p. nos destinatus, cuius illa vox est, Holocausta &
q. 83. art. 4. pro delicto nõ postulasti, tunc dixit, ecce venio,
Aug. epif. semper vnitum sibi verbum pro nobis orabat.
107. & 57. Qui secundum Apostolum, in diebus carnis suæ
Apoca. 8. preces supplicationesq; ad Deum, qui saluum il
Psalm. 39. lum facere posset à morte, cum clamore valido
Heb. 5. & lachrymis offerens exauditus est in omnibus
* Vval. ex pro sua reuerentia. Quod autem * in fine orationis
sanctis lib. nis subiungitur, Per dominum nostrum Iesum
de Sacra: Christum: Illud signat, quod ipse dicit in Euang
mental. ti. gelio. Quicquid petieritis patrem in nomine
4. c. 31. meo, fiet vobis. Non enim per aliam viã ad nos
Carthagi. æterna Dei beneficia possunt deuenire, quã
nen. 3. c. 32. per eum qui est mediator Dei & hominum, hoc

Per dñm mo Christus Iesus. Sicut per mediantem crystal
nostrũ Ie: lum mutuamus ignem, in escam suppositam in
fum Chri: sole longinquo. Sumptum est autem de epistola
stum. Ad Romanos. Gloriamur, inquit, in Deo per
Ioan. 15. & dominum nostrum Iesum Christum, illud autẽ
19. quod sequitur. Qui tecum viuut & regnat in vni
i. Tim. 2. tate spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter,

Qui tecũ sed non imprudenter intelligi, Qui cum patre
viuit. &c. viuut & regnat in vnitãte spiritus sancti Deus,
id est, vnã cũ sancto spiritu. Nam pater & filius
& spiritus sanctus sunt vnus Deus. Vel in vnitãte
te spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est
vnitas patris & filij, amor & connexio vtriusq;

Per

Per omnia secula seculorum, hoc consecutivẽ
& antonomasticẽ, sicut cantica canticorũ. Amen Amen.
optantis vel affirmantis ostendit affectum, nam * 1. Corint.
in fine psalmorũ vbi dicimus, fiat, fiat, Hebræus 14.
dicit, amen, amen. Et Christus in euangelio sã: lusti. mar:
pe dicit, amen amen dico vobis, hoc est, verum tyr apolo.
verum dico vobis, secundum illud quod alibi di:
cit: Sit sermo vester, est est. Respicit ergo vel ad Matth. 5.
formam orationis, vt quod oratur optetur. Vel
ad modum conclusionis, vt quod concluditur,
affirmetur, verbi gratia, cum sacerdos orat: Da
nobis quæsumus domine salutem mentis & cor:
poris, populus optando respondet, Amen, id est,
fiat. Vel cum sacerdos concludit, qui tecum vi:
uit & regnat in vnitãte spiritus sancti Deus, per
omnia secula seculorum. Populus affirmãdo res
spondet. Amen, id est, verum est.

Quare orationes dicuntur collectæ, & quot in
missa dicendæ. CAP. XXVI.

Orationes quæ circa principium missæ di:
cuntur, collectæ vocantur, eò quòd facer:
dos qui fungitur ad Deum legatione pro popu
lo, petitiones omnium in eis colligat & conclu:
dat, propriẽ tamen collectæ dicuntur, quæ super
collectam populi fiunt, dum colligitur populus,
vt ad stationem faciendam, de vna ecclesia pro:
cedant ad alteram. Orationum verò plures & Varij ora:
varij fuerunt autores, & intantum earundẽ nu:
merus & diuersitas ex crecebat, quòd ostauum tores.
Africanum concilium, cui B. Augustinus inter: Conci. Mi
fuit, ita constituit. Nullæ preces vel orationes, leuitanũ.
vel missæ, vel præfationes, vel commendationes,

c. 11. & Lao vel manus impositione dicantur, nisi in concilio dicē. c. 59. lio fuerint approbatæ. Nā & Gelasius papa tam a se quā ab alijs compositas preces dicitur ordinasse. Beatus autem Gregorius seclufis his, quæ nimia vel incongrua videbantur, rationabilibus coadunauit, & congrua multa per se necessaria superaddens. Quidam verò modum & ordinem excedentes, intantum orationes multiplicant, vt auditoribus suis tædium generent & fastidium. Cum econtra dominus dicat in euangelio: Cum oratis, nolite multum loqui, sicut faciunt ethnici, putant enim se in multiloquio exaudiri. Vndè cum ei dixissent apostoli: Domine, doce nos orare, compendiosam orationem eos edocuit. Pater noster qui es in cælis, &c. Huius ergo orationis formam sequentes sacerdotes in missa septenarium numerum non excedant. Nam

Christus septem petitionibus omnia corporis & Collectæ animæ necessaria comprehendit. Quia Deus non in numero mero impari gaudet, summoperè quidam obseruari solent, vt impares dicant orationes in missa, vel vnam, vel tres, vel quinq; vel septem. Vnam vel tres, propter vnitatis sacramentum vel mysterium trinitatis. Quinq; vel septem, propter quinque partitam domini passionem, vel spiritum gratiæ septiformis. Deus enim diuisionem & discordiam detestatur. Vndè cum cæterorum dierum operibus benedixit, operibus secundæ diei benedixisse non legitur. Quia binarius numerus ab vnitare recedit, & ab eo cæteri diuisibiles numeri sortiuntur originem. Et cauendum est. Si forte collecta pro defuncto miscetur, non finalis sed penultima,

penultima, vel antepenultima dicatur: quia finis ad suum debet torqueri principium. In missa autem pro defunctis non debet interponi oratio pro viujs, nisi illa communis, Omnipotens sempiternus Deus, qui viuorum. &c.

De extensione manuum sacerdotis in missa.

CAPVT. XXVII.

STans ergo pontifex ad orandum manus eleuat & extēdit, astātibus hinc inde ministris, qui manus eius sustētāt, sacerdote corā eo tenēte sacramentariū. Lex quippe istud sacramentū insinuat. Legitur enim in Exodo: Quod cū Israēl pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyses ascendit in verticē collis, cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israēl. Si autem paululum remississet, Amalech superabat, Aaron & Hur sustentabant manus eius ex vtraq; parte. Et factū est vt manus eius non lassaretur, vsq; ad solis occasum, fugauitq; Iosue Amalech & populū eius in ore gladij. Propter hoc ergo sacerdos extendit manus in missa cum orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit & dixit: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciūt. Moraliter instruens, quia Christus semper paratus est recipere penitentes. Iuxta Ioan. 6. quod ipse promissit: Omne quod venit ad me non eieciā foras. Cū autē verus Moyses, id est, Christus eleuat manus, id est, impedit auxiliū & solatiū, vincit Israēl, id est, ecclesia. Nā si Deus pro nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigētibus subtrahit auxiliū & solatiū, superat Amalech, id est, diabolus.

Roma.6. diabolus. Quia non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. Quia verò Christus promissit ecclesiæ: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustetant manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsque ad finem mundi. Sicq; Iosue duce, id est, Christo duce, & ore Israël fugit Amalech, & populum eius, id est ecclesia superat diabolum & exercitum demonum in ore gladij, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est verbum Dei. Si quis ergo vult orationis virtute superare diabolum, debet eleuare manus, id est, actus ad Deum, vt eius conuersatio sit in cœlis. Vndè demissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium vespertinum. Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna. Fides autem sine operibus mortua est. Leuemus ergo puras manus sine disceptatione, quærentes quæ sunt in dextera Dei sedens.

1. Tim.2. erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium vespertinum. Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna. Fides autem sine operibus mortua est. Leuemus ergo puras manus sine disceptatione, quærentes quæ sunt in dextera Dei sedens.

4. Vvaldè. * De epistola quæ præmittitur euangelio.

de Sacramenta. tit. **C A P V T. XXVIII.**

4. c. 31. **E** Pistola quæ præmittitur euangelio, præcursoris designat officium, quod Ioannes ante Christum exercuit, qui præiuit ante faciē domini Ioānē ni parare vias eius. Sicut ipse testatur: Ego vox Baptistam clamantis in deserto parate viam dñi. Ioannes representat, ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subminister illius qui de se dicit. Nō veni ministrari, sed ministrare.

strare. Lex enim quasi pædagogus, infantē Dei Matt. 20: populum per manum Moyti custodiendum suscipiens, illius aduentum docuit expectare, quē eodem populo iam adulto, per os digitumque Ioannis præsentem in carne monstrauit, vnde eum ducēs sequeretur ad regnum, Ecce, inquit, Ioan. 1. agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Præ Collatio cessit nāque lex euangelium, sicut vmbra lucē, legis ad euangeliū. uirga spiritum, timor charitatem, initium perfectionem, dominantis præceptum, amantis cō Ioan. 1. filium. Nam lex per Moysen data, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Epistola verò vox legis est, suam imperfectionem Ioannis testimonio profitentis, & ad perfectionem euāgelicam transmittentis. Hic est, inquit, de quo dixi vobis. Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere: me oportet minui, illum autem crescere. Non erat ille lux, sed vt testimoniū perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū. Lex quippe neminem duxit ad perfectionem. Hebr. 7. Hinc est ergo quod subdiaconum legentem epistolam vnus acolytus comitatur, diaconum verò legentem Euangelium, tam subdiaconus quam acolyti comitantur. Quia prædicationē Ioannis pauci sequuti sunt, sed prædicationem euangelij plurimi susceperunt. Vndè discipuli leguntur dixisse Ioanni. Rabbi qui erat tecum Ioann. 3. trans Iordanem, cui testimoniū perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Vt ergo cognouit Iesus, quia pharisæi audierunt, quod Iesus

Ioanes Baquit Iudæam, &c. Quia verò Ioannes fuit li-
 pri. vt li- mes præcedentium & sequentium, medius inter
 mes fuit. apotolos & prophetas. Nam lex & prophetæ
 Matt. 11. vique ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangeli-
 gelizatur, & omnis in illud vim facit: idè nec
 epistola semper legitur de prophetis, nec semper
 de apotolis, sed interdum sumitur de veteri
 testamento, interdum de nouo, quia Ioannes,
 cuius vocem representat epistola, cum anti-
 quis prædixit Christum veterum: Qui post me
 venit, ante me factus est, & cū modernis Chris-
 tum ostendit præsentem, Ecce agnus Dei qui
 tollit peccata mundi. Epistola verò Græcè, La-
 tinè supermissio vel supererogatio nuncupatur,
 quod nomen bene congruit literis apostolicis,
 quæ supererogatae sunt euangelio, de quibus
 frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus enim
 ordo per illum stabularium intelligitur, cui
 Samaritanus commisit hominem à latronibus
 spoliatum, vulneratum & semiuivum relic-
 tum, proferens duos denarios, & dicens ei:
 Curam illius habe: & quodcunque supereroga-
 ueris, ego cum reddero, reddam tibi.

Epistola
 superero-
 gatione si-
 gnificat.

Luc. 10.

De reuerentia, quâ subdiaconus exhibet episcopo post epistolam
 CAP. XXIX.

Matt. 11.

Quod autem subdiaconus, cum acolyto ad sacerdotem post lectam epistolam accedit, illud insinuat, quod Ioannes cum audivisset in vinculis opera Christi, mittens duos ex discipulis suis: ait illi, Tu es qui venturus es,

an

an aliū expectamus? vt per visa miracula Christum iam venisse cognoscerent. Vnde respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ vidistis & audistis. Cæci vident, claudii ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et quia dextra domini fecit virtutem, idè subdiaconus osculatur sacerdotis dextram. Quia verò per visa miracula cognouit hunc esse de quo magister prædixerat, Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Pronus ad pedes, calciamentum Romani pontificis osculatur. Sacerdos verò subdiaconum benedicit, quia Christus commendauit Ioannem. Quid, inquit, existis in deserto videre, prophetam? Etiam dico vobis, & c. plus quàm prophetam. Amè dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Subdiaconus ergo post finem, sed diaconus ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerentiam, quia lex accepit finem in Christo, sed euangelium originem sumpsit ab ipso. Nā lex & prophetæ usque ad Ioannem, euangelium & apostoli post Ioannem.

* D. Tho.
 & Vvald,

De graduale.
 CAPVT. XXX.

Verum quia Ioannes penitentiam prædicabat. Penitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Et iterum: Facite dignos fructus penitentiae. Merito post epistolam graduale consequitur, quod penitentiam lamentum insinuat. Propter quod in penitentia diebus

diebus Pentecostes tollitur de officio, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem ecclesie statum significat. Quando iam area Christi ventilabro quod est in manu eius purgata, grana reponentur in horreo felicitatis aeternae.

Dicitur autem graduale a gradibus humilitatis, ut pote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtute, sed adhuc in valle lachrymarum positus, iam tamen ascensiones in corde disposuit. Rectius ergo faciunt, qui graduale non festiuus, aut modulationis vocibus efferunt. Sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter

Psal. 83.

Apostolorum vocatio post praedicationem Ioannis Baptistae.

potius & lamentabiliter canunt. Porro tamen responsorium illud quod graduale vocatur, ad vocationem apostolorum refertur, quando Christo vocante, Venite post me, ipsi non tantummodo verbo se opere responderunt, quia relictis omnibus secuti sunt eum, & ideo graduale cantatur: quoniam apostoli gradiebantur post dominum, discipuli post magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur, quia post praedicationem Ioannis discipuli sunt sequuti Christum. Sicut Ioannes Euangelista describit. Stabat, inquit, Ioannes & discipuli eius duo, & respiciens Iesum ambulatorem dicit, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum discipuli duo loquentem, & sequuti sunt Iesum.

Ioann. 1.

Andreas.

Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus, qui audierunt a Ioanne, & sequuti eum fuerant. Hic graduale cantauit, cum inuenit fratrem suum Simonem, & dicit ei. Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit

duxit eum ad Iesum. Philippus quoque gradua Philippus le cantauit, cum inuenit Nathanaelem, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetae, * Alleluia inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, ve- ni & vide.

De Alleluia. *

CAPVT. XXXI.

Post luctum sequitur consolatio, nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et ideo post graduale cantatur alleluia, quod significat ineffabile gaudium angelorum & hominum in aeterna felicitate latantium, hoc est semper laudare Deum. Nam beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. In voce exultationis & confessionis san- nus epulantis. Quid sit alleluia. 112. psalmus exponit, cui cum alleluia praemittatur in titulo: Statim psalmus exponendo titulum incipit, Lauda te pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, vitae praesentis inopia nullatenus habere meretur, sed praegustans illud in spe, sitit & esurit quod gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides in speciem. Quapropter hoc nomen Hebraicum alleluia, in interpretatum remansit, id est, interpretatum non fuit, ut peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum quoque vocabulum signaret potius quam exprimeret. Cuius mysterium, velut quoddam gaudij stillicidium, de diuitijs supernae Hierusalem, primum in mentem patriarcharum & prophetarum, post in apostolorum ora plenius per spiritum sanctum delapsum est. Quoniam igitur alleluia futurae beatitudinis quasi proprium

est vo-

Alleluia,

est vo-

est vocabulū, iure magis eo tempore frequētur, quo Christus resurgens, eiusdem beatitudinis spem nobis tribuit & promissum meritum. Vt autem alijs temporibus caneretur ad missam, olim ecclesiæ Romanæ consuetudo non erat, sed à beato Gregorio constitutum, imò potius restauratum est. Nam à tēpore Damasi papæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defecerat. Deniq; cum de his & quibusdam alijs quosdam murmurare sentiret, tanquam Constanti nopolitana ecclesiæ consuetudinem sequeretur, non est indignatus reddere rationem, dicens: Nos in nullo horum aliam ecclesiam secuti sumus. Nam vt alleluia hic non diceretur, de Hierosolymorum ecclesia ex beati Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damasi papæ traditur tractum, & ideo in hoc magis illā consuetudinem amputauimus, quæ hic à Græcis tradita fuerat. Canimus ergo alleluia post graduale canticum lætitiæ post iustum pœnitentiæ, summopere volentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ reposita est iugentibus, iubilantes potius quàm canentes, vnam quæ breuem digni sermonis syllabam in plures neu mas protrahimus, vt iocundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi semper erit vita sine morte, dies sine nocte, certè sine fortè, iocunditas sine dolore, securitas sine timore, tranquillitas sine labore, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine deformitate, veritas sine fallacia, charitas sine malitia, felicitas sine miseria. Potest tñ alleluia referri

Rō beati
Gregorij
pro Alle-
luia. lib 9
regist. epi-
sto. 8.

referri ad exultationem eorum, qui de miraculis Christi gaudebant laudantes dominum, & dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie, & quia Luc. 5. & 7 visitauit dominus plebem suam. Tunc enim can. Ibidio, & tabatur in iubilo alleluia, cum omnis plebs vt vi 13. dit dedit laudē Deo, omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. Nam & septuaginta duo reuersi sunt cum gaudio dicentes. Domine, etiam dæmonia subiiciūtur nobis in nomine tuo. Hinc est quod à septuagesima vs Septuagesime que ad pascha non cantatur alleluia. Quia tempore tristitiæ non debet carmen lætitiæ decantari, secundum illud propheticum: Quomodo cā Psal. 139. tabimus canticū domini in terra aliena? Septuagesima nāq; tempus Babylonicæ captiuitatis representat spiritualiter, in qua super flumina Babylonis sedentes & sientes in salicibus organa suspenderunt. Canitur autem tractus, qui cum asperitate vocum tum prolixitate verborū miseriam præsentis incolatus insinuat. De qua dicit psalmista: Heu mihi quia incolatus meus longatus est, habitauim cum habitātibz Cedar, multum incola fuit anima mea.

De versu, qualis esse debeat, & qualiter interponatur:

C A P V T. X X X I I.

Quod autem interposito versu bis Alleluia Gemina cantatur, designat quod interiecta lætitia, stola sancti geminam lætificationis stolam accipient, mentis & carnis: siue cordis & corporis. Nam secundum stolam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibz suis. Sapien. 3. Secun-

Sapient. 3. Secundum stolam carnis, fulgebunt iusti, & tantam quam scintilla in arundinetis discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iocundum & dulce debet sonare, quales sunt: Dominus regnavit decorem indutus est. Dominus regnavit, exultet terra. Iubilare Deo. Iustus ut palma florebit: Quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec vultus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam ecclesiis sequentia post alleluia cantatur, suavi iubilo dulcique canore. Notandum est autem quod in officio missae, trium linguarum concurrens diversitas, ut omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Quod & Philip. 2. braicis, Graecis, & Latinis, Iesus Nazarenus rex Iohann. 19. Iudaeorum.

De sacerdotis confessu, dum epistola legitur, & graduale cantatur.

CAP. XXXIII.

Mare. 1. **H**AETENACITUS tacitus sedebat sacerdos, illud insinuans, quod praedicantem Iohanne, Christo quodammodo tacebat, quia non praedicabat a pertentate. Sed ut tradit Evangelista. Postquam traditus fuit Iohannes, venit Iesus in Galilaeam, praedicans Evangelium regni Dei. Vel quia sedere victoris est, sessio sacerdotis Christi victoriam signat, qui post ieiunium vicit diabolum. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli & ministrabant ei,

De

De mutatione sacerdotis ab una parte altaris ad aliam, cum lecturus est Evangelium.

CAPVT. XXXIII.

HIS ergo rite praemisissis, sacerdos ad sinistram partem altaris accedens, pronunciat Evangelium, significans quod Christus non venit vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Iuxta quod ipse dicit in Evangelio: Quia non indiget qui sani sunt medico, sed qui male habent: locis citatur per dextram enim iusti, per sinistram peccatores figurantur. Propter quod dominus quidem in iudicio statuet oves a dextris, haedos autem a sinistris. Quidam tamen in hoc loco dixerunt, Alia ratio quod ideo sacerdos in principio missae consistit ad dextram. Cum autem pronunciat Evangelium, convertitur ad sinistram. Et circa finem, iterum redit ad dextram. Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudaeorum, deinde transiit ad gentes. Et circa finem iterum revertetur ad Iudaeos, ad praedicationem Enoch & Eliae, qui convertent corda patrum in filios, quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiae Israel saluae fient, Sed cum sacerdos qui pronunciat Evangelium, ipsi Christi representet personam, & Christus non praedicauerit Gentibus, sed Iudaeis, iuxta quod ipse dicit in Evangelio: Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel: vtrum illud recte dicatur, prudens auditor advertat.

Quare diaconus, qui lecturus est Evangelium, dextram pontificis osculatur.

CAP. XXXV.

H

Porro

* Cōci. Vā
lētīnū. c. 16
Anastasi⁹

prim⁹ in epist.
ad episc.
pist. ad episc.
sc. Germ.
c. 1. D. Th.
c. 18.
c. 18.
Matth. 9.
Matth. 25.
Alia rō.

Malac. 4.
Apoca. 11.
in Roma. 11.

Matt. 15.

Porrò cum Episcopus celebrat, omnia solentius peraguntur. Diaconus enim dextra Pontificis osculata, codicem Euangelij suscipiens de altari, benedictionem postulat ab Episcopo, qua data procedit ad pulpitum præcedentibus ceroferaijs, qui faculas ferunt accensas & thuribulum cum incenso. Iam figura mutatur. Nam Diaconus, qui prius representabat prophetam, modo representat Euangelistam. Inquit enim lex & prophetæ usque ad Ioannem, ex eo autè regnum cælorum euangelizatur. Puteus altus est, sed si fuerit diligenter eruderatus, haurietur aqua in gaudio de fontibus saluatoris. Diaconus ergo dextrâ Pontificis osculatur, quia prædicator euangelizare debet pro gloria semperna, pro qua sponsa dicit in Canticis. Dextra illius amplexabitur me. Nam & angelus, qui resurrectionis Christi gloriam venerat nuntiare, sedebat ad dextrâ, stola candida coopertus. Licet ergo secundum apostolum, qui seminant spiritualia, metere possunt carnalia. Non est tamè seminandum pro carnalibus & terrenis, sed pro spiritualibus & æternis. Nam qui seminatur in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam: Mercenarius enim est, qui de prædicationis officio non querit præmium sempiternum, sed commodum temporale.

Quâdo manus & pedes summi pontificis debeant osculari.

C A P . XXXVI.

Osculum pedum.

CAETERUM subdiaconus vel Diaconus non manus, sed pedes Romani Pontificis osculatur,

latur, vt & summo Pontifici summam exhibeat reuerentiam: & cum illius ostendat vicarium esse, cuius pedes osculabatur mulier quæ fuit in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, cuius pedes mulieres tenentes resurgente à mortuis adorauerunt. Generaliter autem nemo debet manus summi pontificis osculari, nisi cum de manu eius aliquid accipit, vel cum ad manum eius aliquid tribuit, vt ostendatur quòd ex utroque debemus ei gratias exhibere. Quia sicut semper dat propria, sic nunquam recipit aliena. Ipse verò præter oblationem panis nullam aliam oblationem manibus tangit, nisi quæ pro defunctis offertur. Quam ideo manibus accipit, vt eorum fugillet errorem, qui dogmatizant, elemosinas non valere defunctis. Panem verò tangit etiam propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur. Eo quia vicarius est illius qui de se dicit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit, propter illud quod in Actibus apostolorum habetur, quoniam offerebant pretia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum.

De benedictione, quam diaconus petit & accipit.

C A P V T . XXXVII:

Suscipiens ergo diaconus codicem Euangelij, benedictionem postulat ab episcopo, quia nullus debet prædicare, nisi mittatur secundum illud Apostoli: Quomodo prædicabunt nisi prius

- Matth. 9. prius mittantur? Et dominus inquit Apostolis:
 Luc. 10. Melsis quidem multa, operarij autē pauci. Rogate ergo dominum melsis, vt mittat operarios in messem suam. Esaias quoque cum audisset vocem domini dicentis: Quem mittā? & quis ibit ex vobis? Respondit, Ecce ego, mitte me. Dixitque dominus. Vade, & dices populo huic, audite audientes, &c. Pontifex ergo visibiliter benedico, & non cit Diacono, qui lecturus est Euāgelium, quod subdiaco: non fecit subdiaco: qui lecturus erat epistola: non benedico: quia Christus inuisibilis manens, legem & prophetas, quæ per epistolam significantur, inuisibiliter misit & docuit, Euntes (inquit) prædicante dicentes, appropinquabit regnum cælorū.
 Matth. 10. Sed postquam in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas visibiliter misit. Illi autem egressi circuibant castrum, euangelizantes & curantes vbique.

De susceptione codicis Euāgelij de altari.

CAPVT. XXXVIII.

- Esai. 8. **T**extus Euāgelij sumitur de altari, quia de Hierusalem: non vtiq; lex Mosaica, quæ quondam inter leges exierat de mōte Sinai, sed euāgelica lex de qua dicit Propheta: Ecce dies veniunt dicit dñs, & conferuabo testamentum nouum super domum Israël, & super domum Iuda, non secundum testamentum quod dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra Aegypti. Sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corde eorum scriptas. Et ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Lex quippe Mosaica scripta fuit
2. Cor. 3.

fuit in tabulis lapideis. Sed lex euangelica scribitur in tabulis cordis digito Dei. Nam illa dabatur habētibus cor lapideū. Sed hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit in psalmis: Populum quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

De his qui præcedūt Diaconē cum cercis & incenso. CAP. XXXIX.

Diaconus præmittit ceroferrarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se prædicatōis odorē bonæ opinionis emittare. Secundū illud apostoli: Christi bonus odor sumus deo, in omni loco. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius esse debet. prædicatio contemnatur, & dicitur. Medice cu 2. Cor. 2. ra ceptum. Eijce primū trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Debet etiam desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libēter audiāt & gratanter obediāt. Quis autem non desiderat bonum nuntium, & de bono nuntio quis nō gaudet? Euāgelium enim bonum nuntio, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel per hoc quod Episcopus duos præmittit acolytos ante diaconem, qui lecturus est Euāgelium portātes cereos & incensum, notatur quod Christus præmittebat binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locū, quō ipse erat venturus, præferētes coruscationes miraculorū, & odorem virtutum. Vndē reuersi dixerūt: Dñe in nomine tuo etiam dæmonia subiiciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelliguntur Apostoli, qui formam doctrinæ suæ populis ostendebant.

bant. Propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit me recipit. Vel ideo librum Euangelicum præcedunt thuribulum & candelabrum, quia doctrinam Christi virtus & fama præibant, Euangelista te stante. Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galileeam, & fama exiuit in vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Lucæ. 4.

Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, & in redeundo præcedit, referens Euangelium. CAP. XL.

Diaconus præcedit vt doctor, subdiaconus autem sequitur vt auditor. Ille præcedit vt prædicet, iste sequitur vt ministret, quia dignus est operarius mercede sua. Secundum quod dominus in lege præcepit, non claudes os bonis triturantis. Post verò lectionem subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens euangelium, quoniam mercedem Euangelij de sua ministracione reportat. Secundum illud quod ipse Dominus promittit in Euangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet. Quem ideo præmittit diaconus ad episcopum, vt ostendat fructum prædicationis referre, de quo dominus iusserat: Posui vos vt catis & fructum afferatis & fructus vester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs subdiaconus præcedit diaconum, ferens puluillum, quem libro supponat vt moliter sedeat, per puluillum, qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, vt videlicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrant. Nam inquit Apostolus: Qui al-

Matt. 19.

Deut. 25.

Matth. 10.

Ioann. 15.

1. Cor. 9,

tari deseruiunt, cum altari participant.

Quare diaconus per vnâ partem ascendit in pulpitu, & per aliam descendit. CAP. XLI.

Procedit ergo diaconus cum silentio, nihil ferens præter codice in Euangelij. Propter illud quod Dominus ipse præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in via, subdiaconus autem per vnâ viam. Et diaconus per aliam ascendit in pulpitu. Quoniam ille docendo, iste discendo procedit in augmentum scientiæ, vel quia ministrator per meritum operis, & prædicator per meritum oris progreditur in augmentum iustitiæ. De quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut montes Dei. Sed per eandem viam reuertuntur ad præsumptum. Quia per finale perseverantiâ pertingitur ad premiũ. Sicut dñs ait. Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et quia prædicatio non sufficit sine opere. Cœpit enim Iesus facere & docere. Idcirco prædicator per eandem viam reuertitur, per quam ministrator accesserat. Vel ideo diaconus qui lecturus est Euangelium, ab vna parte progreditur, & ab altera parte regreditur: quoniam apostoli prius prædicauere Iudeis, & postea gentilibus prædicauere: Secundum quod inquit ad Iudeos: Quia repulistis verbum Dei & indignos vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes.

Matt. 10.

Luc. 10.

Psal. 35.

Mat. 10. &

Actu. 12.

Actu. 13.

Quare versus Aquilonem legitur Euangelium.

CAP. XLII.

Diaconus ergo in ambonem ascendit, vt annuntiet Euangelium, secundum illud pro-

Esai. 40. pheticum: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuā. Et dominus inquit in euangelio: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super terra. Nam & ipse dominus ascendit in montem, vt Euangelū prædicaret. Et aperiens os suum, docebat discipulos suos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. Faciem autem suam versus aquilonem apponit, vt ostendat prædicationem Christi contra eum specialiter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Nam secundum prophetam, ab aquilone pandetur omne malum super habitatores terre. Aduersus ergo aquilonem legitur Euangelium, vt aquilo surgat & auster adueniat, id est, vt diabolus fugiat, & spiritus sanctus accedat. Vnde diaconus munit, se signaculo crucis, ne diabolus qui bonis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem de corde, vel sermonem de ore. Sacerdos itaque vel diaconus cum lecturus est euāgelium, signare se debet in fronte, signare se debet in ore, signare se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucē Christi nō erubescō, sed corde credo, quod ore prædico. Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum, & hunc crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Gal. 6. Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in quo est salus. Quia dominus inquit in Euangelio, Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis crucifcet,

scet, cū venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librū & osculari. Librum osculatur diaconus vel presbyter, dicto euāgelio, & non prius, quasi dicat: Hic est liber crucifixi, per quem reconciliatio nem accepimus.

De crucis mysterio, & de multiplici eius effectu.

CAPVT. XLIII.

Quam * profundum est crucis mysterium? * D. Daquam arduum est sacramentum? Legitur masc. li. 4. enim quod Moyses ad mandatum domini de fidei operibus erexit æneum pro signo. Quem theod. c. 12. aspicientes qui percussi fuerant a serpentibus facti Terrou. lib. nabantur, quod ipse Christus exponens in euangelio, inquit: Sicut Moyses exaltauit serpentem militis in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, Figure crucis ex veteri testamento, quod quum Ioseph applicuisset Mariæ testamento, statuens maiorem ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis Gen. 21. cundum ordinem benediceret Iacob. Ille verò Ioan. 3. manus commutans, id est, modum crucis cancel Gen. 48. lans, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistram super caput Manassæ maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, &c. Ezechiel autem audiuit Ezech. 9. dominū dicentē ad virum vestitū lineis, habētē atramentarium scriptoris ad renes. Transi per medium ciuitatis, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Post hoc dicit septem viris: Transte per mediam ciuitatem,

& percutite omnem super quem non videritis Thau. Nemini parceret oculus vester. Ioanes quor
 Apoca.7. que vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus feruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est, cum dominus percuteret Aegyptiorum primo: genita, domos Hebræorum absq; læsione transcendit, eò quòd sanguinem in superliminari & in vitroque poste vidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israël pugnans, Amalech superabat. Lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignum missum in Iordanem ferrum quod inciderat enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiens protestatur: Benedictum lignum per quod fitiu Sapien.14. sititia, quoniam regnauit à ligno Deus. Etenim Psalm.92. correxit orbem terræ, qui non commouebitur. Sapien.2. Qui dixerunt. Morce turpissima condemnemuseum, nescierunt sacramenta Dei. Nec comprehenderunt quæ sit latitudo & longitudo, quæ sit sublimitas & profundum. Crux ergo saninitatem restituit, benedictionem impendit, discernit à perfidis, liberat à periculis, hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clavis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum.

Quor

Quomodo signum crucis sit exprimendum.

CAPVT. XLIIII.

Est autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione trinitatis imprimitur, de qua dicit propheta: Quis appen Esai.40. dit tribus digitis molem terræ? ita quòd à superiori descendat ad inferius, & à dextra transeat ad finitram. Quia Christus de cælo descendit in terram. Et à ludæis transiuit ad gentes. Quisdam tamen signum crucis à sinistra produciunt in dextram: quia de miseria transire debemus ad gloriam. Sicut & Christus transiuit de morte ad vitam, & de inferno ad paradysum, præfertim vt seipfos & alios vno eodemq; pariter modo consignet. Constat autè quòd cum super alios signum crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextram. Verùm si diligenter attendas, etiam super alios signum crucis à dextra producimus in finitram, quia non consignamus eos quasi vertentes dorsum, sed quasi faciem præsentantes.

De salutatione quæ præmittitur euangelio.

CAPVT. XLV.

Diaconus ergo in ambone consistens, salutat populum, dicens: Dominus vobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat. In quam Matth.10. cunq; domum intraueritis, primum dicite: Pax Lucæ.10. huic domui. Stans ergo populus quod ante non fecerat, cum epistola legeretur deuotus & attentus, respondet: Et cum spiritu tuo. Statimq; diaconus vt eos beneuolos reddat & dociles subdit: Sequens

Sequentia sancti euangelij, &c. Sed & ipsi cum reuerentia & honore respondēt: Gloria tibi domine, glorificantes dominum q̄ miserit eis uersum salutis, sicut in Actibus apostolorum habetur. Et glorificauerunt dominum, dicētes: Ergo & gentibus dedit Deus p̄nitentiam ad uitam.

De præminencia euangelij.

CAP. XLVI.

SAnè sicut caput præminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt, sic euangeliū toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectus uel ratione consentiūt. Hoc est uerbum uerbi, sermo sermonis, sapientia sapientiæ. Verbum uerbi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil.

Laudes euangelij. Sapien. 18. Heb. 4.

Sermo sermonis, qui uenit à regalibus sedibus, insimulatum portans imperiū, uiuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit uniuersa suauius. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, mensa propositionis, quadriga Amnadab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorū, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore mūdum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum uiuentiū, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

Sapien. 8.

per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil. Sermo sermonis, qui uenit à regalibus sedibus, insimulatum portans imperiū, uiuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit uniuersa suauius. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, mensa propositionis, quadriga Amnadab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorū, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore mūdum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum uiuentiū, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

Canti. 4.

Qualis debet esse diaconus.

in similitudinem portans imperiū, uiuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit uniuersa suauius. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, mensa propositionis, quadriga Amnadab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorū, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore mūdum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum uiuentiū, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

Ecclesia, 15

in similitudinem portans imperiū, uiuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit uniuersa suauius. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, mensa propositionis, quadriga Amnadab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorū, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore mūdum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum uiuentiū, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

in similitudinem portans imperiū, uiuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit uniuersa suauius. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, mensa propositionis, quadriga Amnadab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorū, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore mūdum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum uiuentiū, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

catōris. Sed peccatori dicit Deus: Quare tu enararas iustitias meas, & quare assumis testamētum meum per os tuum? Hic iam non loquitur Moy Exod. 4. ses, qui ab heri & nudius tertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est. Ex quo dominum loquentē sibi audiuit. Hic nō loquitur Esaias, qui de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia uir pollutus labijs ego sum. Hic non loquitur Hieremias, qui dicit: A à domine Hierem. 1. Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed loquitur pater in filio, quem constituit hæredem uniuersorum, per quem fecit & secula.

Quare post euangelium liber & thuribulum ad episcopum reportantur.

CAP. XLVII.

Euangelio perlecto liber & thuribulum ad episcopum reportantur, quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quo cuncta procedunt. Unde multi psalmorum intitulatur, in finem psalmus Dauid. Quia Christus est finis cōsummans, sed nō consumens, alpha & ω primus nis est christus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hoc approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit, nec remunerat, nisi quod donat. Quia sicut cuncta quæ facit, sunt bona: sic nulla sunt bona, nisi quæ facit. Nam uidet Deus cuncta quæ fecerunt, & erant valde bona.

* De symbolo quod post euangelium cantatur.

CAP. V. T. XLVII.

Quia

* Cōcil. Aegathens. c. 9. Tolet.

3. cā. 2. Flo: **Q**uia vero corde creditur ad iustitiam, ore
 rét. in vno autem confessio fit ad salutem, vt ostendit
 ne Arme: dat ecclesia, q̄ euangelij verbū con-
 norum D. de receipt, mox fidei symbolum ore decantat,
 Thom. & quod tamē episcopus incipit, vt significet quod
 Vvaldēf. omne bonum à Christo procedat. Nam omne
 locis cita: datum optimum & omne donum perfectum de
 tis. c. 28. sursum est, descendens à patre luminum. Quos
 Rom. 10. circa ne muscus ille cœlestis diceret: Cantauit
 Curepisco mus vobis, & non saltastis, chorus catholicus
 pusincipit euangelicæ doctrinæ consona voce respondet,
 symbolū. & solēni tripudio fidem catholicam profūteretur,
 Iaco. 1. Symbolum autem græcē, latinē sonat indicium
 Matth. 11. vel collatio. Tum quia fidei plenam indicat re-
 gulam & perfectam rationē, tum quia simul in
 vnum continet articulos fidei. Traditur enim
 quod postquam apostoli sanctum paracletum
 acceperunt, eā iam forent ad prædicandū euan-
 gelium profecturi, conferentes in vnū super arti-
 culos fidei, statuerūt, vt sicut omnes erāt in fide
 cōcordes, sic omnes vnā fidē cōcorditer prædica-
 rēt, & ideo symbolū cōponentes, vnusquisq; bo-
 lū, id est, particulam vnā apposuit. Vndē secun-
 dum apostolorū catalogum duodecim particu-
 las dinoscitur cōtinere. Symbolū ergo post euā-
 geliū, fidem post prædicationem ostendit. Vndē
 Ioan. 7. Hæc eo loquente, multi crediderunt
 Roma. 10. in eum. Nam & secundum Apostolum fides ex
 auditu, auditus autem per verbum Christi. Da-
 masus autem papa constituit, vt symbolum can-
 tetur ad missam, ex decreto sanctæ vniuersalis
 Synodi apud Constantinopolim celebratæ.

De

De duodecim partibus vtriusq; symboli, tam
 apostolici quàm Constantinopolitani
 CAPVT. XLIX.

Credo in Deum patrem omnipotentem, Petrus,
 creatorem cœli & terræ.
 Et in Iesum Christum filium eius vnicum domi Andreas.
 num nostrum.
 Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Iacobus,
 Maria virgine.
 Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus Ioannes.
 & sepultus.
 Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à Thomas,
 mortuis.
 Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei pa: Iacobus
 tris omnipotentis. minor.
 Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Philippus.
 Credo in spiritum sanctum. Bartholo-
 Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum com mæus.
 munionem. Mattheus.
 Remissionem peccatorum. Simon.
 Carnis resurrectionem. Thaddæus.
 Et vitam æternam. Amen. Mathias.
 Constantinopolitanum quoq; symbolum
 dinoscitur continere duode-
 cim clausulas.
Credo in vnum Deū. Patrem omnipotētē:
 & inuisibiliū. Et in vnum dominum Iesum Chri-
 stum filiū Dei vnigenitū. Et ex patre natū ante
 omnia secula. Deum de Deo lumen de lumine:
 Deū verū de Deo vero. Genitū non factū, cōs-
 substātialem patri: per quem omnia facta sunt.
 Qui

Qui propter nos homines: & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato: passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in cœlum sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum & vivificantem: qui ex patre filioq; procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & cōglorificatur, qui locutus est per prophetas. Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen.

Leuiti. 24. Isti sunt duodecim panes qui recentes & calidi super mensam propositionis, coram domino ponebantur. Hæc sunt dona quæ principibus in consecratione altaris duodecim obtulerunt diebus. Duodenarius enim numerus multipliciter est consecratus. In. xij. Apostolis, in. xij. Prophetis, in. xij. Patriarchis, in. xij. exploratoribus, in. xij. principibus, in. xij. tribubus, in. xij. fontibus, in. xij. lapidibus, in. xij. sedibus, in. xij. horis, in. xij. mensibus, in. xij. annis, in. xij. signis in. xij. stellis, in. xij. gemmis, in. xij. portis, in. xij. angulis, in. xij. fundamentis, in. xij. virgibus, in. xij. cubitis, in. xij. cophinis, in. xij. phialis, in. xij. acce

Numerus xij. Myſteria tabulis, in. xij. mortariolis, in. xij. bobus, in. xij. huius numeri leunculis, in. xij. arietibus. Est autem numerus meri.

superabundans, constans ex duobus senariis signantibus

gnantibus perfectionem cogitationis & operis siue mentis & corporis. Ex ternario multiplicato per terquaternarium, & quaternario per ternarium, signantibus fidem in diuinitate trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrinam, siue tres veritates Theologicas catholicas, & quatuor virtutes politicas. Hic numerus ex suis partibus aggregatis, excreſcit in se denarium, qui conſtat ex denario & ſenario, mandatorum executio nem significans. Quia decem sunt legis mandata, quæ sex diebus exequimur, excreſcentes in charitatis perfectionem, quæ secundum apostolum. xvj. proprietates habere diſcoſcitur. Chariſtas (inquit) patiens est, benigna est, non æmulas prietas tur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitioſa, non querit quæ ſua ſunt, non irritatur, i. Cor. 13. non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati, omnia ſuſſert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, charitas nunquam excedit.

Quibus diebus ſymbolum ſit dicendum in miſſa. CAPVT. L.

Symbolum autem in illis tantum ſolenitatibus cantari debet ad Miſſam, de quibus alibi Agathenſ. * Concil. qua mentio ſit in ſymbolo, videlicet omnibus c. 9. diebus dominicis, Natali domini, Epiſiphania domini, Cœna domini, Paſcha, Aſcenſione, Pentecoſte, omnibus feſtinitatibus beatæ Mariæ, ſanctæ Crucis, Angelorum, Apoſtolorum, Dedicatio nibus eccleſiarum, & commemoratione omnium ſanctorum. quanquam & ipſa ſit dedicationis feſtinitas. Infra octauas Natalis domini, exce

Infra octa pta die Innocentum, in qua cantica lætitiæ subti uas. centur. Tum quia vox in Rama audita est ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, tum quia innocentes descenderunt ad inferos, tum etiam quia non loquendo, sed moriendo confessi sunt. In octaua tamen cantantur cantica lætitiæ, propter resurrectionis gloriã, quam octaua signat. Infra octauas Epiphaniæ, Pasche, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri, & Pauli, & Assumptionis virginis Mariæ. Vndè licet in natiuitate sancti Ioannis Baptistæ, & festiuitate sancti Laurentij symbolum nõ cantetur, in octauis eorum tamen cantatur, eo quòd infra octauas Apostolorum & assumptionis adueniat, & ob hoc in octauis sancti Ioannis præfatio de apostolis, & in octauis sancti Laurentij

Mentio præfatio de Assumptione cantatur. Horum sanctorum in mniū commemoratio fit in symbolo, quorum symbolo. dam tamen obscure, vt Epiphaniæ quæ est festũ baptismatis, de quo continetur in symbolo, confiteor vnum baptisma. Cœnæ domini quæ est solennitas eucharistiæ, ad quam respicit illud, quod in symbolo continetur sanctorum communio nem. Angelorum qui nomine cœli debent intelligi, cum in symbolo dicitur: Creatorem vel factorem cœli & terræ. Secundum illud: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, naturam angelicam & mundanam. Quibusdam tamen videtur, in festiuitatibus angelorũ non esse symbolum decantandum, eo quod angeli nõquam habuerũt fidem sed speciem, non credentes sed agnoscentes. Dedicationis ecclesiarum, ad quã respicit

respicit illud: Sanctam ecclesiam catholicam. Tunc enim (vt infra dicam) sanctificatur catholica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum. In festo tamen Agnetis secundo symbolum non cantatur, quia licet celebretur in octaua, non tamen est festum octauæ. Vndè nec in Calendario scribitur, nec in ecclesia pronuntiat octaua. Quidã non absurdè singulis diebus paschalibus sicut omnibus diebus dominicis symbolũ cantant, à die resurrectionis vsq; ad festum Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ Magdalenæ, dicentes illam apostolorũ apostolam, symbolũ cantant. Et in capella propriè cantatur, pro eo quod ipsa propriè vel prima resurrectionis gaudiũ apostolis nuntiauit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorũ commemoratione symbolum non cantatur, vt passionis & sepulturæ, quoniam illorum dierũ officium, aliorum officiorum regulam nõ sectatur.

A quibus symbolum fit cantandum.

CAPVT. LI.

Quia verò Christus nõ venit prædicare Gentibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in euangelio Apostolis, in viam gentiũ Matth. 10. ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum nõ intraueritis, donec post resurrectione præcepit Marc. 16. eisdẽ. Euntẽs in mundum vniuersum, prædicatẽ Singularis Euangelium omni creaturæ. Idcirco Romano Pontifice solenniter celebrante, symbolum fit Pontificis dei non cantores in choro, sed subdiacones ad in Missa.

altare decantant, ipsi & generaliter ad vniuersa respondunt, vsq; dum Pontifex dicit: Pax domini sit semper vobiscum. Quoniam vsque post Christi resurrectionem, sola Iudeorum ecclesia, quae per subdiacones designatur, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iustitiam, ore autem confessus est ad salutem. Sed ex tunc catodes in choro respondent, & vniuersa decantant, quia post resurrectionem ecclesia gentium quam cantores designant, qui deorsum in choro consistunt, fidem Christi recepit, & laudum praeconia saluatori persoluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus conuenit offertorium. Quoniam inter praedicationem & passionem gentilitas dei votum offerens decantauit, quando mulier

Matth. 5.

De offertorio. CAP. V. T. LII.

Dicturus sacerdos Oremus, praemittit Dominus vobiscum, quia nisi vobiscum sit dominus, ad salutem nostram orare non possumus.

* D. Tho. 3. p. q. 83. ar. 1. Men ab offerendo, quia dum offertorium cantatur, sacerdos accipit oblationes a populis vel hostias a ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, ut post praedicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerenda cantatur

tur, quia sacrificium laudis offertur. Vnde Psalmus: Circuibō & immolabo in tabernaculo eius. Psal. 10. hostiam iubilationis, cantabo & psalmum dicam domino. Et in Paralipomenon, Cum offerrent holocausta, & cœperunt laudes canere domino: Et in diuersis organis, quae Dauid rex cœpererat, cœcrepare.

De silentio post offertorium.

* Vval. to.

CAP. LIII.

de Sacra-

Post hoc sacerdos silentium solitudinem ex mentali. ti. petit, instans memoria dominicae passionis: 4. c. 35.

illud insinuans, quod Iesus iam non palam ambulabat apud Iudaeos, cum cogitaret eum interficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in ciuitatem quae dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Collegunt ergo pontifices & pharisaei consilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex illis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius dixit eis. Vos nescitis quicquam nec cogitatis, quia expedit vobis, ut vnus homo pro populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt, ut interficerent eum.

* Dionys. de eccle. Hie. Silentium ergo sacerdotis, latibulum Christi signat.

De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur. CAP. LIIII.

* Vval. de Sacra-

Notandum verò, quòd quum sacerdos dixerit: Oremus, non statim orationem subiungit, sed antequam ad altare procedat, manus abluit, quatenus lotis manibus oblationem accipiat, incensum offerat, & orationem effundat. ad. 1.

- Exod. 30. Scriptum est enim in Exodo: Facies labiū enēū, ponesque illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius, manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cū ergo iam manus suas lauisset Episcopus, ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluuit, cum accessurus est ad altare, vt magis magisq; mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem.
- Psal. 30. Vndē Psalmista, cum esset mūdatus, petebat amplius emundari. Amplius (inquit) laua me ab iniquitate mea, & à delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientia lauare lachrymis pœnitentiæ. Secundum illud:
- Psal. 6. Lauabo per singulas noctes lectum meū lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus, Euangelista testante. Iesus (inquit) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymatus est.
- Ioan. 11.

De corporalibus, & quare vna pars extenditur, & altera complicatur.

CAPVT. LV.

Interim verò diaconus corporales pallas super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Iesu. Pars autē quæ plicata ponitur super calicem, signat sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutū in vnum locū. De his itaq; tantū reperitur in canone, Cōsulito omnium cōstituimus vt sacrificium

ficum altaris non in serico panno aut intincto De consecratione celebrare præsumat, sed in puro lineo ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino pro creato atq; contexto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultū fuit. Potest tamen & in his aliud figurari. Duplex est enim palla, quæ dicitur corporalis, vna Ne presbyter quam diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatā imponit. Pars credamus extensa, signat fidem: pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed comprehendendi non valet, vt fides habeat meritum. Cui humana ratio non præbet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona & fide non ficta. Sed non præsumamus discutere, quia defecerunt scrutantes scrutiny. Scriptum est enim, quia per scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire? abierunt retro, & iam non ambulabant cum Christo. De oblatione & incenso, & quare sacerdos circumducit & reducit incensum, & quare retotum vndiq; incensatur altare.

CAPVT. LVI.

Vnc exurgens sacerdos ad altare procedit, vbi mysticam oblationem accipit à miniſtris. Illud insinuans quod Ioannes euāgelista describit. Iesus, inquit, ante sex dies Paschæ venit in Bethania, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autē ei cœnā ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta, statim ad altare incensum, per quod illud innuitur, quod statim

De consecratione Consulto. D. Tho. 3. p. q. 83. art. 7. Ne presbyter quam diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatā imponit. Pars credamus extensa, signat fidem: pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed comprehendendi non valet, vt fides habeat meritum. Cui humana ratio non præbet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona & fide non ficta. Sed non præsumamus discutere, quia defecerunt scrutantes scrutiny. Scriptum est enim, quia per scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire? abierunt retro, & iam non ambulabant cum Christo. De oblatione & incenso, & quare sacerdos circumducit & reducit incensum, & quare retotum vndiq; incensatur altare. Incensum significat aromata delata à sanctis mulieribus ad sepulchrū. Vval. de sacramental. tit. 4. c. 31. D. Tho. 3. p. q. 83. art. 5. ad 1.

per euangelistam subijcitur. Maria ergo accepit libram unguenti Nardi pithici pretiosi, & unxit pedes Iesu, & domus impleta est ex odore unguenti. Quod autem sacerdos tertio superducit

Magdale: & circumducit incensum, designat quod Maria

na ter vnter exhibuit & adhibuit unguentum circa con-

xit Iesum. pus Iesu. Primo cum unxit pedes suos in domo

Luca. 7. Simonis Pharisei. Secundo cum in domo Simo-

Ioan. 11. nis leprosi super caput eius unguentum effudit.

Marc. 16. Tertio cum erit arenata ut veniens ungeret

Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim

pro facto reputatur, cum & per ipsam non fite-

rit, quo minus expluerit quod incipit. Quod

vidique totum incensatur a tate, designat quod

factum illud, totam vndique respargit ecclesiam.

Matth. 16. Sicut dominus ipse testatur. Amen dico vobis,

vbicumque predicatum fuerit hoc euangelium

in toto mundo dicetur quod hæc fecit in memo-

riam eius. Moraliter autem incensum de uotio-

nis adolendum est in thuribulo cordis, igne cha-

ritatis, ut odorem suauitatis emittat. De quo di-

Eccles. 45. cit scriptura: Fungi sacerdotio, & habere lau-

dem in nomine ipsius, & efficere illi incensum di-

gnum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum

sacerdos accipit, id est, Christus accipit, & in-

centrat ex eo sacrificium & altare.

* Dionys. De modo & ordine sacrificium offerendi.

c. 3. de ec- CAPVT. LVII.

cles. Hier. V Erum libet adhuc oblationis mysterium

Minister explicare. Subdiaconus enim calicem prepa-

rat, panem & vinum in illo disponens, quia nimis

coniu. rû lex, que per subdiaconum hic congruè designa-

tur,

tur, huius oblationis mysterium præsignauit, docens quod Melchisedech rex Salem protulit Gene. 14.

panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christi- Psal. 109.

stum. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Diaconus autem calicem Ministe-

preparatum accipiens, in altari componit. Quod rû diacon-

nam euangelium, cuius est figura diaconus, huius sacrificij ritum commendauit ecclesiam, quam

per altare supra diximus figurari. Prius tamen diaconus pater amicum hostia tradit episcopo, * D. Tho.

quam episcopus ipse super altare disponit, infra 3. p. q. 73. ar-

nuans quod ipsemet Christus hoc sacramentum. primum instituit, & ecclesiam tradidit celebran-

dam, dicens: Hoc est enim corpus meum. quod 1. Cor. 11.

pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Episcopus * aquam vino commi-

Cur aqua scer in calice, quia Christus populum reconciliat admiscet

liauit in morte. Sicut enim quod aquæ vino. multæ sunt populi multi, Christus autem sanguis

Apoca. 17. nem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur, * D. Tho.

Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. arti. 6. 7. 8.

Er de latere Christi simul exiit sanguis & aqua. Vual. d. sa

Quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Quia cum aqua vino misce-

c. 31. 6. Sytur, Christus & populus adunantur. Verum hoc nod. gene

quoque mysterium lex Mosaica figurat, sicut ra. c. 33. Flo

exponit Apostolus, dicens: Bibebant autem de rêt. sub Eu

spirituali consequente eos petra, Petra autem genio. 4.

erat Christus. Quapropter ampullam cum aqua 1. Cor. 10.

subdiaconus tradit episcopo, quam episcopus fundit in

calicem, vt sicut aqua non separatur à vino, sic nunquam populus separetur à Christo. Calix ponitur ad dextrum latus oblatæ, quasi sanguinè suscepturus: qui de latere Christi dextro creditur vel cernitur profuxisse. Nam sicut panis in corpus, ita profecto vinum transubstantiatur in sanguinem. Porro cum sacerdos accipit patenam & vrceolum, calicem & thuribulum: patenam cum hostia, vrceolum, cum aqua, calicem

gnaculū. cum vino, thuribulum cum incenso, efficit super *D. Th. 3. ea crucis * signaculum, vt per crucis virtutem p. q. 83. art. omnis * comitatus diabolicæ malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem vel sacrificiū aliquo modo præualeat, ob hoc & in modum crucis susnatus. perducit & circumducit incensum & sacrificiū ad altare. quatenus & crucis signaculo & thuris incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur. Sicut prædiximus & ostendimus ad id vtrumque valere.

De patena super quam sacrificiū panis offertur. CAP. LVIII.

Patena latitudinem **P**atena dicitur à patendo, cor latum & amplitudinem. Plum signat, super hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustū animæ pingue fiat. Hanc latitudinē cordis Apostoli habebant, cum

Matt. 16. Petrus aiebat: Et si oportuerit me mori tecū, nō te negabo. Similiter & omnes discipuli Christo dixerūt, Propter quod dominus intulit dicens. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit, cum omnes discipuli relicto magistro fugerunt

& las

& latuerunt. Et ideò post susceptam oblatam sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab altari remotam sub diacono retro continet in uolutam, per quod discipulorum fuga uellatis. Discipulobulum designatur, qui dum verum sacrificium offerret, fugerunt relicto Christo, sicut eis ipse prædixerat: Omnes vos fugam & scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptū est enim: Zach. 13. Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis, postquā autem surrexero, præcedam vos in Galilæā. Et ideò sacerdos dominicæ resurrectionis annunciaturus * euangelium, resumens patenam, quia cum esset sero die illo vna sabbatorum, quoniam & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, & stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens Ioan. 20. oues quæ trepidantes aufugerunt.

De sacerdotis inclinatione

CAP. LIX.

Tunc sacerdos inclinans, orat primū pro se, deinde pro populo, monēs vt populus oret pro ipso. Orate, inquit, pro me fratres. Debem⁹ enim pro inuicem orare secundum Apostolum, Iacob. 5. vt saluemur. Nam & dominus inquit in euangelio: Amē dico vobis quia si duo vel tres consenserint de omni re super terrā quancunq; petierint, fiet eis à patre meo qui est in cælis. Oravit autem & Christus primum pro se, deinde pro populo dicens: Pater, venit hora, clarifica filiū tuū, vt & filius tu⁹ clarificet te. Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinat se, humi,

Philip. 2. humiliationem Christi signat, qui exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Nunc tandem sacerdos dicit orationem quam intermisit, quia tunc demum Christus redit Hierosolimam ad domum orationis quam ad tempus deseruerat, cum secesserat in Effrem. Sic enim habetur in Euangelio: Cum venisset Iesus Hierosolimam, intrauit in templum Dei, & eiecit vendentes & ementes de templo, dicens: Dominus mea domus orationis vocabitur.

*Vul. d. sa
crametal.
tit. 4. c. 35.
num. 10.

De præfatione. *
CAP. T. L. X.

Ioann. 11.

Finis orationis fit principium præfationis.

Quia verò iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quòd iam crastinum turba multa quæ conuenerat ad diem festum, cum audissent quia Iesus venit Hierosolimam, acciperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt clamantes: Osanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicendo palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis, per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum, Iudeos continens & Gentiles, ut sit vnum ouile & vnus pastor. Vnde post laudem Iudeorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes: Domine: volumus Iesum videre. Diciturus autem sacerdos orationem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales

tales existeret, cum quibus dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare cõuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum unguenti Nardii pretiosi, & illud effudit super caput domini recumbentis. Vnde statim sacerdos subiungit: Sursum corda. Chorusque subiungit. Habe sursum cor mus ad dominum, ut ecclesia sit verè mulier vniuersa, Cypruentaria, ac sursum ad ipsam verbi diuinitatè in cõc. oratione eleuet, & illud caput æquale Deo patri fide Domini. contingens, unguento catholicæ confessionis Chrysol. hominum perungat. Cuius sanè præconium sacerdos proferat. in eadem sequitur dicens: Gratias agamus domino Deo ceteris. A. nostro. Chorusque respondet: Dignum & iustum gust. de vi est. Gratias enim debemus referre omnipotenti Deo per Christum dominum nostrum. Cre. & lib. 2. de dentes & confitentes quòd per ipsum maiestatem bon. perfectem eius laudant angeli: adorant dominatio: ueritat. c. 16. nes, tremunt potestates, &c. Nimirum hoc diuini serm. 44. nitatis arcanum eius contingere, est præcipuum de tempore super caput eius unguentum effundere, quod ex & epist. 57 euangelici pigmenti medulla Ioannes euange: Gratias agamus. lista confecit. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Hoc sacre confessionis præconiũ, ita recte concludit ecclesia, ut cum angelis & homini Hymnibus decantent hunc deuoti pectoris hymnum: angelorum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. oratio ista, vel & hominum hymnus partim angelorum partim hominum verba complectitur. Legitur enim in Esaiam, quod Esai. 7. Seraphim clamabant, alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus exerc.

exercituū, plena est omnis terra gloria eius. Le
 Matth. 21. gitor quoque in Euangelio, quod qui præibant,
 & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osana
 * Vval. de na filio Dauid, benedictus qui venit in nomine
 sacramen: domini, Osanna in altissimis. Vox * angelorū
 tal. titu. 4. trinitatis & vnitatis in Deo commendat arca
 c. 35. cōcil. num, vox hominum diuinitatis & humanita:
 Vafense. tis in Christo personat sacramentum. Potest ta
 can. 6. men præfationis officium ad illud referri, quod
 Luc. 21. Iesus ascendit in cōnaculum magnū stratum;
 In quo multa locutus est cum discipulis suis, &
 gratias agens, hymnum retulit Deo patri,
 Ioan. i8. quod Ioannes euangelista describit, vsque dum
 egressus esset transtorrentem Cedron, de quo
 Matt. 26. dicit Matthæus: Et hymno dicto, exierunt in
 montem oliueti. Gelasius Papa tractus & hy
 mnos composuit, & sacramentorum præfatio:
 nes cauto & elimato sermone dictauit. Sixtus
 autem hymnum Sanctus, Sanctus, Sanctus, can
 tari constituit.

PER omnia secula seculorum.
 Amen. Dominus vobiscum.
 Et cū spiritu tuo. Sursum corda.
 Habemus ad dominum. Gratias
 agamus domino Deo nostro. Di
 gnū & iustum est. Verè dignū
 & iustum est, æquū & salutare.

Nos

Nostibi semper & vbiq; gratias a
 gere. Dñe sancte pater omnipotēs
 æterne Deus. Per Christum domi
 num nostrum. Per quem maiesta
 tem tuam laudant angeli, adorant
 dominationes, tremūt potestates.
 Cœli cœlorumq; virtutes ac beata
 seraphin socia exultatione cōcele
 brant. Cum quibus & nostras vo
 ces, vt admitti iubeas deprecamur,
 supplici confessione dicentes..

De expositione præfationis eiusdem.
 CAPVT. LXI.

Monet ergo sacerdos, vt corda sursum ha
 Sursum
 beamus ad dominum, secundum exhorta corda.
 tionem apostoli dicentis: Quæ sursum sunt quæ
 rite, & non quæ super terram. Nam vbi est the: Colof. 3.
 saurus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem dum Matt. 6.
 ore loquuntur cœlestia, corde meditantur terre
 na. Quibus dominus impropert per prophetā:
 Populus hic me labijs honorat, cor autem eorū E sai. 26.
 longè est à me. In qualibet ergo oratione pecca
 tum est, sed in ista periculum, Cor habere diui:
 sum

ab ore illius: sicut ab ore, os habere dicitur à corde. Nam qui uisum. semetipsum non audit, Deus illum non exaudit. Chorus ergo respondens proficitur se sacerdotis monita suscepisse, cum ait: Habemus ad dominum. Diligenter ergo provideat, ne cor habens deorsum ad seculum, spiritui sancto damnablemter mentiatur. Sacerdos postquam attendit

Gratias agamus deus domino Deo nostro. Quoniam ipse est Deus noster. id est, creator, ipse est dominus, id est, redemptor. Ipse enim est noster Iesus, id est, Saluator. Tunc erit uerissime noster, cum erit omnia in omnibus, id est, sufficientia singulorum, quoniam ipse est Deus qui de nihilo nos creauit, ipse est dominus, qui sanguine suo nos redemit. Ipse est noster, qui sui munere nos saluabit. Qui creando nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gratiam, & saluando conferet gloriam. Chorus ergo respondens, sacerdotis uerbum approbat & affirmat. Dignum, inquit, & iustum est, Dignum quantum ad dominum, quia ipse est dominus Deus noster. Iustum est, quantum ad nos, quia nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius. Verè dignum & iustum est, æquum & salutare. Nos tibi semper, &c. Dignum, quia nos mera uoluntate fecisti. Iustum, quia nos pura misericordia redemisti. AEquum, quia gratuito nos iustificas. Salutare, quia nos perpetuo glorificas. Agere gratias tibi domine sancte, ubique pater omnipotens, semper æterne Deus. Vnde Psalmista.

In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Et iterum: Benedicam dominum

in

in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Per Christum dominum nostrum. Aduocatum 1. Ioan. 2. enim habemus apud patrem Iesum Christum dominum iustum, qui interpellat pro nobis, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur, in omnibus pro sua reuerentia. Per eum ergo quasi per mediatorem laudes efferimus. Per eum quasi per aduocatum gratias exhibemus. Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Per illum itaque laudant, adorant & tremunt, per quem omnia facta sunt, per quem omnes spirituum ordines sunt creati. Nam dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia uerbo domini cæli firmati sunt. Et in principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Laudant. Vnde Psalmista. Laudate eum omnes angeli eius. Adorant. Vnde Esdras, Exercitus cæli te adorant. Tremunt. Vnde Iob: Columnæ cæli contremiscunt, & pauent aduentum eius. Tremere uerè beati, sed administrationis affectu, uel obedientiæ famulatu, cum secundum apostolum, Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium destinati. Cæli dicuntur laudare, quia laudo disprestant materiam. Vnde Propheta: Cæli laudent cælorum & aquarum quæ super cælos sunt laudent Deum. nomen domini. Vel per cælos hic thronos accepit, quia dominus ait: Cælum mihi sedes est. Seraphin ardens uel succedens interpretatur, eo quod præ cæteris ardent & succeduntur in

Psalm. 32.

Psalm. 148.

Quomodo dicuntur,

Quomodo dicuntur

Esaï. 66.

K charis

no quicquid secundum substantiam predicatur. Hanc æternam & individuan: trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cum quibus & nostras voces. Duas enim omnipotens Deus rationabiles condidit naturas, angelicam & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent, & e. gratiarum actiones redderent, quas dum pari voto concelebrant, tanquam super ores & inferiores chordæ in cœlesti cithara sociantur.

Apoca. 15.

De qua dicit Ioannes. Et audiui vocem citharæ dorum citharizantium in cithari: suis, & cantabant quasi canticum nouum. Supplici confessione, quasi non superba præsumptione, sed humiliter laude dicentes. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth. Ter dicitur sanctus, & semel Deus dicitur, ut trinitatis & unitatis mysterium comprobetur. Hoc non solum Seraphin clamabant, sub excelsio Dei solio secundum prophetam, Sed & quatuor animalia, secundum Apocalypsim

Esai. 6.

Apoca. 4. Sanctus dominus.

Leu. 19. & 20.

Ioan. 11.

Luc. 1.

Ioan. 20. Deus Sabaoth.

in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus omnipotens. Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autem sanctificatus. Vnde sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Sanctus pater dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate quos dedisti mihi, quia tu sanctus es: Sanctus filius angelo protestante. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus Christo dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur autem dominus Deus Sabaoth, id est, dominus exercituum, videlicet angelorum & hominum, quorum terribilis

ribilis ut castrorum acies est ordinata: tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in cœlis, quot ordines sunt in angelis. Pleni sunt cœli & terra gloria tua. Nomine cœlorum & terræ, angeli & homines diuina pleni gratia, perhibentur, vel ad litteram cœlum & terra gloria diuina replentur, quia deitas est utique. Vnde Propheta. Si ascendero in cœlum, tu illic es, Si descendero ad inferum uinitas. num ades. Super omnia non clarus, subter omnia non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. Vnde reperitur in Iob, Iob. 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Quia vero necessarium est ad æternam salutem, incarnationis mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus qui uenit in nomine domini. Ego, inquit, ueni in nomine patris mei, nomen patris est filius, de quo dicit propheta: Ecce nomen domini uenit de longinquo. Esai. 30. quod Osanna in excelsis. Verbum Hebræum est, Osanna: quod signat, salua obsecro, compositum ex Osi, quod est salua, & Anna quod est interiectione obsecrantis. Vel Osi & Anna duæ sunt dictiones per eclypsim prolatae. Bis autem dicitur Osanna propter duas partes salutis, quæ sunt stola mentis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in gloria. Hic laudis versiculus in psalmo. cxvij. reperitur. Quod enim turbæ dixerunt: Osanna, hoc est, quod ibi dicitur: O domine saluum me fac, & eisdem uerbis subiungitur, Benedictus qui uenit in nomine domini.

SCAPITVLA TER- TII LIBRI.

- 1 De silentio post praefationem, ubi triplex ratio ipsius assignatur, allegorica, tropologica, & historica, agitur etiam de stabello.
- 2 De his quorum memoria celatur in secreta, ubi dicitur quur ante canonem in plerisque sacramentarys imago Christi depingitur.
- 3 De primis signis quae sunt primo super oblata & calicem, ubi agitur de trina Christi traditione, quae facta est à Deo, à Iuda, à Iudaeo. Docetur etiam quòd ea quae sacris offeruntur altaribus, & dona & munera & sacrificia nuncupantur, cur sacrificia pluraliter nominentur, cum unum sit sacrificium singulariter, & quod dicitur sanctum sacrificium illibatum.
- 4 De tribus ecclesiae sacrificijs.
- 5 Pro quibus sacrificium offeratur, ubi distinguitur, quibus videlicet, & pro quibus sacrificium altaris sit offerendum, agitur etiam de duplici potestate, spiritali & temporali, ecclesiastica & mundana, quur etiam sacerdos vel presbyter dicat, Offerimus, quum unus sit ille qui offert.
- 6 In quo loco debeant viuorum nomina recitari, ubi tra

- Vbi traditur, quòd usque ad finem missae fideles debent in ecclesia permanere, quid sit Deum meminisse & obliuisci, Quae ratione sacrificium laudis Eucharistia nuncupatur.
- 7 De tribus bonis, pro quibus sacrificium laudis offertur, tēporalibus & spiritalibus & aeternis.
 - 8 Quòd sacrificium altaris aequaliter offertur toti trinitati.
 - 9 De trina commemoratione sanctorum quae fit in secreta.
 - 10 Quare non fit commemoratio in canone confessorum.
 - 11 Quòd sacrificium soli Deo offerendum est, ubi distinguuntur duae species seruitutis, videlicet Latra & Dulia, agitur etiā de tribus petitionibus, quas B. Gregorius adiecit in canone. Et de triplici pace quae postulatur in missa.
 - 12 De quinq; signis quae secundo fiunt super oblata & calicem, ubi agitur de Christi venditione, de persona venditoris & venditi & ementis. Exponitur etiā tripliciter & illa clausula. Quam oblationem digneris facere benedictam, ascriptam, ratam & rationabilem & acceptabilem.

* Vval. de
sacramen:
tal. ti. 4. c.
35. D. Th.
3. p. q. 83. ar
ti. 4. ad. 6.

Quid desi
gnat silen
tium.
Ioann. 12.

ost acclamatum præconium,
sequitur secretum silentium,
Nam vt Ioannes Euangelista
describit, vbi Iesus honorifice
fuit receptus à turbis: tum pal
mis & laudibus, abijt & absco
dit se ab eis, non vtique trepi
dantis formidine, sed dispensantis officio, quia
nondum venerat hora eius, quæ postquam ad
uenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgi
te (inquit) eamus, ecce appropinquat qui me
tradet, oblatu est enim quia ipse voluit, vnde
cum cohors & ministri venissent cum laternis
& facibus & armis, vt comprehenderent illum,
sciens Iesus omnia quæ ventura erant super eum
processit: & dixit eis: Quem queritis? Respon
derunt ei, Iesum Nazarenum, dicit eis: Ego sum.

Matt. 26.

Esai. 53.

Ioann. 12.

Orandum
in secreto
cordis.

Matt. 6.
1. Timo. 1.

Illud ergo latibulum Christi hic secretum silen
tium representat, in quo cessante verborum
tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio.
Tunc enim sacerdos debet intrare in cubicu
lum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum pa
tre orare, nõ multiloquio, sicut Ethnici faciunt: q
putat multiloquio exaudiri, sed in corde puro: &
con:

conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim Hier. 17.
nõ est exauditor vocis sed cordis, nec est admo
nendus clamoribus, quia renum est scrutator &
cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesiæ,
legitur obseruasse, quæ non petitione clamosa,
sed tacita deuotione impetrauit quæ petijt. Scri
ptum est enim in libro Regum, q. Anna loque
i. Reg. 1.
batur in corde suo, tantuq; labia illius commo
uebantur, & vox penitus non audiebatur. Item
in psalmo: Dicite in cordibus vestris, & in cubi
libus vestris compungimini. Spiritus est Deus, Ioan. 4.
& eos qui adorant in spiritu & veritate oportet
adorare. Ne verò musca morientes perdat sua
uitatem vnguenti, siabello spiritus abigantur. Eccles. 4.
Quatenus auster adueniens perflet hortum, vt Canti. 4.
aromata fluant: hoc est, ne importune cogitatio
nes tollant deuotionem orationis, in inspiratione
gratiæ repellatur. Quatenus spiritus sanctus ac
cedens mentem fecundet, vt virtutes abundet. in secreto
Cæterum ne sacrosancta verba vilescerent, dum canit. Vis
omnes pene per vsum ipsa scientes, in plateis & de
vicis, alijsq; locis incongruis decantarent, de
creuit Ecclesia, vt hæc obsecratio quæ secreta noru
li. 4.
censetur, à sacerdote secretè dicatur, vnde fer
ta.
modum inoleuit, quidam pastores ea decanta
rent in agro, diuinitus sunt percussi.

De his quorum memoria colitur in secreto.

IN secreto recolitur memoria passionis, vide
licet, eorum quæ gesta sunt per hebdomadã
ante paschalem, à decima luna primi mensis,
K 5 quando

quā Iesus adijt Ierosolymā, vsq; ad septimādecimam quādo resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisq; sacramentarijs imago Christi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus picturæ memoriam dominicæ passionis inspiret.

Litera in principio Canonis. Et fortè diuina factum est prouidentia, licet huiusmodi mana non sit industria procuratum, vt ab ealiter canon inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura Thau. Namq;

Ezech. 9. Prophetā: Signa Thau in frontibus virorū dolentium & gementium, & c.

TE igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum supplices rogamus & petimus: vt accepta habeas & benedicas. Hæc * dona. Hæc * munera. Hæc * sancta sacrificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica: quam pacificare: custodire adunare, & regere digneris toto orbe terrarum: vnā cū famulo

famulo tuo papa nostro. N. & antistite nostro. N. & rege nostro. N. & omnibus orthodoxis: atque catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus.

De tribus signis quæ fiunt super oblatam & calicem. CAPVT. III.

* D. Tho.

3. p. q. 83. ar.

TE igitur clementissime pater. Eadem die qua laudes à turbis sunt acclamatæ: videlicet Vv. de cerdecima luna primi mensis, quando secundum Sacramentum legem typicus agnus in domos Hebræorum inferabatur, verus agnus ingressus est Hierosoly: mam, & à nequissimis lanistis obsessus, multis in fidijs quærebatur ad mortē. Traditus est autē à tribus, à Deo, à Iuda, à Iudæis. De prima traditio ne dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnib⁹ tradidit illū. De secunda scribitur in Matthæo: Quærebat Iudas Rom. 8. opportunitatē, vt eū traderet. De tertia legitur in Ioāne: Gens tua & pōnifices tui tradiderūt te mihi. Prima fuit ex gratia, quæ dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secūda ex avaritia, quia cōstituerunt ei triginta argenteos, & exinde quærebat opportunitatem vt traderet eum sine turbis. Tertia ex inuidia, Sciebat enim Pilatus, quæ ex inuidia tradidissent eū. Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in

in sacrificium illibatum, quod utiq; non Iudæi libauere, sed gentes. Quoniam ablatum est res

Matth. 12. gnatum à Iudæis, & datum est genti facienti fructus Hæc dona, & corpus eius. Ad hoc igitur designandum, facta hæc munda sunt tres cruce super oblatam & calicem, hæc sancta dum dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia sacrificia illibata, commemorans illam traditionem, quam Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Nam licet diuersa fuerint operantia, tamen vnum & idem exitit operatum. Hæc trina traditio tunc incipit, cum filius, ex Dei patris decreto, & ex consilio spiritus sancti, necnon ex proprio bene placito veniens Hierosolymam, semetipsum exposuit ad passionem, qui cum venisset, ibidem exposuit ad quid venisset. Nisi, inquit, granum frumentum cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, omnia traham ad me ipsum, hoc autem dicitur in bat significans qua morte esset moriturus. Vel diuisa. potius quia indiuisa sunt opera trinitatis, potest * 3. Sentēt. referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ d. 1. c. 1. & tota tradidit Christum in mortem, vt tota per 4. ex Aug. Christum redimeret nos à morte. Donum enim Toleta. 6. est dantis, munus accipientis, sacrificium offerētis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus nys. c. 2. de accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per diuin. no. sanctum spiritum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur

Ioan. 11.

Opera trinitatis in diuisa. * 3. Sentēt. d. 1. c. 1. & tota tradidit Christum in mortem, vt tota per 4. ex Aug. Christum redimeret nos à morte. Donum enim Toleta. 6. est dantis, munus accipientis, sacrificium offerētis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus nys. c. 2. de accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per diuin. no. sanctum spiritum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur

tur pater dedisse propter autoritatem, filius obtulisse propter humanitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod Deus dedit nobis in donum, hoc accepit à nobis in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad altare, Matth. 5. re, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Aposto Heb. 3. lus de Pontifice vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Daniel quoq; dixit ad Balthasar. Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermo num igitur inculcatio, pia deuotionis est excusatio vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum quod tantum sacramentum dignè valeat appellare, nisi quod Græcè dicitur eucharistia, quod exponitur bona gratia. Dicuntur autem dona Cur plura pluraliter, munera, sacrificia, quia panis & vinum liter dona antequam consecrentur, & diuersæ sunt species dicuntur. substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio cœlestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quod diuersa sunt continentia, sed vnicū est contentum. Nam idem sub vtraq; specie continetur, licet non in idem vtraq; substantia conuertatur, sicut infra planius & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & vinum significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem Iesu Christi. Non enim dicuntur

Sacrificia

illibata.

dicuntur, illibata quasi nondum gustata. Sed potius illibata dicuntur, id est, immacolata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immunditia, quoniam ut inquit Apostolus: Qui cumque manducauerit panem vel biberit calicem domini indignè, reuserit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

2. Cor. II.

* Missam

esse sacrificium

designatur in Ni

ceno. c. 14.

Tridè. scilicet

21. c. 1. & 2.

Ad do * an

spiritus contribulatus.

De secundo: Tunc accet

Psal. 50.

Ibidem.

Psal. 115.

Triplicis

sacrificij

triplex pa

nis, tri

plex vinu,

& triplex

aqua.

De tribus sacrificijs ecclesiæ.
CAP. IIII.
Porro tria sunt ecclesiæ sacrificia, quæ signifi-
cata sunt in veteri testamento per propitiato-
rium, thuribulum & altare, videlicet, sacrifici-
um pœnitentiæ, sacrificium iustitiæ, & sacrifici-
um eucharistiæ. De primo * Sacrificium Deo
Addo * an spiritus contribulatus. De secundo: Tunc accet
Psal. 50. ficabo hostiam laudis. Super altare caro ma&ta:
Ibidem. tur, intra thuribulum thus adoletur. Ad propi-
Psal. 115. tiatorium sanguis infertur. Caro ma&tatur in cõ-
tritione, thus adoletur in deuotione. Sanguis in-
fertur pro redemptione super altare corporis,
sacrificij intra thuribulum cordis, ad propitiatoriũ Dei
triplex pa-
tris. In sacrificijs illis panis & vinum & aqua
nis, tri-
plex vinu, vinum doloris & compũctionis, aqua mœroris
& triplex & plorationis, panis laboris & afflictionis: dolo-
ris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In
sacrificio

sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constan-
tiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua man-
suetudinis & temperantiæ: fortitudinis inter ad-
uersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis in-
ter probra. In sacrificio eucharistiæ panis unita-
tis, vinum charitatis, & aqua fidelitatis: panis
pro corpore, vinum pro anima, & aqua pro po-
pulo, sicut infra planius & plenius ostèditur. In-
ter hæc sacrificia, primum educit, secundum de-
ducit, tertium autem inducit. Educit incipientes,
deducit proficientes, inducit perficientes ex
Aegypto per desertum in patriam, ex Aegyp-
pto confusionis, per desertum peregrinationis,
in patriam glorificationis. Hæc tria sacrificia sa-
cerdos offert in missa. Primum in confessione,
secundum in præfatione, tertium in actione. Nã
& tria sunt quæ secundum prophetam, Deus re-
quirit ab homine: diligere misericordiam, face-
re iudicium, & sollicitum ambulare cum Deo.
Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sa-
crificium pœnitentiæ, faciat iudicium qui vult
offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet
sollicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiæ.
De quibus sacrificium offertur.

de Sacra-
CAPVT. V.
mental. ti.
In primis igitur, &c. Hic primo inuestigandum
occurrit, quibus videlicet & pro quibus, qua-
liter & quare sacrificium laudis debeamus offerre
pro quibus, quæ quatuor ex ipso canone possumus euidẽ qualiter,
ter aduertere. Quibus, soli Deo scilicet, & indi-
& quare viduæ trinitati. Pro quibus, pro ecclesia sancta ca offerendũ
tholica, videlicet p oib⁹ orthodoxis. Qualiter, est.
in

in vnitatem fidei, videlicet in communione sanctorum. Quare, pro beneficijs temporalibus & spiritualibus & æternis, sed oibus propter Deum. Primum notatur cum dicitur, tibi reddunt vota sua, æterno Deo viuo & vero. Secundum, pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, communicantes & memoriam venerantes. Quartum, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ. Sacrificium ergo laudis offertur & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prelati & subditi, ibi, vna cum famulo tuo Papa nostro, & omnibus orthodoxis, pro viris & mulieribus ibi astantibus. Memeto domine famulorum famularumque tuarum pro sacerdotibus & astantibus, ibi, & omnium circumstantium. Et qui tibi offerunt hoc sacrificium: pro nobis & nostris, ibi, pro se suisque omnibus.

Pro ecclesia catholica. In primis, id est, principaliter offerimus tibi pro ecclesia sancta tua catholica, id est, vniuersalitate orbe terrarum diffusa, sed fidei sacramentis vnita, quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & schismaticis, & adunare quæ dispersa est inter paganos & perfidos, quæ etiam custodire digneris à vitijs & dæmonijs, & regere in prosperis & aduersis. Id ipsa tamen videtur esse pacificare, coadunare, custodire & regere. Tunc enim pacificat, cum fidelium mentes adunat, vt per spiritum sanctum charitate diffusa, multitudinis credentium, sit cor vnum & anima vna. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regit, vt de sancto mittens auxilium, eam de Sio tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi scribantur

Actu. 4.

Psal. 9.

Apoca. 1.

scribantur ecclesie, vna tamen in Canticis est columna, nam sapientia ædificauit sibi domum, ex cedit columnas septem, vna ergo est ecclesia, septem ordinibus distributa, vel septem charismatibus insignita, quæ ille pacificat & adunat. Ille custodit & regit, qui propter ipsius regimen & munimen vnum præposuit vniuersis, vt omnes ab vno, sicut corpus à capite gubernentur. Pro quo statim oratur, vna cum famulo tuo Papa nostro. Vnde constat, vt inquit Pelagius, ab vniuerso orbe separatos esse, qui qualibet disensione inter sacra mysteria apostolici pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant; Qui verò non sunt de Romana diœcesi, pro suo quoque dicuntur orare pontifice, quatenus vnitatem spiritus in vinculo pacis obseruent. Orandum etiã esse pro principe Apostolus docet ad Timotheum. Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate sunt constituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Sicut enim sunt duæ vitæ, cælestis videlicet & terrana, vna qua spiritus viuunt ex Deo, altera qua caro viuunt ex spiritu. Sed vtraque vita nutritur vt possit subsistere cælestis spiritualibus, & terrana carnalibus. Ita sunt duæ potestates, ecclesiastica & mundana, vna quæ moderatur spiritualia, & alia quæ moderatur carnalia. Ista per clericos, illa per laicos, vt ista vacet cælestibus quantum ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus.

L Post

Canti. 6.
Prou. 9.

Pro papa;

Pro rege;
1. Tim. 2.

Duæ vitæ
& duæ potestates.

Pro omni Post utramque potestatem, orandum est pro
 bus ortho maibus orthodoxis, qui sub vtraq; fide catho
 doxis. licam & apostolicam venerantur & colunt. Or
 thodoxi quia recte glorioli dicuntur, qui Deū

Oblatio sa recte fidei confessione glorificant. Licet autem
 cerdotis in vobis tantum offerat sacrificium, pluraliter ta
 persona ec men dicit: Offerimus, quia sacerdos nō tantum
 clesie. in sua, sed in totius ecclesie persona sacrificat.

Quapropter in sacramento corporis Christi ni
 hil à bono magis nihil à malo minus perficitur
 sacerdote, dum modo sacerdos cum ceteris in ar
 ca consistat, & formam obseruet traditam à co
 lumba. Quia non in merito sacerdotis est, sed in
 verbo conficitur creatoris. Non ergo sacerdotis
 iniquitas effectum impedit sacramēti, sicut nec
 infirmitas medici virtutem medicinæ corrūpit.

Quomo: Quauis igitur opus operans aliquando sit im
 do est bo: mundum, semper tamen opus operatum est mū
 na missa dum. Sed sicut omnia sunt munda mūdis, sicut
 semper. mnia sunt immunda immundis. Malus ergo
 1. Tit. 1. cum vitam accipit, mortem incurrit. Sic eoni
 1. Cor. 11. tra bonus cū mortē sustinet, vitā acquirit. Nā
 qui manducat indignē, iudiciū sibi manducat.

Memento domine famulo
 rum famularumq; tuarum
 N. & omnium circumstantiū: quo
 rum tibi fides cognita est: & nota
 deuotio pro quibus tibi offerim⁹:

vel

vel qui tibi offerunt, hoc sacrificiū
 laudis pro se suisque omnibus pro
 redemptione animarum suarum,
 pro spe salutis & incolumitatis sue
 tibi que reddunt vota sua: æterno
 Deo viuo & vero.

In quo loco debeant viuorū nomina recitari,

CAPVT. VII.

Memento famulorum famularumque tuarum. N. & omnium circumstantiū. Ex hac
 iunctura verborum manifeste conijcitur quod
 quasi quidam sit locus vbi sacerdos specialiter
 quos voluerit. debeat nominare. Viuorum ta: forte* pos
 men nomina hic debet recensere, quoniam in se sit,
 quantibus locus occurrer, vbi defunctorū pote
 rit agere memoriam specialem. Hinc euidenter
 apparet, quā sanctū sit ac salubre missarum ins
 teresse myste: ijs, cum sacrificiū eucharistiæ pro
 circūastantibus offeratur specialius. Vndē caui De confe
 tum est in Canonibus, q; omnes fideles qui cōue dist. i.c.
 niūt in sacris solēnitatibus ad Ecclesiā, & scriptu Omnes fi
 ras Apostolorum & Euangeliū audiant. Qui ve deles,
 rō non perseuerauerint in oratione vsq; dū mis
 sa peragatur, velut inquietudines ecclesie cōmo
 uentes, conuenit cōmunionē priuari. Verum cū
 Dñs nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuisci,
 quid est q; perimus vt Deus nri meminerit. Por
 rō Deus dicitur scire quos approbat. Vndē, No

1. Ti. 2. uit Dñs qui sunt eius. Et dicitur nescire quos re
 Matth. 7. probat. Vnde, Nō noui vos. Rursus dicitur obli
 & 25. uisci malorum, cum malus ad bonum conuertitur.
 Oblitiscitur. Vnde, Si impius egerit pœnitentiã, omniũ
 Eccles. 18. iniquitatũ eius non recordabor. Et dicitur obli
 uisci bonorum, cum bonus ad malum conuertitur,
 siue peruertitur. Vnde, Si iustus a iustitia se
 auerterit, omnes iustitias eius non recordabor,
 Ibidem. Deus quandoque ergo recordatur ad misericor
 Meminif. diam. Vndè, Memento mei Deus, quia ventus
 fe. est vita mea. Quandoque recordatur ad punien
 Iob. 7. dum. Vndè, Memento domine filiorum Edom
 Psal. 136. in die Hierusalem. Ergo petimus, vt non tãtum
 meminerit, sed h. petimus vt nostri miserear
 Psal. 24. tur. Secundum illud: Reminiscere miserationũ
 tuarum domine, & misericordiarum tuarũ, quę
 a seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, &
 nota deuotio. Quasi qui propitiaris fidelibus &
 deuotis, qui solus vides in conscientijs, qui rectè
 credant & deuote te diligant, vt pote reũscruta
 Psal. 7. tor & cordium, Deus scientiarum dominus,
 occultus omnium occultorum scrutator.
 Heb. 4. In cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis.
 Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt,
 quasi, Memento domine eorum pro quibus of
 ferimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum
 enim sacerdos offert pro populo nihilominus &
 pro se. Vel ideo dicitur pro quibus offerimus, vel
 qui tibi offerunt, quia non solum offerunt facer
 dotes, sed & vniuersi fideles. Nam quod specias
 Sacrificiũ liter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc
 laudis. vniuersaliter agitur voto fidelium. Dicitur au
 tem

tem sacrificium laudis, secundum illud Apосто: Col. 3.
 li: Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite,
 vt Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium lau
 dis dicitur, quia cum Deo quicquam offerimus,
 sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde: Psal. 49.
 Si esuriero non dicam tibi, meus est orbis terrę,
 & plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificiũ
 laudis, & redde altissimo vota tua. Vel potius sa
 crificium laudis dicitur, quia propter hoc maxi
 mē Deum laudare debemus, quia non solum se
 dedit pro nobis in pretium, sed etiam se dedit
 nobis in cibum, vt per pretium redimeret nos a
 morte. Per cibum aleret nos ad virã. Vnde, Qui Ioan. 6.
 manducat me viuut propter me. Pro se suisq; o
 mnibus. Videlicet consanguineis vel affinibus,
 familiaribus vel amicis. Licet enim diligere te
 neamur etiam inimicos. Secundum illud. Diligi Luc. 6.
 te inimicos vestros. Seruare tamen debemus or
 dinem charitatis, secundum illud Introduxit me Canti. 2.
 rex in cellam vinariam, & ordinauit in me cha
 ritatem. Nam & Apóstolus ait: Dum tempus ha Gal. 6.
 bemus operemur bonũ ad omnes, maximè au
 tem ad domesticos fidei.

De tribus bonis pro quibus sacrificiũ laudis
 offertur, tēporalibus, spiritualibus, &
 æternis. CAP. VII.

PRO redemptione animarum suarum: quasi
 dicat, non pro tēporali lucro & appetitu ter
 reno, sed pro spe salutis & incolumitatis, id est,
 pro salutē vel incolumitate sperata, Spe nanq; Rom. 18.
 salui facti sumus, pro salute mentis & incolumi
 tate corporis. Nam vtraq; sanitas est ab illo, qui
 L 3 dicit,

Esa. 15. dicit, Salus populi ego sum, &c. Verum vtraque
sanitas provenit ex redemptione animæ, id est,
remissione peccati, sicut e contra de reatu pecca
ti procedit infirmitas vtriusq; iuxta sententiã
veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli
Ioan. 5. peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Por
Triplicis rō tria sunt hominis bona, corporalia, spiritua
hominis bona. } lia, & æterna, videlicet, infima, media, & supre
} ma, pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro cor
} poralibus, id est, pro incolumitate. Pro spiritua
} libus, id est, pro redēptione. Pro æternis, id est,
} pro salute. Nam & dominus docet nos pro his
} tribus orare. Pro æternis, vndē, Adueniat regnū
} tuum. Pro spiritualibus, vndē, Fiat volūtas tua,
} sicut in cælo & in terra. Pro corporalibus, vndē,
} Panem nostrum da nobis quotidianū. Offerimus
} ergo sacrificium pro æternis, vt dentur
} nobis in præmium, Pro spiritualibus, vt dentur
} nobis ad meritum, Pro corporalibus, vt dentur
} nobis ad adminiculum, vt per hac & ista perue
} niamus ad illa. Aliquando non offerimus Deo
} sacrificium nisi propter seipsum, quia ipse est do
} minus Deus noster. Vndē propheta: Confitemi
} ni domino quoniam bonus. Verum cum dicat
} 2. Cor. 11. apostolus, quod virtus in infirmitate perficitur,
} & iterū: Cum infirmor tunc potens sum, Quid
} est quod pro corporis incolumitate sacrificium
} laudis offerimus? vt conseruata nobis sanitate
} vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia refer
} ramus.

Quod sacrificium altaris æqualiter offertur
toti Trinitati. CAP. VIII,

Tibi

Tibi reddunt vota sua, cum nostra donemus Bonū op⁹
& aliena reddamus. Quomodo vota si sua & Dei &
sunt reddūt, & non potius donant? Vel si reddūt nostriū est.
quomodo sua sunt & nō potius aliena? Sane vo: * Cōcil. A.
tum bonum & hominis est & Dei, sed Dei pro: raul. can. 9
pter autoritatem gratiæ, hominis propter liber
tatem arbitrij. Propter quod dicit Apostolus: 1. Cor. 15.
Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et ite:
rum: Coadiutores Dei sumus. A Eterno Deo vi: Ibid. 3.
uo & vero. Dij nanq; dicuntur homines & dæ: do dij mul
mones & imagines, sed homines adoptiue, dæ: do dij mul
mones vsurpatiue, imagines nuncupatiue. Per ti sunt.
adoptionē, vt ibi. Ego dixi dij estis & filij excel: Psal. 81.
sionnes. Per vsurpationem, vt ibi, Omnes dij Psal. 95.
gentiū dæmonia. Per nuncupationē, vt ibi: Ap: Sap. 13.
pellauerunt deos opera manuum hominū. Pri:
mi sunt veri & viui sed non æterni. Secūdi sunt
viui, sed nec æterni, nec veri. Sed ille solus est
æternus, viuus & verus, imō veritas & vita &
æternitas, qui est Deus per essentiã, qui de se di:
cit. Ego sum Deus, & non alius præter me. Licet Esai. 45.
autē specialiter dirigatur ad patrē, propter au: hæc obse
toritatē principij. Nam & filius ita docet nos ora cratio,
re. Pater noster qui es in cælis. Propter hoo
principio Canonis dicitur. Te igitur clementis
sime pater per Iesum Christum filium tuū domi
nū nostrū supplices rogamus & petimus. Aequa Sacrificiū
liter tamen indiuiduæ trinitati, sacrificiū laudis toti trini:
offertur tā patri quā filio quā vtriusq; spiri: tati offer:
tui. Quorū sicut indiuisibilis est maiestas, sic in: tur.
diuisibilis adoratio. iuxta quod veritas docet.
Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu Ioan. 4.

L 4 &

& veritate. Nam qui Deū fatagit veraciter adorare, patrem adoret in spiritu sancto & veritate, id est, in filio, quia pater essentialiter est in filio, & filius naturaliter in patre, Spiritus sanctus substantialiter in utroque, secundum illud, Ego in patre & pater in me est. Quapropter ita potest non indiscretè distingui, cum dicitur, æterno uiuo & uero, ut quod est commune secundum essentiam, approprietur propter notitiã. A Eternitas patri, ratione principij, quia pater à nullo est, & omnia sunt ab eo, filius per generationem, spiritus sanctus per processionem, cætera per creationem. Veritas filio qui de se dicit. Ego sum ueritas, Et de quo Psalmus dicit. Veritas de terra orta est. Vita spiritui sancto, sicut habetur in symbolo. Credo in spiritum sanctum dominum & uiuificantē, qui ex patre filioque procedit. Tertius igitur indiuidue Trinitatis indiuisa est adoratio, quæ principaliter exhibetur in sacrificio,

Ioan. 14.
& 17.
*possunt.

Ioan. 14.
Psal. 84.

Communicantes & memoriam venerantes. In primis gloriosæ semperque; uirginis Mariæ genitricis Dei & domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorum apostolorum ac martyrum tuorum Petri, & Pauli, Andreæ, Iacobi, Iohannis,

nis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thaddæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Grifogoni, Iohannis, & Pauli, Cosmæ, & Damiani. Et omnium sanctorum tuorum: quorum meritis precibusque concedas, ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

¶ De trina commemoratione sanctorum, quæ fit in Secreta.

CAPVT. IX.

Communicantes, &c. Secreta quæ secundum diuersos & Canon & actio nuncupatur, non Iohannis & lib. tota simul ab uno, sed paulatim à pluribus, ex eo quoque; perpeditur fuisse composita, quod ter in ea sanctorum commemoratio repetitur. Li. de sacramento Trinitatis. In secunda quippe commemoratio: ne supplementur qui de primitiuis sanctis deesse uidebantur in prima. Verum in ea commemoratio: ne sequenti quæ fit ante consecrationem corporis Christi,

*Diony. d
eccle. hierarch. c. 3.
Chrysoft.
hom. 21. in act. apost.
Augu. tra.

Ita. 84. in c. 10. Vual d. lib. de c. 37. nu. 12. & sequenti bus,

Triplex fit postulatur sanctorum suffragium. In ea vero cōmemoratio quæ fit post consecrationem corporis Christi ratio sanctorum consortiam imploratur: quia nimirum antequam corpus Christi quod est vniuersalis ecclesia consecratur, id est, antequam regnū adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragiū, vt meritis eorum & precib⁹ diuinæ protectionis muniamur auxilio. Sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, id est, vbi regnū aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, vt societatem & partem cū sanctis Apostolis & martyribus habeamus. In via

Quomodo cōmunicamus sanctis. habuerunt & nos habemus, in patria verō participabimus sanctis per speciem, quā ipsi habent, & nos habebimus. Nos enim fidem habemus, & spēs, illi speciem habēt & rem. Nos percurramus stadium, illi possidēt brauiū. Nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Cōmunicamus signis & memoriā veneramur apostolorū & martyrum, & præcipuē gloriose genitricis virginis Mariæ, vt eorum suffragio de fide perducamur ad speciem, de stadio veniamus ad brauium, de

Merita patrū suffragantur filiis. via transeamus ad patriam. In hac quidem commemoratione sanctorū, illud obseruat ecclesia, quod antiquitas consuevit agere, vt in orationibus suis recolat patrū memoriam, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo intercedens patrum memoriam interposuit. Recordare (inquit) Abraham, Isaac, Israël, ser-

Exod. 32. Daniel. 3. uorum tuorū, &c. Sic Azarias orasse legitur in forma

fornacē. Ne quæsumus auferas misericordiam tuā a nobis Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Multum enim merita patrū filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum 4. Reg. 19. auxilium postularet, audiuit. Protegam urbem hanc & seruaabo eam propter me & propter Dauid seruum meum. Et alibi. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, verūtamen vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid vt remaneat lucerna Dauid serui mei corā me in Hierusalem cūctis diebus. Vndē, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium vnitatis, ideō sanctorum memoriæ communicamus in sacrificio, quatenus in communionem sanctorum sacrificiū offeramus. Nam sicut vnus panis ex multis granis, ita & vnum corpus ex multis mēbris. Sic ex multis fidelibus vna constat ecclesia. Scriptum est enim, alienigena nō vescetur ex eis, quoniam sancta sunt. Et ideō solū illū ad esum huius agni assumimus, qui nostræ coniunctus est domui, vt delictet omnem domesticū fidei a principe vsq; ad plebeium, ab apostolo vsq; ad publicanum.

¶ Quare nō fit commemoratio confessorum in Canone.

CAPVT. X.

Illud autem oportet inquiri, cur in Canone nulla fit commemoratio Confessorum, cū inter sanctos eorum memoriam magnificē veneret ecclesia? Sed ad hoc potest probabiliter respondēri.

deri. Quòd Canon prius fuit æditus, quàm memoriã sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes ferè sancti, qui commemorantur in Canone, præcesserunt Syluestrum, præter Ioannem & Paulum, Marcellinum & Petrum qui proximo successerunt: Ecclesia verò post tempus beati Syluestri cœpit sanctorum confessorum memoriã venerari. Nam & sedes episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructæ, nõ in memoria confessorum, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & præcipuè beatæ virginis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in Ecclesiasticis reperitur historijs, quòd S. Bonifacius, qui quartus à B. Gregorio Romani vrbs episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæsare impetrauit donari Ecclesie Christi templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur. In quo eliminata omni spurcicia fecit Ecclesiam Dei genitricis atq; omnium martyrum Christi. Canon autem ex eo conijcitur præcessisse, quòd Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendatioribus codicibus euangelicis reperitur. In prioribus enim editionibus (vt inquit Hieronymus) non solum Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiã verborum ac sententiarum erat confusa commixtio. Traditur autem quod Gelasius papa, quinquagesimus primus à beato Petro, qui fuit post Syluestrum per. CLX. annos, Canonem principaliter ordinauit. Sed vt beatus Gregorius asserit in Registro, Scholasticus illam orationem compo-

Templo Phoca donatum

Autor Canonis.

composuit, quæ super Eucharistiam dicitur in Secreta.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ: sed & cunctę familię tuę quæsumus domine: vt placatus accipias: diesq; nostros in tua pace disponas: atq; ab æterna damnatione nos eripi: & in electorum tuorũ iubeas grege numerari. Per Christũ dominum nostrũ. Amen.

¶ Quòd * sacrificium soli Deo offerendum sit, vnde distinguitur duę species seruitutis. C A P. X I.

* D. Th. 2. 2. q. 81. ar. 1.

Hanc igitur oblationem, &c. Duæ sunt species seruitutis, vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur Patria. Et altera quæ creaturis impenditur, & dicitur Dulia, vtranq; speciẽ Dulia determinat dominus dicens, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ad patriã pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum magnus & metuendus super omnes qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis, ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, cõsecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia

lib. 3. sent. d. 9.

Patria & ris impenditur, & dicitur Dulia. Matt. 22.

Psal. 88.

ficia offeruntur, ne forte si secus agatur, nō theobesia, sed idololatria committatur. Hinc ergo Deus in lege præcepit, dominū Deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes. Diesq; nostros. &c.

Additio. Gregorius hastres orationes in Canone dicitur addidisse, videlicet. Dies nostros in tua pace dispone, per eum qui pro nobis est traditus in manus eorum qui pacem oderunt. Ab æterna damnatione nos eripi, per eum qui pro nobis morte temporali damnatus est, Et in electorum grege facies numerari, per eum qui pro nobis deputatus est cum iniquis. Est autem pax peccatorum, & pax iustorum, pax temporis, & pax æternitatis. Porrò pax temporis interdum conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis, nunquam dabitur nisi bonis, quia non est pax impijs, dicit dominus. De pace peccatorum dicit Psalmista, Zelau in peccatoribus, pax peccatorum videns. Aduersus hanc pacem dominus inquit in euangelio: Non veni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apostolus, Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apostolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, &c. De pace æternitatis dominus dixit Apostolis: Pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat ego do vobis, Hæc est secundum propheta

Quadruplex pax. nobis deputatus est cum iniquis. Est autem pax peccatorum, & pax iustorum, pax temporis, & pax æternitatis. Porrò pax temporis interdum conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis, nunquam dabitur nisi bonis, quia non est pax impijs, dicit dominus. De pace peccatorum dicit Psalmista, Zelau in peccatoribus, pax peccatorum videns. Aduersus hanc pacem dominus inquit in euangelio: Non veni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apostolus, Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apostolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, &c. De pace æternitatis dominus dixit Apostolis: Pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat ego do vobis, Hæc est secundum propheta

Esai. 57. De pace peccatorum dicit Psalmista, Zelau in peccatoribus, pax peccatorum videns. Aduersus hanc pacem dominus inquit in euangelio: Non veni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apostolus, Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apostolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, &c. De pace æternitatis dominus dixit Apostolis: Pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat ego do vobis, Hæc est secundum propheta

Matth. 10. Non veni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apostolus, Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apostolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, &c. De pace æternitatis dominus dixit Apostolis: Pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat ego do vobis, Hæc est secundum propheta

Gala. 5. Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apostolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, &c. De pace æternitatis dominus dixit Apostolis: Pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat ego do vobis, Hæc est secundum propheta

Ioan. 14. Pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat ego do vobis, Hæc est secundum propheta

tam, pax super pacem de qua dicit Psalmista. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Propter hanc triplicem pacem ter oramus in Missa. Dies nostros in tua pace disponas, Da propitius pacem in diebus nostris. Dona nobis pacem, vt de pace temporis, per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos ter in Missa osculatur altare, in principio, in medio, in fine.

Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus Bene * dictā. A scri * ptam. Ra * tam, rationabilē: acceptabilemque facere digneris: vt nobis Cor * pus & San * guis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

¶ De quinque signis quæ sūt secundo super oblationem & calicem, & de Christi venditione, De persona venditoris & venditi & euentis. CAP. XII.

Quam oblationem, &c. Quarta feria Iudas vnus ex duodecim, a diabolo supplantatus, immane sacrilegium perpetravit, dū filium Dei pro triginta siccis argenteis vendidit Pharisæis, in recompositionem darni, quod Iuda veni

incurres

ditus. xxx incurrerat propter effusionem vnguenti, quare argenteis. inquit, hoc vnguentum non venit recentis denarijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, nō quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Quilibet autem argenteus valebat decē denarios vsuales, & ita damnum vnguēti, quod valuerat. CCC. den. triginta recompesauit argenteis. Si verō dicamus argenteos denarios fuisse vsuales, dicemus, quod Iudas vendidit Christum, quasi vile mancipium triginta denarijs, qui sunt decima tr. centorum denariorum quod valuerat vnguentum, propter quod domi

forte * de- nus * respectu iue loquitur per prophetam. Appēderunt mercedē meam triginta argenteis, quospectiue. Zacha. 11. appretiatum sum ab eis. Ad designandum ergo pretij quantitatem, quo Christus est venditus, sacerdos hic facit tres cruces communiter super oblatam & calicem cum dicit. Benedictā, ascrip-

Judæ ven- ptam, ratam. Nam & trecenta pariter & trigin ditio con- ta multiplicationem suscipiunt à ternario. Post traria ob- modum autem ad designandum venditionem lationi no- & emptionem duas cruces imprimi sigillatim, stra. vnam super oblatam, & aliam super calicem, cū dicit, Fiat corpus & sanguis, quasi diceret. Illa vēditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua & detestabilis, sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem & acceptabilem. Iudas enim dilexit maledictionem, & venit ei, & noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo. Sed tu Deus digneris hanc oblationē facere benedictam, per quā nos in

Psal. 108.

nos in cœlestibus benedicas. Iudas enim deletus est de libro vite, & cum iustus non scribetur. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris ascriptam, per quam nos inter electos ascribas. Iudas se laqueo suspēdit, & episcopatum eius accepit alter. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere ratam, per quam ratum sit tibi nostræ salutis promissum. Iudas exijt condemnatus, & oratio eius facta est ei in peccatum. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris rationabilem, per quam rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas reddit mala pro bonis, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos. Ideo sacerdos facit tres cruces communiter super oblatam & calicem, quia Christus communiter tria egit circa panē & vinum, accepit, benedixit, & dedit. Postmodum vnam crucem facit specialiter super oblatam, quia dixit: Comedite hoc est corpus meū, & alteram facit specialiter super calicem, quia dixit, Bibite, hic est sanguis meus. Et secundum hunc sensum rectē subiungit: Qui pridie quāmpateretur, &c. vel potius quia Iudas vēdidit Christum ad crucifigendum sacerdotibus, scribis & pharisæis. Idcirco sacerdos ad notandum communiter tres emptores, facit tres cruces communiter super oblatam & calicem, dum dicit, Benedictam, ascriptam, ratam. Ad notandum verō discretē venditorem & venditum, facit duas cruces discretē, super oblatam & calicem, cum dicit, vt fiat corpus & sanguis. Petimus ergo hanc obla-

Quinque
cruces.
*D. Th. 3.
p. q. 83. art.
5. ad. 3.

Quinque
cruces.
*D. Th. 3.
p. q. 83. art.
5. ad. 3.

Ascripta, oblationem, vt Deus faciat benedictam, ascri-
 rata, ratio ptam, & ratam, vt eam consecret, approbet, &
 nabilis. confirmet in rationabilem hostiam & accepta-
 bile sacrificium, vt ita nobis, id est, ad nostram
 salutem panis fiat corpus, & vinum sanguis, dis-
 lectissimi filij Dei domini nri Iesu Christi. Vel
 oramus, vt Deus hanc oblationem facere digne-
 tur ascriptam, id est, talem quæ de memoria sua
 nulla possit obliuione deleri, & ratam, id est, ta-
 lem quæ de memoria sua nulla possit mutatio-
 ne conuelli. Rationabile autem eam fieri depo-
 scimus, id est, talem quæ diuinæ rationi conue-
 niat. Refert enim inter rationabile & rationale
 quia rationabile dicitur quod de ratione proce-
 dit. Et rationale, quod vtitur ratione. Vel ita,
 quam oblationem tu Deus digneris in omnib⁹
 facere, benedictam, hoc est, transferre in eâ ho-
 stiam quæ est in omnibus benedicta, ascripta, ra-
 ta, rationabilis, & acceptabilis. Benedicta dicitur
 hostia salutaris, id est, ab omni causa male-
 dictionis immunis tam originali quàm actuali,
 tam criminali quàm veniali. Sicut Elisabeth in-
 quit ad virginem, Benedictus fructus ventris tui.
 Lucæ. 11. Benedictus dicitur, id est, figuris & scripturis vete-
 ribus designata, tam in agno paschali, quàm in
 manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quàm
 in Abel immolato. Quoniam (vt inquit Ioânes)
 hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi.
 Rata dicitur, quasi non transitoria, sicut vetus
 quæ recessit & noua successit, sed quæ permanet
 in æternum secundum ordinem Melchisedech.
 Rationabilis dicitur quasi non peculialis, sicut
 erat

erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorū
 non poterat à peccato mūdare, sed quæ sanguis
 ne proprio consciētias emūdare ab operibus mor-
 tuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua
 dicit Propheta: Sacrificiū & oblationē noluiti. Psal. 39.
 Sed sicut dominus ait, Sacrificium laudis hono-
 rabit me. Secundum hanc * dispositionem recte
 subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi
 filij tui domini nostri Iesu Christi.

CAPITVLA QVAR TI LIBRI.

- 1 De sacramento Eucharistiæ.
- 2 De diuersis figuris Eucharistiæ quæ præcesserūt
 in veteri testamento.
- 3 Quare sacramētum corporis & sanguinis Chri-
 sti fuit institutum in specie panis, & vini, vbi
 traditur: quia panis debet esse de frumētō, et
 vinum de vite.
- 4 Quod panis non fermentatus, sed azymus in sa-
 crificio debet offerri, vbi ponuntur & solun-
 tur obiectiones quas Græci contra Latinos
 inducunt.
- 5 De tribus verbis, quæ formæ consecratoriæ vidē-
 tur adiecta, vbi monstratur, quod tam de ver-
 bis, quàm de factis dñicis, multa prætermise-
 runt Euangelistæ quæ Apostoli supplerunt.

- 6 Quando Christus consecravit & sub qua forma.
- 7 De veritate corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini, ubi docetur quod vertitur panis in corpus, & vinum transubstantiatur in sanguinem. Ostendit etiam quod ipse Christus in Sacramento comeditur, sed integer & illaesus. Et sicut per transubstantiationem omnino non crescit, ita per consumptionem penitus non decrescit.
- 8 Quod sub tota forma etiam corpus existit. Vbi traditur, quod totalis panis in totale corpus convertitur. Ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Queritur etiam utrum corpus Christi sub Sacramento faciat localem distantiam, & habeat situm localem.
- 9 De fractione, ubi dicitur, quare fiat fractio & attritio. Vtrum accidentia panis & vini post consecrationem sint in subiecto.
- 10 De confessione Berengary.
- 11 Quid etiam à mure comeditur cum Sacramento corroditur.
- 12 Quale corpus Christi dedit in cœna, super quo triplex opinio recitatur. Invenitur etiam si pars aliqua sacramenti, per triduum mortis fuisset reservata, quale permansisset corpus sub illa.
- 13 Vtrum Iudas accepit Eucharistiam, super quod duplex assignatur opinio. Dicitur etiam, utrum faceret

- sacerdos negare debet Eucharistiam criminoso: Et utrum Christus ad bonum, an ad malum Iudæ tradiderit. Traditur etiam quod Eucharistia non debet dari intincta.
- 14 De duobus modis Eucharistiam comedendi.
- 15 Quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum, ubi dicitur, quoadiu præsentia maneat corporalis, quod cibus ille nec sumitur nec digeritur.
- 16 Unde secessus aut vomitus, post solam Eucharistia perceptionem eveniat. Et utrum Christus localiter descendit de cœlo, vel ascendit in cœlum, cum exhibet, aut subtrahit præsentiam corporalem.
- 17 Quando fiat transubstantiatio, & quid demonstravit Christus siue sacerdos, cum dicit: Hoc est corpus meum, siue dicendo: manducate ex hoc omnes.
- 18 De forma verborum, utrum per additionem vel subtractionem, transpositionem, vel mutationem effectum consecrationis amittat.
- 19 Vtrum panis transubstantietur in Christum.
- 20 De modo transubstantiationis, utrum sit formalis an essentialis.
- 21 Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur cum sub alterutra specie sumatur utrumque: ubi queritur, utrum sanguis sub specie panis,

- aut caro sub specie vini bibatur aut comedatur.
- 22 Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari: ubi queritur, si post prolationem verborum istorum: Hoc est corpus meum, & ante prolationem illorum. Hic est sanguis meus, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, quid sit in hoc articulo faciendum.
- 23 Et si vinum inueniri non possit, vel in aliquo casu defuerit, vtrum necessitate cogente vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.
- 24 Quid etiam agendum sit sacerdoti, si post consecrationem vinum in calice prætermissum comperiat.
- 25 De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam celebrantibus: ubi queritur, an ille solus conficiat, qui primus consecratoria verba pronunciat.
- 26 De hora institutionis, ubi traditur, quare Christus post cœnam hoc sacramentum instituit, & quare nunc ante alium cibum sit ritè sumendum.
- 27 Quòd corpus Christi totum est simul in pluribus locis.
- 28 Quare sanguis Christi nouum testamentum

dica

dicatur.

- 29 Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem, ubi ostenditur, quare cum sacerdos profuderit eodem die denuo non sacrificat.
- 30 Queritur etiam, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpserit quem effudit in cruce.
- 31 Quid de circūcisione præputij vel umbilici præcisione dicendum sit. Et an sit irritum sacramentum, si plus apponatur aquæ quàm vini.
- 32 De vino post consecrationem admisto, vtrum conuertatur in sanguinem, & an vinum sine aqua in sanguinem conuertatur.
- 33 Vtrū frumentum transubstantietur in carnem.
- 34 Quare sub alia specie sumitur Eucharistia, cuius triplex assignatur ratio.
- 35 Quòd sacramentum altaris simul est & veritas & figura.
- 36 De sacramento & re sacramenti, ubi tria distincta notantur, quorum primum sacramentum & res, secundum est sacramentum & res, tertium est res & non sacramentum.
- 37 Quòd species panis & vini duabus ex causis intelligitur esse sacramentum corporis & sanguinis Christi: quia & continet & significat, ubi queritur, cum post consecrationem non fit in altari panis aut vini, quid tamen ibi sit sacramentum.

- 38 *Utrum forma panis & formæ vini, vel species accidentis & veritas corporis diuisa sint sacramenta, & cū panis & vini diuersa sint accidentia, quod eorū dixerūt est sacramentū.*
- 39 *De distinctione signorum, vbi ostenditur quod sacramentum actiue, dicitur & passiue.*
- 40 *Quo d etiam sacramentum consistit in tribus, in rebus, factis, & verbis.*
- 41 *Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.*
- 42 *Quod sumptio Eucharistiæ nō est nimium deferenda.*
- 43 *Quod sacramentum altaris est commemoratio mortis Christi.*
- 44 *De diuersis causis institutionis.*

LIBER

Quartus.

De sacramento Eucharistiæ.
CAPVT. I.

CCE nunc ad summum sacramenti verticē accedētes, cū ad ipsum cordi vini sacrificij penetramus quicquid conamur exprimere, vix vili⁹ apparet esse momenti, deficit lingua, sermo

mo dispareret, superatur ingeniu, opprimitur intellectus. Quis enim nouit ordinē cæli, & ponit Iob. 38. rationes ei⁹ in terra? Sed pulsemus ad ostiū, & si fortē clauis Dauid aperire dignetur, vt commo Apoca. 3. det nobis tres panes amicus, qui maximē erunt Lucæ. 11. in hoc conuiuio necessarij. Fides enim petit & forte * accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsat & huic. aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit Adde charitatem, pulsat & aperit veritatem. Is enim est via, veritas & vita. Ioan. 14.

Qui pridie quā pateretur: accepit panē in sanctas ac venerabiles manus suas: & eleuatis oculis in cælum: ad te Deū patrem suum omnipotētem tibi gratias agens. Bene * dixit, fregit, deditque discipulis suis: dicens. Accipite & manducate ex hoc omnes.

Hoc est enim corpus meum.

De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in veteri testamento.

CAPVT. II.

Quintadecima die mensis primi, quæ tunc testamento. Gen. extitit sexta feria, passus dominus est, & nef. 14. præcedente nocte, videlicet quarta: Exo. 12. & decima Iuna primi mensis ad vespēram, vt legis 16. 1. li. reg.

M 5 figuras

* Figuræ Eucharistiæ in vet.

c. 21. & 3. li. figuras impleret, post typicum pascha corporis reg. c. 19. & sanguinis sui sacramentū instituit, & ecclesie d. Cypria. tradidit frequentandū. Sic enim fuerat præfigur epist. 3. li. 2. ratum in Exod. Decima die mensis primi tollat Ambro. 4 vnusquisq; agnū per familias & domos suas, & li. de sacra feruabit eum vsq; ad quartamdecimā diem mensis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo D. Tho. 3. filiorū Israel ad vesperā, & sument de sanguine p. q. 73. ar. agni, & ponent super vtrunq; postem, & in superliminaribus domorū in quibus comedent illum, & edent nocte illa carnes assas igni & azymos panes cū lactucis agrestibus, & post pauca.

Agnus Paschalis. Est enim phase, id est, transitus dñi. Transitum istum Ioannes euangelista determinat, dicens: Ante diē festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt transeat de hoc mūdo ad patrē, cū dilexisset suos qui erant in mundo, in finē dilexit eos, & facta cœna cōpleuit ea quæ fuerant figurata. Agyptus est mūdus, exterminator diaboli, agnus Christus: sanguis agni, passio Christi, domus, animarū corpora, superlimina

re domus, cogitationum corda. *Hæc sanguine est partitimus per passionis fidē. Illa sanguine tingit cula, foris: mus per passionis imitationē, signum crucis intā ista: potus & foris opposites cōtra aduersarias aereas potestates, deniq; carnes agni comedimus, & in intelletu & memora: azymos panes, id est, sincera opera, cū lactucis & memora: agrestibus, id est, amaritudine penitentiæ. Sicur forte * itē enim manna fuit datū Hebræis post trāsitum seu etiam maris rubri iam submersis Aegyptijs, sic Eucharistia datur christianis post oblationē baptismi iam

iam deletis peccatis, vt per baptismū mūdēmur lego * ablu a malo, per eucharistiā feruemur in bono. Nam tionem. sicut manna populum illū * peruastantem iniuiā: Manna. solitudinis ad terram promissionis perduxit: sic Lego * per eucharistia populum istum per incolatum vitæ vtilitatē presentis ad patriam paradisi perducit. Vnde re iniuiam. Et viaticum appellatur, quia reficiens in via ducit ad patriam. Sanē quod in manna præcessit, in eucharistia consummatur. Nam quantalibet quisq; partem accipit, totam percipit eucharistiā, sicut euenit de māna, quia nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat reperit minus. Hanc ergo præfigurabat panis ille cœlestis, de quo Sapiens profectatur: Panē de Sapientia. 16. cœlo præstitit sine labore, omne delectamētum in se habētem omnis saporis suauitatem. Quod de se quasi Christus exponens: Ego sum, inquit Ioan. 6. panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Hinc ergo Apostolus ait: Nolo vos ignorare 1. Cor. 10. fratres, quia omnes patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, Petra autem erat Christus.

LIBER. IIII. 86

Quare sacramentum corporis & sanguinis constitutum est sub specie panis & vini. 3. P. q. 74. art. 1.

CAPVT. III.

Accepit panem hunc. Sacrificij ritū Melchisedech primus legitur celebrasse, offerens panem & vinum, Erat enim sacerdos Dei altissimi.

Pfal.109. simi. Vnde David inquit ad Christum: Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. Sacrificium ergo Evangelicum præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo verò panem & vinum in sacrificio corporis & sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiori hominem reficit & saginat. Vnde: **Poculum tuum inebrians** quàm præclarum est. In his enim duobus plena cõsistit & perfecta refectio, sicut ipse testatur: **Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.** Panis autem debet esse de frumento, & vinum de vite. Quia Christus semetipsum comparavit frumeto, cum ait: **Nisi granum frumeti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.** Et viti, cum dixit: **Ego sum vitis vera.** Porro nec racemus vuae, nec granum frumenti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panem, quia Christus & panem se dedit, & frumento se cõparat. Quia verò Christus accepit panem & calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, & sacerdos exemplo Christi panem & calicem in manus accipiens, vtrumq; per se crucis signaculo benedicit. Cum tamen sacerdos plures simul benedicit oblatas, vnam pro omnibus in manibus accipit. Nam & in vnum Christo corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De

De azymo & fermentato pane.

* D. Tho.

CAPVT. IIII.

3. p. 9. 74.

Panis autem non fermentatus, sed azymus debet offerri in sacrificium, tum ratione facti, tum etiã ratione mysterij. Sic enim legitur præceptum in Exodo: **Primo mense, quarta die primi mensis ad vesperam comedetis azyma vsq; ad diem vigesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israël, tam de aduenis quàm de indigenis terræ, omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.** Quum ergo Christus quartadecima die mensis ad vesperam cenauerit cum discipulis, & agnum paschalem comederit, & vtiq; ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus: constat quòd ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebræorũ. Et ita panem azymum in corpus suum in azymo sine dubio consecrauit. Fermentum enim corruptionem signat, apostolo testante, qui dicit: **Moldicum fermenti totam massam corrumpit.** Vt et **1. Cor. 5.** **ergo nihil corruptum siue corrupens, sed totum syncerum atq; syncerans in hoc esse sacramentum monstratur, non fermentatum, sed azymum consecramus.** Nam secundum Apostolum: **Pascha nostrum immolatus est Christus.** Itaq; epulum Argumentum non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis synceritatis & veritatis. Græci autem in suo pertinaces errore, de fermento conficiunt, asserentes in pasce

art. 4.

Exod. 12.

Christus

Argumen

ta Græco:

rum.

* Nõ errãt

Græci cele

rasceue

brantes facta pasceue lunam quartamdecimam extitisse, in qua cramentum verus agnus est immolatus, ut legis impleatur hoc in figura, quae quartadecima luna primi mensis merito ut schalem agnum iusserat immolari. Dominus edocet. D. go ea die se passurum esse praenoscens, praecedens Tho. 3. p. te in vespera necessitate ductus anticipauit comedere pascha, quia tunc licite poterat comedi fermentatum, & ipsi corpus domini de fermento conficiunt. Nam & Ioannes Euangelista testatur, quod ante diem festum paschae Iesus cum Apostolis nocte cenauit, dicit etiam Iudaeos in pasceue non intrasse praetorium, ut non contaminarentur, sed comederent pascha. Sabbatum quoque post crucem, magnam diem sabbati nominauit, quod dici non solet, nisi cum sabbato festum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in pasceue parauerunt unguenta, quod eis in die festo facere non liceret. Matthaeus quoque describit, quod principes sacerdotum & seniores populi disposuerant Christum occidere, sed non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Porro quae dicta sunt, eorum assertioni non conformant, si sane fuerint intellecta. Pascha namque dicitur dies, solennitas, agnus, & hora. Dies ut ibi, Appropinquabat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum paschae. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quinta decima luna secundum illud. Et in quinta decima die solennitatem celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum a vespera,

a vespera. Ante diem festum hunc dominus pascha cum apostolis celebravit. Nam, ut inquit Matthaeus, prima die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? & vespere facto discubuit cum duodecim. Marcus autem primum diem azymorum determinat, dicens: Quando pascha immolabatur, & Lucas, In qua necessitate erat occidi pascha. Constat ergo quod Christus cum apostolis die fecit pascha, quo necessario fiebat ex lege, scilicet quartadecima luna primi mensis ad vesperam. Hoc etiam incunctanter poterit inueniri, quod quilibet tabulam computi percurrat diligenter. Diem magnam sabbati nominabant in tribus solennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies sabbatum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non a deo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire praetorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine paschae possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato filuerunt secundum mandatam. Sed & mandatam erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis fieret, exceptis his quae pertinent ad vescendum. Praeterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes ungerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

ad Marcum, ut intelligatur, quod mulieres reuerentes, parauerunt, secundum Lucam, aromata & unguenta, non tunc, sed secundum Marcum, cum sabbatum pertransisset. Quid si longè ante parauerant, quia frequenter audierant dominum in proximo moriturum? Nòne Magdalenam iam parasse videtur, & per inspirationem præoccupasse mysterium unctiois, teste veritate, quæ

Matth. 16. dixit: Mittens hoc unguetum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. **Eccl. 10. 12.** Sinite illam, ut in die sepulturæ meæ fernet illud. Sed unguentum quod prius incœperat, postea consummavit. Porro dispositio sacerdotum dispositioni Dei præualere non potuit, qui disposuerat, ut verus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sicut typicus agnus quarta decima luna primi mensis comederetur in nocte à ludæis, ita verum agnum discipuli eadē hora comederunt, verum esset verum esset quod Græci de luna contendunt, credendum tamen est ita ritum legis in hoc sicut in alijs dominum obseruasse, qui non venit legem soluere, sed adimplere, natus de muliere factus sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Sed ipsi rursus opponunt, quia cum veritas venit, si iectio gura cessauit, & euauit umbra cum lumen esset fulsit. Cum ergo ad verum Pascha peruentum est, quæ præcesserunt in typo cessauerunt, secundum illud: Nouis superuenientibus vetera projicietis, & Apostolus ait: Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. Et ideo Christus sicut verum pascha confecit sine lactucis agræstibus, sic & absque panibus azymis, ne veterem ritum in nouo

uo

uo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare doceret. Nam utrumque pariter erat in lege præceptum. Edent, inquit, carnes nocte illa assas **Exod. 11.** igni, & azymos panes cum lactucis agræstibus. Sciendum ergo, quod non omnes antiquæ legis Solutio. consuetudines abiicit ecclesia, sed quasdam pro * **D. Tho.** uida consideratione retinuit. Unde sponsa dicit **q. 74.** cita: ad sponsum in Canticis canticorum. Omnia portata **ar. 4.** ad ma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. **Ad. 1.** huc enim faciem plenæ lunæ considerat. ne pa **Addo * ob** sça celebretur in defectu. Adhuc cõficet oleum seruat, unctiois, & thus suauitatis incendit, adhuc soluit decimas & primitias, adhuc habet candelabrum, & lucernas, & vestes, & vasa, & pontifices, & **Leuitas.** Nam si propterea repudiandum est azymum, quia lex illud admisit, pari ratione repudietur fermentum, quia lex statuit in **Leui 7.** Leuitico. Offerent panes fermentatos cum hostia gratiarum, quæ offertur pro pacificis. Item in * **Pen: Lego * p̄** te. Offeretis panes primitiarum de duabus decimis tecoite. mis similes fermentatæ. Non solum enim de con **Ibid. 23.** stitutionibus legalibus, verum etiam de scriptis **Deut. 21.** gentiliū libenter assumit ecclesia, si quid in eis probe dictum, vel factum agnoscit, & tanquam mulieris captiuæ refecat ungues, pilosque, super suos, ut ab alienigena superfluitate mundata, thalamū veritatis digna sit introire. Legales ergo consuetudines non penitus sunt abolitæ, neque contrarijs superuenientibus sunt destructæ, sed interdum in melius commutatæ. Nam cum Deus circumcisionem mutauit, non superduxit cõtra ritum id est, præputium, sed protulit melius, id

N est,

Galat. 5. est, baptismum, quia circumcisio nihil est, * vt di
addo * ne: cit Apoitolus. Sed fides quæ per dilectione ope
que præparatur. At azymum & fermentum penitus sunt
tū aliquid opposita, sicut immediata contraria: non ergo
ualet.

Alia ratio. Nec illud valere putandum est, quod di
sus Græco tatur ideo se fermentum offerre, quia ferme
rū ratio. tatum (vt aiunt) spiritus sancti feruorem signat,
quo superueniente corpus Christi de virginis
carne conceptum est, sicut angelus illi prædixe
rat. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nasce
tur ex te sanctum vocabitur filius Dei, trahens
foraisis hanc significationem fermenti ex il
la parabola euangelica. Simile est regnum celo
rum fermentum, quod acceptum mulier, abcons
dit in farinae satis tribus, donec fermentatum est
torū. Nam & fermentum manifeste signat tumo
rem vteri vaginalis, & vinculum vnionis. Por
rò multo religiosius illud insinuat, quod secun
dum Apostolum Christus de massa peccatrice,
corpus sine peccato suscepit, tanquam de fer
mentato suscepit azymum, & vt inter Chris
tum & populum, ita militiæ, & nequitiae nihil
interfit, sicut inter frumentum & aquam in azy
mo nihil veteris massæ vel alienæ corruptionis
interuenit. Nam per frumentum Christus, per
aquam populus designatur, secundum illud: Ni
si granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit,

Lucæ. 11. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nasce
tur ex te sanctum vocabitur filius Dei, trahens
foraisis hanc significationem fermenti ex il
la parabola euangelica. Simile est regnum celo
rum fermentum, quod acceptum mulier, abcons
dit in farinae satis tribus, donec fermentatum est
torū. Nam & fermentum manifeste signat tumo
rem vteri vaginalis, & vinculum vnionis. Por
rò multo religiosius illud insinuat, quod secun
dum Apostolum Christus de massa peccatrice,
corpus sine peccato suscepit, tanquam de fer
mentato suscepit azymum, & vt inter Chris
tum & populum, ita militiæ, & nequitiae nihil
interfit, sicut inter frumentum & aquam in azy
mo nihil veteris massæ vel alienæ corruptionis
interuenit. Nam per frumentum Christus, per
aquam populus designatur, secundum illud: Ni
si granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit,

Matth. 13. la parabola euangelica. Simile est regnum celo
rum fermentum, quod acceptum mulier, abcons
dit in farinae satis tribus, donec fermentatum est
torū. Nam & fermentum manifeste signat tumo
rem vteri vaginalis, & vinculum vnionis. Por
rò multo religiosius illud insinuat, quod secun
dum Apostolum Christus de massa peccatrice,
corpus sine peccato suscepit, tanquam de fer
mentato suscepit azymum, & vt inter Chris
tum & populum, ita militiæ, & nequitiae nihil
interfit, sicut inter frumentum & aquam in azy
mo nihil veteris massæ vel alienæ corruptionis
interuenit. Nam per frumentum Christus, per
aquam populus designatur, secundum illud: Ni
si granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit,

Solutio. rem vteri vaginalis, & vinculum vnionis. Por
rò multo religiosius illud insinuat, quod secun
dum Apostolum Christus de massa peccatrice,
corpus sine peccato suscepit, tanquam de fer
mentato suscepit azymum, & vt inter Chris
tum & populum, ita militiæ, & nequitiae nihil
interfit, sicut inter frumentum & aquam in azy
mo nihil veteris massæ vel alienæ corruptionis
interuenit. Nam per frumentum Christus, per
aquam populus designatur, secundum illud: Ni
si granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit,

Ioan. 12. si granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit,

fuerit, ipsum solum manet. Et illud: Beati qui se: Efa. 32.
minatis super aquas. Aqua sine fermento, mixta
frumento, designat populum sine peccato Chri
sto coniunctum. Quæquam & illud valeat defi
gnare, quod sicut azym^o panis de pura massa, si
ne fermento conficitur, ita corpus Christi de il
libata virgine sine peccato conceptum est. Cæ
terum id solum latinis sufficeret contra Græcos,
quod Constantinopolitanam ecclesiam multa
rum hæreseon corruptio fermentauit: vt non so
lum hæreticos, verum etiam hæresiarchas pro
duceret. Romanam autem ecclesiam super apo
stolicæ fidei petram, stabilitate fundatâ, clef. nunq̃
nulla prorsus hæreticæ prauitatis procella pos
tuit conuassare. Sed illud semper integra fide
fuit.
seruauit, quod ab ipsis accepit apostolis, qui præ
sentialiter eam sacris vel instituere doctrinis, &
ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis ergo
beatis Apostolis Petro & Paulo, quos & vi
uos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrifi
cij ritum accepit, quem hæcenus inuicibili cul
tu seruauit. Græci verò postquam tunicam do
mini inconsutilem diuiserunt, vt perpetuæ diui
sionis scandalum interponerent, sacrificij ri
tum temerè mutauere, quos Leo nonus per epi
stolam ad Imperatorem Constantinopolitanum
directam super varijs confutauit hæresi
bus. Qui latinis inter cætera azymitis vo
cabant, cum ipsi verius Ferme
tarij nuncupentur.

N 2 Quòd

*Cōci. Tri
den. sessio.
11. c. 4.

Quod Apostoli suppleuerunt quæ
Euangelistæ prætermiserunt.

CAPVT. V.

Eleuatis oculis in cœlum. Tria quædam hic commemorantur in Canone, quæ nullus Euangelistarum describit, videlicet eleuatis oculis in cœlum, æterni testamenti, mysterium fidei. Quis ergo tantæ præsumptionis exitit & audacia, vt hoc de corde suo tentauerit interponere?

Vide. c. Sane formam istam verborum ab ipso Christo Cum Mar acceperunt Apostoli, & ab ipsis Apostolis acceptæ. ex. de pit ecclesia. Multa quippe tam de verbis, quam celebratio de factis dominicis prætermiserunt euangelistæ. Quæ tamen Apostoli suppleuerunt, vt est illud quod Apostolus dicit in epistola ad Corin-

1. Cor. 15. thios: Visus est plusquam quingentis fratribus simul, deinde visus est & iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Nam inter ipsos euangelistas quædam omittuntur ab vno, quæ suppleuntur ab alio. Vndè cum tres Euangelistæ commemorant: Hoc est cor-

pus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis canone su tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant, peraddita pro multis, Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus

Ioan. 11. addit, in remissionem peccatorum. Et tamen ea quæ adduntur in canone, possunt ex alijs locis euangelij comprobari. Ioannes enim Lazari suscitacionem describens, testatur quod Iesus ele-

Ibid. 16. uatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hæc loquutus est Iesus, & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc in

in cœlum oculos leuauit ad patrem, cum animâ Lazari renocabat ad corpus, quanto magis credendum est, quod tunc oculos in cœlum leuarit ad patrem, cum panem, & vinum, in corpus & sanguinem proprium conuertebat? Vtrobique tamen hoc ad nostram instructionem agebat, vt & nos, oculos cordis ad terram non deprimamus, sed eleuemus in cœlum, si quod oramus, volumus impetrare. Gratias agens. Hinc quoque colligitur, vndè sacrificiū laudis dicatur. Quia Christus gratias agens, illud instituit. Gratias autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est, pro reparatione hominum sic futura.

Quomodo Christus confecit & sub qua forma. CAPVT. VI.

Benedixit. Cum ad prolacionem verborum ponitur. Distortum. Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat, credibile iudicatur, quod & Christus eadem verba dicendo, confecit. Porrò quidam dixerunt, quod Christus confecit, cum benedixit, literam construens hoc ordine. Accepit panem, benedixit, subaudiendum est dicens: Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, & iterauit, hoc est corpus meum. Prius ergo protulit illa verba, vt eis vim conficiendi tribueret, deinde protulit eadè, vt Apostolos formam conficiendi doceret. Alij verò dixerunt, quod & sacramentum confecit & formam instituit post benedictionem, cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse, vel aliquod signum quod super panem impressit, vel aliquod verbum

* Verâ sententiâ pro

Tho. 3. p.

q. 81. ar. 1.

Triplex opinio.

Prima.

Secunda.

quod super panem expressit. Quibus illud videtur obstitere, quod prius fregerit quam dixerit:

Tertia. Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, *Hæc sensus: quod prius dederit quam confecerit. Sanè *dicitur etiam re: potest, quod Christus virtute diuina confecit, fellit. D. & postea formam expressit, sub qua postereb: Tho. q. 78. nedicerent. Ipse namq; per se virtute propria benedixit. Nos autem ex illa virtute quam indidit verbis.

*D. Tho. De veritate corporis & sanguinis
3. p. q. 75. & sub specie panis & vini
Tridér. cõ CAP. VII.
ci. sessio. 13

Cum enim sacerdos illa Christi verba pronuntiat, Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, Panis & vinum in carnem, & sanguis est verum conuertuntur, illa verbi virtute, qua verbum caro factum est, & habitauit in nobis, qua dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Quæ feminam mutauit in statuam, & virgam conuertit in colubram. Quæ fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in vinum. Nam si verbum Elise potuit ignem de cælo deponere, verbum Christi non potuit panem in carnem mutare? Quis hoc audeat opinari de illo, cui nullum verbum est impossibile, per quem omnia facta sunt, & si ne quod factum est nihil? Certe maius est creare quod non est, quam mutare quod est. Ac lóge maius, quod non est, de nihilo procreare, quam quod est in aliud transmutare. Illud autem nemo est qui dubitet, & de hoc aliquis dubitabit? absit omnino. Incomparabiliter maius est, quod Deus ita factus est homo, quod non desijt esse Deus, quam quod panis

Psal. 32. & 148. **Genes. 19.** **Exod. 4. & 6.** **Ioan. 2.** **4. Reg. 1.**

panis ita sit caro quod definit esse panis. Illud per incarnationem semel est factum, istud per consecrationem iugiter fit. Sed dixerit aliquis: Certus sum omnino quod valet, sed non sum certus aliquo modo quod velit. Aduertat ergo, quod Christus cum accepisset panem, benedixit, & dixit: Hoc est corpus meum. Veritas enim hoc dixit, & id eo verum est omnino quod dixit. Quod ergo panis fuerat cum accepit, corpus suum erat cum dedit.

Panis itaque mutatus erat in corpus ipsum, & similiter vinum in sanguinem. Non enim videretur Sensus hæreticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod reticus. Dominus ait: Hoc est corpus meum, id est, hoc est, signat corpus meum, sicut quod dicit Apostolus: significat. Petrus autem erat Christus, id est, petra significat. Cabat Christum. Hoc enim potius dixisset de agno Paschali, quod de azymo pane. Nam Paschalis agnus absque dubio figurabat corpus dominicum, sed azymus panis, opus syncerum. Sicut autem Ioannes Baptista, quod dixerat, ecce agnus Dei, per adiunctum determinauit, qui tollit peccata mundi. Sic & Christus quod dixerat, Hoc est corpus meum, per adiunctum determinauit, quod pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus Christi veraciter tradebatur, ita verè demonstrabatur, non in figura, quæ iam cessauerat, sed in veritate quæ iam aduenerat. Sanè cum litigarent Iudæi Verè est ad inuicem dicentes: Quomodo hic poterit carnem suam dare nobis ad manducandum? Dixit Chri sub illis Iesus. Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat Ioan. 6.

N 4 carnem

carnem meā, & bibit sanguinem meum habet vitam æternam. Ideo dicit, Amen amen, id est, in veritate in veritate, vt non figuratiuè, sed verè intelligatur quod dicit: Nisi manducaueritis carnem, &c. & ad maiorem veritatis expressio- nem adiungit, Caro mea verè est cibus, & san- guis meus verè est potus. Ego verò quia vitam æternam habere desydero, carnem Christi ve- raciter comedo, & sanguinem eius veraciter bi- bo. Illam utiq; carnem quam traxit de virgine, & illum sanguinem què fudit in cruce. Ego cre- do corde, & ore confiteor, quod ipsū dominū nostrum Iesum Christū, in hoc sacramento mā- duco, fretus auctoritate qua dicit. Qui mandu- cat me, viuet propter me. Non enim cum man- ducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quæ venditur in macel- lo, sed & illæsus sumitur, & integer māducatur, Viuit manducatus, quia surrexit nō moriturus. Christus enim resurgens à mortuis, iam nō moritur, mors illi vltra non dominabitur, quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autè viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sa- reptana quotidie comedeat, & nūquā diminue- bat farinā de hydria, & oleū de lechyto. Sic vni- uersalis Ecclesia quotidie sumit & nūquā consu- mit carnē & sanguinē Iesu Chri, sub diuersa spe- cie sacramēti. Sicut ergo corpus Chri quotidie manducatur, & non deficit nec decrefcit, ita pa- nis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum corpus nec in aliquo proficit nec accrescit.

Non

Confessio
catholica.

Rom. 6.

1. Reg. 17.

Non enim de pane vel de vino materialiter, nec caro vel sanguis, sed materia panis vel vini mu- tatur in substantiam carnis & sanguinis, nec ad- iicitur aliquid corpori, sed transubstantiantur in corpus.

¶ Quòd sub tota forma totum corpus existit.

C A P V T . V I I I .

V Erum an partes in partes, an totum in to- tum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Ego quod residuum est igni comburo. Nam credere iubemur, discutere prohibemur. Sitamen quærentis in selet improbitas, ego salua fide cōcesserim, quòd totalis panis in totale cor- pus conuertitur, ita quòd nulla pars panis trāsit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quòd vbi panis est consecratus, sub tota specie, totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam paru- a forma concluditur, ita miraculose totum cor- pus in singulis partibus continetur: quod inde * * forte cō- cognitio, quoniam in quotcunq; partes species ijcio. diuidantur, sub singulis partibus totus est Chri- stus, totus in magno, totus in paruo, totus in in- tegro, totus in fracto. Scio tamen quod dicitur à quibusdam, quòd quādiu species panis integra perseuerat, sub totali specie totale corpus exi- stit. Vbi verò diuiditur, in singulis diuisionibus incipit esse totum. Sicut in speculo dum est inte- grum vna tātum apparet inspiciēris imago: sed eo fracto, tot apparet imagines quot sunt in eo fracturæ. Porrò cum Deus illam virtutem ver-

Aliàs for-
matur.

De his o-
mnibus D.
Th. 3. p. q.

76.

* * forte cō-
cognitio.

Hanc simi-
litudinē re-
fellit D.
Th. ead. q.
76. ar. 3.

N 5 bistu

his tulerit, ut ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendant & ipsi respondeant, unum corpus Christi quod ante fractionem non in singulis partibus erat rotundum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionem in singulas partes quodam modo secedit, & incipit esse singulariter in singulis partibus quod integraliter erat in integro.

*D. Tho. Licet autem corpus dominicum sit in loco loca ead. q. 76. le, queritur tamen, verum in sacramento sit locatum localiter, id est, verum faciat localem substantiam, & an habeat localem situm, ut dicitur de

Tutius est beatum quod iacet aut sedet aut stat? Sed & alia multa credere quod circa presentem articulum possunt inquiri, discutere, quod melius est intacta relinquere, quam temere diffinire. Nam bestia quod tetigerit montem, lapidabitur, tutius est in talibus citra rationem subsistere, quam vitra rationem excedere, ne forte

Exod. 19. quod absit, ossa regis Idumæ redigantur in cinerem.

¶ De fractione, vbi dicitur, quare fractio fiat & attritio.

CAPVT. IX.

Falsa opinio. **F**regit. Solum a multis inquiri, sed a paucis intelligi, quid Christus tunc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nunc frangit. Fuerunt substantia qui dicerent, quod sicut post consecrationem vera panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia, quia sicut subiectum non potest sine sententia in accidentibus existere, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non

non est aliud quam inesse. Sed panis & vini substantiis permanentibus, ad prolationem illorum verborum & eorum corpus & sanguis Christi veraciter incipiunt esse. Reprobatur se sub illis, ita quod sub eisdem accidentibus verum: ita est hæc que vere sumitur panis & caro, vinum & sanguis, opinio sub quorum alterum probatur sensus, reliquum creditur si hoc probatur. Hi dicunt quod substantia panis frangitur & at sic in Conteritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apostolus Late: stulus: Panis quem frangimus, & Lucas: Vna faba ranæ. ut probati cum conuenissemus ad frangendum panem, tet extra dicitur &c. Hi facile soluunt quæstionem illam, qua queritur summa tritum, quid a mure comeditur, cum sacramentum conuenit & fidelia roditur, comeditur secundum illos illa panis substantia, sub qua corpus Christi esse mox definit. ge ante res Porro qualis significandi modum habet nomen accidentis, in physica facultate, talis existendi modus a. S. Ambrudum habet accidens nominis in theologica veritate. Nam sicut hoc nomen album significat accidentis in substantia, id est, in adiacentia, sed hoc nomen albedo significat accidens sine subiecto, id est, in existetia: sic ante consecrationem accidens est in subiecto, quoniam existit in alio. Sed post consecrationem accidens est sine subiecto, quoniam in sacramento existit per se. Transit enim substantia, sed remanet sine subiecto accidentia: nec dicitur accidens in vi particeps. D. p. j, sed accipiendum est in vi nominis. Sicut enim Th. 3. p. q. 75. art. 5. & ibi substantia corporis est, vbi forma corporis non videtur, sic ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est, nec est alius ibi panis nisi caro Christi, quæ nomine panis aliquando designatur. q. 72. art. 1. Iuxta quod Dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et Apostolus: Quoties. 1. Cor. 11. cunque

cunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, &c. Non enim debemus querere naturam in gratia, neq; consuetudinem in miraculo. Non solum accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, ut panetas quæ saturando famem expellit, & vinitas quæ satiando sitim extinguit. Dicamus ergo quæ forma panis frangitur & atterit, sed corpus Christi sumitur & comeditur. Ea videlicet quæ notat corruptionem referentes ad formam panis, ea verò quæ notant acceptionem ad corpus Christi,

¶ De confessione Berengarij.

CAPVT. X.

Vide. c. Es. Berengarius quippe quia suspectus habebatur de heresi, & ne remaneret anguis sub herba, ad maiorem expressionem coram Nicolo Papa multisq; præsulibus est confessus, panem & vinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum sacramentum, sed etiam in veritate in manibus sacerdotum tractari & frangi, etiam fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile. Sed in quare fiat fractio vel attritio, beatus Augustinus ostendit, dicens: Quando Christus manducatur, reficitur & non deficit. Nec quando manducamus de illo partes facimus, quod quidem in sacramento &c. ca. Hoc fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & moribus

sibus lacerandam. Dicitur autem forma panis Matth. 16. non qui sit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon * Præcedens Leprosus, non quod talis existeret, sed quod talis sententia extiterat.

¶ Quid etiam à mure comeditur, cum sacramentum corroditur.

CAPVT. XI.

Si vero queratur quid à mure comeditur, cum quæ manet sacramentum corroditur, vel quid incinera in eucharistia, cum sacramentum crematur. Respondetur ne subiecto quod sicut miraculose substantia panis conuerso, habetur, cum corpus dominicum incipit esse sub ea virtute sacramenti, sic quodam modo miraculose reuertitur uina esse, cum ipsum ibi definit esse, non quod illa panis indiuidua substantia reuertatur quæ transiit in carnem lequæ prius sed quod eius loco alius miraculose creatus, & ideo quæ quauis huius accidentia sine subiecto possunt diu manere sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo, falsæ species ille so trahitur argumentum à coniugatis vel coniunctis quæ admodum, sicut alibi trahitur falso à contrarijs. Est enim manens hic color & sapor, quantitas & qualitas, cum non rent in sublimi alterutro sit coloratum aut sapidum, quantum iecto suo, tum aut quale. Miraculum quippe vincit naturæ est sub illis ram, & legi detrahit dispensatio. Sane in natura verum Christi Dei est trinitas personarum, videlicet pater & corpus, & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est sub verus substantiarum trinitas, videlicet deitas, corpus, & animalis. Dicitur. In sacramento corporis est trinitas specierum Th. 3. p. 1. q. videlicet panis, vinum, & aqua. In natura Dei nec 77. ar. 1. ad est accidens in substantia, nec substantia sub accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia Triplex substantia, & substantia sub accidente. In sacramento trinitas corpo

corporis accidens non est in substantia, sed substantia confiliter sub accidente.

¶ Quale corpus Christus dedit in cœna.

CAPVT. XII.

Dedit. Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in cœna, mortale, an immortale, passibile an impassibile, accetera quæ ad hanc

Vitandæ pertinent quæstionem. Ego diuina sacramenta sunt quæ magis veneranda quam discutienda profiteor, fitiones cuius simplicitati fidei ratus sufficere. Si dicatur quod tale dedit quale voluit, & rursus, quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerent, quod si cut idem veraciter ipse erat qui dabat & qui dabat, ita in eo quod dabat erat passibilis & mortal

alis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur, inuisibiliter inquam quantum ad formam corporis, non quantum ad speciem sacramenti. Nam in eo quod gestabat, quod erat hoc apparebat, in eo verò quod gestabatur quod erat ipse non videbatur, quia forma panis & vini velabat formam carnis & sanguinis. Hic

1. Reg. 21.

est ille verus David, qui corâ Achis rege Geth suis manibus ferebatur. Quoniam ergo immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi profecto concedunt, posito quod pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idè corpus simul & iacebat mortuum in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniâ incredibile iudicatur, vt secundum eandem naturâ simul esset mortalis & immor

immortalis (quod tamen congruebat ei secundum eandem personam.) Fuerunt alij qui dixerunt Christus, quod Christus mortalis utique fuit, sed voluntatis non necessitate: In eo quippe quod immortalis non munis erat ab omni culpa, liber erat ab omni necessitate pena, vt nihil morti deberet, pro eo quod peccata te, sed voluntatis nihil haberet, sustinuit tamen spontè mortali voluntate. In eo quippe quod immortalis non necessitate: quia mortè sustinere volebat: quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Vt ergo probaret quod mortalis erat, non necessitate se voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, & immortalitatem recepit. Legitur enim in Euangelio, quod cum Iudæi duxissent Iesum usque ad supercilium montis, vt eum precipitarent, ipse transiens per medium illorum ibat. Cum esset ducendus, teneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset precipitandus, sicut impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt gloriificati corporis Quatuor propriæ qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus legitur gloriificati corporis: Fulgebunt iusti & tanquam scintille in aru poris. dineto discurrunt, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non Apocal. 7. erit amplius neque luctus neque clamor, &c. &c. 21. Hinc etiam dominus, inquit, in Euangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem reddent in sinum vestrum. Singulas sibi Christus singularitè accepit: Hęc est sen tequam resurgens à mortuis naturam gloriificat, tertia Vg tico corporis induisset. Subtilitatem cum nascens de. s. Vi retur ex virgine. Claritatem, cum transfiguratus. Sto. quâ re

fellit D. retur in monte. Agilitatem, cū incederet super Th. 3. p. q. mare. Impassibilitatem, cum manducaretur in St. art. 3. & cœna. Sicut enim signum passibilitatis exhibuit sequit̃ pot̃ in corpore immortali, cum post resurrectionē stremā ten ostendit manus & latus, sic in corpore mortali tentiā huius signum impassibilitatis ostendit, cum carnē, & ius. c. sanguinem ante passionem exhibuit. Potest tamen salua fide cōcedi, quod tale dedit, quale tūc habuit, mortale, videlicet passibile. Non quod possit pati in sacramento, sed quod sub sacramēto poterat pati. Nunc autem sumitur à nobis im mortale & impassibile. Nec tamen maiorem habet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Quod ergo passibiliis edebatur, & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturę, sed diuinæ potentię, qua valebat quicquid omnino volebat.

Quale corpus Christus Apostolus dedit. ¶ Vtrum Iudas accepit Eucharistiam.

CAPVT. XII.

Quod Iudas affuecas enim ostendit iudā interfuisse cum alijs, qui ritin cœna statim post calicem traditorem commemorat, Luc. 22. dicens: Hic est calix noui Testamenti in sanguine meo, qui pro vobis effundetur. Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Quotquot autem interfuerunt, Eucharistiā acceperunt, Marco attestante, qui ait: Et biberūt ex illo omnes. Iuxta quod Christus ipse præceperat, teste Matthæo, Bibite ex hoc omnes. Ecō Quod Iudas non interfuisse probatur. Nam secundum Iudas non affum Matthæum statim dixit Iesus bibentibus calicem:

calicem: Non bibam a modo de hoc genimine fuerit in vitis: vsq; in diem illum, cum illud bibam vobis cœna. scum nouum in regno patris mei. Iudas ergo nō Matth. 26. aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno. Bibentium quoque nullum multos excepit, pro vobis effundetur, sed aliorum multos excepit, cum inquit, pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde cum secundum Ioannē Christus dixisset Apostolis. Beati eritis si feceritis ea, statim excepit, non de omnibus dico, ego scio quos elegerim. Et iterum: Vos mundi estis, sed nomen omnes. Quid ergo est nobis in hoc Determinis casu tenendum? Illud fortē sine præiudicio alio: natio q̃ Iu rum, quod Ioannes insinuat, quia cum Iudas accedens non accepisset buccellam panis, exiuit continuo, erat ceperit cor enim nox. * Christus autem post alios cibos tra pus dñi. didit Eucharistiam, Luca testante qui dicit: Si: * Hęc sensu militer & calicem postquam cœnauit. Patet et tētiā sequi go quod Iudas prius exijt quā Christus tradetur Hilar. ret Eucharistiam. Quod autem Lucas post cali in Matt. & cem commemorat traditorem, per recapitulatiōnem potest intelligi. Quia sæpe fit in sacra post. lib. 5. scriptura, vt quod prius factum fuerat posterius c. 16. sed po enarretur: sicut Matthæus cōmemorat, biduo tior est fen ante pascha alabastrū vnguenti, quod secundum tentia quæ Ioannem ante sex dies paschæ mulier effudit in sequitur. domo Simonis Leprosi. Concesso autem quod Matth. 26. Iudas acceperit Eucharistiam, quod expositorū Ioan. 12. pleriq; concedunt, quærendum est, qua ratione Cyp. in ser medicus salutaris medicinā dabat ægroto, quā mo. d. ped. ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim, quod ablu. Aug. qui manducat indigne, iudiciū sibi manducat. epi. 167. &

psal. 10. & An ut suo doceret exemplo, quod sacerdos non tract. 6. in debet illi communionem negare, cuius crimen Ioa. Chrys. etsi sibi sit notum, non tamen ecclesie manifest. i. ser. de stum, ne forte non sit corrector sed proditor. Vn latrone D. de cautum reperitur in Canone, Non prohibeat Th. 3. p. q. dispensator domini pingues terrae mensam domini manducare. Sed moneat exactorem timere. Sit ita, si mihi quod est melius valeat respō sacerdoti dederit. Porro cum minus malum sit reddi suspectum de crimine, quam committere crimen. Et de duobus malis, si alterum vrget, minus sit eligendum, cur dicitur sacerdos non neget eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, ut malum euitet, id est, ut reddatur suspectus ne manducet indignè? Sanè cum nemo debeat unū mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti non proderet peccator: ut ille non peccet, sed ille potius debet eligere, ut abstinendo reddatur suspectus, quam communicando manducet indignè. Si verò queratur utrum Christus ad bonum an ad malum eucharistia Iudæ tradiderit. Et qui de non videtur ad bonum dedisse, ne sua fraudatus sit intentione. Qui teste propheta fecit uniuersa quæ voluit. Iudas enim non ad bonum, sed ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse videtur. Quia Christus non est autor malorum, sed vltor. Responderi verisimè potest, quod si propositio intentionem denotet vel affectum, cum dicitur, dedit ad malum, falsa est propositio. Si autem consecutionem insinuat vel effectum, vera est. Quia verò Christus buccellam intinctam Iudæ

Iudæ porrexit. Unde constitutum est ab ecclesia ut Eucharistia non detur intincta. Constitutum Ne detur est nihilominus & pro hæresi extirpanda, quæ eucharistia dogmatizauit Christum sub neutra specie intinctum existere, sed sub vtraque simul existere totum. Nec debet intelligi, quod sub buccella panis intincta Christus Eucharistiam dederit traditori, sed per buccellam intinctam atque porrextam, suum denique traditorem expressit, forsatis per panis intinctionem illius significans fictionem.

¶ De duobus modis Eucharistiam comedendi.

CAPVT. XIII.

Accipite & manducate. Non est intelligendum, quod sumptum corpus de manu Domini sibi discipuli ministrarent, sed qui consecrauit & ministravit, ac si diceret: Comedite, iterumque comedite, vtranque huius sacramenti comestionem insinuans. Dupliciter enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur corpus tur. Verum, quod de virgine traxit & in cruce Christi, vependit, & mysticum quod est ecclesia Christi & mysticus spiritu vegetata. De vero corpore Dominus cum ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis & vnus corpus multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum autem comeditur spiritualiter, id est, in fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali dominus ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur,

* D. Th. 3.
p. q. 80. ar.
1. 2. 3. Con-

cil. Trise.

13. c. 8.

* D. Th. 3.
p. q. 78. ar.
1. ad 2.

Duplex

corpus

Christi

comeditur

quia dupliciter

intelligitur

corpus

tur. Verum,

quod de virgine

traxit & in cruce

Christi,

vependit,

& mysticum

quod est ecclesia

Christi & mysticus

spiritu vegetata.

hoc facite in meam commemorationem. Hoc modo tam boni quam mali corpus Christi manducant. Sed soli boni comedunt ad salutem, mali verò comedunt ad iudicium. Nisi enim mali corpus Christi comederent, non dixisset Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Nam & Iuda traditur cum alijs eucharistiã ac-

1. Cor. II.

Spiritualis cepisse. De spirituali comestione dominus ait: manduca- * Nisi mādūcaueritis carnem filij hominis, & bibe- beritis eius sanguinem, non habebitis vitam in * D. Th. 3. vobis. Hoc modo corpus Christi soli boni come- p. q. 80. art. dunt. Vnde, Qui manducat carnem meam & 9. ad. 3. bibit sanguinem meum, in me manet & ego in 1. Ioan. 4. eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet August. de & Deus in eo. Vt quid paras dētem & ventrem? cō. dist. 2. c. crede & manducaſti. Qui credit in Deum, co- vt quid. mediat ipsum, quoniam incorporatur Christo per fidem, id est, membrum eius efficitur, vel in unitate corporis eius firmius solidatur. Alibi quod manducatur incorporatur: & qui manducatur, incorporat. Hic autem quod māducatur in-

Ioan. 6.

corporat, & qui manducat incorporatur. Vtrūque modum Christus edendi insinuat, vbi dicit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur, non ad salutem, sed ad iudicium manducatur.

¶ Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

CAPVT. XV.

Fortassis.

Fortassis cogitatio adhuc pulsatur animum, quærens quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum. Tales sunt cogitationes mortalium, vt vix quiescere velint in his maximè quæ quærenda non sunt. Audi consilium Sapientis: Altiora te ne quæseris, Eccle. 3. & fortiora te ne scrutaris, sed quæ præcepit Deus illa tu semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Si verò præsentia quæritur corporalis, in cælo quæritur, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Ad tempus tamè præsentiam exhibuit corporalem, vt ad spirituales præsentiam inuitaret. Cum sacramentum tenetur, comeditur & gustatur, Christus corporalis: p. q. 77. art. ter adest in visu, in tactu, & in sapore; quando 4. corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia non aufertur. Postquam in percipiendo sensus deficit corporalis, deinceps non est quærenda corporalis præsentia; sed spiritualis est retinenda dispensatione completa. Christus de ore trās- Christus sit ad cor. Melius est enim vt procedat in mentem, quam vt descendat in ventrem. Cibus est est eucharistia. non carnis, sed animæ. Venit vt comedatur, nõ vt consumatur: vt gustetur non vt incorporatur. Ore comeditur, sed stomacho non digeritur. Reficit animum, sed non effluit in secessum. Illud ergo sanè debet intelligi, quod Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, Matth. 15. & in secessum emittitur. Cum constet illud fuisse dictum non de spirituali cibo, sed de carnali. Quod

¶ Quòd si secessus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptionem eueniat.

CAPVT. XVI.

Quòd si forte secessus vel fluxus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptionem euenierit, ex accidentibus & humoribus generatur. Cum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effuant in secessum, vel emittantur ad vomitum. Cum ergo post dispen-

Hic deefationis officium aliquid iterato sentitur In hoc se videtur quoque species ad proprietatem famulari, vt particula veritas similitudinis vbi que feruetur. Nã in quo quædã for similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset ita sup set, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret: plenda. Nõ neque iam crederetur quod ita fieri non oportet ad corpus. Ita que quãtum ad nos seruat per omnia corporis aut san ruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad guinis veri se, non amittit inuolabilis corporis veritatem. Sed ad species quandoque; corroditur vel maculatur, sed specierum veritas nunquã corrumpitur aut coinquinatur. corruptibi Si quando tale quid videris, noli timere sibi, sed litatem re: esto sollicitus tibi ne tu malè lædaris si malè crederetur.

*D. Th. 3. ter descendat de cœlo, vel ascendat in cœlum, cū p. q. 75. art. exhibit aut subtrahit præsentiam corporalẽ, n. 1. ad. 3. aliter incipiat vel desinat esse sub specie sacræ

Quæstio: menti. Respondeo non oportere nos in talibus nes curiosos existere, ne plus quàm possumus præsumamus, & nõ cõprehendamus. Salubre consiliũ dæ sunt. dedit Apostolus. Non plus sapere quàm oportet Roma. 18. sapere, sed sapere ad sobrietatẽ. Ego nescio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit

dit

dit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

¶ Quando fiat transubstantiatio.

CAPVT. XVII.

*D. Th. 3. p. q. 75. ar. 7

Hoc est corpus meum. Si ad prolationẽ istorum verborum, hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus. Et ad prolationem istorum verborum, hic est sanguis meus, vinum mutatur in sanguinem. Cum prius proferantur ista verba quàm illa, prius ergo mutatur panis in corpus, quàm vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quòd cum totum est dictum, totum est factum, nolentes vel non valentes ipsius cõuersionis de terminare momẽtum. Alij dicunt & bene, quòd Naturalis licet ad prolationem præcedentium panis à natura cõcomitantia mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium vinum præterea mutetur in sanguinẽ, nõ quàm tamen corpus est sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrum est sine anima sed sub forma panis sanguis existit in corpore, per mutationem panis in corpus. Et econuerso. Non quòd panis in sanguinẽ, vel vinum mutetur in corpus, sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, nõ ex vi sacramenti, sed ex naturali concomitantia secundum fratrem Aegidium. Sed quæritur, quid demonstrauerit Christus cum dixit: Hoc est corpus meum: non panem, quia de pane non erat verum, quòd corpus eius existeret: nec corpus, quia nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus, quid ergo?

Quid dñs
Hoc.
*D. Th. 3.
p. q. 78. art.
2. & 5.

O 4 Simi:

Similis obiectio, fit à logicis, cū dicitur. Hoc viuum est mortuū, posito quòd in prolatione subiecti fit viuū, & in prolatione prædicati fit mortuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tantum refert inter miraculum & naturam. Ab hu-

*Cōtrariū tum refert inter miraculum & naturam. Ab hu definit D. ius ergo quæstionis laqueo facilè se absoluit, * Tho. q. ci. qui dicit, quòd Christus tunc confecit cum beata proxima benedixit. Nā si opponatur de sacerdote quis tunc me ar. 1. confecrat cum illa verba pronunciat. Respōdetur, quòd sacerdos nihil demonstrat, cum illis verbis non vtatur enuntiativè, sed recitativè.

Quemadmodum & Christus ait: Ego sum vitis vera. Ego sum lux mūdi, & innumera talia. Sed rursus quæritur, quid demonstravit cum dixit:

Manducate ex hoc omnes? Licet in nullo quæte ex hoc tuor euangelistarum hoc legatur de corpore, omnes. sed tantum de sanguine, bibite ex hoc omnes.

Cum enim iam panem fregissèt, si demonstrabat aliquid fragmentorum, illud non debebant omnes comedere, cū singulis singula distribueret. Si demonstrabat corpus, non poterat ex isto, sed illud comedere, quia corpus Christi non manducatur per partes, sed integrum. Sanè secundū

De septem regulam Ticonij debet intelligi, qua frequēter regulis Ticonij in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur conij vide de diuersis, vt est illud: Bñdixit, fregit & dedit: B. Aug. de benedixit panem, formā fregit, & dedit corpus: doctrina Eodem modo cū dixit: Manducate ex hoc oēs, christiana. pronomen ostendit integrum corpus, & præpō br. 3. circa sitio innuit formā diuisam, vt iste sit sensus: Cor finem. medite hoc corpus integrum sub forma diuisa.

Nam sola forma per partes diuiditur, & totum corpus

corpus integrum manducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiūxit, hoc est corpus meū id est, illud quod præbeo sub hac forma.

De forma verborum. CAP. XVIII.

Quæritur etiam, vtrum additio vel subtractio Variet quæstio, transpositio vel mutatio, si fortè fiat stiones de in illa forma verborū quam Christus forma ver expressit, effectum consecrationis impediatur an borum.

non: vt si dicatur addendo, hoc est corpus meū, * D. Tho. quod assumpsi de virgine, vel subtrahendo, hoc 3. p. q. 78. est corpus, vel transponendo, corpus meū hoc arti. 1. & 3. est, vel interponendo, hoc est vti corpus meum, ad argu: siue mutado, hoc est corpus Iesu. Sane fecit De⁹ menta. hominē rectum, sed ipse se in infinitis miscuit quæ Ecclef. 7.

stionibus. His itaq; prætermisissis, que quandoq; subuertunt animum, magis quam ædificent. II. Nō est mulud pro certo sciatur, quòd grauius peccat, qui tanta ver: quodlibet horū quomodo libet attentauerit, ma borum for ximè si formam intendat mutare, vel hæresim ma. introducere, quia forma verborum quam Chri * D. Th. 3. stus expressit, per omnia illibata debet seruari, p. q. 60. ar. quanuis secundum philosophū nomina & ver: 8. ad. 3. ba transposita idem significant. Nec vile per in utile vitietur.

Vtrum panis transubstantietur in Christū. * D. Tho.

CAP. V. XIX.

Porro cum panis transubstantietur in corp⁹ ar. 4. cōci. pus rationale & vtiq; spiritu animatum, vi: Tridenti. detur quòd panis transubstantietur in hominē, ses. 13. c. 4. & paritione in Christum transubstantietur, & ita in creatorem. Sic ergo creatura quotidie fit creator. Quidam voluerunt astruere q; panis

transubstantiatur in Christum, non tamen in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam humanam, secundum quam panis transubstantiatur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur. Ego sum (inquit) panis viuus, qui de cælo descendi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, ut ostendat ex hoc, quod panis sicut verè mutatur in carnem ipsius, ita verè mutatur in ipsum. Ego tamè sicut in alijs, ita pariter in hoc diuina sacramenta magis veneranda quàm discutienda profiteri. Scriptum est enim: Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Et si secundum vim inferentiæ non sequatur. Quod si panis transubstantiatur in corpus humanum, ideò panis transubstantiatur in hominem, quia non homo sed hominis pars est corpus.

De modo transubstantiationis.

CAPVT. XX.

Queritur autem, Vtrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde videtur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos: & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter quod corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, quod hoc sit illud, si nunquam hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante consecrationem panem esse &

vinum

vinum quod natura formauit, post consecrationem verò carnem, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in hæc verba, De consecratione. Et erat panis ante consecrationem, iam est distinctus. 2. c. corpus Christi post consecrationem. Nam etsi panis: Nos autem nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi & c. Panis nihil erit, & ita panis annihilatur, ergo nec fit. est. corpus Christi, nec aliud. Si verò dicatur, quod panis: Argutia niserit corpus Christi, statim inferatur, aliud fore: nimirum sub re corpus Christi, quod nec fuit natum, nec factum: tiles. sum, nec mortuum, nec sepultum, demonstratis quoque diuersis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem, & non est idem, hoc igitur fiet illud, rursus si hoc erit panis, & non est corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Præsertim si id quod fuit panis, est corpus Christi, præsertim corpus Christi est illud quod fuit: panis ergo corpus Christi vel fuit, vel est panis. Diuersa & innumerabilia talia possent inferri, quæ penitus à veritate discordant. Propter hæc & alia quæ circa præsentem articulum subtiliter magis quàm Simplex respondio. vtiliter possent inquiri, non desunt qui dicunt, quod ea ratione dicitur panis mutari, vel conuerti, seu transubstantiari, siue transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eisdem accidentibus loco panis incipit esse, sicut dicitur à Grammaticis, quod a mutatur in e cum à præsentem formatur præteritum, ago egi, quia loco huius literæ a ponitur hæc litera e. Quidam autem expressè dixerunt, quod ipsa panis essentia verè mutatur in corpus Christi substantiam, nec redigitur panis in nihilum, quia definit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam

quoniam incipit esse quod non fuit. Sic autem ipsa conuersio non fit secundum vnionem, sed secundum transitionem, quia nequaquam essentia essentiae accedit in augmentum; ut per id quod accedit id ad quod accedit, maius aliquid fiat, sed id quod accedit, sit vnum cum eo ad quod accedit, nec corpus accipit esse panis. Sed panis accipit esse corporis, quia panis transit in corpus, non corpus in panem. Cum ergo concluditur, quoniam aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum. Si ratio fiat ad praedicatum, est falsum. Si vero ad subiectum, est verum, sed subtilis dicitur. Si vero ad subiectum, est verum, sed sceptatio. inde non*prouenit. Ergo corpus Christi nec fuit aliud*pro: natum, nec passum, sicut non sequitur, aliquid cedit. est pater quod nec genuit, nec spirauit, ergo nec pater genuit, nec spirauit. Quod autem inferitur hoc & illud erunt idem, & non sunt idem, hoc igitur fiet illud, non prouenit, sed ita rectius inferretur, hoc ergo fiet aliquid quod illud erit. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit illud, nunquam tamen erit verum hoc esse illud, quoniam hoc definit esse hoc, & incipiet esse illud. Sicut sanum erit aegrum, nunquam tamen erit verum, sanum esse aegrum: quia sanum definit esse sanum, & incipiet esse aegrum. Quoniam uis etiam id quod fuit panis fit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis, quoniam id quod fuit panis, est aliud omnino quam fuit, sed corpus Christi est omnino id quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus, est Paulus, non tamen Paulus est iniquum, quod fuit Saulus.

Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis. Est autem duplex conuersio, Duplex substantialis videlicet & formalis. Nam sicut ali conuersio quando forma conuertitur sine substantia, sic substantia interdu substantia conuertitur sine forma, nō lis & forā nunquam vtraque cum altera. Substantia verò malis, quandoq; conuertitur in id, quod fit, & nō erat, ut virga in colubrum, & tunc forma conuertitur Exod. 47. cum substantia. Quando conuertitur in id quod erat & non fit, ut panis in Eucharistiam, & tunc substantia conuertitur sine forma. Sed designamus Psalm. 63. scrutare scrutinium, quoniam per scrutator ma: Prou. 25. iestatis opprimetur à gloria. Nā accedit homo ad cor altum & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa vnio qua Deus factus est homo. Sic ineffabilis est illa conuersio qua panis fit caro. Nō tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro. Sicut verbum dicitur incarnatum, quia verbum factum est caro. Nam verbum ma Non incarnans, quod ita erat factum est caro, quod carne natur panis assumpsit non transiit in carnem, sed panis de nis. sinens quod erat, ita fit caro, quod transiit in carnem, non assumit carnem.

Simili modo postea quam conuertatur est accipiens & hunc preclearum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas. Item tibi gratias

tis agens Bene ✱ dixit: deditq; discipulis suis dicens. Accipite & bibite ex eo omnes.

HIC est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti mysteriū fidei: qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Hæc quotienscūq; feceritis: in memoriam facietis.

*D. Tho. Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur. CAPVT. XXI.
3. P. q. 74. art. 1.

Simili modo. Licet sub alterutra specie sumatur vtrumq; id est, corpus & sanguis, vtraq; tamen species consecratur, & neutra superfluit, vt ostendatur quòd Christus humanam naturā totam assumpsit, vt totā redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinū ad animam, quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est anime. Moyses quippè testatur, quòd caro pro corpore, sanguis autē offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico: Anima carnis in sanguine est, quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quòd valet ad tuitionem carnis & anime,

Leuit. 17.

nc

ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tantum putaretur pertinere salutem. Et quauis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine, tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, & comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Et si concessibile videatur, quòd corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur & bibitur.

Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari.

*D. Tho. 3. P. q. 74. art. 1. ad. 2.

CAPVT. XXII.

Ed queritur, vtrum panis sine vino, vel vinū sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari? Cum enim ad prolationē istorum verborum: Hoc est corpus meū, panis mutetur in carnem, & ad prolationem istorū verborū: Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem. Si post prolationem istorū, & ante prolationē illorū, impedimentū accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo quòd panis sit mutatus in carnē, vino in sanguinē nō mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciendum? an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio? an ab eo tantū loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuideretur mysterium vnitatis? De hoc ita statutū legi in Cōcilio Toletano. Censui

*D. Tho. 3. P. q. 83. art. 6. ad. 1.

Vide Conmus

ci. Tole. se mus conuenire, vt cum à sacerdotibus missarum
ptimū. c. 2. tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritu
dinis cuiuslibet accidat euētus, quo cœptum ne
queat consecrationis explere mysterium, sit li
berum Episcopo vel presbytero alteri, consecra
tionem exequi cœpti officij, vt præcedentibus,
libenter alij pro complemento succedant. Pon
rò cum inter Theologos de tempore consecra
tionis sit diuersa sententia, quibusdam dicenti
bus, quod cum totum est dictum, totum est fa
ctum: alijs autem dicentibus, q̄ panis antè muta
tur in corpus, & postea vinum mutatur in san
guinem. Pleriq; tutius procedentes affirmant,
q̄ alius sacerdos cōsecrationem repetere debet

De conse. atq; perficere. Quoniam (vt tradit autoritas) nō
distin. 4. c. dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factū,
Cū itaq; Verum ne vlla fiat iteratio, vel diuisio sacramē
ti, nec aliquis scripulus erroris, vel dubitationis
remaneat, consultius & tutius iudicatur, vt illa
talis oblatio studiosissimè recondatur, & super
aliam totum officium celebretur.

Quæritur, vtrum necessitate cogente, vel cas
su intercedente, sola panis materia possit
fit in Eucharistiam consecrari.

C A P V T. X X I I I.

ET si vinum inueniri nō possit, vel aliquo ca
su defuerit, quæritur, vtrum necessitate cog
gente vel casu intercedente, sola panis materia
possit in Eucharistiam consecrari, sicut sub sola
panis specie debet Eucharistia referuari? Sūt sa
nè qui dicunt, quòd cum verbum & elementum
efficiant sacramentum, nec forma verborū nec
materia

*D. Th. q.
74. ar. 1. ad
2.

materia rerum, quam Christus expressit, muta
ri potest siue dimidiari. Quia sicut vinū sine pa
ne, sic panis sine vino minimè consecratur, cum
vtrunq; sit de substantia sacramenti: vnde siue
aqua pro vino mittatur in calicē, siue hordeum
pro frumento formetur in panē. Sicut neutrum
per se, sic neutrum cum alio transubstantiatur
in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si
panis sine vino, vel vinum sine pane mutari pos
set in carnem aut in sanguinem. In his regionib;
in quibus alterutrum inueniri non potest, li
cité posset alterum sine altero cōsecrari. Minus
enim ignorantia quàm necessitas, vel negligē
tia quàm difficultas excusat. Alij verò dicunt, q̄
cum Christus prius cōuertit panem in carnem,
& postea vinum mutauit in sanguinē, sicut Euā
gelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino pa
nem, & sine pane vinum consecrari contingit.
Grauiter tamen offendit, qui negligenter aut
ignoranter alterutram speciem prætermittit,
grauius qui scienter aut spontē, maximè si fors
mam intendit mutare, vel hēresim introducere.

Cautela quando sacerdos post consecratio
nem inuenit prætermisum vinum.

C A P V T. X X I I I.

Quid ergo faciendum est sacerdoti, qui post
consecrationem vinum comperiat præter
missum? Dicunt aliqui quòd vinum ap
ponere debet, & super illud solūmodo consecra
tionem repetere. Alij, quòd apposito vino pa
nem consecratū, sicut in die parasceue debet im
mittere, sicq; sumere sacrificium. Ego verò sem
per

*D. Tho
3. p. q. 83.
ar. 6. ad. 4.

P per

per in dubijs quod tutius est, iudico præferēdū.
 * D. Tho. De diuersis sacerdotibus super eandem ho-
 3.p.q.81.ar stiam celebrantibus.
 ti.2.

CAPVT. XXV.

Quæstio. **C**vm autem interdum vni pontifici multi sa-
 cerdotes concelebrant, si forte non omnes
 simul consecratoria verba pronuntient, Quæri-
 tur, an ille solus conficiat, qui primus pronūtiat?
 Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramen-
 tum? Poterit ergo contingere, q̄ ille non confici-
 cit qui celebrat principaliter, & ille cōficiet, in
 secundario celebrabit, & sic pia celebrantis in-
 tentio defraudabitur? Sanè dici potest, & proba-
 biliter respōderi, q̄ siue prius, siue posterius pro-
 ferant sacerdotes, referri debet eorum intentio
 ad instans prolationis episcopi, cui principalis
 ter celebranti concelebrant, & tūc omnes simul
 consecrant, & conficiūt. Quanquam nōnulli cōs-
 sentiant, q̄ qui prius pronuntiat, ille consecrat:
 nec aliorum defraudatur intentio, quia factum
 est quod intenditur. Consueuerunt autē presby-

terii Cardinales Romanum circumstare pontifi-
 cem, & cum eo pariter celebrare. Cumq; cōsum-
 matum est sacrificium, de manu eius cōmunio-
 nem recipere, significantes Apostolos, qui cum
 Domino pariter discumbentes sacram de ma-
 nu eius eucharistiam acceperunt, & in eo quod
 ipsi concelebrant, ostendunt apostolos tunc à
 Domino ritum huius sacrificij didicisse.

Missæ pas-
 palis.

* D. Tho. De hora institutionis. C A P . XXVI.
 3.p.q.73.ar **P**ostquam cœnatum est. Quarta decima luna
 ti.5. primi mensis ad vesperam Christus secun-
 dum

dum legis typum pascha cum Apostolis celebra-
 uit, de quo cum dixisset, desyderio desyderauit. Luc.22.
 hoc pascha manducare vobiscum antequam pa-
 tiar. Cur hoc dixerit, statim ostendit, vt scilicet
 veteri Paschæ imponens finem, nouum Paschæ
 substituerit sacramentum. Accipiens enim pa-
 nem, benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis
 dicens: Accipite & comedite, hoc est enim cor-
 pus meum quod pro vobis tradetur. Similiter &
 calicem, postquam cœnauit, dicens: Bibite ex
 hoc omnes, hic est sanguis meus noui testa-
 menti qui pro vobis & pro multis effundetur
 in remissionem peccatorum. Hoc facite in
 meam commemorationem. Hac ergo institutio-
 ne formati celebramus iugiter per myste-
 rium, quod semel offerebatur in pretium. Nam
 vbi veritas venit, figura cessauit, & signum est
 sublatum de medio, cum iam non erat res ali-
 qua quæ futura significarentur, sed quæ præ-
 sens perciperetur, mansit tamen figura, donec
 fuit in veritate completum, quod in similitudi-
 nem prius erat exhibitum. Ob id etiam Chris-
 tus corpus & sanguinem suum post cœnam de-
 dit apostolis, vt hoc sacramentum vel vltimum
 testatoris mandatum arctius memoriæ com-
 mendarent. Vnde nouissimum condens hære-
 dibus testamentum, Vos inquit, estis qui me-
 cum permanistis in tentationibus meis, & ego
 dispono vobis regnum, sicut pater mihi dispo-
 suit, vt edatis & bibatis super mensam meam in
 regno meo. Patet ergo cum primam acceperūt
 apostoli eucharistiam, nō eos accepisse ieiunos.

Cur post
 cœnā Chri-
 stus instituit.
 Luc.22.

Nunc à ie: Non ideo tamen est calumniandum ecclesie, q̄
iunis acci: à ieiunis semper accipitur. Placuit enim spiritui
pièdū est. sancto, vt in honorē tanti sacramenti prius in os

Vide Au: Christiani dñicū corpus intraret, sicut vbiq̄
gust. in epi mos iste seruat. Non enim quia post cibos Do
itola ad la minus dedit, ideo pransi vel cœnati debent illud
nuarium. accipere. Quemadmodum illi faciebant quos ar
1. Cor. 11.

guit Apostolus, dicens: Conueniētibus vobis in
vnum, iam non est dominicā cœnam manduca
re, vnusquisq̄ sua in cœnā præsūmit ad mandu
candū, & alius quidē esurit, alius ebrius est. Salu
uator ergo præsūptis ex causis post cœnam tra
didit eucharistiā, que autem deinde ordine
fumentem disponendum apostolis reseruauit.

Quòd corpus Christi totum est in pluribus
locis simul. CAP. XXVII.

Accipiens hunc præclarum calicem. Conti
nens metonymicē, ponitur pro contento.
Nam & vnus, & idem, & tunc, & nunc, & hic, &
alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cœlo, &
totus in altari, simul & sedet ad dextram patris,

Vide Am: & manet sub specie sacramenti. Miraris q̄ ver
brofū de bum Dei iuxta sacramenti virtutem totum si
mysterijs mul in diuersis locis existit: & nō miraris q̄ ver
incipi. c. 9. bum hominis iuxta vocis naturam totum est si
mul in auribus diuersorum. Quid quæris natu
ram in Christi corpore, cum præter naturam sit
ipse natus de virgine? Sic ergo Christus in diuer
sis locis est vnus, sicut in diuersis partibus totus.
Quòd autem vīnum in calice consecrauerit, pa
tet ex eo quod ipse subiunxit: Non bibam am
modo de hoc genimine vitis.

Quare

Quare sanguis Christi dicatur nouum testa
mentum. CAP. XXVIII.

* D. Tho.

Hic est sanguis noui testamenti & æterni. 3. p. q. 78. ar
Vetus testamentum quod hircorum fuit ti. 3. ad. 3. &
& vitulorum sanguine dedicatum, promittebat 4.

homini temporalia: nouum autē quod fuit Chri
sti sanguine confirmatum, promittit æterna. Et Nouum &
ideo testamētum illud fuit vetus & transitoriū, æternū tes
hoc autem nouum est & æternum, vel inde pro stamentū.

batur æternum, id est, perpetuum, vnde nouum
asseritur, id est, vltimū. Nouissimū enim homi
nistestamentum immobile perseverat, quia tes
tatoris firmatur morte, iuxta quod docet Apo
stolus. Testamentum, inquit, in mortuis confir
matum est, alioquin nondum valet, dum viuit
qui testatus est. Porrò testamentum dicitur non Hebr. 9.

solum scriptura, sed & promissio, quemadmo: Testamen
tum dicit Apostolus: Ideo noui testamenti me: tum & scri
diator est, vt re promissionem accipiant, qui vo: ptura & p
cati sunt, æternæ hæreditatis. Et secundum hūc mīssio dici
modum dicitur: Hic est sanguis meus noui & tur.

æterni testamenti, id est, confirmator nouæ &
æternæ promissionis. Sicut dominus ipse pro
mittit: Qui manducat carnem meam, & bibit Ioan. 6.

meum sanguinē, habet vitam æternā. Vnde nec
primum testamētum (vt inquit Apostolus) sine Heb. 9.

sanguine dedicatū est. Lecto enim vniverso le: Exod. 24.
gis mādato, Moyses accipiēs sanguinē hircorū
& vitulorū, ipsum quoq; librū & omnē populū
asperfit dicens: Hic est sanguis Testamenti, qđ
mandauit ad vos Deus. Ecce q̄ propriē Moyses
verba prædixit, quib⁹ Christus vsus est in cœna.

P 3 Vtrum

*D. Tho. Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem. CAP. XXIX.

3. P. q. 74. art. 8. & c. **S**ed quaeritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur, ergo sacramentum, sanguis est: imò populi, nam aquae multae sunt populi multi, & ob hoc aqua vino miscetur, vt Christo populus adunetur. Nam de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si non conuertitur, vbi post cōsecrationem existit? Et quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnum commixta? Præterea non solum sanguinem bibit sacerdos in hoc sacramento, si post consecrationem aqua pura permanserit, post vnâ ergo summptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit, eodem die iterum non sacrificat, quia vinum purum assumit. An fortè sicut vinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentum ablutiois, quæ de latere Christi pariter effluxerunt. Quis hoc valeat diffinire?

aliàs* au-
deat.

*D. Tho. Vtrum Christus resurgens sanguinem resumpsit quem effudit in cruce. CAP. XXX.

3. P. q. 54. art. 2. ad. 2. **I**am & illud inquiratur, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpsit quem effudit in cruce. Si enim capillus de capite vestro non perit, quanto magis sanguis ille non periit qui fuit de veritate naturæ?

Luc. 22.

De circuncisione præputij, & præcisione vmbilici.

CAP. V. T. XXXI.

Quid

Quid ergo de circuncisione præputij vel vmbilici præcisione dicitur? an in resurrectione Christi.

ne Christi similiter redijt ad veritatem humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica, scilicet in sancto sanctorum conseruari. Licet à quibusdâ dicatur, quòd præputium Christi fuit in Hierusalem delatum ab angelo, Carolo Magno qui transtulit illud & posuit in ecclesia Saluatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum cōmittere, quàm aliud temere diffinire. Illud omnino nephase est opinari, quod quidâ dicere præsumperunt, vis delicti aquâ in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi nõ aquâ, sed humorem aquaticum, id est, phlegma mentiuntur exiuisse, nõ attendentes quòd de latere Christi duo præcipua ecclesiae sacramenta fuxerunt, videlicet & sacramentum redemptionis in sanguine, & sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in phlegmate, sed in aqua, iuxta sententiã euangelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ intrabit in regnum Dei. Quibusdâ recto opinio de asperum verò non absurdum videtur, quòd aqua cum vino non transit in sanguinem ea videlicet ratione, qua in calice quòd aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicũ infunditur aquæ? Alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit aqua nec vinum. Sic ergo tota

Falsa opinio de asperum tere Christi sli.

Ioan. 3. Recta opinio de asperum ce sacra menti.

fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis specie mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, quia si eius est de frumento, cui fortè mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ, Quid autem si plus apponatur aquæ quàm vini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem quòd tantum vini ibi ponatur, quæ aqua commixtum saporem vini retineat. Licet autem diligenti studio vinum optimum sit quærendum, ut sacrificium offeratur, vitium tamen vini non maculat inuidiâ sacramenti. Quocirca siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur & diuinitus consecratur.

*D. Tho. De vino post consecrationem admixto.
q. 77. ar. 4.

CAPVT. XXXII.

SI vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini cõmiscetur, sed accidentibus prioris vini cõmixtum corpori, quod sub eis latet, vndiq; circumfunditur, nõ madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia vnum appositum videtur efficere, quod inde cõiicitur. Quia si aqua pura fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit accidentia permutare subiectũ, sicut subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippè natura miraculo, & virtus supra consuetudinè operatur. Quidam autem voluerunt astruere quæ sicut aqua pura per aquæ benedictæ contractũ efficitur benedicta: Sic vinum per sacramenti contractum efficitur

consecr

consecratum, & transit in sanguinem, quorum assertioni ratio minimè suffragatur. * Queritur * D. Th. 3. autem, an irritum sit quod geritur, si fortè prætermittitur aqua. Cautum est enim in Canone, 7. quod non potest calix domini aqua sola esse, ne De consecratione que vini solũ, nisi vtrũque misceatur. Et Cyprianus, Calix Dñi nõ est aqua sola, neq; vinũ solũ, & 3. sicut neq; corpus dñi potest esse farina sola, nisi fuerit vtrũque adunatũ, & panis vnus cõpage solidatum. Hoc quidam constanter affirmant, dicentes, quòd sicut aqua sine vino consecrari non potest, sic vinum sine aqua transubstantiari non potest, quia de latere Christi simul vtrunque manauit. Alij verò concedunt, quòd si quisquam non intendens heresim introducere, obliuione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille quidem vehementer est corripendus, & grauius, non tamen fit irritum sacramentum. Quod ergo prædictum est, hoc est, verum vinum solũ offerri non posse: determinari debet, quia recipit exceptionem, hoc modo, non potest nisi fiat simpliciter vel ignoranter, vel non potest, id est non debet: quia non dicitur posse fieri, quod de iure non fit. Nam & Græcorum ecclesia dicitur aquam non apponere sacramento. Ait enim Cyprianus, si quis de antecessoribus vel ignoranter epi. lib. 2. c. vel simpliciter non obseruauerit, quod nos do: minus exẽplo facere vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia dñi venia concedi, nobis verò non potest ignosci, qui nunc à domino instrueti sumus, ut calicem dominicum vino mixtum, secundum quod dominus obtulit,

lit, offeramus. Hinc ergo colligitur, quod vinū aqua mixtū Chſus in cœna diſcipuliſ tradidit.

*D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
4. ſoluit
hanc. q.

¶ Vtrū fermentatū tranſubſtantietur.
CAPVT. XXXIII.

Quæritur autem, vtrum qui fermentatum ſacrificat, ſacramentum conficiat, præſertim ſi negligenter vel ignoranter hoc faciat: Superius enim ſufficienter oſtenſum eſt, quod Chriſtus azymum conſecrauit, cum ſacramentum inſtituit. ſed adhuc multi ſacrificant de fermentato, quibus tanquam verè catholicis eccleſia Romana cõmunicat. Verum hæc quaſtio melius ſoluenda differtur, vt aliàs competētius ſoluatur.

¶ Quare ſub alia ſpecie ſumitur
Euchariftia.

CAPVT. XXXIII.

*D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
1.
Tres cauſæ inſtitutionis.

TRibus autem ex cauſis ſacramētum corporis & ſanguinis ſui Chriſtus ſub alia ſpecie ſumendum inſtituit, ſcilicet ad augendum meritum, ad ſouendum ſenſum, ad vitandum ridiculum. Ad augēdum meritum, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud eſſe creditur, vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimētum. Ad ſouendū ſenſum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, Quia non conſueuimus carnem crudam comedere, vel ſanguinē humanam potare. Ad vitandum ridiculum, ne inſultaret paganus, cum id egeret Chriſtianus, & vt ita veritas adſit, & ridiculum deſit. Ad hoc ergo Chriſtus ſub ſpecie principalis edulij ſumendam

dam propoſuit Euchariftiam, vt ſenſus foueretur in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim ſenſus in vno, dum ſolita percipit, ædificatur fides in altero, dū in eo quod videt, quale ſit illud quod non videt agnoſcit. Proponitur autē ſpecies panis & vini, quatenus in ſumptio: ne corporis & ſanguinis Chriſti doceatur eſſe per ſecta reſectio, plena quippè reſectio cibus & potus eſt. Cibi autem & potus, & panis & vini eſt aliàs principaliter ſubſtantia.

¶ Quòd ſacramentum altaris ſimul
eſt veritas & figura.

CAPVT. XXXV.

MYſterium * fidei. Ex his alijsq; ſcripturæ *D. Th. 3. verbis, quidam munimentum erroris ducunt. p. q. 78. ar. 6. putauerunt dicentes, in ſacramento altaris 3. ad. 5. & 6. veritatem corporis & ſanguinis Chriſti nō eſſe, Error nec ſed imaginem tantum & ſpeciem & figurā, pro gantium eo quòd ſcriptura memoret aliquotiens id quod veritatem in altari ſuſcipitur, eſſe ſacramentum & myſterium in ſacramentum & exemplum. Qui profeſſo laqueum erro: ris incurrunt, quia nec ſacramenta Dei reuenter ſuſcipiunt, nec autoritates ſcripturæ cõuenienter intelligunt, neſcientes ſcripturas neque virtutem Dei. Quid enim, Nunquid ideò Reprobatur ſacramentum altaris veritas non eſt, quia figura eſt? ergo nec mors Chriſti veritas eſt, quia figura eſt. Et reſurrectio Chriſti veritas non eſt, quia figura eſt. Nam & mortem & reſurrectionem Chriſti figuram & imaginem & ſimili:

Roma. 4. multitudinem esse manifestè declarat Apostolus
 dicens: Christus mortuus est pro delictis nostris &
 resurrexit propter justificationem nostram. Et Petrus
 ap. 1. Pet. 1. Christus passus est pro nobis, vobis relin-
 quens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Ergo
 mors Christi exemplum fuit, ut peccato moriamur,
 & resurrectio eius exemplum fuit, ut iustitiam vi-
 uamus. Nunquid ideò veritas non fuit? ergo Chri-
 stus verè mortuus non fuit, & verè non resurre-
 xit? Si mors eius vel resurrectio eius vera non fuit
 absit. Nam propheta de ipso prædixit. Verè lan-
 guores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse
 portauit. Altaris ergo sacramentum est, & veri-
 tas, & figura.

¶ De sacramento & re sacramenti: quo-
 rum tria notantur * distincta
 Alias * dis-
 creta. CAPVT. XXXVI.
 Vide cap. Tria quippè in hoc sacramèto sunt discreta:
 Cum Mar. I. videlicet forma visibilis, veritas, & virtus
 thæ. Ex. de spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis &
 celebrat. sanguinis, virtus vnitatis & charitas. Primum
 miss. oculo cernitur, secundum animo creditur, tert-
 * D. Th. 4. tium corde percipitur. Primum est sacramentum
 d. 14. q. 1. ar & non res, secundum est sacramentum & res, tert-
 ti. 1. & 3. p. tium & res & non sacramentum. Sed primum est
 q. 73. art. 1. sacramentum geminæ rei, tertium verò res ge-
 ad. 3. mini sacramenti, secundum autem est sacramen-
 tum vnius, & res alterius. Nam forma panis vtran-
 que carnem Christi significat, id est, veram & my-
 sticam. Sed veram carnem & continet & signifi-
 cat. Mysticam verò significat, sed non continet.
 Sicut vnus panis ex multis granis conficitur, &
 vnum

vnus vinum ex diuersis acinis confluit. Sic cor-
 pus Christi ex multis membris componitur. Et
 vnitatis ecclesiastica ex diuersis personis consistit.
 In prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorifi-
 catis, Nam quos prædestinavit, hos & vocauit, Roma. 8.
 & quos vocauit, hos & iustificauit, & cæter. Pro-
 pter quod dicit Apostolus: Vnus panis & vnum 1. Cori. 10.
 corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est Exod. 15.
 Arca domini de lignis Cethim quæ sunt impu-
 tribilia, & albæ spinæ similima. Vinum autem
 in quantum liquet, & rubet, similitudinem fan-
 guinis significat. In quantum calet, & redolet,
 proprietatem charitatis significat & ostendit.
 Nam vinum & sanguinem operatur, & excitat
 charitatem, quia cor bibentis exhilarat & dilata-
 rat. Patet ergo quòd substantia corporis & fan-
 guinis Christi est sacramentum & res, sed alter-
 rius sacramenti res, & alterius rei sacramentum.
 Est enim res primi, quia significatur & continetur
 à primo, videlicet à forma visibili. Et est sa-
 cramentum tertij, quia significat, & efficit tert-
 tium, videlicet vnitatem ecclesiasticam. Illud er-
 go sanè debet intelligi quod dominus ait, paupe-
 res semper habebitis vobiscum, me autem non. Quomo-
 semper habebitis. Ne videretur esse contrarium il-
 do Christum li, quod alibi dicit: Ecce ego vobiscum sum omni-
 bus diebus vsq; ad consummationem seculi. Chri-
 bimus. stem enim * habemus nobiscum, sub diuini spe Mat-
 thæ. 26. cie sacramenti, & non semper habemus nobiscum 28. addo *
 in propria forma personæ. Dicitur ergo myste-
 rium fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud My-
 steriorum creditur. Cernitur species panis & vini, & credi fidei s. c. 35
 tur.

tur veritas carnis & sanguinis domini. Quod autem hic dicitur mysterium fidei, alibi dicitur spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem vivificat. Fides est vita, secundum illud. Iustus ex fide vivit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

¶ Quod species panis & vini duabus excausis intelligitur sacramentum.

CAPVT. XXXVII.

Verum cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem non sit panis in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum? Si dicatur quod panis qui fuit, vel vinum quod extitit, profecto nec ille est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum, quia panis transiit in corpus & vinum transiit in sanguinem. Si verò dicat, quod species quæ remansit, illa quidem nec consistit ex granis nec confluit ex acinis, quoniam ex his non provenit accidens, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei, & rem sacramenti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sunt sacramenta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mentis interior. Sanè sacramentum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem representat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione contentæ.

¶ Vtrum

¶ Vtrum forma panis & vini, vel species accidentis & veritas corporis diuisa sint sacramenta.

CAPVT. XXXVIII.

Sed quaeritur, Vtrum species panis & veritas corporis vnum sunt sacramentum, an diuisa sunt sacramenta? Scriptum est enim. Perficiant in nobis tua quæsumus sacramenta quæ continent, sed & alibi legitur: Præsta ut hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad poenam. præterea cum eandem rem sanè & tam significet, videtur quod sit idem sacramentum. Sed cum diuisa sint signa, videtur quod diuisa sunt sacramenta. Sunt sanè qui dicunt, quod forma panis & vini sunt vnum sacramentum, non propter vnum significatum, sed propter vnum contentum. Species autem panis & veritas corporis sunt vnum sacramentum, non propter vnum contentum, sed propter vnum significatum, hi debent concedere, quod sicut diuersæ res propter idem significatum, idem sunt sacramentum, sic eadem res propter diuersa significata diuisa sunt sacramenta. Quibus obijcitur, quod si species panis, & veritas corporis idem sunt sacramentum, cum species panis sacramentum sit corporis, ergo veritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non provenit, quia species panis est quoddam sacramentum, quod est veritas corporis, & est quoddam quod non est illa, quoniam est duo sacramenta diuisa. Alij verò dicunt, quod siue sint diuisa significata, siue diuisa significata, semper diuisa sunt sacramenta.

Quos

2. Cor. 3.
Abac. 2.
Ioan. 6.

*D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
1. & q. 73.
ar. 1.

*D. Th. 3.
p. q. 73. art.
2.

Obiectio.

Dilutio.

forte * si

cunt, & siue sint diuisa significata, siue diuisa significata.

Quos oportet concedere, quod in altari ad minus sunt quatuor sacramenta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea cū panis & vini diuersa sint accidentia, vt sapor, odor, pondus & color, quātitas & figura, videtur quod singula per se sint varia sacramenta. Nam qua ratione potius vnū quā aliud dicendum est sacramentum? Sed cu

Veradeter ius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest **minatio.** non incongruè responderi, quia omnia simul ac forte * **to-** cepta, sunt vnum Eucharistiæ sacramentum, eo **tum.** quod nulum sacramentū * solum significat per se, sed omnia simul panis speciem representant, quæ corpus Christi continet, & significat.

¶ De distinctione signorum, vbi ostenditur, quod sacramentum actiue & passiuè dicitur.

CAPVT. XXXIX.

Signorum Signorum autē alia sunt naturalia, & alia posita sunt naturalia. Naturalia sunt, quæ secundum naturā naturalia alia significant. Quorum quædam sunt quæ per antepositiuā. recedens significant consequens, vt rubore veritatis. * **D. Th. q.** spertino significatur serenitas matutina. Alia **60.3. pa.** & sunt quæ per consequens significant antecessus, **in. 4. d. 1.** vt fumo vel cinere significatur ignis. Positiua **Num. 21.** sunt illa quæ secundum impositionem significant, quorum alia sunt signum rei sacræ, vt serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacræ, alia sunt sacra, vt baptismus,

Signa nota alia non sacra, vt agnus paschalis. Sacra sunt signa **ui** testamenti noui testamenti, nō sacra veteris. Quauis enim

enim vtraque sint signa rei sacræ, id est, rem facti meliora erant significantia, non tamen vtraque sunt sacra sunt quædam signa, id est, iustificantia. Licet nonnulli dixerint signa veteris testamenti, legalia & inter euangelica sacramenta, quod illa significabant tantum & non iustificabant, hæc autem significant & iustificant. Verum quandoque large quandoque stricte sacramentum accipitur. Large secundum quod omne signum rei sacræ, siue sit sacrum siue non sacrum, dicitur sacramentum. Vnde signa legalia sacramenta dicuntur. Stricte secundum quod sacrum solummodo signum dicitur sacramentum. Sacramentum autem & actiue & passiuè dicitur, tū & actiue quasi sacrum signans, vel sacrum signatum. Nam uè & passiuè nomine sacramenti quandoque signum rei, quam uè dicitur, doque res signi varie nuncupatur, secundum quod sacramentum accipitur pro re signi, sacramentum dicitur a sacro & secreto, quasi sacrum secretum. Species ergo panis dicitur sacramentum actiue * **D. Th. 3. q. 73. ar. 3.** id est, sacrum significans. Vnitas autem Ecclesiæ dicitur sacramentum passiuè, id est, sacrum signatum: Corpus domini vtroque modo dicitur sacramentum, id est, sacrum significans, & sacrum signatum.

¶ Quod sacramentum consistit in tribus, in rebus, factis, & verbis.

CAPVT. XL.

Sacramentum verò consistit in tribus, rebus, factis, & verbis, secundum proprietatem, similitudinem, & interpretationem. Leo nanque secundum proprietatem designat diabolum. Vnde

Q dē

* **D. Th. d.**

1. q. 1. art. 3.

ad. 2. in. 4.

libr. sentē.

1. Pet. 5. dē: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Seminare secundum similitudinem significat prædicare: Lucæ. 2. Vndē: Exiit qui seminat seminare semen suum, & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. Emanuel secundum interpretationem significat Christū. Vndē. Vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res vt aqua baptismi, vel aqua, Factum vt signaculum crucis, Verbum vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis, Factum, id est, esus & potus. Verbū, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.

¶ Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

CAPVT. XLI.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficientiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippè sanguinis iusti pro iniustis tam fuit diues ad pretium, vt si vniuersitas crederet in redemptorem, nullum omnino diaboli vinculum retinerent. Peccatum autem missio peccati. Duplex remissio peccati. In duobus modis remittitur, quo ad meritum culpæ, & quo ad debitum pœnæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidem, quia iustificamur à culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis pretium, quo redēpti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues errauimus. Vnusquisq; in viam suam declinauit. Et dñs posuit in eo iniquitates omnium

omniū nostrū. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nra, disciplina pacis nostræ super eū, & liuore eius sanati sumus. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus, iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit enim pœnam in se pro omnib⁹, vt daret per se gratiam vniuersis.

¶ Quod sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda.

*D. Th. 3.
p. q. 80. ar.
10. concil.

CAPVT. XLII.

Hæc quotienscumq; feceritis, In perceptio Trinitatis. In ne corporis & sanguinis Christi, magna est cap. 6. nobis adhibenda discretio. Cauendū est enim, ne si nimium differatur, mortis periculū incurratur, Dño protestate: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis ei⁹ sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Si verò quis indigne suscipiat, iudicium dānationis incurrat, Apostolo testate: Qui i. Cor. 11. manducat & bibit indigne, iudicium sibi maducat & bibit. Ideoq; iuxta vocē eiusdē Apostoli, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Ingens itaq; nobis indicitur be ne viuendi necessitas, ne corpus domini vel in bis indicta dignè sumendo sumamus iudicium, vel sumere probitatis cessando nihilominus incurramus periculū. Ne necessitas, cessario quippe sumendus est agnus, vt à vastitate angelo protegamur, nec exire possum de Aey: Exod. 12. pro nisi celebrādo phasē, paschalē agnū edam⁹. De con. di Dixerit ergo quispiam communicandum esse stin. 1. cap. quotidie, dixerit alius quotidie cōmunicandū Quotidie. non esse, faciat vnusquisq; quod piè crediderit

Q 2 faciēs

Luc. 19. faciendum. Non enim litigauerunt ad inuicem. nec alter alteri se preposuit Zachæus & ille Cæturio, cum alter eorū gaudens in domo sua Christum recepit, & alter eorum dixit: Domine, nō sum dignus vt intres sub tectum meum. Audi quid super hoc sentiat Augustinus: Quotidie, inquit, eucharistiam recipere, nec claudo nec vitupero, omnibus diebus tamen dominicis communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico Eucharistia perceptione, quā purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si tamen peccandi de cætero non habeat voluntatem, & satisfaciat lachrymis, & orationibus, securus accedat. Sed hic de illo loquor, quem mortalia peccata non grauant. Cautum est enim in Canone, q̄ si non frequentius, saltem ter in anno omnes communiscent, qui nolunt ecclesiasticis carere luminibus: in Pascha, Pentecoste, & Natali.

*D. Th. 3. q̄. Quod sacramentum altaris est commemoratio mortis Christi.

4. Tri. sef. CAPVT. XLIII.

13. c. 2. & se. **I**N mei memoriam faciatis. In hoc sacramento nobis quotidie mortis Christi memoria re nouat, sicut apostolus determinat dicens: Quotienscunq; manducaueritis panem hunc, & biberitis calicem, mortem domini annuntiabitis donec veniat. Propter quod ipse dicebat apostolis: Hoc facite in meam cōmemorationem.

Luc. 22. Cur vltimo loco dereliquit, quemadmodū si quis peregre proficiscens aliquod pignus ei quē diligit derelinquat,

vt quotiēs tūc illud aspexerit, ipsius debeat amicitias memorari, quoniā is si perfecte dilexerit, hoc sacramentū abq; magno fletu vel desiderio nequit illud aspi mentum. cere. Ideoq; hoc saluator instituit sacramentū, vt quia venerat eius hora qua de mundo transferet ad patrem, quia verum erat quod dicebat apostolis. Quo ego vado, vos non potestis venire. Ioan. 13. re. Nam & Petro dicens: Domine, quo vadis? Respondit: Quo ego vado, me sequi non potes. Cōpetentē illis hereditatē cōscribēs, visibilē sui memoriā cōmēdarat. Hoc, inquit, facite in meā cōmēmorationē. Nō enim solū scripturam cōmēmorationē ad hæc sufficere iudicabat, qui lethargicū venerat aegrotū sanare. Quota namq; pars nostri capit illud quod in Euangelio optimis vnguentis fragrat, antidotū, verbum quod Cibus soli erat in principio apud Deum, per quē oīa facta sunt, quodq; caro factum est, & habitauit in nobis? Nam illud quidē ruminare, medela salubris est super mel & fauū, dulcis faucibus animæ diligētis. Sed tantus cibus valde paucorū, & solius mentis pabulum, quo tunc anima plenissime satiabit, cū verbū ipsum in æterna felicitate gustabit. At ille qui corp⁹ assumpsit & animā, vt sanaret & animā & corpus, pignora sua prouida charitatis arte composuit, quibus lethargicam mentem ægroti renouata quotidie suæ salutis cōmēmoratione percelleret, & edertulā. i. sine dentibus plebē (quæ verbum antiquum & æternum Cibus edē principium, quasi solidum cibum ruminare non tulā plebi poterat) hic dulcissimo confecto liquamine in aptus panis & vini sacramēto cōsueferet sorbillare.

*D. Th. 3.
p. q. 63. ar.
1. & 5. Tri.
fess. 13. c. 2.

De diuersis causis institutionis.
CAPVT. XLIIII.

Psal. 33.

Dupliciter nos cibatur dñs.

Ioan. 6.

Sap. 16.
Psal. 77.

Duplex limo verus est Christus. Et quia homo per gustum gnum sciē mortem incurrit, per gustum quoque vitam acquirat & vitę.

Gene. 3.

Ioan. 6.

Sapientia Dei, quæ se per visibilia manifestat, volens euidenter ostendere quod ipsa cibus est animarum, carnem assumptam proposuit in edulium, vt per cibum humanitatis inuitaret ad guttum diuinitatis, de quo dicit Psalmista: Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Totum ergo Christus se exhibet nobis in cibum, vt sicut diuinitate nos reficit, quam spiritaliter gustamus corde, ita nos humanitate reficiat, quam corporaliter ore comedimus, vt ita de visibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad æterna, de terrenis ad cœlestia, de humanis ad diuina nos transferat. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descēdi. Ecce cibus diuinitatis. Et panis quem ego dabo caro meo est. Ecce cibus humanitatis. Panis igitur angelorū factus est cibus hominum, secundum illud propheticum: Panē angelorum manducauit homo. Quatenus qui secundum animam cibum diuinitatis accipimus, etiam secundum carnem cibum humanitatis sumamus, quoniam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo verus est Christus. Et quia homo per gustum gnum sciē mortem incurrit, per gustum quoque vitam acquirat & vitę. quirit, quatenus vnde mors oriebatur inde vita resurgeret. Dicitur est quippē de illo. Quacumque die comederis, morte morieris. Dicitur autem de isto. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Cibus ille mortalis pependit in ligno sciētiæ boni & mali. Cibus iste vitalis pependit in ligno vitæ, quod est in medio paradisi. Illud fuit lignum inobediētiæ, ad quod homo manus extendit, vt fieret sicut Deus iuxta quod illi serpens promiserat: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Istud autem lignum est obediētiæ, in quo Deus manus extendit, & factus est homo, iuxta quod dicit Apostolus: Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Vt ergo suam erga nos charitatem ostenderet, & nostrā erga se charitatē accenderet, qui dedit se pro nobis in pretium, ipse tribuit se nobis in cibum, vt per pretium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitam. Vnde ait, Qui māducat me, viuet propter me. Quid amplius vnquam potuit pro nobis efficere? Pretium se dedit pro nobis in mortem, & cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem nostram suam morte perimeret, & vitam nostrā suam vita nutriret. Panis iste si dignē māducat, impinguat: & calix iste si dignē bibitur, inebriat, non corpus sed cor, non ventrem sed mentem. Vndē, Poculum tuum inebrians quā prœclarum est. Per huius ergo sacramēti virtutem, vniuersæ virtutes augentur, & omnium gratiarum fructus exuberant. Is enim in hoc sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. Per crucismysterium eripuit nos à potestate peccati. Per Eucharistiæ sacramentum liberat nos à voluntate peccādi. Nā eucharistia si dignē sumatur à malo liberat,

pepen. lit in ligno vitæ, quod est in medio paradisi. Illud fuit lignum inobediētiæ, ad quod homo manus extendit, vt fieret sicut Deus iuxta quod illi serpens promiserat: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Istud autem lignum est obediētiæ, in quo Deus manus extendit, & factus est homo, iuxta quod dicit Apostolus: Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Vt ergo suam erga nos charitatem ostenderet, & nostrā erga se charitatē accenderet, qui dedit se pro nobis in pretium, ipse tribuit se nobis in cibum, vt per pretium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitam. Vnde ait, Qui māducat me, viuet propter me. Quid amplius vnquam potuit pro nobis efficere? Pretium se dedit pro nobis in mortem, & cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem nostram suam morte perimeret, & vitam nostrā suam vita nutriret. Panis iste si dignē māducat, impinguat: & calix iste si dignē bibitur, inebriat, non corpus sed cor, non ventrem sed mentem. Vndē, Poculum tuum inebrians quā prœclarum est. Per huius ergo sacramēti virtutem, vniuersæ virtutes augentur, & omnium gratiarum fructus exuberant. Is enim in hoc sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. Per crucismysterium eripuit nos à potestate peccati. Per Eucharistiæ sacramentum liberat nos à voluntate peccādi. Nā eucharistia si dignē sumatur à malo liberat,

Phil. 3.
Christus dedit se in pretium & in cibum.

Psal. 22.
Virtus & effectus huius sacramēti

Q +

*D. Th. 3. liberat, & confirmat in bono, venialia delet, & p. 79. con cauet mortalia. Vnde cum premitimus in oratione dominica, Panem nostrum epulion. i. fufef. 13. ca. 2. perfubstantialem, da nobis hoc, statim adiungimus: Et dimitte nobis debita nostra, & ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amē.

Quia per panem istum cœlestē liberamur a malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc sacramentum salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori non potest. Per hoc sacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorum quotidie consequamur. Non enim solum sanguine lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit pro nobis in crucis patibulo, verum etiã quotidie nos lauat a peccatis nostris in sanguine suo, quando eius sanguinem nos accipimus in calicis poculo. Ascēsurus ergo Christus ad patrem, quia promissit apostolis eorumque sequacibus: Vobiscum ero cunctis diebus vsque ad consummationem seculi, voluit remanere cum illis non solum per inhabitantem gratiam nec per diuinam tantum essentiam, verum etiã per corporalem præsentiam. Et ideo istud sacramentum instituit, in quo præsens nobiscum, sub alia quidem forma, sed in propria verè substantia. Congruum erat enim, vt Deus qui hominem quem plasmauit, & fecit ad imaginem & similitudinem suã in homine quem assumpsit imaginem & similitudinem suã expressius insigniret. Dis-

Christus
semper no
biscum.
Matt. vlti.

Trinitas
substantia
rū in vna
tres sunt personæ in vnitatem substantiæ, pater, verbum,

bum, & spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ in vnitatem personæ, diuinitas, corpus, & anima Christi. Cum ergo Christus secundum naturam diuinam tribus modis in rebus existeret, localiter in cœlo, personaliter in verbo, sacramentaliter in altari. Sicut enim secundum diuinitatem totus essentialiter est in omnibus rebus, ita secundum humanitatem totus sacramentaliter est in pluribus locis. Huius sacramenti virtute possibile fit, vt qui de terra sunt, in cœlum ascendant. Ait ipse enim saluator: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis, qui est in cœlo. Vnus & idem est filius Dei, qui de cœlo descendit, filius hominis, qui ascendit in cœlum Christus Iesus, cui tãquam suo capiti cuncta membra corporis annectuntur, omnes qui per fidem cramentum huius sacramenti seruant vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut vnum corpus, vna persona, vnus Christus caput cum suis membris in cœlestibus membris caelum ascendit, dicitque: gratulabundus gloriosam patri. Deo representans ecclesiam: Hoc nunc os ossibus meis, & caro de carne mea. Et ostēdens se cum illa in vnam conuenisse personam: Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc autem, vt inquit Apostolus, magnum sacramentum est in Christo & in ecclesia, quod eucharistia simul efficit & figurat, secundum quod dominus ait: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet & ego in eo. Per id ergo quod suscepit ipse de nostro, accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum

Ioan. 17.

nobiscum per admirabilem vnione n, ac ipso per hoc communiter mediāte cum patre vnum efficiamur. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut nos. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum eorū in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & credant quia tu me misisti. Ego claritatem quā dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.

Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, & cognoscat mundus quia tu me misisti.

Rogat Christus pro vnio: ne nostri.

1. Cor. 6.

Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre vnum est in natura, homo cum verbo vnum est in persona, membra sunt vnum cum capite. Primum est in iustitia, postmodum autem in gloria, quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Vt ergo in iustitia vnum sint, cognoscat mundus quia tu me misisti, vt autem gloria vnū sint, volo vt vbi ego sum, & illic sint mecum, vt videant claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

SCAPITVLA QVIN-
TI LIBRI.

- 1 De signis quæ tercio loco fiunt super oblatam & calicē, vbi agitur de quinq; plagis. Ostenditur etiam quod nunquam in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in Canone.
- 2 Quare post consecrationem signa super eucharistiam

visiam fiant, vbi distinguitur inter verbum & signum.

- 3 Expositio subsequentium in Canone.
- 4 De figuris noui testamenti, quæ præcesserunt in veteri testamento, vbi tam in offerentibus quam in oblationibus similitudo vocatur. Lego*no: tatur.
- 5 De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem, vbi agitur de Christi oratione, de prodicione, de vinculis & flagellis, de spiritibus & alapis, de profunda aliorum verborū intelligentia.
- 6 Iube hæc perferri per manus angeli tui, vbi agitur de ministerio angelorum, qui semper in sacrificio presentes existunt. Vbi traditur, quare mors in sacra scriptura somno cōparet.
- 7 De Memento, parte. II. Canonis.
- 8 De Nobis peccatoribus. 11. parte Canonis.
- 9 De secunda commemoratione sanctorum. Vbi docetur, quare Ioannes repetitur, & quare Stephanus sociatus, Ioanni præmittitur Mattheus ac Barnabæ.
- 10 De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus et sanguinem, & in latere calicis. Vbi agitur de crucifixione, quæ facta est hora tertia linguis Iudeorum, & crucifixione, quæ facta est hora sexta manibus gentilium.
- 11 De extensione manuum Saluatoris in cruce.

De

- 12 De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.
- 13 De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt.
- 14 De scissione veli.
- 15 De sepultura Christi, & quare parum per sacrificium exaltatur.
- 16 De saxo aduoluto ad ostium monumenti.
- 17 Ostenditur etiam, quare diaconus mensam altaris & armum pontificis osculatur.
- 18 Epilogus de numero & ratione signorū, quæ fiunt super oblatam & calicem.
- 19 De vocis expressione & pectoris transfusione.
- 20 De oratione dominicā, ubi agitur de dignitate orationis, ad quid valeat vocalis oratio. Etiam pro quibus orandum sit.
- 21 De numero petitionum & ordine.
- 22 De adoptione septem petitionum, & septem donorum, & septem virtutum, & septem beatitudinum.
- 23 De captatione benevolentie.
- 24 De triplici malo à quo petimus liberari.
- 25 De diuersis tentationibus in quas petimus nun induci.
- 26 De tribus debitis quæ petimus nobis dimitti.
- 27 De quinque panibus quos petimus nobis dari.
- 28 De voluntate Dei, quam in terra sicut in cælo fieri postulamus.

De

- 29 De regno Dei quod petimus aduenire.
- 30 De sanctificatione nominis patris, quod quatuor modis sanctificatur in filijs, duobus in via, duobus in patria.
- 31 Quod duplex ordo notandus est in oratione dominicā, unus in descendendo qui concordat cū donis, & alter in ascendendo qui conuenit cū virtutibus. Ostenditur etiam quis dominicam orationem post canonem super hostiam censuit recitari.
- 32 De silentio post orationem dominicā. Vbi agitur de quiete dominicæ sepulture, & de descensu Saluatoris ad inferos.

LIBER QVINTVS.

¶ De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem.

CAPVT PRIMVM.

VNde & memores domine nos tui serui: sed & plebs tua sancta Christi filij tui domini Dei nostri: tam beatæ passionis: necnō

&

& ab inferis resurrectionis: sed & in cœlos gloriosæ ascensionis: offerimus præclaræ maiestati tuæ: de tuis donis ac datis. Hostiam * puram. Hostiam * sanctam. Hostiam * immaculatâ. Panem * sanctum vitæ æternæ: & calicem * salutis perpetuæ.

Tria de Christo memoria.

Roma. 8.

Phil. 2.

i. Cor. 5.

Vnde & memores. Quia dominus ipse præceperat, ut in sui memoriâ hoc faceremus: Idcirco tria sibi commemoranda proponit Ecclesia, scilicet, Eius beatâ passionem, necnon ab inferis resurrectionem, sed & in cœlos gloriosam ascensionem. Quorum primum, id est, passio excitat charitatem. Secundum, id est, resurrectio corroborat fidem. Tertium, id est, ascensio lætificat spem. Quid enim magis in nobis charitatem accendit, quam quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Christus autem pro nobis factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quid in nobis magis fidem confirmat, quam quod Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium?

Quoniâ

Quoniam quidem per hominē mors, & per hominē resurrectio mortuorum. Sicut & in Adâ omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem, quam quod Christus ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus, ut ubi est ipse, illic sit & minister ipsius? Quia verò dicit ecclesia, memorem se dominicæ passionis, statim acerbiores species illius passionis commemorat, recolens in quinque crucibus quinque plagas. Deinde per partes ordinem dominicæ passionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur usque dum corporale desuper calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam ubi dicit sacerdos, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem perpetuæ salutis. Quinariū crucis signaculū imprimi super oblatam & calicem, significans illa viventis petreæ fructuosè nidificans. Cum inter prædicta crucis quinque signacula, quinque dilecti sui plagas, videlicet duas manuum, totidem pedum, & unam lateris, fida tenet & cõtēplatur memoria. Tres autem crucis sacerdos cõtēplatur facit super oblatam & calicem, quoniâ in tribus verbis utriusque pariter intelligitur. Nunquā enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cū separatim nominatur in canone. Verū erecta pars crucis solummodo super panem, transversa verò usque super calicem debet protēdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transversa distēdit.

Quare

Quinque crucis signacula. * D. Tho. 3. p. q. 83. ar. 2. 5. ad. 3.

¶ Quare post consecrationem signa sua
per Eucharistiam fiunt.

CAPVT. II.

Quæstio.

Hinc oritur quæstio non prætereunda silen-
tio, cum enim plenè & perfectè sit confe-
cratio celebrata, (Nā materia panis & vini iam
transiuit in substantiam carnis & sanguinis) qua
resuper Eucharistiam benedictam & plenissi-
mè consecratam adhuc benedictionis signum
imprimitur, aut aliud verbum consecrationis
proferitur. Imò talia quædam subiunguntur in
canone, quæ videntur ianuere, quòd nòdum sit
transubstantiatio consummata. Ego super hac
quæstione vellem potius doceri quàm docere,
magisq; referre quàm proferre sententiam. Ver-
rum quia neque à maioribus aliquid dictum
super hac re potui reperire, dicam salua fide
quod sentio sine præiudicio sententiæ melio-
ris. In Canone siquidem aliud verba significat,

Responso & aliud signa præterdunt. Verba nanque prin-
cipaliter spectant ad Eucharistiam consecrans
alia est ratio, signa verò principaliter ad historiam res-
tutio verborum colendam. Nam verbis vtimur ad consecrans
rum quæ si- dum panem & vinum in corpus & sanguinem
gnorum. Iesu Christi. Signis vtimur ad recolendū ea quæ
per hebdomadam ante pascha gesta sunt circa
Christum. Patet ergo quantum ad ordinem eu-
charistiae consecrandæ, quòd capitulum istud,
Qui pridie quàm pateretur, in fine Canonis sub-
ijci debuisset, quoniam in eo cōsecratio consum-
matur. Sed quoniam impedisset ordinem histo-
riæ recolendæ, quia quod fuit gestum in medio,
recoleretur

recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator
vt ordinem seruaret historie, quasi quadam ne-
cessitate compulsus, capitulum istud: Qui pri-
die quàm pateretur, quasi cor canonis, in me-
dio collocauit, vt quæ sequuntur intelligantur
procedere, secundum illam figurā, qua sæpè fit,
vt quæ narratione succedunt, intellectu præce-
dūt. Vel potius, vt tam literæ quàm historie suus
ordo seruetur. Dicatur itaq; quæ signa pertinet
ad historiam recolendam. Sed verba non perti-
nent ad eucharistiam consecrandam, imò perti-
nent ad eucharistiam consecratam, hoc modo.

¶ Expositio subsequentiū in canone.

CAPVT. III.

Nostui serui, videlicet sacerdotes, & plebs
tua sancta, scilicet populus Christianus textus
(Nam quod populus agit voto, sacerdotes per-
agunt mysterio) offerimus præclaræ maiestati
tuæ, id est, præ cæteris claræ. Nam sicut fulgēt
Matth. 25. bunt sicut sol in regno patris eorum, quanto cla-
rius diuina præfulget maiestas. De tuis donis, De tuis do-
nis id est, de frugibus segetum, quantum ad panem
qui consecratus est in carnem. Ac datis, id est, de
frugibus arborum, quātum ad vinum quod est
cōsecratum in sanguinem. De his inquam & il-
lis offerimus hostiā puram, hostiam sanctam, ho-
stiam immaculatā, id est, eucharistiam, immunē
ab omni culpa vel peccato originali, veniali, &
criminali, vel purā quantum ad cogitationem,
& sanctam, quantum ad locutionē, immacula-
ta n quantum ad operationem, quia peccatū non
fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Hoc est, Esai. 53.

R panē

Esaï. 53. panem sanctum, id est, sanctificantē, datorem v
tæ æternæ, quantū ad stolam carnis, & calicē sa
lutis perpetuæ, quantū ad stolam animæ. Secun
dum illud, Ego sum panis viuus qui de cælo des
cēdi. Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in

Ioan. 6.

Propitio æternū. Supra quæ propitio dñe nobis tuo fere
ac sereno no vultu, id est, placabili respectu digneris respi
vultu. cere. Non q̄ vultus eius mutetur aliquando. Sed
tunc Deus illuminat suum vultum super nos, &
ferenat, cum misericordiam suam super nos ex
hibet & declarat. Secū dum illud psalmistæ. Illu
minet vultū suū super nos & misereatur nostri,

Psal. 66.

Supra quæ propitio : ac sereno
vultu respicere digneris : & ac
cepta habere sicuti accepta habe
re dignatus es munera pueri tui iu
sti Abel & sacrificiū patriarche no
stri Abrahæ : & quod tibi obtulit
summus sacerdos tuus Melchise
dech sanctum sacrificium, imma
culatam hostiam.

¶ De figuris noui Testamenti quæ præces
serunt in veteri Testamento.

CAP. IIII.

Sicuti, si
militudi
Sicuti accepta habere dignatus es munera
Abel, &c. Aduerbiū istud, sicuti, similitudi
nem

nem innuit, non exprimit quantitatem. Multo nem dicit,
quippe acceptius est hoc sacrificiū, q̄ quod obtu nō quanti
lit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit ratem.
Melchisedech. Valet enim amplius res quā vin. * V val. de
bra, veritas q̄ figura. Ipsam ergo similitudinem sacramen
magis q̄ quantitatem debemus attendere. Simi tal. tit. 4. c.
les ergo offerendo sumus Abel, si rectē quidem 39. nu. 5.
offerentes, rectē nihilominus diuidamus, quod Oblatio
quia Cain nō egit, peccauit. Sua nanq; rectē cui Abel.
debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, Gen. 4.
& cor suum auferens Deo, malē diuisit. Abel au
tem acceptum Deo intus in corde obtulit holo
caustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se to
tum subdidit & impēdit. Et ideō respexit Deus
ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autē & ad
eius munera nō respexit. Prius respexit ad Abel,
& postea respexit ad munera, quia non offerens
placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab
offerente. Similiter Abraham egregia fide to
tum se prius offerebat altissimo, & propterea Abrahæ
cum sua duceret offerenda, placidas ei hostias
offerebat, quod vt nos scientes imitemur, pa
trios ab illō Deus exigit affectus. Tolle (inquit) Gen. 22.
filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, &
offer illum in holocaustum super vnum montiū
quem monstrauero tibi, statimq; promptum &
obediētē inuenit, imò nobis ostendit. Melchi
sedech quoq; nisi se prius acceptum Deo sacrifi
ciū obtulisset, futurorū causas minime prouidid
set, quarū intuitu mysticū panis & vini primus
obtulit sacrificium. Erat enim sacerdos altissi
mi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si rectē
R 2 diuidi

Oblatio
Abrahæ
Genes. 22.
Oblatio
Melchise
dech.
Quomo

do nos offendiuidimus prius, nos ipsos in sacrificium offeras: ferre debemus, arietinam proteruiam, feritatem taurinā, mus.

Psal. 65.

hircinamq; libidinē iugulantes. Iuxta quod in psalmo cantauim⁹: holocausta medullata offerā tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificium Abrahæ, sicut hostiam Melchisedech, vota nostra dominus acceptauit. Verū non solum in offerentibus, sed etiam in ipsis oblationibus debemus similitudinem intueri. Nam illa vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabant. Quid enim per munus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur primogenitus in multis fratribus? Quia sicut

Per mun⁹ Abel inuidiose fuit interfectus à fratre, sic ipse malitiose fuit occisus à populo Iudæorum. Nam

Roma. 8.

secundum Apocalypsim Ioannis. Ipse est agnus

Apoc. 13.

qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacrificium Abrahæ dilectum & vnicum filium offerentiū Abrahæ, nisi passio domini designatur? De quo dicit apostolus: Dilecto filio suo non pepercit Deus,

Roma. 8.

sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est

Matth. 3.

(inquit) filius meus dilectus, in quo mihi complacuit.

& 17.

Oblatio verò Melchisedech tam proprie nouum sacrificium præsignauit, ut inde prædictionē Melchisedech sit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui per omnia seculum Apostolum, a similitudo filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam

Hebr. 7.

Abel puer à pueritia, quam à puritate, secundum illud: Ecce

Gen. 22.

puer meus electus quem elegi, posui super ipsum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha,

Abrahā

non

non tam Israëliticæ plebis quàm populi Christiani: patriarchæ illius per carnem, huiusq; per fidem: secundum eam illud: Non vitra vocabitur nomen tuum Abrahæ, Genes. 17. sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedech inter Melchisedechum pretatus est rex iustitiæ, deinde rex Salem, id est, dech rex pacis propter illud quod legitur: Orietur in die Psalm. 71. bus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, hoc addidit in Canone Leo Papa.

Supplices te rogamus omnipotens Deus: iube hæc perferri per manus sancti angeli tui: in sublimi altare tuum: in conspectu diuinæ maiestatis tuæ: ut quotquot ex hac altaris participatione: sacrosanctum filij tui corpus: & sanguinem sumpserimus: omnibene dictione cœlesti: & gratia repleamur. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

¶ De signis quæ quarto loco sunt super oblatam & calicem.

C A P. V.

R 3

Supplie

Luc. 22.

Supplices te rogamus, &c. Dicto hymno post scenam exiit Iesus in montem oliuerti trans torrentem Cedron, & progressus pusillum proccidit in faciem suam orans & dicens: Pater si fieri potest, transfer hunc calicem a me. Sed & secundo & tertio abiit, & orauit eundem sermonem, dicens: Et factus in agonia, prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, tunc venit ad discipulos suos, dicens. Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum, dicens: Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens, osculatus est eum. Iesus igitur quia proccidit orans & dicens, Pater si fieri potest, &c. Sacerdos inclinās orat dicens: Sup-

Osculum plices te rogamus, &c. Per osculū altaris representās osculū pditionis. Quia vero factus in agonia prolixius orabat tertio dicens sermonē eūdē,

Tres cruce sacerdos facit tres cruce, primam & secundam distinctē super oblatam & calicē dicendo: Sacro sanctum filij tui corpus & sanguinem, tertiā signando seipsum in faciē, cum dicit: Omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Fortē pro-

* D. Tho. pter sudorem corporis crucē imprimens super corpus, & propter guttas sanguinis crucem imprimens super sanguinē; & quia proccidit in faciē Chrysof. suam orans, imprimi sibi crucē in faciem. Vel hom. 55. in potius per duas cruce, quas facit sacerdos super Matt. Au: per corpus & sanguinem, designantur vincula gust. ferm. & flagella. Vincula, quibus ligatum est corpus: 19. de sancti flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de dicit. Vval. vinculis legitur: Ministri Iudæorum comprehenderunt

henderunt Iesum & ligauerunt, & vincientes de sacra duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis: mental. tit. gitur, Apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit. 4. c. 39. Cuius liuore sanati sumus. Per tertiam verò cruce Marc. 15. cem quam sacerdos sibi in faciem facit, recolis Ioan. 19. tur illud, quod expuebant in faciem eius, & alapas in faciem ei dabant, & velantes faciem eius, dicebant: Prophetiza nobis Christe, quis est qui Luc. 22. te percussit.

¶ De ministerio angelorum qui semper in sacrificio præsentés existunt.

C A P V T . V I .

* Ambros. in. c. 1. Lucæ. Chrysost. homi.

Iube hæc perferri per manus, &c. Tantæ sunt 22. in act. & profunditatis hæc verba, vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Nam & B. Grego ad ephes. rius tanti sacramenti dignus interpres quodam vvalde. de in loco de illis tanquam de re ineffabili venè in: sacramentis effabiler loquens, Quis, inquit, fidelium habere tal. tit. 4. c. re dubium possit in ipsa immolationis hora ad 39. nu. 5. & sacerdotis vocem cœlos aperiri, & in illo Iesu 6.

Christi mysterio angelorū choros adesse, sum Verba mis ima sociari. i. terrena cœlestibus iungi, vnū Gregorij quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri? Idē ali Papæ lib; bi dicit. Vno eodēq; tempore ac momento & in 4. dial. c. cœlo rapitur ministerio angelorū consociandum 58. corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Saluo tamē occulto cœlestis oraculi sacramēto, possunt hæc verba licet simpliciter tñ securius sic intelligi. Iube hæc. i. vota fidelium videlicet & preces, perferri per manus sancti angeli, hoc est, per ministeriū angelorū, secūdū illud

R 4 quod

Tobi. 12. quod ait angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam do

Quomo: mino. In sublimi altare tuum, hoc est, in conspectu angeli spectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro sic uerunt. Augustinus determinat, nō dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deo presentes nostras offerre Deo, quasi tunc primo

Deus nouerit quid uellemus, quia Deus omnia nouit antequam fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, sine peccando quid erga se fiat, sine contentendo quid faciat, ut quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis uel euidenter uel latenter reportet. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio

Multiplex altare. presentes existūt uel absintūt. Multiplex autem altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autem est duplex. Nā altare superius est Dei trinitas, de quo

Exod. 20. legitur: Non ascēdas ad altare meū, per gradus. Est & altare superius triūphans Ecclesia, de qua

Psal. 50. dicit: Tūc imponēt super altare tuū vitulos. Altare inferius est ecclesia militās, de quo dicit: Si

Exod. 20. altare lapideū feceris mihi, nō edificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mēsa tēpli,

Psal. 117. de qua dicitur: Cōstituite diē solennē in cōdenis, vsq; ad cornu altaris. Altare interius est cor

Leuiti. 6. mūdū, de quo præcipit: Ignis in altari meo semper ardebit. Est & altare interi⁹ fides incarnatio

Exod. 20. nis, de qua iubetur. Altare de terra facietis mihi

Num. 8. Num. 8. Altare exteri⁹, ara crucis, hoc est, altare holocausti, super qd̄ cremabatur sacrificiū uespertinum.

Est & altare exterius ecclesiastica sacramēta, de qui

quibus scriptum est: Altaria tua domine uirtus. Psal. 83. tum, &c. Quæ uero sint illa quæ petit in sublimi altare perferri, determinat subdens: ut quot quot, &c.

Memento etiam domine famulorum famularumque tuarum. N. qui nos præcesserunt cum signo fidei: & dormiūt in somno pacis: ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus locū refrigerij lucis & pacis: ut indulgeas deprecamur. Per eundem Christū dominum nostrum. Amen.

¶ De Memento. xj. parte Canonis.

CAPVT. VII.

Memento domine, Orat pia mater ecclesia non solum pro uiuis, sed etiā pro defunctis, & eos sacre oblationis intercessionis commēdat, certissime credens, quod sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem uiuentium, uerum etiam ad absolutionem valeat defunctorum. Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quod ibi sit fides aut spes, ubi spes dei. est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro charitate

R 5 & cetera

*Tertu. d̄ coron. m. lit. Cypri. lib. 1. ep. 9. Athana. d̄ varijsques. q. 34. chry. sost. homi. 21. in act. Aug. ser. 32 de verb. a. post. V. val. de sacras. métal. tit. 4. c. 40.

Memoria pro defun-ctis. com- & tis. Signum fi- num. Co. 13.

Apo. 7. *Et*ere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundum illud: Audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel. Et dormiunt in somno pacis. Secundum illud: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quod sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgent. Propter quod dicit Apostolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spe non habent. Et dominus inquit in Evangelio, Lazarus amicus noster dormit. Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus. In hoc loco sacerdos, quorum maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem. Locum refrigerij, in quo non est ardor poenarum. Lucis, in quo non est obscuritas tenebrarum. Et pacis, in quo non est confictus poenarum. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Sed delectabuntur in multitudine pacis, cohabitabunt coram domino in lumine uiuentium.

Apo. 11.
Pfal. 36.

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam: & societatem donare digneris cum tuis sanctis apostolis & martyribus: cum Ioanne,

Stephanus

Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia. Et cum omnibus sanctis tuis: intra quorum nos consortium: non extimator meriti: sed uenique sumus largitor admitte. Per Christum dominum nostrum.

¶ De Nobis quoque peccatoribus. xij. parte Canonis. CAPVT. VIII.

Nobis quoque peccatoribus, Nam si dixeris: **1. Ioan. 1.** Nos quia peccatum non habemus, nosipos seducimus, & ueritas in nobis non est. Licet enim omni tempore nos debemus ex corde recognoscere peccatores, praecipue tamen cum pro remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarum sperantibus. Iuxta quod inquit **Psal. 146.** Miserationes tuae Domine: Secundum multitudinem miserationum Dei, tuarum domine, &c. Vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem quam ipse misericors. Sed multi sunt eius effectus qui miserationes dicuntur. Vnde, Remiscere miserationum tuarum domine & misericordiarum tuarum, quae a seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus,

bus, salus & præmium & gloria singulorum. Sa-
 lus, inquit, populi ego sum. Quid est quod dicit
 Partem aliquam & societatem donare digner-
 ris, Tanquam non omnes sint vnum eundem de-
 narium accepturi? Sanè licet vnum & eundem sit
 præmium singulorum, videlicet ipse Deus, in
 cuius cognitione salus æterna consistit, secun-
 dum illud quod ipse dicit in euangelio: Hæc est
 vita æterna, quod cognoscant te verum Deum
 & quem misisti Iesum Christum. Tamen secun-
 dum differentiam meritorum, alij plus, alij mi-
 nus diuina visione fruuntur. Nam stella differt
 à stella in claritate, propter quod ipse dominus
 ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt.
 Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vni-
 uersi, alij plus alij minus, secundum differentiã
 rar. Chry. intuentium.
 fo. hom. 21 ¶ De secunda commemoratione sanctorum.
 in act. Au. CAPVT. IX.
 gu. tracta. Cvm Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba,
 84. in Ioã. &c. in hac secunda commemoratione san-
 & lib. 22. d. ctorum ex magna parte suppleantur, qui de pri-
 ciuit. c. 10. mitius sanctis deesse videbantur in prima. Sed
 Vvaldenf. quare Ioannes repetitur, & Stephanus sociatus
 de sacra: Ioanni præmittitur Mathia ac Barnabæ? Sanè
 métal. tit. Ioannes in prima commemoratione disponitur, &
 4. c. 40. cum alijs numeratur propter dignitatem apos-
 Virginis stolatus. In hac autem commemoratione repeti-
 tur, & cum Stephano sociatur, propter priuile-
 & Stepha- gium cœlibatus. Virgines enim sunt, & sequun-
 ni. tur agnum quocunq; ierit, & propterea cæteris
 Apoca. 14. præmittuntur. Virginitas enim Ioãnis inde ma-
 ximè

ximè commendatur, quia Christus in cruce ma-
 trem discipulo virginem virgini cõmendauit.
 Ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Ste Ioan. 19.
 phani verò virginitas ex eo maximè commen-
 dator, quia ipse est qui ab apostolis deputatus Actu. 6.
 est ad ministeriũ viduarum, & in hoc quod fæ-
 minis est præpositus, testimonium meruerit syn-
 cerissimæ castitatis. Posset autem non Euange- Ioãnes Ba-
 lista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmit- ptista.
 teretur, cum tuis sanctis apostolis ac martyribus.
 Vnde coniecitur, quòd apostoli tantum ac mar-
 tyres subnotentur, quæ vnus Ioãnes Baptista me-
 rito inter martyres possit numerari. Non æstis-
 mator meriti, quia non secundum exigentiam
 meritorũ retribuis, sed minus puniendo, vel ma-
 gis remunerando, quàm quisque meruerit. Vn-
 de: Non secundum peccata nostra facias nobis. Psal. 102.
 Et alibi. Mensuram bonam, confertam, & coagi Luc. 6.
 ratam, & supereffluentem dabunt in sinum ves-
 trum.

Per quem hæc omnia domine:
 semper bona creas: sancti * fi-
 cas: viui * ficas, bene * dicis, &
 præstas nobis. Per ip * sum, & cū
 ip * so, & in ip * so: est tibi Deo
 patri * omnipotenti: in vnitatem
 spūs * sancti oīs honor & gloria.

*Videtesti ¶ De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus monia in & sanguinem, & in latere calicis.

prima an-
not. c. 5. hu
ius lib.
Ioan. 1.
Gene. 1.

CAPVT. X.

PER quem hæc omnia domine semper bona creas. Nam per eum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Creas ergo cōdendo naturam, & sanctificas consecrando materiam, viuificas transubstātiando creaturam, & benedicis accumulando grātiā. Est autem simplex pro nominis demonstratio, sicut tēpus verbi confusum. Nam præfens confusum præfentis non tenet vsum. Hæc enim omnia, id est, panem & vinum & aquam semper bona creas, secundum causas primordiales, & sanctificas secundum causas sacramentales, viuificas vt transeāt in carnem & sanguinem, & benedicis, vt conferant charitatem & vnitatem. Per ipsum tanquā per mediatorem, cum ipso, tanquam cum æquali, in ipso tanquam in consubstantiali. In patre quippe notatur auctoritas, in filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Auctoritas in patre propter principium. Æqualitas in filio propter mediū. Communitas in spiritu sancto propter consortium.

*Sexta hora crucifixus est dominus, hora tertia linguis Iudeorum, quod narrat Marcus. 13. Iohannes. Et circa horam nonam inclinatus capite tradidit spiritum. Ad recolendam verò crucifixionē, quæ hora tertia facta est linguis Iudeorum ter clamantium crucifige, crucifige eū, & iterū tres rursus tolle tolle crucifige eum. Sacerdos facit

tres

tres cruces super oblatam & calicem, cum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedicis. Ad recolendam verò crucifixionem, quæ post interuallum trium horarū facta est manibus gentilium, Milites enim crucifixerunt Iesum, sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem dicendo, per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodū autem ad designandam diuisionē carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces in ore calicis cum dicit: Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitāte spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sunt vnitæ substantiæ, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantū, id est, corpus & anima: fuerunt in morte diuise. Nā diuinitas à neutra est diuisa, & separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus mors domini designatur.

Duæ cruces mortē dñi designant.

¶ De extensione manuum Saluatoris in cruce.

CAPVT. XI.

Sacerdos igitur super mensam altaris manus extendit, quia Christus super arā crucis manus expandit, secundum illud propheticum: *Ex Esai. 65.* pandi manus meas ad populum non credētem mihi, subtilius tamen atque profundius hoc possumus figurare.

¶ De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.

CAPVT. XII.

TRES quippe cruces significant tres cruciatibus, quos Christus in cruce sustinuit, videlicet passio & cet passio, propassio, & compassio. compassio Passionem in corpore, propassio in mēte, in Chro-

coms

Thren. 1. compassionem in corde. De passione corporis ait dominus per prophetam, O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De propensione mentis dominus inquit apostolis: Tristis est anima mea usque ad mortem. Cœpit Iesus pauere & tædere, cœpit contritari & mœstus esse. Ex compassione cordis pro crucifixoribus orauit ad patrem: Pater (inquit) ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. deo verò sacerdos facit has tres cruces cum hostia super calicem, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore super patibulum, per calicem enim passio designatur, secundum illud quod ipse dominus ait: Domine pater, si fieri potest transeat à me calix iste.

¶ De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt.

CAPVT. XIII.

Ioan. 19. DVæ verò cruces, quas facit sacerdos in latere calicis, designant duo sacramenta quæ de latere domini proflexerunt, videlicet aqua re generationis, & sanguis redemptionis, iuxta testimonium Ioannis dicentis: Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.

¶ De scissione veli.

CAPVT. XIII.

Matth. 27. CORPORALE de super calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo usque ad fundamentum.

sum. Imò quod de illo scriptum fuerat, hæc enim clausula erat, sicut dicitur de quibusdam. Et illud verbum erat absconditum ab eis ubi cõsummatum etiam reuelatum est. Nam lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras.

¶ De sepultura Christi & sacri-
ficij exaltatione.

CAPVT. XV.

TVnc accedit Diaconus, & exaltatum aliquatulum sacrificium de altari, tam ipse quam sacerdos deponit: Quia venit Ioseph de Arimathea, venit & Nicodemus, & impetratum à Pilato corpus Iesu deponentes sepelierunt.

¶ De saxo aduoluto ad ostium monumeti.

CAPVT. XVI.

ET quia ille aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, Diaconus super os calicis corporale reponit.

¶ Ostenditur quare Diaconus mensam altaris & armum Pontificis osculatur.

CAPVT. XVII.

QVIA verò in pace factus est locus eius, Diaconus osculatur mensam altaris. Et quia factus est principatus super humerum eius, diaconus armum pontificis osculatur, ut in utraq; significet Christum, & quæ uisus post mortem, & uicisse post mortem, iuxta quod ipse prædixit in psalmo: In pace in idipsum dormi & requiescam. Et alibi: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Christus enim per mortem triumphauit ad mortem, mortem autem crucis. Idcirco Deus

S exalta

Ioan. 19. exaltauit illum, &c. Hoc ipsum figurauit quod
 Christus sibi crucem super humerū barauit.
 ¶ Epilogus de numero & oratione signorum
 quæ sunt super oblatam & calicem.

CAPVT. XVIII.

Septē vici **S**acrificium itaq; septem vicibus signatur in
 bus signa: **S**acramente. Prima vice ter, vbi dicitur: Hæc dona-
 tur cruce hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Pro-
 sacrificiū pter ternam Christi traditionem, quæ facta est
 altaris. à Deo, à Iuda, à Iudæo. Secunda vice quinquies,
 I. vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus digne-
 ris facere benedictam, ascriptam, ratam, vt fiat
 II. corpus & sanguis propter quinque personas, ven-
 ditoris, venditi & emptorem, vnde licet sacerdo-
 III. tū & scribarū & pharisæorum. Tertia vice bis,
 vbi dicitur: accipiens Iesus panem, benedixit ac
 fregit, deditque discipulis. Similiter & hunc præ-
 clarum calicem. Item tibi gratias agens benedi-
 xit: propter benedictionem panis qui transub-
 stantiat in carnem, & vini quod transubstan-
 tiatur in sanguinē. Quarta vice quinquies, vbi
 IIII. dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hos-
 tiam immaculatam, panem sanctum vitæ & eter-
 næ, & calicem salutis perpetuæ. Propter quinque
 diuersas plagas, duas manuum, totidemque pe-
 V. dum, & vnâ lateris. Quinta vice bis, vbi dicitur:
 VI. Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem,
 propter vincula quibus ligatum est corpus, &
 flagella quibus allisus est sanguis. Sexta vice ter
 vbi dicitur. Sanctificas, viuificas, & benedixis,
 propter crucifixionem quæ facta est hora ter-
 tia linguis Iudæorum, ter clamantium crucifi-
 ge eum

ge eum: Septima vice quinquies, vbi dicitur: VII.
 Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo
 patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti.
 Ter super calicem, propter tres cruciatus quos
 Christus sustinuit, pro passionis, pro passionis, &
 compassionis. Et bis in latere calicis, propter
 aquam & sanguinem, quæ de latere Christi flu-
 xerunt. Inter has septem vices sacrificium signa
 tur vicibus duabus bis, & duabus vicibus ter, & numeri, 15
 duabus vicibus quinquies, septima bis & ter, fir-
 mul omnibus quinquies quinquie, quæ sunt fir-
 mul viginti quinque, qui numerus per se dictus
 semper in seipsum reducit in infinitum. Quan-
 tumlibet enim multiplicetur eucharistiæ sacra-
 mentum semper est idem sacrificium. In hoc
 etiam sacramento quinque sensus corporis exer-
 centur, visus, auditus, odoratus, gustus, &
 tactus. Circa colorem, saporem, odorem, fra-
 ctionem, & summptionem. Si tamen caro pro-
 cedat in spiritum, quia spiritus est qui viuificat, Ioan. 6.
 caro non prodest quicquam. Vt quinque sensus
 Quinque
 sus animæ spirituales exuberent, visus intelligē-
 sensus.
 tiæ, auditus obedientiæ, odoratus discretionis,
 gustus delectationis, & tactus operis. De quibus
 reperitur in euangelio: Domine quinque
 Mat. 25.
 talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque super-
 lucratus sum. Sed & binarius & ternarius bene
 Binari⁹ &
 congruunt sacramento. Binarius, propter car-
 ternarius.
 nem & sanguinem. Ternarius, propter panem,
 & vinum, & aquam. Binarius, propter dupli-
 cem modum edendi, sacramentalem sub specie
 panis, & spiritualem in fide cordis. Ternarius

propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, & virtus unitatis & charitatis, ut ita ternarius per binarium, id est, fides trinitatis per dilectionem Dei & proximi operetur.

¶ De vocis expressione & pectoris tunctione.

CAPVT. XIX.

Non solû autê crucis impressio, verû etiã vocis expressio, quæ sunt iuxta crucem, insinuat Cum enim ad id ventum est: Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululum expressa voce percussio pectore silentium interrumpit, representans contritionem & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum & dicentis: Nos digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum veneris in regnũ tuum, propter quod dixit illi Iesus: Amè dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vel per exaltationem vocis & percussionem pectoris exprimitur illud quod Ceterio & qui cum eo erant visis his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes:

Luc. 23.

Matth. 27.

Luc. 23.

Verè filius Dei erat iste. Et omnis turba quæ simul aderant ad spectaculum istud percutientes pectora sua reuertebantur. Quia Iesus verò clamas voce magna, tradidit spiritum, leuat sacerdos vocem dicendo. Per omnia secula seculorũ. Et quia mulieres lamentabantur stentes dominum, Chorus quasi lamentando respondit: Amen, Representans fideles qui dominum contri-

to cor

to corde lamentabantur ac lugebãt, vel vt quõdam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabãtur occisum. Iesus ergo voce magna clamauit: Pater in manus tuas commendo spiritũ meum, & sacerdos eleuata voce pronuntiat, Pater noster qui es in cœlis.

Pater noster qui es in cœlis sanctificetur nomẽ tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

¶ De oratione dominica, vbi agitur de dignitate orationis, & ad quid valeat.

CAPVT. XX.

Hæc oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Auctoritate doctoris, Hæc oratio breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & in quatuor fecunditate mysteriorum. Auctoritate doctoris excellit ceteris, quia fuit ipsius ore prolata. Os enim domini teras omnes locutum est. Breuitate sermonis, quia facile

* Ofo dñi ca in'acrificio Missæ. Hiero.lib. 3. cõtra Pelag. Augu. in ser. de vig. pasche. Vval. de sacramental. tit. 4. c. 41. explicatio eius in Cypriani tracta. de eadem. & D. Th. 2. 2. q. 83. ar. 9. Augu. epi. 121. ad Probã.

§ 3 dicitur

Matth. 6. dicitur & profertur. Cum (inquit) oratis nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficiētia petitionum, quoniam vtriusq; vitæ continet necessaria. Pietas enim promissionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Fecunditate mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta.

Quare pertransibunt enim plurimi, & multiplex erit vult Deus scientia. Scit autem dominus, quid velimus, sed nos orare vult nos orare vocaliter pro excitanda deos vocaliter. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronūtiatio deuotioni. Vnde, Ad ipsum ore clamaui, & exaltaui sub lingua mea. Pro aliorū in structione, vt cortina cortinā trahat, & qui audit, dicat veni. Vnde, lux vestra luceat corā hominib⁹. Pro linguę obsequio, vt quia lingua pecamus, satis faciamus lingua. Vnde, Sicut ex his buistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatē, ita exhibeatis ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Pro rei petendæ obtētionē, quia facilius obtinetur, quod instantius postulatur.

Matth. 7. Vnde, Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis. Pro impetratę rei custodia, quia quod sepius requiritur, diligētius custoditur. Vnde, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuā.

Apoca. 3. Pro quib⁹ Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis temporalibus spiritua dum est. libus, & æternis. Pro malis præteritis præsentibus & futuris. De bonis æternis. Adueniat regnum tuum. De spiritualibus, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. De temporalibus. Panē nostrū quotidianū da nobis hodie. Aeterna petuntur in præmiū, spiritualia petuntur in meritū.

Tem

Temporalia petuntur in sustētaculum. De malis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De præsentibus, Libera nos a malo. De futuris, Ne nos inducas in tentationem. Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda.

¶ De numero petitionū & ordine.

CAPVT. XXI.

Septē sunt petitiones orationis dominicę præ Duplex. Stercaptationem beneuolentiæ, quarum tres ordo, scilicet primæ spectant ad patriam, tres vltimæ ad viā, licet tertia Media verò pertinet ad vtranque. Porro tres poris & di primæ succedunt ordine temporis, sed præcedunt gñitatis. ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt ordine dignitatis, sed præcedunt ordine temporis. Dominus autem in oratione secutus est ordinem dignitatis qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descendat. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora condescendunt, id est de temporalibus ad æterna.

¶ De adaptationē septem petitionum & septem donorum.

CAPVT. XXII.

FIT autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septem virtutum, & septem beatitudinum, contra septem vitia capitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem VII. dona dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consilium fortitudo, scientia, pietas & timor; de quibus inquit propheta. Requiescet super eum spiritus Efa. ii. dñi,

S + dñi,

domini, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. **Se**ptem autem virtutes sunt haec, paupertas spiritus, mansuetudo, iustus, furies iustitiae, misericordia, mundicia cordis, & pax. Septem autem beatitudines istae sunt. Regnum caelorum, possessio terrae, consolatio, saturitas, misericordiae confectio, visio Dei, & filiatio Dei. De quibus coniungit ait dominus. **Beati** pauperes spiritu, quoniam ipsum est regnum caelorum. **Beati** misericordes, quoniam ipsi possidebunt terram. **Beati** qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. **Beati** qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. **Beati** misericordes, quoniam misericordiam consequentur. **Beati** mundo corde, quoniam Deum videbunt. **Beati** pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Haec autem sunt septem vitia principalia: inanis gloria, ira, inuidia, acidia, avaritia, gula, luxuria. Quae significata fuerunt in septem populis qui terram Israel promissam tenebant, videlicet **Etheus**, **Gergeseus**, **Amorreus**, **Cananeus**, **Pheresus**, **Eneus**, & **Iebuseus**. Homo igitur est aegrotus, & Deus medicus, vitia sunt languores, & petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates, beatitudines vero sunt felicitates & gaudia.

¶ De captatione benevolentiae.
CAPVT. XXIII.

Addo* est **P**ater noster qui es in caelis, &c. **Deus*** generat pater. **P**ater noster & specialiter & singulariter. **De*** est pater gener

ter generaliter omnium per creationem, species Deum specialiter iustorum per adoptionem, singulariter Christiane est filius per generationem. Per creationem ut ibi, **F**le pater. **De**o genua mea ad dominum patrem omnipotentem, a quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur. Per adoptionem ut ibi. **S**i vos, cum sitis mali, nostris bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se? Per generationem, ut ibi, **N**emo nouit filium nisi pater, neque patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Per hoc autem quod dicit, **P**ater noster qui es in caelis, dehortatur nos a duobus, a superbia ne dicamus, **P**ater mi, representantes proprium quod est commune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tanto patri qui consistit in caelis. **D**eus igitur solius **Christus** **Christi** pater est per naturam, cui soli licet committi ait, **P**ater petenter dicere, **P**ater mi. **F**idelium autem patrum per gratiam, quibus competit dicere, **P**ater **N**os autem noster. **I**lle dicit, **P**ater mi, si possibile est, transfer hunc calicem a me. **I**sti dicunt, **P**ater noster ster. qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. **H**inc **Matth.** 26. ipsemet dicit, **V**ado ad patrem meum & patrem vestrum. **M**eum per naturam, vestrum per gratiam. **H**ortatur etiam nos ad duo, ad seruandam gratiam adoptionis, cum dicit, **P**ater, & unionem fraternitatis, cum ait, noster. **B**enevolentia vero captatur a tribus, a persona cognitoris, petitionis captatoris, & assessoris. **C**ognitor enim est **D**eus, petitionis homo, assessor est angelus. **A** persona cognitoris cum ait, **P**ater, petentis, cum ait noster, assessoris cum ait, qui es in caelis, id est, in angelis. **I**n caelis.

Pfal. 80. vel in sanctis, de quibus habetur: Cœli narrant gloriam Dei. Unde nobis spectabitur, ut sanctos nos faciat vel in cœlis, id est, in secreto maiestatis diuinæ, per quod datur fiducia obtinens di donum occultum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi bonum. Unde nō dicitur: Domine, cui seruitur in timore, sed pater cui seruitur amore, quasi diceret: quia Pater es, vis: quia in cœlis es, potes, ergo nos libera à malo.

¶ De triplici malo à quo petimus liberari.

CAPVT. XXIII.

TRiplex est malum à quo petimus liberari, innatum, additum, & infictum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Primum: est originale, secundum actuale, tertium pœnale. Malum autem vitamus per spiritum timoris. Nam, ut inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis, & filialis. Timore seruilis cessamus à malo formidine pœnæ. Filiali timore cessamus à malo amore iustitiæ. Initiali timore cessamus à malo partim formidine pœnæ, partim amore iustitiæ. Seruilis timor est incipientium, initialis est proficientium, filialis est perfectientium. Quasi diceretur, Da nobis spiritum timoris & paupertatem spiritus, ut per spiritum timoris vitemus mala, per paupertatem spiritus abdicemus bona terrena, quatenus exclusis vitijs & contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet regnum cœlorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt,

amiserunt, à qua nos retrahunt timor spiritus, paupertas & veritas. Duo verò sunt bona quæ paupertate spiritus abdicamus, interiora videlicet & exteriora. Interiora de illis corde non presumendo, exteriora cor illis non apponendo, secundum illud: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Illis ergo compressis, ne præsumamus, vel istis despectis ne deficiamus, regnum cœlorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, quod dæmones & homines per inanem gloriam amiserunt. Illi Dei similitudinem: isti Dei inanis gloriam inaniter apponendo. Lucifer enim dixit: Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem parëtibus dictum est: Eritis sicut dii scientes bonum & malum.

¶ De diuersis tentationibus, in quas petimus non induci. CAP. XXV.

NE nos inducas in tentationem. Tentat Deus, tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat ut probet, homo tentat ut sciat, diabolus tentat ut fallat. De primo legitur: Tētavit Deus Abraham. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro diebus decem. De tertio legitur: Cur tētavit sathanas cor tuum? Porro duobus modis tētamur, interiorius & exteriorius. Interiorius per delectationem, exteriorius per suggestionem. Verum interior tentatio parum obficit, & exterior multum proficit, si non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est enim: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, Rursus: Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam

quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Cum ergo circa consensum tentamur, ducimur in tentationem, cum consentimus, in tentationem inducimur, sicut piscis, ante capturam in rete. *Cum autem inducitur, capitur & tenetur, tunc impletur quod Iacobus apostolus ait: vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illeſus, deinde quum concupiscentia cõceperit, parit peccatum: peccatum verò quum consummatum fuerit, generat mortem. Porrò

addo * dicitur. Iacob. 1.

Quomodo Deo est intentator malorum. Psalm. 25.

Iacob. 1.

Amos. 5.

1. Cor. 10.

addo * dicitur. camus.

Spiritus pietatis & mansuetudinis.

1. Tim. 4.

Matth. 5.

Psalm. 26.

cum idem Apostolus dicat, quia Deus est intentator malorum, quid est quod petimus, ne Deus nos in tentationem inducat? Sed Deus quodammodo tentat, & Deus quodammodo non tētat. Tentat vt probeat, secundum illud: Proba me Deus, & tenta cor meum. Non tentat vt fallat, secundum illud: Deus neminem tentat. Petimus ergo ne Deus nos in tētationem inducat, id est, ne permittat induci, sicut dicitur. Quòd non est malum in ciuitate quod dominus non faciat, id est, fieri non permittat. Scriptum est enim: Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. *Quasi, Da nobis spiritum pietatis, & mansuetudinem spiritus, vt per spiritum pietatis vincamus tentationem exercendo nos ad pietatem. Et per mansuetudinem spiritus vincamus iram, non reddendo malum pro malo, vt ita possideamus terram viuentiũ, quam per spiritum pietatis & mansuetudinis obtinēbimus. Nam pietas promissionem habet vitæ quæ nũc est, & futuræ. Et beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Vnde Psalmista: Mansueti autem

tem possidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

¶ De tribus debitis, quæ petimus nobis dimitti.

CAPVT. XXVI.

Debita dicuntur peccata, quæ nos debitores debitorum constituunt. Non enim hic agitur de debitis pecuniarum, sed de debitis offensarum. Tria verò sunt debita quæ petimus nobis dimitti, videlicet peccatum in Deum, peccatum in proximum, & peccatum in nosipsos. Vnde, Psalm. 105. Peccauimus cum patribus nostris, in Deum: iniuste egimus, in proximum: iniquitatem fecimus, in nosipsos. Sed quia peccamus in Deum, idcirco petimus vt ipse dimittat nobis debita nostra. Quia peccamus in proximos, idcirco petimus, vt dimittat nobis sicut & nos dimittimus debitori bus nostris. Hoc pacto & ea cautione nobis debita dimittatur, si nos debitoribus dimittimus, mittimur re alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, uocantur secundum illud: Serue nequam, omne debitum peccata dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego tu miserus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euidenter ostenderet quòd nullus totius orationis fructus est, nisi debitoribus dimittamus, in fine subiunxit ad omnia. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester cœlestis delicta vestra, Si autem non dimiseritis hominibus

debita offensarum. Matth. 6.

bus peccata eorum, nec pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. His ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non videtur prodesse, quinimo videtur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, profectò si non dimittit ipse debitoribus suis, videtur sibi petere, vt sibi non dimittatur.

Quomodo Quid ergo debet illi dimittere, qui nec satisfacere vult nec veniam postulare? Sanè distinguendum est ei dum est inter perfectum & imperfectum. Is qui qui veniã viam perfectionis arripuit, debet etiam non pe non petit. tenti veniam omnibus modis indulgere. Qui vero nondum perfectionis vorum assumpsit, tenetur quidem rancorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitã condonare. Quã

Luc. 6.

quã omnes teneamur vniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos & orare pro persequentibus & calumniantibus nos. Quia verò sunt quædã culpæ, in quibus culpa est, relaxare vindicta, Et si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum & peccatum in proximum debemus punire. Quisquis ergo laborat odio, vel inuidia, grauamã gis hac oratione, q̃ adiuuetur, nisi forte iam propositum habeat dimittendi. Veruntamen nõ in singuli in sua quisq̃, sed in totius ecclesiæ persona videtur orare. Vnde nõ dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam volunt intelligi, dimitte nobis, &c. i. sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittamus debitoribus

toribus

toribus nostris, quasi da nobis donum & scientiam, & luctum, & virtutẽ, quatenus tam nostra quam aliena peccata cognoscamus & desicam⁹, vt nobis debita nostra dimittas, & ita cõsolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum & in præsentem remissionẽ accipimus, & in futuro cõsolationem habebimus, iuxta quod legitur: A delicto meo munda me, quoniam iniquitatem meã ego cognosco. Er beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Matth. 5. Luctus autẽ distinguitur in irriguum superius Luctus du & inferius, quæ Caloph Axã filiẽ suã dedit in dolo. Inferius pro peccatis tam nostris quam alienis. Vnde, Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? 2. Cor. 11. quis scandalizatur, & ego nõ vror? Superius pro incolatu vitæ præsentis & desyderio vitæ cœlestis. Vnde: Cupio dissolui, & esse cù Christo. Sed heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. De quinque panibus quos petimus nobis dari. Psal. 119.

CAPVT. XXVII.

Panem nostrum, &c. Quinque panes sunt nobis necessarij, quatuor in via, & quintus in patria. Corporalis, spiritalis, doctrinalis, sacramentalis, & æternalis. Corporalis verò ad sustentationem, spiritalis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem. De primo. Nõ in solo pane viuunt homo. De secundo. Amice cõmoda mihi tres panes. De tertio. Venite, comedite panem meum. De quarto, Qui panem domini mādum cat indignè, reuserit corporis domini. De quinto,

to,

Ioan. 6. to, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Cum enim homo fuerit liberatus à malo, cum vicerint tentationes, cum fuerint dimissa peccata, necessarius est ei spiritus fortitudinis: ne præmium expectando deficiat. Et ideo dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis, id est, nobis quibus necessariae sunt panem nostrum. Alioquin quod nostrum esset, nobis dari non posset, nisi prius desineret esse nostrum. Da nobis hodie, quasi dicat, da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam ne deficiamus in presenti, efuriendo iustitiam, per quam expellentes acidiam plena iustitia saturabimur in futuro, secundum illud: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Matthæus dicit, panem nostrum super substantialiæ, quod duobus modis potest intelligi. Vel ut vna sit distinctio, vel ut duæ sint distinctiões, quasi. * Panem da nobis super substantialiæ, id est, Christum qui est super substantialiæ, id est, Christum qui est super omnes substantias, qui panis est in altari, Vel ita, Da nobis panem nostrum, id est, Christum, qui proprius cibus est fidelium, & hoc super panem, id est, præter panem substantialem, id est, necessarium ad sustentationem, quasi dicat, Da nobis utrunque panem, mentis & corporis. Lucas dicit: Panem nostrum quotidianum, quod tam de corporali quam de sacramentali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet epiusion, quod interpretatur super substantialiæ. Hebræus verò sogolla, quod interpretatur egiugium, vel peculiarem, ob hoc forte Lucas videns Matthæum sogolla dixisse, quod sonat

peculiarem, dixit quotidianum. Græcus autem rem interpret Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla quod sonat egiugium, dicit epiusion, id est, super substantialiæ.

¶ De voluntate Dei, quam in terra sicut in cœlo fieri postulamus.

CAP. XXVIII.

Fiat voluntas tua. Voluntas Dei dupliciter intelligitur, & beneplacitum Dei æternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper impletur. Vnde: Voluntati eius quis resistet? & omnia quæcumque voluit dominus, fecit. Psalm. 113. cit in cœlo & in terra. Signa beneplaciti quinque. Quinque sunt, Preceptio, prohibitio, promissio, consiliū, neplaciti & operatio. Vnde: Magna opera domini: ex quibus signa. sita in omnes voluntates eius. Hæc non semper implentur, sed ut implerentur oratur, Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur, quod præcipis, quod consulis, quod suades. Quia non sufficit voluntas ubi adest facultas. Sicut in cœlo & in terra, id est, sicut in angelis, ita in hominibus. Vel sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel sicut in terra. Christo, ita & in Ecclesia. Vel sicut in mente, ita pariter & in carne, ut caro non concupiscat aduersus spiritum, secundum illud. Cor meum & caro mea exultauit in Deum viuū. Q. d. Da nobis spiritum consilij, ut faciamus voluntatem tuam, maxime misericordiam quæ perimit auaritiam, quatenus misericordiam consequamur, secundum illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo & retinendo, ita,

ita misericordia confisit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum imple-
 do. Huius petitionis & aliarum duarum imple-
 dilectio inchoatur in via, & consummatur in patria.
 patria. Ibi nihil velle poterimus, nisi quod Deum velle

sciemus, tunc diligemus Deum ex toto corde, &
 ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est,
 intellectu, diligemus filium, toto, id est, sine erro-
 re. Ex mente, id est, memoria diligemus patrem,
 tota, id est, sine obliuione, Ex anima, id est, vo-
 luntate, diligemus spiritum sanctum, tota, id est,
 sine contrarietate, patrem potentiam, filium sa-
 pientiam, spiritum sanctum benignitatem.

¶ De regno Dei, quod petimus aduenire.

CAPVT. XXIX.

Regnum Dei variè accipitur. **A**dueniat regnum tuum, Regnum Dei dici-
 tur militans ecclesia, quia regitur, & trium-
 phans ecclesia, quia regnat. Item regnum Dei

dicitur & gratia fidei & gloria speciei. Rursus
 regnum Dei dicitur intellectus scripturæ & lo-
 cus patriæ. De regno militantis ecclesiæ scriptum
 est: Exhibunt angeli messores, & colligent de re-
 gno eius omnia scandala. De regno triumphan-
 tis ecclesiæ reperitur. Venient & recumbent cum
 Abraham, Isaac & Iacob in regno colorum. De

Matth. 13.

Ibid. 8.

Luc. 17.

Matth. 25.

Ibid. 21.

Ibid. 13.

regno fidei dicit scriptura: Regnum Dei intra
 vos est. De regno speciei dominus ait: Percipi-
 te regnum quod vobis paratum est ab origine
 mundi. De regno scripturæ legitur: Auferetur
 à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti
 fructus eius. De regno patriæ reperitur: Fulge-
 bunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed &
 ipse Christus dicitur regnum Dei secundum il-
 lud,

lud, Si ego in digito Dei eicio daemonia, profecto ibid. 14.
 eto peruenit in vos regnum Dei. Adueniat igitur Adueniat
 tur regnum tuum, id est, veniat regnum ad res regnū tuū.
 gnum, militans ad triumphans, id est, regnum
 tuum adueniat, id est, ad videndum te veniat, vt
 regnum fidei ad regnum transeat speciei, quon-
 niam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solū Ioan. 12,
 verum Deum, & quem misisti Iesum Christum,
 quasi diceret: Da nobis spiritum intellectus, quo
 mundati corde, intelligamus te in presenti re-
 gnare per fidem, vt in futuro te videamus regnan-
 tem in nobis per speciem. Quod est contra gu-
 lam, de qua dicit propheta: Quia vinū & ebrie-
 tas auferit cor. Tunc cognoscemus sicut & cor. I. Cor. 13.
 gniti sumus, videntes non per speculum in æni-
 gnate. Sed tunc facie ad faciem videbimus
 Deum Deorum in Sion.

¶ De sanctificatione nominis. CAP. XXX.

Sanctificetur nomen tuum. Nomen patris qua-
 tuor sanctificatur modis in filiis, duobus in-
 tur nomē
 via, & duobus in patria. In via per efficientiam patris
 & perseverantiam. In patria per consummatio-
 filijs, tum
 nem & assensionem. In via namq; nomen patris in via, tum
 sanctificatur in filiis, quando sanctificationis est in patria.
 factum operatur in eis, vel quando sanctificatio
 quam acceperunt in nomine patris perseverat
 in illis. In patria verò nomen patris sanctifica-
 tur in filiis, quia sancitur & confirmatur in eis,
 vt nunquam possint à filiarionis gratia separari.
 Hinc enim quasi mobile manet nomē patris in
 filiis. Nam & Iudas quandoq; fuit filius, quando
 que non fuit. Pro qua possibilitate manēdi dixit

- i. Cor. 9. apostolus, Castigo corpus meum & in seruitu-
tem redigo, ne forte cum alijs prædicauero, ipse
reprobus efficiar. Ibiq; nomen patris sanctifica-
tur in filijs, quia tales ibi sunt filij, in quibus pa-
ter sanctus apparet, tunc erūt manifesti qui nūc
sunt occultri secū dum illud: Nos insensati vitam
Sapient. 5. illorum æstimabamus insaniam, & finem illorū
sine honore. Ecce quomodo computati sunt in-
ter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.
Spiritus sa Quasi dicat: Da nobis spiritum sapientiæ prout
pientiæ. dicitur à sapore, id est, iucunditatem internam,
ve gultemus quā m suauis est dominus, generan-
tem in nobis pacem, id est, motuum interiorum
Galat. 5. quietem, vt caro non cōcupiscat aduersus spiri-
Psalm. 37. tum, quia non est pax oīsibus à facie peccatorū,
vt ita sanctificetur nomē tuū. i. pater in filijs qua-
tenus in præsentī difficile, in futuro nequaquam
à filiatiōnis gratia separentur. Quod est manife-
ste contra luxuriam, qua qui laborat non iocun-
datur in Deo, id est, pacem Dei nō habet, si-
Joel. 1. lius Dei non est, sed iumento asimilatur, quia
quasi iumentum in stercore suo computrescit.

De duplici ordine. C A P. XXXI.

Duplex **V**erum duplex est ordo notandus in oratio-
ordo peti- ne dominica, vnus in descendendo, qui cō-
tionum in cordat cum donis: Et alter in ascendendo, qui
ofoneista. concordat vel conuenit cum virtutibus. Dona
Esa. 11. nanq; de summis ad ima descendunt. Vnde, Re-
quiescet super eum spiritus sapientiæ & intelle-
ctus, &c. Virtutes autem de imis ad summa con-
scēdunt. Vnde beati pauperes spiritu, quoniam
ipsoꝝ est regnum cœlorum. Beati mites. &c.

Homo

Homo siquidem multis malis circumdatus, pri-
mo petit vt liberetur à malo, quia verò tentatio Iob. 7.
est vita hominis super terram. Liberatus à ma-
lo petit vt in tentationem nō inducatur. Et quia
dum in hac vita consistit semper est in aliquo
peccato. Nam si dixerimus quod peccatum non i. Ioan. 1.
habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in no-
bis non est. Ideo petit vt debita dimittantur.
Cum autem fuerit liberatus à malo, cum vicerit
tentationes, cū debita fuerint dimissa, quia per
se stare non potest, ne diu expectando deficiat,
petit vt sibi panis quotidianus donetur. Deinde
cum fuerit liberatus à malis & roboratus in bo-
nis, petit vt fiat voluntas Dei, sicut in cœlo & in
terra. Quæ quoniam in hac vita perfecte fieri
non potest, mox petit vt regnum adueniat, in
quo nomē patris sanctificetur in filijs, vt nūquā
de cætero possint à iustificationis gratia separa-
ri. Amen. Hebræus vnum ex his tribus ponit in
fine, Amen, Sela Sale, quæ sonant, verè, semper, Amen. Ses
pacē. Beatus Gregorius orationem dominicam la Sale.
post canonem super hostiam censuit recitari.

Libera nos quę sumus domine
lab omnibus malis, præteritis,
præsentibus, & futuris: & interce-
dente beata & gloriosa semperq;
virgine Dei genitricis Maria, &
beatis apostolis tuis Petro & Pau-

T 3 lo,

lo, atq; Andræa: cū oībus sanctis: da ppitius pacē in dieb⁹ nostris: vt ope misericordiæ tuæ adiuti: & à peccato simus semper liberi: & ab omni perturbatione securi. Per eū dē dñm nostrū Iesum Christum filiū tuū. Qui tecum viuit & regnat in vnitate sp̄itus sancti Deus.

¶ De silētio post orōnē dñicā. CAP. XXXII.

Quod hic sequitur secrete silentium innuit dñicæ sepulturæ, mediāte sabbato, quo dominus in sepulchro quieuit. Vnde Luca testante: Mulieres quæ parauerāt vnguenta, sabbato quidē siluerūt secūdū mandatū, sed qui in sepulchro secūdum carnē quieuit, secundum animam descēdit ad inferos, vt fortior superueniens fortem spoliaret armatum. Tūc ergo mors mordit infernum, vt educeret suos vincōs de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos à malis præteritis, præsentibus & futuris. Et dans eis pacem perpetuam, in qua sunt semper à peccato liberi, & à perturbatione securi. Hæc oratio, Libera nos, &c. Dicitur Embolismus, & est expositio nouissimæ petitionis orationis dominicæ.

CAPITVLVA SEXTI LIBRI.

1 De resumptione patris, quam sacerdos accipiens

piens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Vbi agitur de mulieribus dominum in sepulchro quærentibus.

- 2 De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos mittit in calicem. Vbi agitur de reuoluntione lapidis ab ostio monumenti, & de Christi resurrectione, & de apparitione quæ facta est, duobus discipulis euntibus in Emaus.
- 3 Quid significant partes illæ quæ fiunt de sacrificio, quarum duplex ratio assignatur.
- 4 De agnus Dei, vbi traditur cur tertio decante tur. Agitur de apparitione quæ facta est ianuis clausis, quando venit Iesus & stans in medio, salutauit Apostolos.
- 5 De osculo pacis quod ab ore sacerdotis accipitur, & pectore sigitur, & per fideles diffunditur. Vbi agitur de inflatione per spiritum sanctum, quem dedit apostolis.
- 6 De diuersis osculis quæ dantur in Missa.
- 7 Quod Episcopus Diacono & Subdiacono communicat eucharistiam. Vbi agitur de eo quod Christus post resurrectionē corā apostolis mādauit, sumensq; reliquias dedit illis.
- 8 De ablutione manū post eucharistiæ sumptionē. Vbi agit de ablutione baptismi, cui⁹ formā post resurrectionē Christi instituit. Ex primitiā etiam trina sacerdotis ablutio quæ facit in Missa.

T + Quod

Luc. 23.

Matth. 18.
Zacha. 9.

- 9 Quod Romanus pontifex alium in communi-
cando morem obseruat. Vbi traditur quare
non communicat vbi frangit, Nam ad alta-
re frangit, & ad sedem communicat.
- 10 De post communionem vbi gaudium Apostolo-
rum de Christi resurrectione describitur.
- 11 De oratione nouissima, vbi agitur de benedi-
ctione, quam Christus ascensurus dedit Apo-
stolis. Et de ascensione, vbi exponitur, ete mis-
sa est, atq; Benedicamus domino.
- 12 Vnde dicitur Missa, vbi ponitur Missæ distin-
ctio.
- 13 Quare sacerdos Pontificis humerum osculatur.
Vbi ponitur tripartita distinctio.
- 14 De benedictione nouissima. Vbi agitur de Chri-
sti missione.

L I B E R
S E X T V S.

¶ De resumptione patenæ, quam sacer-
dos accipiens osculatur.

CAPVT PRIMVM.

R Ost passionis tristitiam, ad resurre-
ctionis gaudiū peruenitur, secundū
illud qd legit. Ad vesperū demora-
bitur fletus, & ad matutinū lætitia.
Subdiaconus quidē & Diaconus representāt pa-
tenā,

Psal. 29.

tenam, quā sacerdos accipiens osculatur, & cū
ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam
numero quā obsequio sanctas ilias mulieres signi-
ficant, de quibus narrat Euangelista Mattheus, Matth. 28.
Quod vespere sabbati quæ lucefcit in prima sab-
bati venit Maria Magdalena & altera Maria vi-
dere sepulchrum. Præsentamus ei patenam, id
est, cor patens latitudine charitatis in obsequiū
sepulturæ. Iuxta quod legitur: Quia mulieres e-
merunt aromata, vt venientes vngerent Iesum,
& valde mane vna sabbatorum veniunt ad mo-
numentum orto iam sole. Et dicebant ad inuicē:
Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumē-
ti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum lati-
tudine charitatis sacerdos accipit. i. Christus ac-
ceptat, quia verò crucifixus ardenti desyderio
quærebatur. Iuxta quod angelus inquit mulieris
designat. Mattheus. 28.
bus: Scio quòd Iesum quæritis crucifixum. Idcir-
co crux cū patena signat in facie sacerdotis, sta-
timq; sacerdos osculatur patenam, ostendens qd
Christus confestim impleuerit desyderium mu-
lierum, mox enim occurrit illis, dicens: Auete,
quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adora-
uerunt, haud dubium quin pedes fuerint oscu-
latæ.

Patena la-
titudinē
charitatis
designat.
Matth. 28.

¶ De fractione hostiæ, cuius particu-
lam sacerdos mittit in calicē.

CAPVT. II.

T Vnc sacerdos frangit hostiam in tres par-
tes, & duabus extra calicem reseruat, cū
alia signum crucis ter efficit supra calicē, de cu-
ius ore Diaconus remouerat corporale, & alta
Cor. Vval

* Dionys.
lib. 3. de ec-
cle. hiera.

Chryf. ho-
mil. 24. in
epist. ad
Cor. Vval

den. de sa voce dicendo. Pax domini sit semper vobiscum
crametal. particulari hostie dimittit in calice. Et rangit igi
tit. 4. cap. tur sacerdos noſtram, vt in fractione panis do

41. minum cognoscamus, sicut illi duo discipuli do
minum cognouerunt, quibus ipſo die resurrex
Luc. 24: & tunc Iesus apparuit in Emmaus transeuntibus.

Cómixtio Commixtio panis & vini designat vnionē car
nis & animę, quę in resurrectione Christi denū
sunt vnitę. Nā vt prædictū est panis ad carnē, &
vinū referatur ad animā. Et ideo ter signū crucis
producitur cū hostia super calicē, quia virtus tri
nitatis animā crucifixi reduxit ad carnē, ne de
relinqueret animā eius in inferno, nec daret car
nē eius videre corruptionē. Iuxta quod ipse di

Psal. 15. & cit in psalmo: Ego dormiui & somnum cępi, &
3. Tres cru exurrexi, quonia dñs suscepit me. Vel ideo tres
ces super cruces fiūt cum hostia super os calicis, quia tres
os calicis. mulieres quę rebant crucifixum ad ostium mor

Luc. 24. tumenti. Vnde, Queritis viuentem cum mor
tuis? Os ergo calicis in hoc loco significat ostiū
monumēti, de quo Diaconus remouet corpora
le, designās q̄ angelus dñi reuolauit lapidē ab
ostio monumēti. Illud sane debet intelligi, quod
dicit sacerdos, cum eucharistiam mittit in cali
cem. Fiat, inquit commixtio corporis & sangui
nis domini. Quod utiq; referendum est ad spe
cies panis & vini, quib⁹ cōtinet corp⁹ & sanguis.

*D. Th. 3. q̄ Quid significant partes illę quę sunt de sa
p. q. 83. ar. crificio. CAPVT. III.

q̄ ad. 8. Vid autem illę partes significant, Sergius
De conse. Papa determinat, dicēs triforme esse cor
d. 2. pus Christi, Pars oblatę in calicē mis
sa, cor

sa, corpus Christi q̄ iam resurrexit, monstrat. Triforme
Pars comesta, ambulās adhuc super terrā. Pars corpus
in altari vsq; ad finem remanens, corpus iacens Christi.
in sepulchro, quia vsq; ad finem seculi sanctorū
corpora in sepulchro erunt. Post & aliter hoc Tres pars
mysterium explanari. Est enim corpus Chri vni tes catho
uersalis ecclesia, scilicet caput cū membris, iux licę eccle
ta quod dicit Apostolus, Vnus panis & vnū cor sĩa.
pus multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore 1. Cor. 10.

quasi tres partes, ex quibus totū corpus cōsistit.
Vna pars est ipsam caput videlicet Chrus, qui
& caput est & pars corporis. Altera pars sunt il
li, quorū corpora requiescūt in tumulis, & ani
mę regnāt cum Christo. Et sunt quasi simul hæ
duę partes videlicet* & hæc pars corporis alte

Addo *ca ra, sicut scriptū est: Vbi cūq; fuerit corpus, illuc put.
congregabuntur & aquilę. Propterea in altari Matth. 24
duę partes seorsum extra calicē referuātur, qua
si extra passionē, quę per calicē designatur. Chri Roma. 6.

stus enim resurgens a mortuis, iā non moritur,
mors illi vltra nō dominabitur. Et qui cum ipso
sunt sancti, nō cūriūt amplius neq; sitiunt, neq; Apoca. 7.
cadet sup illos sol, neq; vllus estus, quonia priora 11.
trāsierūt. Tertia pars in calicē ponit, significans
eos qui adhuc in passione cōsistūt donec de hac
vita migrantes, ad caput suū transeant, vbi nec
moriuntur amplius, neq; vllatenus patiantur.

q̄ De Agnus Dei. CAPVT. IIII. Vval. defa

NON solum autem per signa, sed etiam per
verba resurrectionis gaudiū intimatur. Sa
cerdos enim alta voce pronuntiās, Pax domini nu. 11.
tit. 4. c. 41. sit semper vobiscum, insinuat quòd die illo vna
sabba

sabbatorum venit Iesus & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit eis: Pax vobis. Quia verò Iesus statim vt salutauit apostolos, dedit eis potestatem remittendi peccata. Quorum, inquit, remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Lauit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo. Agnus Græcè scêdo dicitur ab agnô quod est pium, Latine ab agno tur agnus scendo. Quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit. Christus autem in ara crucis & patrem agnouit & matrem. Patrem obedientia, matrê cura. Ibiq; pius obtulit se pro nobis. Et ob hoc in altaris immolatione ter dicit agnus Dei, quasi agne qui agnouisti patrem, miserere nobis, agne qui agnouisti matrem, miserere nobis, pie qui redemisti mundum, dona nobis pacem. Porro secundum consuetudinem antiquam rus dicebat scholæ cantorum, quam adhuc conferunt ter miuant, & in pluribus seruat ecclesijs, vt in lateranensi nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur miserere nobis, propter tria genera peccatorum, quæ petimus nobis remitti, cogitationis, locutionis, & actionis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, actionis in opere. Vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Et secundum parabolam euangelicam duo sunt in lecto, duo sunt in agro, & duo in mola, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Postmodum autem multis & varijs

rijs aduersitatibus & terroribus ecclesiæ ingruentibus, cepit ad dominum clamare de tribulatione, dona nobis pacem. Et vt clamor eius facilius audiretur, in ipsa *dixit immolationis hora clavis pacem mandum. Hæc tamen varietas non discrepat à forte *dus consuetudine veteris testamenti, vbi cum secundo repetitur, parce domine parce populo tuo, loc. 2. tertio variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobriū. Dicamus ergo miserere nobis, quantum ad animam. Item miserere nobis, quantum ad * Dionys. carnem, dona nobis pacem, propter vtranq; vt in eccl. habeamus pacem pectoris spiritualem, & pacem ra. ca. 3. luc. corporis temporalem. Sergius autem Papa statuit, vt inter communicandum Agnus Dei à cle. apol. 2. Augustino in ser. d. fab. san.

De osculo pacis. CAPVT. V.

Postquam dominus salutauit apostolos, iterum dixit: Pax vobis, ostendens quod non solum debemus habere pacem in ore, verum etiam in pectore, ne simus de Decentio illis qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Ideo cum hoc dixisset apostolis, insufflauit & ait: Accipite spiritum sanctum. Ad quod vtiq; designandum sacerdos c. 41. præbet osculum oris ministro, qui reuerenter in Ioan. 20. clinans, pectus osculatur ipsius, & planetam extendit, vt per pacis osculum attédatur charitas, Osculum quæ planetam supra diximus designare. Quia ergo per omnes sancti charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ideo pacis osculum missa per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. Nā Roma. 5. & Apostolus admonet, salutate vos inuicem in osculo

osculo sancto. In primitiua quidē ecclesia singulis diebus qui celebrationi Missarum intererāt, communicare solebāt, sed crescēte multitudine fidelīū, traditur institutū, vt tantū diebus cōmunicarēt dominicis. Postmodū autē quia nec hoc dignē potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno quilibet Christianus debeat accipere eucharistiam, hoc inuēto remedio, vt singulis diebus osculū pacis daretur pro mysterio vnitatis. Quia verō per immolationē hostiæ salutaris dimissis peccatis recōciliamur altissimo, rectē pacis osculū tūc accipitur, cū immolationis mysteriū celebratur. Innocētius autē

Innocentius. I. ad Decentiū c. 1.

De diuersis osculis quæ dantur in Missa.

CAPVT. VI.

Osculū in sacra scriptura significat vnionē, charitatem, pacē, & reuerentiam. De osculo vnionis sponsa dicit in caticis: Osculetur me osculo oris sui. De osculo charitatis Isaac inquit ad filiū suū: Accede ab me & da mihi osculum fili mi, De osculo pacis dicit Apostolus in epistolis: Salutate vos inuicē in osculo sancto. De osculo reuerentiæ inquit dñs ad Simonē: Osculum mihi non dedisti. Hæc autem ex quo

Cant. 1.
Gene. 27.
Roma. 16.
Luc. 7.

intraui, nō cessauit osculari pedes meos. Ad de signādū ergo tres vniones in Christo, sacerdos Ter osculatur osculatur altare, videlicet vnionē diuinitatis ad animā, diuinitatis ad carnē, carnis ad animam, vel vnionē qua vnita est Chro humana natura sancta ecclesia, & fidelis aīa. Ad significandū triplicem pacē, tēporalem, spirituale, & æternale. Episcopus solenniter celebrans ter osculatur ministrū, vel ministros semel, & secūdo diaconū, & tertio sacerdotem. Ad notandū quoque duorum testamentorū cōcordiā, episcopus duabus vicibus codicem osculatur, quia rota cōtinetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatoriu. Ad notandū charitatē, sacerdos osculatur patenā, quæ designat cor patēs latitudine charitatis. Vnde, Nōne cor nostrū ardens erat in nobis, dū loque retur in via? In signū reuerentiæ diaconus & subdiaconus pedes & manus summi pontificis osculantur, pedes subdiaconus osculatur, post lectā epistolam. Et diaconus ante legendū euangeliū manum osculatur, offerens ampullam cū aqua, calicem cum vino. Et subdiaconus offerens patenam cū hostia, thuribulum cum incenso, vterque verò de manu pontificis accipiens eucharistiā. Illud quoque vacare à mysterio non creditur summus pontifex à ministro septem modis accipit osculum, ad os, ad pectus, ad humerū, ad manus, ad brachia, ad pedes, ad genua, expresse mysterium, sed aliās exprimentium.

Quare Episcopus Subdiaconum & Diaconum communicat. CAPVT. VII.

Tunc

Septies à ministro accipit. Sacrificiæ cōiectæ.

apost. 1. cor. 12. cā. **T**unc episcopus communicat cum ministris, letā. 12. cā. 5. & habet nem manducauit cum discipulis. Nam conuertitur de consensu pręcepti eis ab Hierosolymis ne discederent. Quod autem vnam partem accipiens, relicta. d. 2. relatū, quas ministris impedit, illud insinuat, quod Luc. 24. cas Euangelista commemorat, quia Iesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, ministrisque fumenque reliquias dedit illis, Et quoniam eodē crificantis Euāgelista testante, Iesus accepit panem, ac frēgit & alij videlicet & porrigebat illis, quorum cor ardens erat in eis. Idcirco pōtiffex integram eucharistię medietatē accipiens super patenam, frangit in partem. ad. 5. tes, & eas porrigit ministris comedendas.

Vvald. de sacramental. titu. 4. c. 42. & 43.

¶ De ablutione manuum post Eucharistię sumptionem.

charistię sumptionem.

CAPVT. VIII.

Post sumptum eucharistię sacrificium sacerdos abluat & perfundit manū, ne quid incaute remaneat ex contactu diuinissimi sacramenti, non quod quicquam immundum ex contactu sacramenti contraxerit, sed vt suam potius indignitatem commemoret, qui se iudicauit tantis sacramentis celebrandis indignum, Secundo quod dominus ait. Cum omnia bona feceritis, dicite, Serui inutiles sumus. Indignum quidem existeret, vt manus, quę corpus incorruptibile tractauerūt, corpus corruptibile contingat donec studiose lauentur. Ablutionis autē aqua debet in locum mundum diffundi honestē, vt alitudo sacramenti reuerentius honoret. Trina verō sacerdotis ablutio, quę fit in principio, in medio,

medio, in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis. Vel purgationem originalis peccati criminalis & venialis. Siue quod agitur per ignorantiam, negligentiam, & industriam, ad quorū emundationem offertur sacrificium salutare. Hęc tamen ablutio potest referri ad ablutionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionem instituit. Euntes Matth. 28. (inquit) docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui Marc. 16. crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

¶ Quod Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat.

CAPVT. IX.

VT autē in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia * subornata alias * subri, sed in vtroque perceptionis veritas euidenter oriri, appareat, summus Pontifex non statim particulam hostię dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenam reponit, & post osculum pacis ad sedem ascendens ibi consistens, vniuersis cernentibus partem maiorem suscipit oblata de patena, quam ei Diaconus presentat, ipsamque videlicet diuidens, vnamque particulam sumens, aliā mittit in calicē, quem tenet coram ipso Subdiaconus, de quo sanguinem haurit cū calamo, deinde particulam vnā cum osculo tradit Diacono, aliamque Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrantem ei calicem Diaconus osculatur. Et tunc Subdiaconus particulam dimissam in calice sumit cū sanguine. Huius rei causam, non allegoricā, sed historicā

V. storica

storicam à nonnullis audiui, quam quia nunquã in authentico scripto potui reperire, melius recedãdam censui, quam temerè asserendam. Et licet non omnium, quæ à maioribus introducta sunt, ratio reddi possit, Reor tamen quòd in his profunda lateant sacramenta. Romanus pontifex ideò non communicat ubi frangit, sed ad altare frangit & ad sedem cõmunicat. Quia Christus in Emaus corã duobus discipulis fregit. In Hierusalẽ corã vndecim apostolis manducauit. In Emaus fregisse legitur, sed mãducaffe non legitur. In Hierusalẽ non legitur fregisse, sed legitur comedisse. Ministri representant Pontifici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis asii, & fauum mellis. Pars piscis asii corpus domini crucifixi, qui fuit in ara crucis affatus, fauus mellis sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis. Ad notandum verò distinctionem inter sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui superioris sunt ordinis, cum percipiunt Eucharistiam, osculum suscipiunt ab episcopo. Acolytus & qui sunt inferiorum ordinum, non suscipiunt. Subdiaconus verò, quia character huiusmodi quondam inter non sacros, nunc autẽ inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis nõ suscipit osculum à Pontifice, sed in perceptione sanguinis suscipit osculum à Diacono, vt qui non in sacris sunt minus, & qui sacris insunt amplius honorètur. Quauis in hoc & mystica possit assignari ratio.

¶ De post cõmunionem. CAP V T. X.

Antiphona

Antiphona quæ post communionem concinitur, Apostolorum gaudiũ de Christi resurrectione significat. Secundum illud quod legitur, Quòd gauisus sunt discipuli viso Domino, & præ gaudio mirabantur. Quòd autem recis procando cantatur, insinuat, quòd discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuò nunciabant. Vnde duo discipuli cum inuenissent vndecim congregatos, & eos qui cum ipsis erant dicentes: Quia returrexit dominus verè, & apparuit Simon, & ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Hæc est ergo dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.

¶ De oratione nouissima. CAP. XI. *Dionys.

Peracto orationis mysterio, Pontifex cum ministris ad altare procedit, & altare deosculatus. hie laus eleuatis manibus vltimam orationem exaratur. Benedictionem illam significans quem de sacris Christus ascensurus in cœlum legitur dedisse discipulis suis. Nam, vt Lucas cõmemorat, eduxit eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus, benedixit eos. Et factum est cũ benedixisset illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Vnde post salutationem nouissimam, quã sacerdos facit ad populum, Diaconus alta voce pronunciat. Ita missa est, representans illud quod dictum est ad Apostolos. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlũ, &c. Chorus autẽ qui Deo gratias gratulando respõdet, imitatur Apostolos, qui adorantes regressi sunt in Hierusalẽ cũ gaudio magno, & erat semper in templo laudãtes, & benedicentes

V 2 Deum

Luc. 24.

Ordinũ distinctionis.

Ita missa est.

Actu. 1.

363

Deum, & ad hoc respicit quod in diebus profectis dicitur. Benedicamus domino. Deo gratias, statimq; hymnus & psalmi illi dicuntur: **Benedi**
Bis ait le- cite & Laudate. Notandum verò q̄ Christus post
fus pax vo- resurrectionem bis legitur salutasse discipulos
bis. dicens: Pax vobis, in signum duplicis pacis, vis
Elai. 66. delictet pectoris & æternitatis, quæ secundum Pro
phetam est pax super pacem, de qua Dominus
Ioan. 14. inquit Apostolis: Pacem relinquo vobis, pacem
 meam do vobis. Hanc duplicem pacem, per duplex
 osculum sacerdos insinuat, cum prius oscu
 latur ministrum, & postea altare.

*Hebræisa
 crificiū vo
 cant Miss
 sah, unde
 missa dicitur
 tur, aliter
 sentiūt alij
 4. sen. d. 13.
 Missa cate
 chumeno
 rum.

¶ Unde dicitur missa. CAP. XII.
Missa dicitur & ministerium & mysterium;
 id est, officium quod profertur, & sacrifici
 um quod offertur. Officium verò diuiditur in
 Missam catechumenorum & fidelium Missam.
 Missa catechumenorū est ab introitu vsq; post
 offertorium. Et dicitur Missa ab emittēdo, quia
 tempore quo sacerdos incipit eucharistiam con
 secrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur.
 Per lecto siquidem euāgelio, Diaconus cla
 mare solebat: Si quis catechumenus adest, exeat
 foras. Catechumeni sacris mysterijs interesse
 non debent, quæ non nisi baptizatis fidelibus cō
 mittuntur. Sicut de quibusdam qui catechumē
 norum, & nondū renatorum typum gerebant.

Ioan. 2. Scriptum est enim: Ipse autē Iesus non credebat
Missam fide- se illis. Missa fidelium est ab offertorio vsq; post
lium. cōmunionē. Et dicitur missa à dimittendo, quia
 tunc ad propria fidelis quisq; dimittitur. Cōsti
 tutū est enim in Aureliensi Concilio, vt cū ad ce
 lebrandas

lebrandas

lebrandas Missas in Dei nomine cōuenitur, po
 pulus non ante discedat, q̄ Missæ solennitas cō
 pleatur. Totum autē officium dicitur Missa, quia
 si trāsmisso, eo quod populus fidelis per myste
 rium sacerdotis (qui fungitur ministerio media
 toris inter Deū & homines) preces & supplica
 tiones & vota transmittat altissimo. Ipsum ve
 ro sacrificiū, i. hostia missa vocatur, quasi trans
 missa. Primum nobis à patre vt esset nobiscum,
 postea patri à nobis, vt intercedat pro nobis ad
 ipsum. Primum nobis à patre per incarnationē,
 postea patri à nobis per passionem. Et in sacra
 mēto primum nobis à patre per sanctificationē,
 postea patri à nobis per oblationē. Hæc est sola
 sufficiens & idonea missio seu legatio ad soluēdas
 inter Deū & hoīes inimicitias & offensas. Cū er
 go diaconus ait: Ite missa est, idē est ac si diceret,
 redite ad ppria, quia oblata est hostia salutaris.
 ¶ Quare sacerdos pontificis humerum oscu
 latur. CAPVT, XIII.

Oratione finita sacerdos qui assistit Episco
 po mensam altaris & armum pontificis de
 xtrum osculatur, ostendens hunc esse illum Pon
 tificē, qui secundum legē figuratē dextrū armū
 separare debet de hostijs salutaribus vel pacifi
 cis. Sane per humerū exprimitur principatus, se
 cundū illud propheticum: Et factus est principa
 tus super humerū eius. Principatum verò Salua
 toris expressit vox angelica, prophetica & lega
 lis. Angelus enim inquit ad virginē: Dabit ei do
 minus sedē Dauid patris eius, & regnabit in do
 mo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis.

Pſalm. 44. Propheta dicit in pſalmis: Sedes tua in ſeculum ſeculi, virga reſta & virga regni tui, propterea vnxit te Deus oleo latitudinis p̄ confortibus tuis.

Deut. 31. Moyses inquit in lege: Latamini simul cœli cū eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signū reuerentiæ osculatur. Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

*Agathése
eoacilum
c. 31.

¶ De benedictione nouissima.

CAP. XIII.

VLtima benedictio quam facit episcopus super populum, missionem spiritus sancti significat, quem de cœlo misit dominus in apostolos, iuxta quod eisi ipse promisit: Accipietis, inquit, virtutem superuenientis spiritus sancti in vos. Hæc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio per sonum aëris & linguam ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de cœlo tonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, &c.

Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in apostolos, quia tamē indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoq; benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, auctoritate Pſalmis

Pſalm. 66. stæ dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, & benedicat nos Deus. Benedictionis formam legis expræsit auctoritas, dño dicente per Moysen: Inuocabis nomen meum super filios Israël, & ego dominus benedicam.

Libelli

LIBELLI
CONCLUSIO.

Nemo cū expositionē istam audierit, hoc officium sufficienter æstimet expositum, Ne fortē quū opus humanū extulerit, diuinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tot & tāta sunt inuoluta mysteria, vt nemo, nisi per vnctionem edoctus, ea sufficiat explicare. Quis enim nouit ordinē cœli, & ponet ratios eius in terra? Nam perſcrutator maiestatis opprimetur à gloria. Ego quippe nō præualens lippientibus oculis solem in rota conspiciere, tāti mysterij maiestatem, quasi per speculū in enigmate mihi visus sum intueri, nec penetrans ad interiora cœnaculi, sed præforibus asidens in vestibulo, feci diligenter vt potui, non sufficienter vt volui. Præsertim cum ex officio, tot causarum sim impeditus incurſibus, tot negotiorum nexibus irretitus, vt infra breui temporis spacium, nec ad meditandum ocium, nec ad discendum quiuerim nācisci quietem. Et quidem minor in singulis, diuisus ad singula vix potui meditata dicere, necdum meditata concipere. Quocirca nō solum benignū imploro lectorem, verum etiā desydero liberū correctorē. Hæc solā apud homines huius opusculi mercedē expectans, vt apud misericordē iudicē pro meis peccatis deuotas orationes effundant. Qui perfectē cognoscit qua cordis intentione tractatū istum

Authoris
modestia.

Iob. 8.
Prou. 25.
I. Cor. 13.

Papa occu-
patif.

Intentionis
& cordis
inspector
Deus.

INNOCENTII. P.P.

exegerim. Et si nō multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturū. Quia verò canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, vt legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continuè censui subscribendum.

¶ Finito libro, sit laus & gloria Christo.

PRECATIO AD DEVM

Opt. Max. pro reformatio-
ne Ecclesiæ.

OMnipotens, misericors, æterne Deus, qui es author puritatis & pacis, effice quæsumus, vt in Ecclesia tua Euangelij tui doctrina, sicut à principio, floreat, vt sacramenta tua rectè riteq; tractentur: vt deniq; conuersatio nostra in omni pietate & honestate te digna semper sit, ad gloriam nominis, & ad honorem religionis nostræ. Per Christum dominum nostrum.

Amen.

SALMANTICÆ.

Excudebat Ioannes à Canoua.

M. D. LXV.

apud...
100p...
...

INDEXEORUM, quæ in hoc opusculo continentur, ordine alphabetico digestus. In quo. a. primâ. b. verò secūdâ Pagellâ indicat.

A.

Bel quōdo dicat puer, fo. 111. b. alias. 112.
Ablutio manuum bina cur fiat antequam sacrificium offeratur, fo. 59. a.
Abraham patriarcha, & quare sic nominetur, fo. 112. b. & 113. a. alias. 113.
Accidentia esse in sacramento sine subie-

cto, ostenditur, fo. 84. a.
Acolyti qui, & vnde dicantur. Et quod sit eorum ministerium, fo. 5. a.
Acus tres, quæ pallio infiguntur, quid designent, fo. 15. b.
Adaptatio septem petitionū & septem donorum recensetur, fo. 132. a.
Agnus vnde dicatur, ostenditur, fo. 142. b.
Agnus Paschalis qualiter erat edendus in veteri testamento, describitur, fo. 85. a. & b.
Alba quid significet, fo. 16. a. & 10. b.
Alleluia, quare post Graduale cantetur. Et quare hoc nomen interpretatū remanserit. Et quo tempore cantetur, fo. 47. a. & 49. a.

INDEX

- Altare** q̄ ecclesiam designet ostenditur. fo. 32. b.
Altare multiplex ex scripturis refertur. 114. alias. 124. b.
Altaris sacrificium quod equaliter toti Trinitati offeratur. fo. 76. a.
Altaris sacrificium quomodo septem vicibus cruce signetur. Et quid hoc denotet. fo. 119. b.
Altaris sacramentū q̄ sit cōmemoratio mortis Chrī. fo. 104. b. Et cur vltimo loco Chrūs illud instituerit. ibi.
Altaris triplex osculū quid denotet. fo. 104. a. alias. 114.
Amen. Sela Sale, quid sonent ostenditur. fo. 139. a.
Amictus, quo sacerdos caput obnubit, quid denotet. fo. 15. b. & 16. a.
Angeli quomodo tremere dicantur. fo. 65. a.
Angeli quomodo preces nostras ferant. fo. 114. b.
Angelorum presentia adesse in missa, ostēditur. fo. 42. a. & 114. alias. 124. b. Et quid de hoc dicat Grego. ibid. a.
Angelorum nouem ordines cur in præfatione non exprimantur. fo. 65. b.
Angelorum hymnus & hominum, Sanctus, Sanctus, Sāctus, & c. esse ostenditur. fo. 63. a. & b.
Annulus Pontificis aureus & rotundus quid denotet. fo. 18. b. & 23. b.
Antiphona, quæ ad introitū missæ dicitur, quid signet. Et cur ipsa repetitur, interposita Gloria trinitatis. Et quis eam cantari constituit. fo. 37. b.
Antiphona Græcè, quid significet Latinè. fo. 38. b.
Apostoli quod suppleuerint ea, quæ Euangelistæ prætermiserunt, ostenditur. fo. 90. b.
Apostolorum vocatio, quomodo post Ioannis Baptistæ prædicationem facta fuerit, ostenditur. fo. 4. b.
Aqua cur vino admisceatur. fo. 61. a.
Aqua cū vino vtrū cōuertat in sanguinē. f. 97. alias. 107. b.
Argu

ALPHABETICVS.

- Argumenta** Græcorum de confectioe in fermento, recensentur, & soluuntur. fo. 87. a. & b.
Argutiæ nimium subtilis de corporis Christi transubstantiatione recensentur. fo. 92. a. alias. 102.
Armatūra pontificum & sacerdotum qualis esse debeat. fol. 26. a.
Autoris modestia notatur. fo. 148. a.
Azymus panis quare in sacrificium offeratur, & nō fermentatus, ostenditur. fo. 87. a.
B.
Baculus, seu virga pōtificis, q̄d denotet. Et quare summus Pōtifex virga no vtitur. fo. 18. b. & 23. b.
Baculus. S. Petri q̄ sit apud Treuerenses. fo. 24. a.
Benedictio nouissima vel vltima, quā facit Episcopus super populum, quid significet. fo. 147. b.
Beneplaciti quinque signa recensentur. fo. 137. a.
Benevolentia captatio ostēditur. Et quomodo à tribus captetur benevolentia, à persona cognitoris, petitoris, & assessoris ostenditur. fo. 123. a.
Berengarij de pane & vino in altari confessio recensetur. fo. 94. b.
Binarius & ternarius quod bene cōgruant altaris sacramento, ostenditur. fo. 120. a.
Bona tria pro quibus sacrificiū laudis offertur, recensentur. Et quæ sint bona hominis triplicia referuntur. fo. 75. a. & b.
Bonum opus quod Dei & nostrum sit, ostenditur. fol. 76. a.
C.
CAerei, & Incensum, quæ coram Pontifice deferuntur, quid denotent. Et de septem candelabris septiformis Spiritus. fo. 34. a.
Calige

INDEX.

- Caligæ, & Sandalia Pontificis quid denotent. fo. 19. b.
 Candelabra, & Crux, quæ super medio altaris collocan-
 tur, quid significant. fo. 40. a.
 Canon quare in secreto canitur. fo. 69. a.
 Canonis autor quis fuerit. fo. 78. a.
 Canonis textus exponitur. a. fo. 69. vsq; 148.
 Canonis quòd aliâ sit ratio verborum quàm signorum
 ostenditur. fo. 110. alias. 110. a. b.
 Cantorum institutio, quòd per David facta fuerit, os-
 tenditur. fo. 4. b. & 5. a.
 Cantores in processione quòd sint velut tubicines in-
 nitur. fo. 35. a.
 Casula, seu planeta, quid significet. Et de eius anteriori
 & posteriori parte. fo. 18. a. & 21. b.
 Catechumenorum missa quæ dicatur. fo. 182. a.
 Catenulæ duæ aureæ, quas Pontifex sibi inuicem cohæ-
 rentes, & vncinis duabus insertas habebat, quid de-
 notabant. Et quid duo vncini signabant. fo. 13. b.
 Cautela describitur, quando sacerdos post consecratio-
 nem inuenerit vinû prætermisum. fo. 105. alias. 115. a.
 Charitatis. xvj. proprietates recensentur. fo. 57. a.
 Chirothecæ Pontificis quid denotet. fo. 17. b. & 22. b.
 Christus à Iuda triginta argenteis venditus, ostenditur,
 fo. 80. a. & b.
 Christus cur vltimo loco sacramentum Eucharistiæ in-
 stituerit. fo. 104. alias. 114. b. 115. a.
 Christus quòd mortalis fuerit, non necessitate, sed vo-
 luntate ostenditur. fo. 96. a.
 Christus quòd sit sponsus ecclesiæ. fo. 36. b.
 Christus qualiter oret pro ecclesiâ, ostenditur. fo. 37. a.
 Christus quomodo cõfecerit, & sub qua forma. fo. 91. a.
 Christus quomodo sit semper nobiscû. fo. 106. alias. 116. b.
 Christus

ALPHABETICVS:

- Christus quare dicat, Pater mi, & nos. Pater nû. fo. 133. a.
 Christus quale corpus dederit in cœna, quæ rif. 95. b.
 Christus, quod spiritualis sit Eucharistia. fo. 89. alias. 99. a.
 Christus, vtrum resurgens sanguinem resumpserit, quæ
 in cruce effuderat. fo. 97. alias. 107. b.
 Christus, cur post cœnam instituerit Eucharistiam. foli:
 96. alias. 106. a.
 Christus, quæ in azymo consecrauerit ostenditur. fo. 87. a.
 Christus, qualis finis sit. fo. 55. a.
 Christus, cur dederit se nobis in pretium, & in cibum.
 fo. 106. alias. 116. a.
 Christus, quomodo pro vnione nostri roget, ostenditur.
 fo. 107. alias. 117. b.
 Christi triplex traditio, recensetur. fo. 70. a.
 Christi præputium an in resurrectione redierit. fol. 98:
 alias. 108. a.
 Cibus solidus quis dicatur, ostenditur. Et de cibo eden-
 tulæ plebi apto. fo. 105. alias. 115. a.
 Clericorû sex ordines, quos applicæ sedis Antistes habet
 cum celebriter agit missarû solennia recensent. fo. 4. b.
 Codex euangelij quare sumatur de altari. fo. 50. b.
 Cœli quomodo laudent Deum ostenditur. fo. 95. a.
 Collatio legis ad euangelium, insinuat. fo. 45. a.
 Collectæ, quare in numero impari dicantur in missa. fo.
 43. b.
 Colores principales, quibus secûdum proprietates die-
 rum vestes sunt distinguendæ, describuntur a. fol. 16.
 b. vsque. 29.
 Commemoratio sanctorum triplex refertur. fo. 77. b.
 Commemoratio confessorum quare non fiat in Cano-
 ne. fo. 78. a.
 Commixtio panis & vini, quid denotet. fo. 141. b.
 Confes

INDEX

- Confessio in principio missæ quare in genere, & non in specie sit facienda. Et de pectoris rûsione, in qua tria no antur, ictus, tactus, & sonus. fo. 35. b.
- Confessio quædam catholica recensetur. fo. 92. b.
- Consecrari vtrum valeat panis sine vino, vel vinum sine pane, ostenditur. fo. 94. alias. 104. a.
- Constitutio de pallijs lineis recensetur. fo. 60. a.
- Conuersio duplex ostenditur, substantialis, & formalis fo. 93. alias. 103. a.
- Corporalia quid significant. Et quare vna pars extenditur & altera complicatur. fo. 59. b.
- Corpus Christi triforme ostenditur. fo. 142. a.
- Corpus Christi, quod sit duplex, verum, & mysticum. fo. 88. alias. 98. a.
- Corpus Christi quòd totum sit in pluribus locis simul, ostenditur. fo. 96. alias. 106. b.
- Corpus Christi, quod verè est sub specie panis. fo. 92. a.
- Corpus totum, quod sub tota existat forma. fo. 93. a.
- Corpus Christi postquam fuerit sumptum & comestum, quid fiat de eo, ostenditur. fol. 89. alias. 99. a.
- Crederè quòd sit tutius, quàm discutere ostenditur. fo. 93. b.
- Cruciatu tres, quos Christus sustinuit, recensentur. fo. 118. alias. 128. a. b.
- Crux, quæ in processione præmittitur, quòd sit quasi regale vexillum, ostenditur. fo. 35. a.
- Crucis figure & mysteria ex veteri testamento recensentur. Et de multiplici eius effectu. fo. 53. a.
- Crucis laudes referuntur. fo. 53. b.
- Crucis signum quomodo sit exprimendum. fo. 54. a.
- Crucis quinque signacula super oblatam & calicem, quid fignent. fo. 110. alias. 120. a.
- Cruces tres super os calicis cum hostia, quid denotent. fo.

ALPHABETICVS.

- fol. 141. b.
- Cruces tres, prima & secunda, quæ fiunt distinctè super oblatam & calicem, quid significet. fo. 113. alias. 123. b.
- Cruces duæ, cur mortem Domini designent, & nò tres, ostenditur. fo. 119. alias. 129. a.
- Cydaris, vel Thyara, Pontificis capitis ornamentum, quid significet. fo. 14. a.

D.

- D**ebita quæ petimus nobis dimitti quæ sint recensentur. Et quomodo si non dimittimus, reuocantur peccata dimissa. 135. a.
- Dalmatica quid significet, fo. 17. a. & 12. a.
- Deus quomodo malorum sit intentator, ostenditur. fo. 135. b.
- Deus quòd intentionis & cordis sit in pector. fo. 148. b.
- Deus quomodo nos dupliciter cibatur, ostenditur. folio. 105. alias. 115. b.
- Deus quare vult nos orare vocaliter. fo. 131. b.
- Deus, quòd tripliciter sit pater, ostenditur. fo. 133. a.
- Dei ab homine tria requisita recensentur, & quæ sint. fo. 71. a.
- Dextrum & sinistrum in altari quid designent. fo. 40. b.
- Diaconi ministerium quale. fo. 61. a.
- Diaconi duo, qui pontificem ducunt, quid denotent. fo. 33. a. & b.
- Diaconus qualis debeat esse. fo. 54. b.
- Diacono euangelium lecturo cur benedicitur, & non subdiacono epistolam lecturo. fo. 50. b.
- Diaconus qui lecturus est euangelium, quare dextram Pontificis osculetur. fo. 49. a. b.
- Diaconus quare benedictionem a episcopo petit & accipit. fo. 50. a. & b.

I N D E X.

- Diaconus quare præmittat cæroferarios cum cæreis & incenso. fo. 51. a.
 Diaconus quare per vnã partem ascendit in pulpitu, & per aliam descendit. fo. 52. a.
 Diaconus quare mensam altaris & armum Pontificis osculetur, ostenditur. fo. 129. a.
 Diaconorum ordo vnde tam in veteri quàm in nouo testamento exortum sumpsit. fo. 5. b.
 Dij quomodo multi sunt, ostenditur. fo. 76. a.
 Dilectio perfecta quæ erit in patria, ostenditur. fo. 137. b.
 Dimittendum quomodo sit ei, qui veniam non petit. fol. 135. b.
 Discipulorum fuga quando signetur in missa. fo. 62. a.
 Donatur dicatur pluraliter, munera, sacrificia. fo. 71. a.
 Dotes glorificati corporis quatuor recensentur. fo. 96. a.

E.

- Ecclesiæ tria recensentur sacrificia in veteri testamento significata. fo. 71. a.
 Ecclesiæ catholicæ tres partes recensentur. fo. 142. a.
 Episcopus qualiter ad altare accedat, & quid representet. fo. 32. a.
 Episcopus oraturus, quare mitram deponat. fo. 41. b.
 Episcopus, vnde dicatur. fo. 7. a.
 Episcopus cur incipiat Symbolum. fo. 55. b.
 Episcopus, quare Subdiaconum & Diaconum communicet. fo. 144. a.
 Episcopi & presbyteri in quibus cõueniant, & in quibus differant. Et quod sit eorum officium. fo. 8. b.
 Epistola, quæ præmittit Euãgelio, quid designet. fo. 44. b.
 Et quomodo subdiaconus Ioannem Baptistam representet. ibidem.
 Epistola quid significet. fo. 45. b.

Error

ALPHABETICVS:

- Error negantium veritatem in sacramento, ostenditur & reprobat. fo. 100. alias. 110. a.
 Est, dictio in verbis sacramentalibus (Hoc est corpus meum) si interpretetur, id est, significat, quod huiusmodi sensus sit hæreticus, ostenditur. fo. 92. a.
 Euãgelium quare versus Aquilonem legatur. fo. 52. a. b.
 Euãgelium lecturus facit quatuor cruces, & quare. f. 52. b.
 Euãgelij præ eminentia & laudes recensentur. 54. b.
 Eucharistia quæ à ieiunio sit accipienda. fo. 96. alias. 106. b.
 Eucharistia cur non detur intincta. fo. 88. alias. 98. a.
 Eucharistia quare sub alia specie sumat. 99. alias. 109. b.
 Eucharistia cur sub duplici specie consecretur. fol. 93. alias. 103. b.
 Eucharistiæ sumptio quod non sit nimium differenda. fo. 104. alias. 114. a.
 Eucharistiæ sacramentum quomodo & sub qua forma Christus consecerit triplex opinio recensetur. fo. 91. a.
 Eucharistia diuersæ figuræ, quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 85. a. b.
 Eucharistiæ virtus & effectus ostendit. 106. alias. 116. a. b.
 Eucharistiæ per sacramentum quomodo vnimur Christo sicut membra capiti, ostenditur. fo. 107. alias. 117. a.
 Eucharistiam comedendi duplex modus refertur. fol. 88. alias. 98.
 Eucharistiam vtrum Iudas acceperit. fo. 97. b.
 Exemplum sacerdoti à Christo datum ostenditur. fol. 87. alias. 97. a. b.
 Exhortatio quædam salubris pro Episcopis & Sacerdotibus describitur. fo. 26. b.

F.

Falsa opinio, quæ negat transsubstantiationem, Et eisdem reprobatio recensentur. fo. 93. b. & 94. a.

X

Falsa

INDEX

Falsa opinio de aqua ex latere Christi, recensetur. Et de recta opinione de aqua in calice sacramenti. fol. 98. alias. 108. a.

Fermentatū vtrum transubstātiētur. fo. 99. alias. 109. b

Festorum in Symbolo mentio recensetur. fo. 57. a. b.

Figuræ crucis ex veteri testamento referuntur. fo. 53. a.

Figuræ diuersæ Eucharistiæ, quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 85. a. b.

Figuræ noui testamenti de sacrificio altaris, quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. folio. 112. alias. 112. a.

Forma verborum in consecratione, vtrum possit mutari. fo. 91. alias. 101. a.

Forma panis & vini, vel species accidētis & veritas corporis vtrū diuisa sint sacramenta. fo. 102. alias. 112. a.

Fractio hostiæ, quæ fit à sacerdote, quod significet. fo. 141. b

Fuga discipulorum, quomodo designetur per patenam sub corporali absconditam. fo. 67. a.

Fumo fugari demones, ostenditur. fo. 37. b.

G.

Gloria in excelsis, quid denotet. Et quis illud in missa cantari constituerit. fo. 39. a. b.

Graduale quid significet, & vnde dicatur. fo. 46. a.

H.

Hoc, quid demonstrauerit, cum Christus dixit, Hoc est corpus meū, ostenditur. fo. 90. alias. 100. a.

Hora institutionis sacramenti à Christo, quæ fuerit, ostenditur. fo. 96. alias. 106. a.

Hymnus angelorū & hominum quis dicatur. fo. 63. a. b.

I.

Inanis gloriæ malum ostenditur. fo. 134. a.

Incesum, quod sacerdos representat in capsula, & Episcopus

ALPHABETICVS.

Episcopus apponit thuribulo, quid insinuet. fo. 36. a.

Indumenta Pontificis veteris legis varietate operis & texta, quid designabāt. Et de quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho, quibus erant contexta. fo. 14. b.

Indumenta, seu vestes euangelici sacerdotis quid in capite designent, & figurent in membris. fo. 15. a.

Indumenta pontificalia secundum quod Christo conueniunt, describuntur. fo. 15. b.

Inimicitiarum tres parietes describuntur. Et de triplici per Christum reconciliatione. fo. 39. b.

Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi tres causæ recensentur. fo. 99. alias. 109. b.

Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi diuersæ causæ referuntur. fo. 105. alias. 115. b.

Institutionis sacramenti Corporis & sanguinis Christi hora ostenditur. fo. 96. alias. 106. a.

Inuocatio authoris pijsima recensetur. Et eiusdem humilis protestatio. fo. 1. a.

Ioannes Baptista quomodo limēs fuerit præcedentiū & sequentiū, medijs videlicet inter apostolos & prophetas, ostenditur. fo. 45. b.

Ite missa est, quid representet ostenditur. fo. 149. a.

Iudæi quare versus occidentem orabant. fo. 41. b.

Iudas vtrum acceperit eucharistiam. Et vtrum affuerit in cœna. &c. fo. 95. b.

Iudæ venditio: quod fuerit contraria oblationi quæ fit in altari, ostenditur. fo. 80. b.

K

Kyrie eleison, quid significet. Et quare nouies decem tant. Et quare sex vicibus dicatur Kyrie eleison, & tribus Christe eleison. fo. 38. b.

INDEX

L.

- L**amina aurea, quæ de Cydari pontificis à fronte de-
pendebat, quid denotabat. Et de nomine Domini
tetragrammaton in ea descriptum. fo. 14. a. b.
- L**apidū quatuor ordines, quos Pontifex gestabat, quid
indicabant. Et de duodecim Pontificis lapidibus in
singulis ordinibus positus. fo. 14. a.
- L**audes Euangelij recensentur. fo. 54. b.
- L**ecturus euangeliū quare facit quatuor cruces. fo. 51. b.
- L**egales vestes secundum tropologiā recensentur. fo. 12. a
- L**egalium indumentorum secundum allegoriam typus
describitur. fo. 11. b.
- L**egis Mosaicæ & Euangelicæ differentia describitur.
fo. 50. b.
- L**ex diuina quòd in tribus consistat, mandatis scilicet,
promissis, & sacramentis. fo. 1. a.
- L**iber quòd aperiat, quando Episcopus ad altare per-
uenit, quid denotet. fo. 31. a. b.
- L**iber & thuribulum quare post euangelium ad Episco-
pum reportentur. fo. 55. a.
- L**inea vestis, qua sacerdos induebatur, quid insinuet.
fo. 12. a.
- L**itera. T. in principio Canonis quid denotet. fo. 69. b.
- L**uctus duplex innuitur. fo. 136. a.
- M.
- M**agdalena quæ ter vnxit Iesum innuitur. fo. 66. b.
- M**alogrammata & Tintinnabula in veste pontificis
quid indicabant ostenditur. fo. 13. b.
- M**alū triplex, à quo petimus liberari, refertur. fo. 133. b.
- M**anipulus in læua sacerdotis quid denotet. folio. 18. a.
& 23. b.
- M**anipulus stuppæ, cui Pontifex ignem apponere con-
suevit

ALPHABETIC VS.

- suevit in choro, quid innuat. 34. a. b.
- M**anuum ablutio quid significet. fo. 10. a. & 59. a.
- M**anuum saluatoris in cruce extensi odenotatur. fol. 118.
alias, 128. a.
- M**anuum ablutio post eucharistiæ sumptionem, quid
significet. fo. 144. b.
- M**appula, quæ portatur super Pontificem quatuor ba-
culis colligata, quid significet. Et de quatuor sensibus
scripturæ, Historia scilicet, Allegoria, Tropologia,
& Anagogé. fo. 33. b.
- M**emoranda tria de Christo, quæ sibi proponit eccle-
sia, recensentur. fo. 109. alias. 119. b.
- M**emoriam pro defunctis quomodo fiat in Memento. fo.
115. alias. 125. a.
- M**emoria quorum in secreto recolitur, ostenditur. fo.
69. 2. b.
- M**erita nostra quomodo sint Christi dona, innuitur. fo.
36. a. b.
- M**erita patrum quòd filijs suffragentur. fo. 77. b.
- M**inisterium subdiaconi & diaconi refertur. fo. 60. b.
- M**inistrorum veteris testamenti sex ordines recensentur,
& qui sint. fo. 4. b.
- M**iserationes dei multas esse ostēdit, fo. 116. alias. 126. a.
- M**issa quæ ab apostolis fuerit celebrata ostenditur. fo. 1. b.
- M**issa quòd in quatuor consistat, in personis, operibus,
verbis, & rebus. Et quomodo omnia quæ in ea sunt,
mysterijs sint plena. fo. 1. b.
- M**issa quomodo sit semper bona, ostenditur. fo. 73. b.
- M**issa fidelium quòd sit ab offertorio vsq; ad post com-
munionem. fo. 146. b.
- M**issa vnde dicatur. 146. b.
- M**issa catechumenorum quòd sit ab introitu vsq; post
offers

INDEX

- offertorium. fo. 146. b.
- M**issa papalis qualis, ostenditur. fo. 95. alias. 105. b.
- Missa institutio quod fuerit à Christo ostenditur. fo. 1. a.
- Missa officium, quod optimè fuerit dispositum. fo. 11. b.
- Missa quod in quatuor consistat, & quæ sint. fo. 11. b.
- Mitra pontificis quid significet. fo. 18. a. & 13. b.
- N.
- N**omen patris quomodo in filijs quatuor sanctificetur modis, ostenditur. fo. 138. a.
- Nomina viuorum in quo loco recitari debeant ostenditur. fo. 74. a.
- Nois patris sanctificatio quadruplex refertur. fo. 138. a.
- Numerus senarius, quare dicatur perfectus. fo. 4. b.
- Numerus duodenarius quemodo multipliciter fit consecratus ostenditur. Et eiusdem mysteria recensentur. fo. 56. b.
- Numeri. xxv. mysterium ostenditur. fo. 130. a.
- O.
- O**blatio Abel, Abrahæ, & Melchisedec, recèsetur. Et cõo altaris sacrificium sit longè excellentius. Et qualiter offerre debeamus. fo. 112. alias. 111. a.
- Oblatio sacerdotis quæ non tantum in sua, sed in totius ecclesiæ persona fiat, ostenditur. fo. 73. b.
- Oblationem pro defunctis quare summus Pontifex manibus tangat, & nullam aliam præter oblationem panis, ostenditur. fo. 50. a.
- Offertorium unde dicatur, & quare cantetur in missa. fol. 58. b.
- Onychini lapides duo inserti humeris pontificis, quid denotabant. Et quid nomina duodecim filiorum in eis insculpta. fo. 13. a.
- Oræ duæ coniunctæ in utroque latere pontificis, quid significabant.

ALPHABETICVS.

- gnabant. fo. 13. a.
- Orandi situs describitur. fo. 40. b.
- Orandum pro quibus sit bonis, ostenditur. fo. 131. b.
- Orandum quod sit in sacro cordis. fo. 68. b.
- Orare quare debeat sacerdos versus Orientem. fo. 41. a.
- Orare quare nos velit Deus vocaliter, ostenditur. fo. 132. b.
- Oratio dominica recensetur. Et de eius dignitate. Et ad quid valeat. fo. 131. a. b.
- Oratio Christi qualis fuerit, ostenditur. fo. 62. a.
- Oratio nouissima, seu omnium vltima, quid significet. fo. 146. a.
- Orationis finis quare fiat principiù Prefationis. fo. 62. b.
- Orationes in missa quid denotent. Et de earum conclusione. fo. 42. a. b.
- Orationes quare dicantur Collectæ. Et quot sint in missa dicendæ. fo. 43. a.
- Orationum quod fuerint varij authores, ostenditur. Et quid super his Concilium Mileuitanum statuerit. fo. 43. a. b.
- Ordo petitionum in oratione dominica recensetur. folio. 138. b.
- Ordo duplex, temporis scilicet, & dignitatis refertur. fo. 131. a.
- Ordinum distinctio innuitur. fo. 145. b.
- Osanna, dictio hebræa quid significet. Et quare bis dicatur. fo. 67. a.
- Osculum triplex, quod datur ab Episcopo, oris videlicet, alaris, & pectoris, quid denotet. fo. 36. b.
- Osculum pacis, quid denotet. Et quare per omnes fideles diffunditur in ecclesia. fo. 143. a.
- Osculum quare Pontifex septies à ministro accipiat. fo.

INDEX

Oscula diuersa, quæ dantur in missa, quid denotent. fo. 143. b.

P.

- P**ax quadruplex refertur. fo. 79. b.
 Pacis osculū. Et quare per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. fo. 143. a.
Pallium, quo maiores videntur Episcopi, quid significet. Et quæ sit eius forma. fo. 14. a.
Pallij vltus quid conferat. fo. 16. a.
Panis sola materia, vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente possit in eucharistiam consecrari, ostenditur. fo. 94. alias. 104. b. & 105. a.
Panis vtrū transubstantietur in Christū. fo. 91. alias. 101. a.
Panis & vini species, quomodo duabus ex causis intelligatur sacramentum. fo. 101. alias. 112. b.
Panis & vini forma, vel species accidentis & veritas corporis, vtrum diuisa sint sacramenta. fo. 102. alias. 112. a.
Panes quinque, quos in oratione dominica petimus nobis dari, recensentur. fo. 136. a. b.
Passio, Propassio, & Compassio quod fuerint in Christo, ostenditur. fo. 118. alias. 128. a. b.
Patena, super quam panis sacrificium offertur, quid denotet. fo. 61. b. & 141. a.
Patene resumptio, quam sacerdos accipiens osculatur, quid representet. fo. 140. b.
Patris nomen quomodo in filiis quatuor sanctificetur modis ostenditur. fo. 138. a.
Peccati duplex remissio refertur. 103. alias. 113. b.
Peccatorum nouem genera describuntur, & quæ sint. fo. 38. b. & 39. a.
Petitionum septem, & donorum septem adaptatio recensentur. fo. 132. a. b.

Petis

ALPHABETICVS.

- P**etitionum in oratione dominica duplex ordo, ostenditur. fo. 138. b. & 139. a.
Petrus quomodo aliorum apostolorū fuerit caput. fo. 7. a. b.
Petrus, quod inter alios apostolos vbiq; præcipuus fuerit, ostenditur. fo. 8. a.
Penitentia vera quæ requirat. fo. 35. b.
Pontifex Romanus quare in communicando aliū morem obseruet, ostenditur. fo. 145. a.
Pontificis summi manus & pedes quando osculari debeant. fo. 49. a. b.
Pontificis & sacerdotis saluatio ad populū describitur. Et de septē salutationibus, quæ fiūt in Missa. fo. 41. b.
Pontificum & sacerdotum communia & specialia indumenta recensentur. Et quæ sint nouem ornamenta, & officia specialia pontificum. fo. 9. b.
Pontificalia indumenta quatuor secundum historiam recensentur. fo. 10. b.
Postcommunio quid denotet. fo. 146. a.
Predicator, quæ bonæ opinionis esse debeat, ostenditur. fo. 51. a.
Prefatio in missa quid denotet. fo. 62. b.
Prælatus quod vitam actiuam & contemplatiuam exercere debeat ostenditur. fo. 25. a.
Preputiū Christi an in eius resurrectione redierit ad veritatem humanæ substantiæ. &c. fo. 98. alias. 108. a.
Presbyter vnde dicatur. fo. 7. a.
Presbyter & Diaconus, qui hinc inde pontificem deducunt, quid significant. fo. 32. a.
Primatus Petri vnde eliciatur. Et plura de Romani Pontificis primatu. fo. 7. a. b.
Primicerius, qui dextrum Pontificis humerum osculatur,

INDEX

- tur, qui denotet. fo. 34. b.
- Primicerij & Cantores in ecclesia vnde ortum habuerint. fo. 4. b. & 5. a.
- Processio Romani Pontificis à secretario ad altare, quid designet. Et de sex ordinibus personarum, à quibus Christus secundum carnem traxit originē. fo. 33. a.
- Processionis dispositio describitur. fo. 35. a.
- Psalmi quinque premissi ab Episcopo missa celebraturo, qui sunt, Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi & De profundis, quid denotent, ostenditur. fo. 19. a.
- Puluillus, qui libro supponitur, quid designet. fo. 51. b.
- R.
- Rationale, seu Logion Pontificis quid significabat. fo. 13. b.
- Rationale quadrangulū & duplex, quid denotabat. ibid.
- Romana ecclesia quòd nunquam fuerit hæretica ostenditur. fo. 90. a.
- Romanus Pontifex quare post Albam Orale, & post Orale crucem assumat. fo. 21. a.
- Romani Pontificis singularis ritus in missa recensentur. fo. 51. a. b.
- Regnum Dei quomodo petimus nobis aduenire, ostenditur. Et quòd regnum Dei variè accipiatur. fo. 137. b.
- S.
- Sacerdotalis ordinis institutio vnde traxerit ortū. Et de minoribus & maioribus sacerdotibus. fo. 6. a. b.
- Sacerdotij distinctio, quando, & à quo fuerit instituta. fo. 6. b.
- Sacerdos, vtrum non minus quàm duobus præsentibus celebrare debeat. fo. 42. a.
- Sacerdos quare Pontificis humerū osculatur. fo. 147. a.
- Sacerdos si post cōsecrationē inuenerit vinū prætermisum,

ALPHABETICVS.

- sum, qua cautela vti debeat, ostēdit. fo. 95. alias. 105. a.
- Sacerdotis inclinatio, cū dicit, Orate pro me. &c. quid signet. fo. 62. a.
- Sacerdotis manuum super mensam altaris extēsiō quid denotet. fo. 118. alias. 128. a.
- Sacerdotis fessio dum Epistola legitur, & Graduale catur, quid insinuet. fo. 48. b.
- Sacerdotis. ab vna parte altaris ad aliam mutatio cum lecturus est euangelium, quid significet. fo. 49. a.
- Sacerdotes tam maiores quàm minores, qui in quibusdam gerant vices Christi. fo. 9. a.
- Sacerdotes diuersi si super eandem hostiam celebrauerint, quis illorum consecrasset dicitur. fo. 95. alias. 105. a.
- Sacerdotes tres, qui Pontifici venienti coram altari reuerentèr occurrunt, & inclinantes, os & pectus eius osculantur, quid signant. fo. 34. b. & 35. a.
- Sacerdotū tam minorū quàm principis sacerdotū legalia indumenta secundū historiam recensentur. fo. 10. b.
- Sacramentum altaris quòd simul sit veritas & figura, ostenditur. fo. 100. alias. 110. a.
- Sacramentum, & res sacramenti, quorum tria notantur discreta, describitur. ibidem. a. & b.
- Sacramentū corporis & sanguinis quare sub specie panis & vini constitutū fuerit, ostenditur. fo. 86. a. b.
- Sacramentū cū corroditur, quid à mure comedatur. fo. 95. a.
- Sacramentum, quòd in tribus consistat, in rebus, factis, & verbis. fo. 103. alias. 113. a. b.
- Sacramentum altaris, quòd sit commemoratio mortis Christi. Et cur vltimo loco Christus illud instituerit. fo. 104. alias. 114. b.
- Sacramentum quomodo dicatur actiue & passiuè, ostēditur. fo. 103. alias. 113. a.
- Sacramēti

INDEX

Sacramenti Eucharistiæ virtus & effectus ostenditur.
 fo. 106. alias. 116. a. b.
Sacrificiū offerēdi modus & ordo demonstratur. fo. 60. b.
Sacrificium altaris, quod toti Trinitati offeratur, ostenditur. fo. 76. a.
Sacrificium, quibus, pro quibus, qualiter, & quare offeratur. fo. 71. a. b.
Sacrificiū altaris quomodo septem vicibus cruce signatur, ostenditur. fo. 119. b.
Sacrificium quod soli Deo fit offerendum. fo. 79. a.
Sacrificij triplicis triplex panis, triplex vinū, & triplex aqua recensetur. fo. 71. b. & 71. a.
Sacrificij partes quæ fiunt de illo, quid significēt. fo. 141. b. & 142. a.
Sacrificia ecclesiæ tria in veteri testamento significata referuntur. fo. 71. b.
Salutatio, quæ præmittitur Euangelio à Diacono, quid operetur. fo. 54. a.
Sanctificatio nominis patris in filijs quadrupliciter fieri ostenditur. fo. 138. a.
Sanctorum triplex commemoratio recensetur. fo. 77. b.
Sāctorū secūda cōmemoratio refertur. fo. 116. alias. 126. b.
Sanctis quomodo communicemus ostenditur. fo. 77. b.
Sanguis Christi, quod dupliciter intelligatur in remissionē peccatorum effusus, palam fit. fo. 103. alias. 113. b.
Sanguis Christi, quare dicatur nouum testamentum ostenditur. fo. 97. alias. 107. a.
Saxum ad ostium monumenti fuisse aduolutum quando in missa denotetur. fo. 119. a.
Secessus, aut vomitus si post solam Eucharistiæ perceptionem euenerit, unde accidisse credendum sit, ostenditur. fo. 89. alias. 99. a.

Senarius

ALPHABETICVS.

Senarius numerus quare dicatur perfectus. fo. 4. b.
Sepultura Christi in qua parte missæ designet. fo. 119. a.
Seruitutis duæ species referuntur, Latrā, & Dulia. 76. a.
Sicuti, dictio quod similitudinē dicat, nō qualitatem in parte illa Canonis (sicuti accepta habere dignatus est in uera Abel. &c.) ostenditur. fo. 111. alias. 111. b.
Signum crucis quomodo sit exprimendum. fo. 54. a.
Signa tria, quæ fiunt super oblatam & calicem referuntur, & quid denotent. fo. 70. a.
Signa quinque, quæ fiunt secundo super oblatam & calicem recensentur. Et de Christi uēditione, de persona venditoris, & uenditi, & emēntis. fo. 80. a. b.
Signa, quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem, quid denotent. fo. 109. alias. 119. a. b.
Signa quare post consecrationem fiunt super Eucharistiam. fo. 110. alias. 120. b.
Signa, quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem quid denotent, ostenditur. fo. 113. alias. 123. a. b.
Signa, quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinē, & in latere calicis, recensentur. Et quid denotent. fo. 117. alias. 127. b.
Signa noui testamenti quod sint meliora, quàm signa ueteris testamenti, ostenditur. fo. 102. alias. 112. b. & 113. a.
Signorum distinctio describitur. Et quomodo sacramentum actiue & passiue dicatur. fo. 102. alias. 112. b.
Silentium à sacerdote post offertorium factum quid denotet. fo. 59. a.
Silentium post præfationem, quid signet. fo. 68. b.
Silentium quod fit post orationem dominicam quid inueniat. fo. 139. b.
Stola super utrumque humerū sacerdotis quid designet. fo. 9. a. & 21. b.

Stola,

INDEX

- Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, quid significet. fo. 16. b.
- Subdiaconus, qui præcedit Pontificem, & euangelij codicem clausum portat, quid denotet. fo. 32. b.
- Subdiaconus quò Ioanè Baptista representet. fo. 44. a.
- Subdiaconus, q̄ in eundo sequatur, & in redeundo præcedat, referens euangelium quid denotet. fo. 51. b.
- Subdiaconi cū Acolyto reuerentia, quæ Episcopo post Epistolam exhibetur, quid insinuet. fo. 45. b. & 46. a.
- Subdiaconi quomodo Nathineorum vitam in ecclesia representet. fo. 5. b.
- Subdiaconi ministeriū quale ostēditur. fo. 60. b. & 61. a.
- Superhumerales, seu Ephor Pontificis, quid denotabat. fo. 12. b. & 13. a.
- Symbolum à quibus sit cantandum Romano Pontifice celebrante. fo. 58. a. b.
- Symbolum quibus diebus sit in missa dicendum. fo. 57. a.
- Symboli tam apostolici quàm Constantinopolitani duodecim partes referuntur. Et plura de duodenario numero. fo. 56. a. b.

T.

- T.** Litera in principio canonis posita, quid denotet. fo. 69. b.
- Templum Pantheon à Phoca donatum ostenditur. fo. 78. b.
- Tentatio interior & exterior recēsentur: Et quomodo interior parum officiat, & exterior multum proficiat, ostenditur. fo. 134. a. b.
- Tentationes diuersæ, in quas petimus non induci, referuntur. Et de triplici tentatore, Deo videlicet, homine, & diabolo. fo. 134. a.
- Thuribuli forma describitur. Et de duplici causa thurificandi,

ALPHABETICVS.

- ficandi, spiritali & literali. fo. 37. b.
- Thurificatio altaris à Pontifice facta, & Episcopi à sacerdote, quid denotet. fo. 37. a.
- Tractus qui dicitur in missa, quid denotet. fo. 48. a.
- Traditio Christi triplex recēsetur. fo. 70. a.
- Transubstantiatio quā fiat, ostenditur. fo. 90. alias. 100. a.
- Transubstantiationis modus refertur. 91. alias. 101. b.
- Trinitas quid. fo. 66. a.
- Trinitas substantiarum, quod sit in vna persona Christi ostenditur. fo. 106. alias. 116. b. & 117. a.
- Trinitatis opera quod sint indiuisa. 70. b.
- Trinitatis vestigium, quod in creaturis reluceat, ostenditur. fo. 65. b. & 66. a.
- Tunica, qua utebatur Pontifex, quid signet. fo. 11. b. & 12. a.
- Tunica poderis, quæ erat hyacinthini coloris in veteri sacerdotio, & cum tintinnabulis & malis purp̄cis ab inferiori parte procedentibus, quid insinuabat, ostenditur. fo. 16. b. & 17. a.

V.

- V.** Eli scissio, quomodo per corporalis desuper calicē remotionem innuat. fo. 129. a.
- Verborum sacramentalium, Hęc est corpus meū, quanta sit virtus, ostenditur. fo. 91. b.
- Veritas corporis & sanguinis sub specie panis & vini in prolatione verborum sacramentalium, Hęc est corpus meum, ostenditur. ibidem.
- Versus, qui ponitur inter bis. Alleluia, quid designet. fo. 48. a. Et de trium linguarum diuersitate. fo. 48. b.
- Vestigium trinitatis quod in creaturis reluceat, ostenditur. fo. 65. b. & 66. a.
- Vestes euangelici sacerdotis quid in capite delignant, &

I N D E X

- & figurent in membris, ostenditur. fo. 15. a.
Virginitatiq; martyriū præferatur, ostenditur. fo. 28. a.
Virtus, & effectus sacramenti Eucharistiæ refertur. fo.
106. alias. 116. a. b.
Viuorum nomina in quo loco recitari debeant in missa
ostenditur. fo. 74. a.
Vnctio manū presbyteri ab ep̄o, quid denotet. fo. 8. b.
Vniones tres esse in Ch̄so, & quæ sint, ostenditur. fo. 37. b.
Z.
Zona, seu Baltheus sacerdotis qd significet. fo. 11. b.
Zona, Cingulum, & Succinctorium, quid denotet.
fo. 16. a.

¶ Finis Indicis.

Erratula quæ in hoc opere fefellerunt, castigata per licētiatū Ludouicū Hurtado.

En la foja. 27. ibi: in resurrectione. comience con
l grande con punto atras para que se entienda.
En la fo. 33. in verb. à secretario, alias à sacratio.
en dos partes. & ibi in mundum. alias cum in mun
dum. En la. fo. 40. ibi collocantur. alias collocatur.
En la fo. 66. in verb. processione. falta la. p. En la
fo. 138. in verb. hinc. alias hic. En la. fo. 142. ibi. post
alias potest. Et in margine ibi. numero. 1. alias nu
me. 11. En Madrid a 8. de Nouiẽbre. de. 1565. año.
Domingo de Gausala. Licenciado Luis Hurtado.